

ספר ציון ועריה

מלוקט מספרי אמונת עתיד
על התורה ומועדים

אמרות טהורות ומאמרים יקרים
מלוקטים מפי השמועה ומהקונטרסים והספרים
ומתוכם מתבאר קדושת הארץ ועניניה
נתיבות ציון ועריה - עליין יכוננה
תורת וסגולת מזונותיה - ושבח פירותיה

ערי הארץ סביב לגבולותיה
תוכן משכנותיה - ומבחר קבריה
ישמע לבך זמרת הארץ ושיריה
כל אלה חוברו יחדו בחוברת לפרקיה

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשע"ב

הוצאה שניה עם הוספות
י"ל בעיה"ק ירושלים ת"ו
שנת ה"ר כ"ת ציון לפ"ק

כל הזכויות שמורות
מכון אמונת עתיד
1728 43rd Street
Brooklyn, NY 11204
(718) 851-6021

צילום ולוחות: פרנק ירושלים

הסכמה על ספר אמונת עתיך עה"ת ומועדים
שיצא לאור בירושלים שנת תשמ"ז

ישראל מרדכי בהריצ מוה"ר יוחנן

וצוקללהיה טווערסקי

פראנמיטטריזוקע - ירושלים עיה"ק חי

ת.ד. 6719

רחוב שפת אמת 6

בעזה"י

כ"ד תמוז תשמ"ז פעה"ק ירושלים חי

הובא לפני ספר אמונת עתיך פרי הגיגיו של הרה"ג המפורסם דולה ומשקה תורה לעדרים
וכו' מוה"ר רב משה וואלפסאן שליט"א.

הרה"ג הנ"ל רבים שוחים בצמא את דבריו וכודאי תועלת למעינינו בדבריו וכו', ואמינא
לפעלא טובא איישר.

ה"ר שיפרצן מעיינותיו חוצה וחפץ ה' בידו יצליח ונוכח במהרה לשמוח בישועת עולמים
בב"א.

לפי דבריו של הרה"ג הנ"ל
אשר יצא לאור

מכתב מאת מו"ה שליט"א

ב"ה

כל הקורא בתורה בנביאים ובכתובים, וכל העוסק בכל חלקי תושבע"פ, עומד ומשתומם מההפלגה היתירה הכפולה ומכופלת של שבח א"י שמצינו בתורה. והנה נדבה לבו של הרה"ח המופלג בתורה הרב מוה"ר אהרן לעזער שליט"א לעסוק בשבח ארץ הקדושה וללקט קטעים קטעים [ולפעמים מאמרים שלימים] מתוך המאמרים שנדפסו או שנשמעו בין החברים המקשיבים, המדברים בשבח ארץ ישראל, ערים הקדושות ומקומות הקדושים.

ואם כל החורבן והגלות נצמחו מחטא המרגלים שהוציאו דיבה בגנותה של ארץ ישראל, כל שכן וקל וחומר במידה טובה מרובה, כמה זכות וקירוב הגאולה וקירוב גלויות מתעוררים למעלה ע"י דיבורים של שבח א"י. לכן יש להחזיק טובה להרה"ח הרב הנ"ל. ואם מי שהוא יתעורר ע"י מאמרים אלה להרגיש באיזה מידה, נועם ורוממות הנפש בבקרו במקומות הקדושים האלה, אבנה גם אנכי ממנו וגם הרה"ח הרב הנ"ל והי' זה שכרנו.

ואפריון נמטי' להרה"ח המופלג בתורה הרב מוה"ר אברהם זכריש שליט"א שעמל הרבה בסידור המאמרים לדפוס. ברך ד' חילו.

ותודה רבה למכון אמונת עתיד העומדת תחת הפיקוח של הרה"ג ר' דוב הכהן פינק שליט"א על השתדלותה בהוצאת הספרים ברוב פאר והדר.

ונזכה לראות בבנין ציון ועריה במהרה בקרוב.

מה וואלפסאן

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' יונה צבי ב"ר יוחנן ז"ל
נפטר ליל ש"ק י"ב תשרי תשנ"ה לפ"ק
חוג' מרת שרה ב"ר משה יהושע ז"ל
נפטרה ליל ש"ק כ"ח טבת תשמ"ב לפ"ק

ולעילוי נשמת

הרה"ח ר' אפרים ב"ר שמואל חיים ז"ל
נפטר י"ג מנחם אב שמות לפ"ק
חוג' מרת רבקה ב"ר משה אהרן הי"ד
נעקדה"ש כ' תמוז תש"ד לפ"ק

תנצב"ה

תוכן הענינים

ט	במקום הקדמה
	פתח השער
יג	כת מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים
	ישוב ארץ ישראל
יז	ארץ אשר אבניה ברזל אל תקרי וכו'
יח	מסוגל ליראת שמים
יט	קדושת הארץ באר"י יותר מקדושת השמים של חו"ל
כ	ארץ התחתונה מכוון לארץ העליונה
כב	ארץ חמדה - שחמדה אבות העולם - ענין השתוקקות לא"י
כג	ארץ חמדה טובה ורחבה
כד	כאילו היום ניתנה
כו	על כן לא היה ללוי חלק ונחלה
כט	האי תנא באר"י קאי דזרעי ברישא והדר כרבי
לא	כבר את אביך ואת אמך למען יאריכון ימך על האדמה
לג	ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ
לד	מצות ישוב ארץ ישראל
לו	טעם חומר השגת גבול קרקע בארץ ישראל
לט	והתפללו אליך דרך ארצם - השפלות תנאי לכניסת הארץ
מב	חשיבות העבודה בא"י
	פירות ארץ ישראל
מד	סגולת פירות אר"י
מז	שיעורי תורה
מח	ברכת השנים
מט	כל השביעיות חביבות
	בית לחם יהודה
נב	מכוון למצות יובל
נז	קבר רחל בשכונת בית לחם
נט	ואקברה שם בדרך אפרת היא בית לחם
	גושן
סד	מכוון לדי מצוות דרבנן
	דמשק
סז	עתידה ירושלים שתתפשט עד דמשק
	הר הכרמל
עב	שחוטני חוץ של אליהו הנביא

חברון

עה	מכוון למצות מילה
עח	מקום מסוגל להתחזק ולקבל מסי"נ בעבודתו ית'
פא	מערת המכפלה
פב	המוריה והמכפלה

טבריה

צד	מקום בשורת הגאולה
צה	והא רבי בטבריה הוי
צו	ציון הרמב"ם וריב"ז
צז	השם טבריה
צח	ים כנרת
צט	טבריה ומירון - ר' עקיבא ורשב"י
קא	חמי טבריה וימה של טבריה

ירדן

קה	בחי' היובל
	ירושלים עיר הקודש והמקדש
קח	ירושלים והמקדש - שבת ושבת שבתון
קטו	ירושלים מקום היראה והאהבה
קיח	ענין הלינה בירושלים
קיט	עיר של זהב
קכב	מסי"נ עבור ירושלים
קכג	כותל המערבי
קכד	היכל ה' המה
קכה	מקום המזבח
קכו	המקדש והקודש - ר"ה ויוה"כ, וענין לשכת הגזית
קלב	למעלה מן המקום ומן הזמן
קלז	ירושלים וכותל המערבי - נקודת האמונה

יריחו

קמ	מקודשת בבחינת ירושלים
קמא	מכוון למצות חלה

מגדל עדר

קמד	המקום של התגלות המשיח
-----	-----------------------

מירון

קמו	מסוגל לפקידת עקרות
---	-----

קג	מירון והכפרים הסמוכים לה
	סדום וים המלח
קנג	גבולות הארץ
	עבר הירדן
קנז	ארץ הקני הקניזי והקדמוני
	קרית ספר
קסו	מכוון לשבח הארץ ושיעורי תורה
	שילה
קסט	משכן שילה
	שכם
קעג	מכוון למצות פריעה
קעט	שכם ר"ת שם כבוד מלכותו
קפ	הבטחת הארץ דוקא בשכם

במקום הקדמה

תורת משה להחת"ס פ' שלח

המבין ויורד בדעתו לסוף קדושת ארץ ישראל וקדושת נפשו, ימסור נפשו וכל
הונו רק לעלות ולראות. (ד"ה במדבר, דפוס ירושלים תשנ"א, דף ס"ג ע"א)

אמרי פנחס - מר' פנחס מקוריץ זי"ע

"אשר יכה קרית ספר וגו' עתניאל בן קנז וגו'" (יהושע טו:טז). אמר בשם המגיד
ממזריטש, דהנה בתורה נברא העולם, וכל מקום יש לו חלק ושייכות בתורה, וכשרצו
לכבוש ארץ ישראל עסקו באותה הלכה ששייך באותו מקום ועי"ז כבשוהו. וזש"כ
[גבי עין "וילן בעמק" - בעמקו של הלכה, דעסקו באותה הלכה ששייך לעי. והכא
[גבי קרית ספר] לא היו יכולין לכבשה, שזה היה שייך לאותן ש' הלכות שנשתכחו
באבלו של משה, עד שבא עתניאל בן קנז והחזיר בפלפולו אותן ש' הלכות וכבשה.
וזו "קרית ספר", פ"י עיר שצריך לכבשה ע"י ספר ולימוד. ואמר הוא נ"י אפשר שזה
היה כוונת רבנים הקודמים כשנתמנו אמרו להם הלכה תוס' כדי שיוכלו לכבוש העיר,
ומן הסתם זו הלכה היתה שייכת לאותה העיר, כי הקדמונים ודאי כווננו לשם שמים.

דברי יחזקאל פ' בהעלותך

ומצינו דהתורה וארץ ישראל חד הוא מכון זה כנגד זה. והרא"י מדכתיב (יהושע
ט"ו) "ויאמר כלב אשר יכה את קרית ספר ולכדה ונתתי לו וגו' וילכדה עתניאל בן
קנז", ואמז"ל (תמורה טו:) אלו הלכות אשר נשתכחו בימי אבלו של משה שהחזיר
עתניאל בן קנז מפלפולו. ובזה לכד קרית ספר כי המקום הזה [קרית ספר] היה מכון
כנגד הלכות אלו. ועוד רא"י מהמצוות התלויות בארץ, וגם מדכתיב (יהושע ח') "וילך
יהושע בלילה הוא בתוך העמק", ואמז"ל (עירובין ס"ג) שהלך בעומקה של הלכה. כי
כשיתוקן התורה ממילא יתוקן בחי' אר"י ואין שום נכרא יכול לעמוד נגד ישראל.

קדושת לוי פ' בראשית

ברש"י (א:א) אמר ר' יצחק לא היה צריך להתחיל התורה אלא מ"החודש הזה לכם", ומה טעם פתח ב"בראשית", משום "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים" (תהלים קיא:ו) שאם יאמרו האומות לישראל, לסטים אתם וכו'. ונראה לפרש דהנה באוריייתא ברא קב"ה עלמא (וזה"ק ח"כ קסא.), וכל דבר שיש בעולם יש בו אותיות התורה וניצוצות קדושות המתלבשות שם. ואדם כלול מרמ"ח אברים, כנגדם יש רמ"ח מצות עשה, ושס"ה גידים, כנגדם יש שס"ה מצות לא תעשה (וזה"ק ח"א קע:), והם החיות של האברים והגידים, והארץ יש לה גם כן רמ"ח אברים, שיש לה לב הארץ ופי הארץ (במדבר טז:לב) ועין הארץ (שם כב:יא) וכו' (ראה קה"ר א' ד') ובה יש ג"כ חיות של מצות, וכשאדם עושה מצות אזי כל הארץ שלו. ולפיכך בזה היה כובש יהושע שבעה ארצות, שהוא ידע כל החיות של כל עיר ועיר והמצוה השייכה לה והיה מקיים אותה, לפיכך כבש כולם.

וזה שאמר רבי יצחק שמפני זה התחיל התורה בבראשית מפני כח מעשיו הגיד לעמו, היינו הכח של כל דבר ודבר והחיות דהיינו המצות, שאם יאמרו לישראל לסטים אתם שכבשתם את וכו', הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, דהיינו ישראל שהם מקיימים המצות של כל דבר ודבר, שהם החיות של כל דבר ודבר, שהקב"ה הגיד לעמו הכח של כל דבר ודבר, דהיינו המצות, וזה כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלם גוים. והלואי שהשי"ת יתן לנו לב טהור לידע המצוה של כל דבר ודבר אמן, ודוק.

ערבי נחל פ' שלח

והנה שמעתי מחכם אחד לבאר פסוקי יהושע (טו:טו-יז) ושופטים (א:יא-יג) שאמר כלב בכואו אל דביר "ושם דביר לפנים קרית ספר ויאמר כלב אשר יכה את קרית ספר ולכדה ונתתי לו את עכסה בתי לאשה וילכדה עתניאל בן קנו וגו'". וקשה למה בכל מקום שהלכו לא היה כבד להם לכבוש, ודביר היה כבר להם עד שהוצרך כלב לומר "אשר יכה וגו'".

ותו "ושם דביר לפנים קרית ספר" מאי נפקא מינה איך שמה היה מתחילה. ותו "אשר יכה את קרית ספר", הוי ליה למימר "אשר יכה את דביר" כי למה יזכיר שמו הראשון. [בפשוטו נ"ל כי כותב הספר כתב זאת, ובימי כלב היה עדיין נקרא קרית ספר, ולכן הקדים כותב הספר ששם העיר היה מתחילה קרית ספר כדי שיובן מה שאמר כלב "אשר יכה את קרית ספר" כך הוא הפשוט, וכהאי גוונא בשמואל (שמואל א' ט:ט) "לנביא היום יקרא לפנים הרואה", שהקדים זאת כותב הספר כדי שיובן מה

שאמר (שם:יא) "איזה בית הרואה", כן נ"ל והדרשה תידרשן. ותו "אשר יכה וגו' ולכדה" כפל לשון, ורז"ל אמרו (עיין תמורה טז.) "קרית ספר" אלו שיי"ן הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה והחזירן עתניאל מפלפולו. וזה תמורה יותר שבאו רז"ל להוציא קרא לגמרי מפשטיה.

ואמר כי הענין כך הוא, כי מה שכבשו ישראל את הארץ שלא כדרך הטבע היינו לפי שהתורה היא דפוס העולם ובתורה נברא העולם (ב"ר א' א', זח"א דה.) וארץ ישראל הוא אדוק בתורה, וכל חלק ממנה חיותה הוא מחלק תורה המתייחס אליה, וכאשר קבלו ישראל התורה וקיימה נמצא כל חיות ארץ ישראל היה בידם, לזאת כבשוה בלי עמל ויגיעה. והנה נודע (זח"א כ:.) ועיין בעש"ט עה"ת בראשית אות קל"א, ועיין ת"ז ת' נ"ז צא:) כי שם כל דבר הוא החיות והפנימיות של אותו דבר כי "נפש חיה הוא שמו" (בראשית ב:ט), וזהו שאמר הכתוב כי כשהגיעו אל יושבי דביר "ושם דביר לפנים" דייקא, ר"ל שם של דביר החיות והפנימיות שלו הוא "קרית ספר", ואמרו רז"ל אלו ש' הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה - שזהו היה החיות של אותו המחזו, ממילא בהגיעם לשם תשש כחם ולא יכלו לכבוש בהיות לא היה בידם החיות של אותו המחזו, לכן אמר כלב "אשר יכה את קרית ספר" דהיינו שיחזיר ההלכות מפלפולו וממילא "ולכדה" שילכד העיר אח"כ, "ונתתי לו וגו' וילכדה עתניאל וגו'" כמאמר רז"ל שהחזירו מפלפולו ואז לכד המחזו ההוא, עד כאן דברי החכם ושפתים ישק.

והנה נודע (זח"ג עג.) דאורייתא וישראל כולא חד - כי ס' ריבוא אותיות לתורה הם ס' ריבוא נשמות (עיין ת"ז ת' ס"ט קיב., ספר הגלגולים פ"ג, חסד לאברהם מעין שני נהר י"ח) וכל נשמה יש לה אחיזה בחלק התורה המתייחס אליה, ומטעם זה נחלקה הארץ לאנשים בגורל ברוח הקודש, כי כל אחד מישראל לפי חלק חיות התורה שיש בו לקח חלק הארץ המתייחס לאותו חלק התורה, ולבאי הארץ נתחלקה - שמיד בהגיע האדם בחיותו ונשמתו לארץ ישראל זכה תיכף בחלקו בארץ ישראל שהוא מתייחס לנשמתו בסדר עול"ם שנ"ה נפ"ש כמבואר אצלינו במק"א (בראשית דרוש א', תולדות דרוש ז', אמור דרוש ד') א"ה.

ערבי נחל פ' שמות

והנה בגלות זה האחרון הא ודאי שיש כמה מקומות שאין ישראל בא שם שום פעם ואיך יבוררו ניצוצות משם, ואין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף (יבמות סב.) דהיינו בידור כל הניצוצות אך הענין הוא, עם מ"ש במק"א (עיין פ' לך לך דרוש ג') מה ששמעתי לבאר פסוקי (יהושע טו:טו, שופטים י:יא) "ויבוא אל יושבי דביר ושם דביר לפנים קרית ספר" ודרשו רז"ל (תמורה טז.) אלו ש' הלכות שנשתכחו בימי אבלו של מרע"ה, והחזירן עתניאל בן קנז מפלפולו. הענין, כי מה שכבשו ישראל בקל כל אר"י,

עבור שהתורה דפוס העולם (עין ב"ר א' א' חח"א רד.) וכל מדינה חיותה ממסכת א' וכדומה, ובהיות התורה מסורה אז לישראל ממילא היו כובשין. ולזה אמר "ושם דביר" ר"ל החיות שלה, "לפנים" ר"ל פנימית שלה, היה "קרית ספר" - אלו ש' הלכות וכו', לכן לא היו יכולין לכבוש, עד שהחזירין עתניאל תחילה ואח"כ היו כובשין יעו"ש. נמצא כי ע"י עסק התורה יכולים להוציא ניצוצות אף ממקום שאין בא לשם, כי חיות כל המדינות הוא בחלק א' מהתורה. נמצא בלמדו אותו חלק בתורה מברר ניצוצות מאותה מדינה. ודוקא במצרים היו צריכים להיות שם להוציא, כי לא היה עדיין תורה, משא"כ עכשיו מבררין ע"י התורה מקומות רחוקות ג"כ, עכ"ד.

והנה כמה מעלות טובות לאר"י לא יסופר בקל, וא' מהמעלות הוא, אשר לענין בירור הניצוצות - כי אר"י בתוך העולם כנקודה במרכז (וח"ג קסא.) ורצועות של כל העולם מתפשטין תוך אר"י ומשם מקבלות חיותן, ולכן כל הכחות של כל המדינות כלולים באר"י, ולכן היושב באר"י יכול לברר ניצוצות מכל העולם. ולזה אמרו "אילו נתן לנו את התורה ולא הכניסנו לאר"י דיינו", ר"ל כי אחר שניתן התורה יכולים אנו בלא"ה לברר ניצוצות מכל העולם כולו.

פתח השער

כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים

בראשית, אר"י לא היה צריך להתחיל אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה וכו' משום כח מעשיו וכו' שאם יאמרו אוה"ע לסטים אתם שכבשתם ארץ ז' עממים אומרים להם כל הארץ של הקב"ה, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו.

הדקדוקים רבו, ונבוא אל המכוון בעזה"י כי מתחילת בראשית עד והנהר הרביעי נהר פרת, התורה"ק מספרת את פרטי הבריאה, איך נבראו, ואיך נברא השבת להשלמת חסרון הבריאה ואח"כ איך הוא צורת הגן עדן וארבע הנהרות היוצאים ממנו, עד הנהר הרביעי שבו מסיים סיפור הבריאה, עם הנהר החשוב על כולם הנקרא על שם ארץ ישראל כדפרש"י.

והנה עד פסוק זה הוא תורת הבריאה, אשר כל אלו נבראו במאמר ה' והוא חק זמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם ויעמידם לעד לעולם חק נתן ולא יעבור. נמצא למשל העוף המעופף על הארץ אינו מעופף כי כן הוא הטבע שיעופף במקרה, רק בעשותו כן, הוא מקיים מצות התורה, כי כתוב בתורה ועוף יעופף על הארץ. וכן האילן כשמוציא פירותיו, הוא מקיים בזה מצות התורה שכתוב בה תדשא הארץ וגו' ועץ עושה פרי, והוא עושה מצותו, כמו יהודי המניח תפילין מפני שכתוב בתורה וקשרתם לאות על ירך וגו'. וכן כל הטבע לפי פרטיו אין מספר, מקיים את התורה כמו שנצטוו בפרשת בראשית בכל תנועה ותנועה כי חוקי הטבע הם צווי השי"ת ונכתב בספר תורה.

ואע"פ שלכאורה יש חילוק בין תורת הבריאה לתורת האדם כי הבריאה אין לה בחירה ומוכרחת להתנהג כפי פיקודי התורה מ"מ זאת היא מתנאי התורה כי כל התורה תלוי בבחירה, רק שאצל הבריאה, נטל הקב"ה את הבחירה מן הטבע ונתנה לאדם. כלומר כפי מה שיתנהג האדם לפי בחירתו, על פיו תתנהג הטבע. ולכן בדור המבול כאשר קלקל האדם את מעשיו, גרם שגם הטבע חדלה להתנהג על פי התורה וגם בהמה ח"י ועוף קלקלו את דרכם אשר צוה הקב"ה בתורתו שיזדווגו למיניהם דוקא. כי מין האנושי, הפקדה אצלו הבחירה למצוות הטבע. וסוף דור המבול הי'

ששינתה הטבע את דרכה לגמרי ואפילו החמה והלכנה לא שימשו בשעת המכול עד שנטהרה הארץ ושבו לתנאם הראשון.

ולכן תיכף אחר סיפור הבריאה שהיא היא תורת הבריאה, אחר פסוק והנהר הרביעי הוא פרת, כתיב ויקח ד' אלקים את האדם ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה. ובתרגום יונתן, למהוי פלח באורייתא ולמנטר פיקדוהא. [וכן בזוה"ק (ח"א דף כ"ו) לעבדה במ"ע ולשמרה במצות ל"ת] כי אחר שביאר תורת הטבע, הגידה לנו התורה הק' כי קיום מצות הטבע תלוי באדם ע"י שמקיים המצוות ופלח באורייתא, ע"י הוא עובד את אדמת הגן עדן, כלומר הוא ממשיך שפע שיגדל ויעשה פרי כמו שמצווה עליה בתורה, וע"י הוא "משמרה" מקלקול שיוכל לגרום לה ע"י עבירה על ל"ת.

והיכף בפסוק שאחריו ויצו ה' אלקים על האדם לאמור וגו' ובגמרא (סנהדרין נז:) איתא שבפסוק זה נרמזו כל שבעה מצוות בני נח. ולפי דרכנו, אחר שגמר לבאר תורת הטבע והגורמים לקיום תורתה, התחיל לבאר תורת האדם הם ז' מצות ב"נ.

ובפסוק שלאח"ז, אזהרה אכילה מעץ הדעת וכל הסיבות הגורמים לחטאו של אדה"ר שבזה נתהוה קלקול הטבע, עד שנשתנו סדרי בראשית והאדם שנברא לחיות לעולם, נקנס עליו קלקול, וגם גרם קלקול לטבע כמ"ש וקץ ודרדר תצמיח לך ואז נתחדש קלקול זה כי בשעת הבריאה לא נצטוה האדמה על הצמחת קץ ודרדר, ואז נאמר לו ארורה האדמה בעבורך, כי הוא גרם זאת ע"י בחירתו.

וענין זה שעל פי מעשה האדם כן תתנהג הטבע אינו לאוה"ע רק לישראל, כי מבואר בספר דרך ה' לרמח"ל ז"ל כי האדם נברא להיות במדרגה מבורכת רק שע"י חטא עץ הדעת אבד מדרגתו ונתערב בו הרע ע"י זוהמת הנחש, ומ"מ חפץ הקב"ה שיתבררו משפחה אחת מבורכת שתתקשר בשורש הטוב של קודם החטא והמתין עד דור הפלגה לראות איזה מהם יוכשר, ואז בחר באברהם אבינו ובזרעו שהם ימשיכו את שורש הטוב והשאר יודחו, ואז הפיצם הקב"ה להיות שבעים אומות ומן אז הלאה אין מעשה האומות מעלה או מוריד בתיקוני העולמות והמשכת השפע בעוה"ז כי אפילו בקיימים מצוותיהם אינם מועילים רק לעצמם לקבל שכר וכן כשעוברים על המצוות אבל אינם מועילים במעשיהם לתקן או לקלקל בעליונים או בתחתונים, ואז נסתם השער ואין שום אדם יכול ליכנס לשורש האדם אלא זרע יעקב אשר בם בחר. ומ"מ דרכו של הקב"ה להטיב וקבע להם שוב זמן שאם ירצו גם הם יכנסו לשער המבוך וזה ה"י בשעת מתן תורה שחזר עליהם שמא יתמצו לקבל התורה ולא בחרו בה, ואז זרח משעיר והופיע מהר פארן ונתן התורה לישראל והכניסם לארץ ישראל ומני אז והלאה אין שום תקוה לאוה"ע ליכנס לשער המבוך והם מתקשרים בבחינת אדם בליעל ואין להם שום שייכות עם ישראל ושורש אדם הראשון ולא עם ארץ ישראל עד כאן תוכן דברי ספר "דרך ד'".

ויש לרמז בזה מה שכתוב אצל דור הפלגה שאמרו הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים, ונעשה לנו שם, כלומר שהם ידעו שכל מה שנפעל אפילו בעליונים הוא על ידם והיינו עיר ומגדל אשר ראשו מגיע עד לשמים כלומר שעד שם הגיע בה מעשיהם אבל נעשה לנו שם, שהם עשו לשם עבודה זרה (עיי' בתרגום יונתן) ואח"כ הפיצם ה' ויחדלו לבנות העיר, כלומר שנוטל מהם הכח הזה לבנות ולנטוע.

וידוע שהקב"ה ברא את העולם בבחינת עש"ן, עולם, שנה, נפש. וכל מה שיש בנפש יש בעולם ומה שישראל הם לגבי אוה"ע, כן ארץ ישראל היא מכוונת לנפשות ישראל כלפי שאר הארצות. ולכן כמו שנח ניצל מהמבול כי אז בדורו היה הוא הצדיק, זכה להתקשר בבחינת ארץ ישראל שגם היא לא גושמה ביום זעם ולא עליה ירד הגשם, כי ארץ ישראל שייכת לנפש המבורך של אדם הראשון שלוקח משם ומה שיקרה לנפש אדם המבורך, תקרה נמי לארץ ישראל, המבורכת כי שם צוה ד' את הברכה.

ובזה מובנת טענת הגויים לישראל שאמרו לסטים אתם שכבשתם ארץ שבעה אומות, אע"פ שכיבוש מלחמה הוא קנין וגם השבעה אומות כבשו את ארץ ישראל מזרעו של שם, מ"מ שאני ארץ ישראל מכל העולם, ומכל הארצות שהיא כוללת כל העולם כולו כשם שנשמת אדם כולל כל העולם כולו והיא לב העולם ומשפיע לכל העולם כמו שנשמת אדם ע"י מעשיו מנהיג את כל העולם כולו, ואע"פ שיש קנין של כיבוש מלחמה שהוא קנין גמור ומלך שכבש מדינה אינו נקרא לסטים כפי הגויים, מ"מ אם יעלה על לב שום מלך שיגרש איזה אומה מעל פני האדמה ולא יתן להם מדרך כף רגל על פני תבל בוודאי לסטים הוא שמגרשם מחלקם בחיים ואין רשות למלך רק לכבוש מדינה ולגרש יושביה למדינה אחרת שכובש רק את ארצם, אבל לסלק את יושבי האדם מלחיות עלי תבל בוודאי מעשה לסטיות הוא, וזו היתה טענת הגויים שנכון הוא שבארץ ישראל כוללת כל העולם לא תועיל כיבוש מלחמה כי היא חלק הכל, ונכון לפי דעתם שיתיישבו בה שבעה האומות שהם שרי עשרות וכוללים כל שבעים האומות כידוע ונמצא שיש לכל אומה ולשון חלק בחיים ע"י אחיזתם בארץ ישראל.

ועתה בעזה"י נבוא לביאור מאמרו של רש"י הפונה קדים, והוא שלא היה צריך להתחיל התורה אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל, כי יש בתורה שלשה מדרגות של תורה, תורת הבריאה, תורת בני נח, ותורת ישראל. וכלל הוא בתורה, החשוב חשוב קודם והיה צריך להתחיל מן תורת ישראל, ואח"כ תורת ב"נ, ואח"כ תורת הבריאה. אלא מפני שאוה"ע מונין לישראל לאמור לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גויים ולא הנחתם לנו מאומה בארץ שהיא שורש כל האדמה ולכל שייך חלק בה, אומרים להם ישראל, בואו ונלמוד פרק בהסטוריי, הלא מראש לא נתן לנו ארץ ישראל מפני שעדיין לא נברר עם ישראל להיות לו יתברך לנחלה

עד אברהם, ואפילו כאשר נברר הוא, אז הכנעני בארץ וכובשים ארץ ישראל מחלקו של שם כדי שעדיין תהי' ביד שבעה אומות ונמצא שעדיין לכל העולם חלק בה, ורק אחר שמאסתם בתורה נבחר לנו את נחלתנו בארץ ישראל, נמצא שכל התורה מבראשית עד מצוה ראשונה שנצטוו ישראל, הוא כמו הקדמה למצוה ראשונה שמבאר שיש תורת הבריה, ושזאת התורה מתקיימת ע"י בחירת האדם, ושוב נמסרו שבעה מצוות ב"נ לכלל שבעים אומות ועדיין הבחירה בידם להתכלל בנשמת ישראל ולהיות להם חלק בארץ ישראל, ואיך נבחר אברהם אבינו ע"י חטא דור הפלגה, ואיך נתברר אברהם אבינו שנתאחז בשורש הטוב והפריד ממנו את סיגיו הרעים שיצאו בישמעאל, ואיך נתברר בנו יצחק אבינו והפריד ממנו את עשו עד שנתברר יעקב שמטתו שלימה, ואיך נתגלגלו הדברים עד שיצאו ישראל ממצרים וקבלו התורה, וברגע האחרונה עדיין חזר על הנפרדים שהם עשו וישמעאל הכוללים כל מרכבת הטומאה כידוע אולי עדיין יתחברו לטוב, ואחר כל זה נדחו הגויים ונתברר שהבורא נתן ארץ ישראל לאשר ישר בעיניו, וארץ ישראל שם שורש התורה כאשר הבאנו הרבה פעמים מספר ערבי נחל (פ' שמות בסופו) גבי ענינו של עתניאל בן קנז שכבש קרית ספר ואחר כל ההקדמה הזאת נתבאר ונתאשר שרק ישראל שייכים לארץ ישראל וממילא לתורה, ועכשיו כבר בצדק נתחיל ללמוד החודש הזה לכם.

(בראשית ס"ג חשמ"ז)

ישוב ארץ ישראל

ארץ אשר אבניה ברזל אל תקרי וכו'

עוד כתב המהר"ל שם בפרק כ"ה בענין מה שנשאל מן העו"ג על מה שעם ישראל אינם מאוחדים ביניהם באהבה ויש ביניהם מחלוקת מה שאין נמצא זה כ"כ אצל אוה"ע. והשיב ע"ז שדבר זה הוא מעצם הגלות שהפיץ השי"ת אותנו והפירד החיבור בינינו. שאם לא היו ישראל מחולקים בלכביהם לא היה מקויים בהם הפיזור והפירוד כי הרי הם מחוברים יחד וגזירת השי"ת שיהיו מחולקים. ומביא ע"ז שהשיב אותו העכו"ם שהרי מצינו כבר לפני כן בבני יעקב שהיו מקנאים ביוסף וכן קרח ועדתו מקנאים על כהונת אהרן, וע"ז לא יספיק התשובה הנ"ל. ומשיב ע"ז המהר"ל שמדה זו אף שגרועה היא מ"מ שרשה היא מכח תכונה טובה של ישראל וז"ל שם: כי עם הקודש הזה מצד עצמם ראויים אל החשיבות והמעלה יותר מכל העו"ג וכדכתיב ונתנך ה' עליון על כל גויי הארץ, רק שהחטא גורם מ"מ עצם בריאתם על תכונה זאת שנפשם חשובה, והחשוב מצד טבע עצמו מבקש מעלה, ולא תמצא כי הכפרי הוא מקנא בחשוב, רק גבור מתקנא בגבור כמותו וחכם מתקנא בחכם כמותו ודבר זה טבע הטובים וההגונים וכו', וכן שאר מדות אשר הם בישראל אשר הם גנאי לישראל מ"מ יוצאים מצד תכונה טובה וכו', וכמו מדת קשה עורף שהכתוב מגנה בה ישראל שאמר כי עם קשה עורף אתה, אל תאמר כי מדה זאת אינה יוצאת מתכונה טובה, רק במה שיש לישראל נפש נבדלת בלתי חמרית כי החומר הוא שמקבל התפעלות ואינו דבר מקויים, אבל הדבר שהוא נבדל אינו מתפעל לקבל שנוי רק עומד, ולפיכך ישראל ממאנים לקבל תוכחה ויש בהם קושי עורף לחזור בתשובה הכל בשביל שאינם חמריים וכו' עכ"ד.

וראה גם מש"כ החת"ס בענין זה בתורת משה פ' תצוה (דף סח). שאנו רואים שיותר שכיח קפידא ופירוד בין ישראל מבאוה"ע. וכן בת"ח צדיקים יותר משאר עמא דארעא. וכן אחו"ל כהנים קפדנים הם. והטעם כל שקדושתו יותר, מרגיש יותר, ומקפיד יותר, לפום דקותו. וההיפוך אוה"ע לפי עובי מוחו אינו מרגיש ואינו מקפיד. וכלל ישראל הם כהנים של שבעים אומות כמ"ש ואתם תהיו לי ממלכת כהנים, משו"ה הם קפדנים יותר מכל שבעים אומות עכ"ד. ועיין מס' תענית (ד' ע"א) כל ת"ח שאינו קשה כברזל אינו ת"ח, ודרשו שם מקרא ארץ אשר אבניה ברזל אל תקרי אבניה אלא בניה ופרש"י קפדנים וקשים כברזל ע"כ. ומכאן אנו רואים כדברי

המהר"ל, שמדה זו של קשה כברזל מעלה הוא לישראל ולחכמים ולא גרעון, רק דא עקא שבעוה"ד משתמשים במעלה זו למחלוקת, ואז היא בריעותא. וה' יברך את עמו בשלום.

וענין זה הוא ביתר שאת אצל הת"ח בני ארץ ישראל ע"ד דאיתא בכתובות (ע"א) וחד מינייהו עדיף כתרי מינן וחד מינן כי סליק להתם עדיף כתרי מינייהו. ולפ"ז ת"ח שעולה מחו"ל לא"י עולה למעלת ארבעה ת"ח שבחו"ל, והחת"ס מפרש בזה מש"כ ומספר את רוב"ע ישראל, כי מי יכול לספר מעלתן של ישראל אשר אחד מהם מתעלה כמדורגת ארבע מהם ע"כ. ואכן יש לראות בזה דבר נפלא שבכל משך השנים מעת תחילת הישוב בא"י מלתמידי הבעש"ט והגר"א והחת"ס היו שם הגדולים והרבנים בירושלים ובכל הארץ הקדושה אלו שבאו מחו"ל. וזה מפני שחד מינן כי סליק להתם עדיף כתרי מינייהו, ועד היום כמעט כל גדולי א"י הם הבאים מחוץ לארץ.

נחזור לענין הנ"ל שת"ח בא"י עלולים יותר לקפידא ומחלוקת לפי ערך מעלתם שמתעלים בעלייתם לא"י כארבע מבני חו"ל, וגם הרי אחו"ל הגדול מחכירו יצרו גדול ממנו, וכמ"ש החת"ס בתורת משה פ' שלח עה"פ טובה הארץ מאד מאד, בענין שנתהפכו המרגלים לרעה בא"י כי הארץ מקדשת המקודשים ומוספת טומאה לרשעים עיי"ש. כנראה זה בחוש כהיום הזה. וי"ל לפ"ז פירוש הכתוב, כי חזק בריחי שעריך ברך בניך בקרבך השם גבולך שלום, כי עי"ז שחזק בריחי שעריך ברך בניך בקרבך, היינו במעלת הת"ח שבא"י, עי"ז הוצרכו לברכה של השם גבולך שלום, שלא יבואו לידי קפידא ומחלוקת. ועד"ז י"ל במ"ש וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך. שאצל הת"ח שהם למודי ה' צריכים ברכה מיוחדת של רב שלום בניך. ובהפטרות פרשתינו כתיב תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו בשלום ובמישור הלך אתי. כי הגם שתורת אמת היתה בפיהו, והוא תלמיד חכם, ועוד שהוא כהן אשר הקפידא בטבע אצלו, מ"מ בשלום ובמישור הלך אתי, ושפתי כהן ישמרו דעת, והוא קשה כברזל ומשתמש במדה זו רק לדברי תורה ולכן תורה יבקשו מפיהו, כי אינו פוגם את פיו במצה ובמריבה כי הפה שלו קודש ומוכדל רק לתורה.

מסוגל ליראת שמים

"פחדכם ומוראכם יתן ה"א על פני כל הארץ אשר תדרכו בה כאשר דיבר לכם". י"ל עפ"ד החת"ס עה"פ "ושמעת ישראל ושמרת לעשות אשר ייטב לך וגו' כאשר דבר ה"א אבותיך לך ארץ זבת חלב ודבש" (דברים יג:) ופירש כי מה שמצאנו בספר דברים כמה וכמה פעמים שמה רבינו חזון תיבת ארץ, הארץ, האדמה, הטעם הוא כי כאשר מזכירים ארץ ישראל זהו מסוגל ליראת שמים. ורצה משה רבינו לזכות את

ישראל ביראת שמים, לכן הזכיר את א"י כמה וכמה פעמים. וגם כשמזכירים שמו של צדיק מסוגל ליר"ש. וזהו שתבע משה מישראל שיתחזקו ביר"ש עד כדי כך, עד שהזכרת שמם תפעל יר"ש כמו הזכרת א"י. וזה ושמעת ישראל, כשתשמע שמו של ישראל יפעול עליך לטובה עד כדי ושמרת לעשות, וכמו שאתה רואה שהקב"ה מזכיר ארץ זבת חלב ודבש משום טעם זה, כן יועיל לזה שמכם וזכרכם. וזהו כאשר דיבר ה' לך ארץ זבת חלב ודבש כמו שהוא יתברך כופל בדיבור את ארץ ישראל, כן יועיל שמכם ג"כ לזה ודפח"ח.

ואם הקב"ה גילה לנו שהזכרת א"י מסוגל ליר"ש, ק"ו הוא שלהיות בארץ ישראל ממש ולדרוך בה, בוודאי יועיל ליר"ש. וז"ש הפסוק, פחדכם ומוראכם [ולא כתיב הפחד מכם רק פחדכם] כלומר פחד השי"ת ומוראכם, המורא מהשי"ת שלכם, את כח זה הפחד והמורא יתן ה' על פני כל הארץ אשר תדרכו בה, ע"י שתדרכו בא"י, תסגלו לכם מורא שמים, כאשר דיבר לכם, הלא תראה שהדיבור של א"י משפיע יר"ש, שהרי דיבר לכם כמה פעמים אודות א"י מהאי טעמא ומזה תבינו שכ"ש ההליכה והדריכה בה יועיל בלי ספק.

קדושת ארעא דישראל יותר משמים דחו"ל

איתא במדרש כשא"ל הקב"ה למשה הן קרבן ימין למות אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע בדבר שקלסתיך שנאמר הן לה"א השמים וגו' קנסת עלי מיתה שנאמר הן קרבו ימין למות א"ל הקב"ה אי אתה זכור בשעה ששלחתיך לגאול אותן ממצרים ואמרת לי והן לא יאמינו לי, הוי הן קרבו ימין למות עכתי"ד המדרש והמדרש הזה צ"ב. עוד יש לדקדק בפסוק הן לה"א השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה וגו' שאינו מסודר לא מתתא לעילא ולא מעילא לתתא והול"ל או הארץ השמים ושמי השמים או שמי השמים, שמים והארץ.

ונקדים דברי הפנים יפות ואתחנן וז"ל י"ל מלת לאמר על דרך שאחז"ל המתפלל צריך שיאמר תחילה ה' שפתי תפתח וגו' שצריך עזר מאת הבורא להיות התפלה שגורה בפיו. וזה שתיקנו לומר ה' שפתי תפתח וגו' וז"ש ואתחנן אל ה' בתחילה שיענני ה' שתהיה שגורה בפי לאמר עכלה"ק.

והחת"ס מוסיף על דבריו שלכן תיקן משה תפלת ה' שפתי תפתח דוקא עכשיו, שכיון שזכה ליכנס לארץ סיחון ועוג, כבר השיג בחינת ארץ ישראל והרגיש שם קדושה נפלאה וראה שתפלתו שם חשוכה ביותר, ולכן תיקן אז לומר ה' שפתי תפתח תפלה קודם התפלה, ואע"פ שכבר התפלל משה בשמים ארבעים יום וארבעים לילה מ"מ הקדושה על הקרקע בארץ ישראל הוא יותר מקדושת השמים שעל גבי חו"ל.

ועפ"ז יש לפרש את הפסוק הנ"ל שמשם רבינו ע"ה סידר דבריו מתתא לעילא הן לה"א השמים ר"ל השמים שע"ג חו"ל ושמי השמים ר"ל השמים שהם שמים לגבי השמים הנזכרים לעיל דהיינו שהשמים הראשונים הם בכחינת ארץ לגבי שמי השמים האלו, ומה הם שמי השמים האלו. ע"ז מוסיף משה לבאר, הארץ וגו' הארץ הקדושה היא שמי השמים לגבי השמים שע"ג חו"ל.

וזה היה טענת משה רבינו ע"ה, בהן קלסתיך שבפסוק זה הן לה"א השמים ושמי השמים הגדתי לישראל חשיבות א"י והכנסתי בלבם חשק לארץ חמדה ובאותו הן אתה אומר לי הן קרבו ימין למות שאין אני זוכה לייכנס לארץ. וע"ז השיב לו הקב"ה מנין לך שדברייך עשו רושם בלבם והכנסת בהם חשק לא"י, הלא אמרת והן לא יאמינו לי שאין דברייך נכנסים לתוכם.

ארץ התחתונה מכוון לארץ העליונה

"וישלח משה לקרא לרתן ולאבירים בני אליאב ויאמרו לא נעלה" (במדבר טז:יב). ודקדוק המפרשים על הלשון לא נעלה. ובתרגום יונתן מתבאר דהכוונה על העליה לארץ ישראל, שכתב עה"כ העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה, העיניהן דגובריא האינן דבארעא ההיא תסנוור ותנצח יתהון לא ניסוק לתמן. ולכאורה צ"ב שהרי כבר נגזרה הגזירה בחטא המרגלים שלא יכנסו לא"י, וא"כ הרי אין דתן ואבירים מעותדים כלל לעלות לא"י שהרי בכלל הגזירה הם, וא"כ מה כוונתו באמרם שלא יעלו לא"י.

במס' חגיגה (דף י.) במשנה היתר נדרים פורחים באויר ואין להם על מה שיסמכו [מעט רמז יש במקרא ואין על מה לסמוך אלא שכך מסור לחכמים בתושבע"פ], ובגמ' שם רבי יהושע אומר יש להם על מה שיסמכו שנאמר "אשר נשבעתי באפי", באפי נשבעתי וחזרתי בי. ושוב אמרו שם בגמ' דאית ליה פירכא דדילמא הכי קאמר באפי נשבעתי ולא הדרנא בי. וכי שם התוס' הקשה הר"ר אלחנן דעל כרחך דרשינן נשבעתי ולא הדרנא בי, שהרי מקרא זה נאמר על דור המדבר, שבאמת לא נכנסו לארץ ולא הותר הנדר. ותירץ לו הר"י דהאי קרא לאו בכיאת הארץ משתעי אלא בחלק לעוה"ב, ומצינו תנא דאמר (סנהדרין קי:) דור המדבר יש להם חלק לעוה"ב, א"כ איכא למדרש והדרנא בי ע"כ. ולכאור' תמוה השקלא וטריא בתוס' שהרי באמת הדבר מפורש בסנהדרין שם שר"ע דורש שדור המדבר אין להם חלק לעוה"ב שנאמר "אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחת"י" (תהלים צה:יא), ור"א אומר באין הם לעוה"ב שנאמר "אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח" (שם נה:) [דהיינו דור המדבר שכרתו ברית של מקום עלי זבחים] אלא מה אני מקיים "אשר נשבעתי באפי", באפי נשבעתי וחזרתי בי, ע"כ. וכי אפשר לומר שדברי הגמ' נעלמו חלילה מהר"ר אלחנן, ותירצו של הר"י אינו אלא דברי הגמ' עצמם.

ו"ל שהתוס' כווננו כאן לסודן של דברים, מה שאמרו חכמי הקבלה שארץ ישראל מכוונת היא נגד ארץ העליונה שהיא עולם הבא, וכמו שמצינו שדרשו חז"ל שכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב שנאמר "ועמך כלם צדיקים לעולם ירשו ארץ", הרי שדרשו שתיבת ארץ קאי על ארץ העליונה. וירושת הארץ לישראל היא רמז על ירושת עוה"ב לישראל. וזה שאחז"ל שכל המהלך ד' אמות בא"י הוא בן עוה"ב, שהרי הארץ התחתונה מכוונת היא להארץ העליונה.

והנה פשטות הקרא "אם יבואון אל מנוחת" מתפרש על ארץ ישראל וכמו שפירש"י בתהלים על פסוק זה וכן בתרגום יונתן שם, וא"כ ס"ל להר"ר אלחנן דאף דיש לדרוש פסוק זה גם על עוה"ב, אבל אין זה פשוטו של מקרא, וא"כ א"א לומר שהיתר נדרים יש להם על מה שיסמוכו מכח הפסוק של "אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחת" ע"י שנפרש באפי נשבעתי והדרנא בי, שהרי זה לא שייך לומר רק לפי הפירוש שמקרא זה קאי על עוה"ב. אבל לפי פשטות הקרא דקאי על א"י, על כרחק א"א לפרש אלא נשבעתי ולא הדרנא בי שהרי לא נכנסו לא"י, וא"כ עדיין היתר נדרים פורחים באויר ואין להם ע"מ שיסמוכו, שהרי הפירוש הזה בפסוק דקאי על עוה"ב אינו אלא בדרך רמז. וגם הפסוק שדרש ר"א שדור המדבר יש להם חלק לעוה"ב ממ"ש "אספו לי חסידי וגו'" ג"כ אינו אלא רמז, שהרי פשוטו של מקרא לא קאי על דור המדבר.

וע"ז בא הר"י לתרץ דארץ ישראל מכוונת היא לארץ העליונה, וא"כ אף שפשוטו של מקרא קאי על א"י, מ"מ נכלל בזה ממילא גם הפירוש של עוה"ב כי שניהם דבר אחד הם. ושפיר י"ל שהיתר נדרים יש להם על מה שיסמוכו, כי מבואר הוא בפסוק "אם יבואון אל מנוחת", שכולל גם לפי פשוטו את עוה"ב כנ"ל. ועל זה שפיר י"ל באפי נשבעתי והדרנא בי כי יש להם חלק לעוה"ב.

ובאמת שסוף סוף עתידים דור המדבר גם ליכנס לא"י כמו שהם באים לעוה"ב, וכמ"ש "ויתא ראשי עם" (דברים לג:כא), ואחז"ל שמשנה רבינו עתיד להביא את דור המדבר לא"י לעת"ל.

הנה חדש תמוז הוא הזמן המכוון נגד שבט של ראובן, וחדש זה ראוי לפי שרשו להיות הראשון כדוגמת ראובן שהוא הבכור, אלא בסיבת הקלקול והחטא נפל חדש תמוז ממעלתו בדוגמת ראובן שאבד את בכורתו, ולעת עתה הוא חדש של דין וחורבן, ולכן צירופו של חדש זה היוצא מסופי תיבות ד"ה איננו שו"ה ל"י (אסתר ה:ג), הוא השם הוי"ה בהיפוך המורה על דין, וגם הוא יוצא מסופי תיבות שגם זה מורה על הדין. ואמנם עתיד חדש זה להתעלות ולשוב למעלתו הראשון, וזהו לעת"ל בזמן התיקון, ויום י"ז בתמוז יהיה יו"ט וכמ"ש "חג לה' מחר" (שמות לב:ה) שזהו יום י"ז בתמוז שעתיד להיות חג לעת"ל כמ"ש האריז"ל. ואז יתקן שבט ראובן וישוב

למעלת בכורתו, שהוא השבט המכוון לחדש תמוז. וזה נרמז בפסוק ביו"ם הרביעי"י נשי"א לבנ"י ראוב"ן שהוא בגימ' ביי"ת השלישי"י, שאז יתקן ראובן לעולם התיקון בכנין הבית השלישי, שבזמן ההוא ינער ה' מהארץ כל הרשעים, והישמעאלים האוחזים בה, ולכן הוא גי'כ בגימ' ל"א ייר"ש ב"ן האמ"ה הזא"ת.

ושורש הפגם של חדש תמוז הוא בחטא המרגלים, שאז נגזרה בגזירת הגלות והחורבן כמו שאמר הפסוק (תהלים קז:כז) "וימאסו בארץ חמדה וגו' וישא ידו להם להפיל אותם במדבר ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות", וגם ימי הילוך המרגלים עצמם היה בחדש תמוז. וכאמור חדש תמוז הוא המכוון לשבטו של ראובן ששלט בו הפגם, וכתב הפרי צדיק שלכן פירש הכתוב חטאו של ראובן, לפי שראובן הוא שורש לבעלי תשובה וכידוע מדברי המדרש שאמר הקב"ה לראובן אתה פתחת בתשובה תחילה חייך שכן בנך הושע הנביא פותח בתשובה - "שובה ישראל עד ה' אלקיך" (הושע יד:ב), ולכן מוכרח לגלות חטאו של ראובן כדי לגלות כח התשובה.

והנה דתן ואבירים היו מהראשים של שבט ראובן, ולפי"ז י"ל שמשו רבינו ששלח לקרא לדתן ואבירים, כוונתו היתה שעתה תהא הזדמנות לתקן את הקלקול של חדש תמוז ושל שבט ראובן, ע"י שדתן ואבירים שהם מראשי שבט ראובן ישובו בתשובה, וכזה יתקן הקלקול של חטא המרגלים שאז נפגם חדש תמוז כנ"ל, ותבטל הגזירה ויזכו כולם ליכנס לא"י, כי ראשי הדור שולטים במעשיהם על כל הדור, ועל זה שלח משה לקרא לדתן ואבירים, ולכן לדת"ן ולאבירים בגימ' בחור"ש תמו"ז, כי מטרת השליחות לדתן ואבירים היתה לתיקון חדש תמוז. ועל זה השיבו דתן ואבירים "לא נעלה", וכפירוש התרגום יונתן שלא נעלה לא"י, כי אינם חפצים לעלות לא"י ויראים הם מהכנענים, ועדיין עומדים במרדם בחטא המרגלים שמאסו בארץ חמדה. וזאת העבודה בחדש תמוז לתקן את החדש ולהעלותו מנפילתו, ולהתפלל שנוכה לעלות לא"י, ולתקן מה שאמרו דתן ואבירים לא נעלה, כי אם להגביר ההשתוקקות לארץ חמדה, כאשר עשו צדיקי הדורות שהשתוקקו לעלות לא"י.

ארץ חמדה – שחמדה אבות העולם ענין השתוקקות לא"י

כ' החת"ס עה"פ (דברים א:כח) "ערים גדולות ובצורות בשמים", דלכאו' הרי מרע"ה אמר אותו לשון עצמו שאמרו המרגלים (שם ט:א-ב) "ערים גדולות ובצורות בשמים, עם גדול וגו'", והיאך לא חשש שיפחדו ישראל מלעלות. ותיריך שאחר ארבעים שנה כבר עמדו על דעת רבם ואין חשש שימנעו עצמם לעלות, כי המבין ויורד בדעתו לסוף קדושת א"י וקדושת נפשו ימסור נפשו וכל הונו רק לעלות ולראות [וזהו לשון החת"ס, ויש מקום אתי לבאר מקור דבריו ואכ"מ]. ובסגנון זה כתב גם

הרמב"ן [אשר התח"ס היה ניצוץ נפשו כעדותו של הישמח משה] עזבתי את ביתי נטשתי את נחלתי נעשיתי כעורב על בני אכזרי על בנותי מפני שרצוני להיות בחיק אמי עכ"ל.

ובמדרש תנחומא דרש עה"פ "ואתן לך ארץ חמדה", שחמדה צדיקי דורות, וכה כתב החרדים וז"ל וצריך כל איש ישראל לחבב את ארץ ישראל ולבוא אליה מאפסי הארץ בתשוקה גדולה כבן אל חיק אמו ע"כ.

ובעוה"ר בזמננו נפגם ענין הישיבה בארץ ע"י התרבות החילונים שם, ויש מהצדיקים שהרחיקו מהאי טעמא את מעלת הישיבה שם בזה"ז. אבל איך שיהיה צריך כל אחד להרבות התשוקה לא"י ולחמוד אותה כנ"ל.

וצריך לתמוך ביד עובדי ה' הדרים שם ובמוסדות התורה ובזה מתקשרים עם א"י, וכמו שאמר הרה"ק מקארלין שע"י נתינת צדקה לעניי א"י לפני התפלה עולה התפילה לא"י. ועתה בחדש תמוז הוא זמן התיקון של חטא המרגלים ושל דתן ואבירם שאמרו לא נעלה, ויש להתפלל שנזכה לעלות ולראות. ויה"ר שנזכה שיבנה המקדש ושם נשיר שירש חדש וברננה נעלה.

ארץ חמדה טובה ורחבה

הנה ארץ ישראל נקראת ארץ חמדה בפסוקי נ"ך כמ"ש "וימאסו בארץ חמדה" וכן כתוב "ואתן לך ארץ חמדה" ודרשו חז"ל שחמדה אבות העולם, ובזה מיושב מה שאומרים בתפלת שבת "חמדת ימים אותו קראת", וטרחו המפרשים למצוא המקור לזה - דהיכן מצינו שנקרא שבת חמדת הימים, אבל לפי מה שבארנו בכמה מקומות שארץ ישראל היא בחינת השבת במקום, וכמו שאמר בפדר"א שהקב"ה ברא ששה ימים והשביעי שבת, וכן ששה ארצות והשביעי הוא ארץ ישראל, נמצא דארץ ישראל ושבת היינו הך, וממילא חמדת הימים אותו קראת.

אבל צריך להבין אומרו רחבה דהא ידוע לכל דארץ ישראל על המפה היא קטנה שבכל הארצות והאין נאמר שהוא רחבה, ובפשטות י"ל לפי מה שאמרו שהוא ארץ צבי שמתפשט כעור הצבי וממילא אין רחבה כמוה.

הגה, וז"ל התולדות בספרו כתונת פסים פרשת ויחי ביאור שם כל הדר בחו"ל דומה וכו', ששמעתי ממורי זלה"ה כי במקום שאדם חושב, שם הוא כולו וכו', ודפח"ח. והנה אם הוא דר בחו"ל וחושק תמיד לא"י אז דומה כמי שאין לו אלוה וכו' אבל באמת יש לו כי מחשבתו תמיד לא"י, מה שאין כן כשהוא בא"י ועושה מעמד ומצב פרנסתו בחו"ל, אז מחשבתו תמיד בחו"ל להביא משם טרף לביתו, אז דומה כי שיש לו אבל באמת אין לו כי מחשבתו בחו"ל, וק"ל.

וי"ל עוד דלמשל אם יאמר אדם קניתי קרקע אמה על אמה הלא כוז יכוזו לו כי במה נחשב אמה על אמה לקוני קרקעות, משא"כ אם יאמר אדם קניתי מרגלית אמה על אמה יפליאו זאת למאד כי גדול הוא.

וממילא מוכן שאחר שאומרים שהיא ארץ חמדה וטובה ממילא הוי נמי רחבה.

כאילו היום ניתנה

"וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר וגו' כי תבואו אל הארץ וגו' ושבתה הארץ שבת לה" (ויקרא כה:א-ב). ופירש"י מה ענין שמיטה אצל הר סיני, ללמדך שכל המצוות נאמרו כללותיהן ופרטותיהן בסיני כמו שמיטה, שהרי לא נשנית בערכות מואב ע"כ.

וצ"ב למה באמת לא נשנית מצות שמיטה בערכות מואב. וגם למה נבחרה דוקא מצות שמיטה להורות שכל המצוות נאמרו בסיני כללותיהן ופרטותיהן.

ברמב"ן כתב שענין חשבון שנות השמיטה הוא סוד ימות עולם, והשנה השביעית רומזת על השבת. וצ"ב דהא אינו דומה לחשבון השבועות אשר חוזרים ונשנים תמיד במספר שבעה, ואילו כאן אחר שבע פעמים שנות השמיטה באה שנת היובל, אשר נחלקו בזה רבנן ור' יהודה במס' נדרים - דלדעת רבנן אין שנת היובל נחשבת למנין השנים, ולדעת ר"י נחשבת לשנה ראשונה של המנין החדש. וא"כ, לכו"ע אין החשבון הנ"ל מכוון. ולדעת ר"י תיקשה יותר, שנמצא שנת היובל הוא נגד יום ראשון.

המפרשים מדקדקים למה פתח הכתוב "ושבתה הארת שבת לה", והרי תחילה יש להקדים "שש שנים וגו'" ואח"כ השביתה בשנה השביעית, וכמו שבאמת כתיב בפסוק שאח"ז, ולא הול"ל "ושבתה הארץ שבת לה".

בפ' אמור כתיב "וספרתם לכם וגו' שבע שבתות וגו'". יל"ד דהכא כתיב "שבע שבתות", ובפרשת ראה כתיב "שבעה שבועות תספר לך ועשית חג שבועות", ולמה שינה הכתוב לשונו שפעם אחד אמר שבתות ובפעם אחרת אמר שבועות. וגם למה לא נקרא חג השבועות בשם שבתות.

ונקדים מש"כ הרמ"ע מפאנו שכשהבטיח הקב"ה לתת הארץ לבני ישראל, לא היה המכוון בנתינת הארץ לחוד כמות שהיא, אלא שיעלו בה ישראל ממעלה למעלה עד שיהיו ראויים ליכנס בחייהם בג"ע, וכמו שהיה המכוון הראשון אצל אדה"ר שיהיה בג"ע ולהתענג על ה'. וכן היה המכוון בנתינת א"י, שיהיו שם ישראל לתקופת זמן עד שיתעלו למדרגה הנ"ל. אלא שנתקלקל המכוון ע"י החטאים, ועדיין אין ראויים לזה. וז"ש "אשר נשבע לה' לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ" - היינו

באותם מ' יום שהוריד ה' בסיני את השמים על הארץ, ולדרגה זו יגיעו ישראל בנתינת הארץ.

ובזה מפרש בדרשות חת"ס (לחפ"פ דף רס"ב) מ"ש (יהושע כ"ד) "ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר ואולך אותו בכל ארץ כנען וגו' ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אותו" - דהיינו שאצל עשו היתה נתינת הר שעיר לחוד מטרת המכון, וזהו לירושה ממש. משא"כ נתינת א"י לא היה המכון בזה לחוד כנ"ל, רק "ואולך אותו בכל ארץ כנען" - דהיינו שהוליכו והעבירו בכל בחינות ומדרגות הארץ להיות לו שביל להלך משם למקום גבוה ממנו כדי שעי"ז יוכל להתעלות ולהיות ראוי לשכון בג"ע.

והנה כיו"ב היה במתן תורה, שמשו רבינו עלה להר סיני אשר שם השכין הקב"ה את השמים העליונים והיה שם בחינת ג"ע, וכל ישראל היו חונים מסביב. וכתב הרבינו בחיי שענין המשכן הוא השנות הדבר מה שהיה במ"ת, שכל ישראל חונים מסביב לחצר הקודש, ובאמצע נמצא הקודש וקוה"ק. ובאמת היה המכון שכל ישראל יזכו לעלות להר סיני. וע"ד שכתב הבעל הטורים עה"פ "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים" - שאילו זכו ישראל היו כולם כהנים גדולים [ולעת"ל יזכו לזה], והכה"ג נכנס לקוה"ק. ואילו זכו ישראל היו כולם כהנים גדולים וזוכים ליכנס לקוה"ק ולעלות על הר סיני, אלא שאז עדיין לא זכו ישראל ורק משה רבינו עלה שם.

נחזור לענייננו שכוונת נתינת א"י היתה כדי שיתעלו ישראל בה ויגיעו להיות ראויים לשכון בג"ע עלי אדמות. והנה החת"ס (פ' ראה) פירש הפסוק "אלה החוקים והמשפטים וגו' לרשתה כל הימים אשר אתם חיים על האדמה", שירושת הארץ היא מתחדשה בכל יום. כי צריך תמיד להתעלות עד שבחינת הארץ של אתמול תהא נחשבת כחול"ל לפי מדרגת היום הזה, וצריך לירשה מחדש כמעלה יתירה ע"כ. וענן זה הוא גם בקדושת השבת, שצריך האדם להשיג בכל שבת קדושה יתירה, ומדרגת הקדושה של השבת העברה תהא נחשבת כחול לעומתה - שיתקדשו ימות החול בקדושת השבת, ובשבת הבאה ישיג קדושתה כמעלה יתירה, וכן בכל שבת.

וע"כ צותה התורה בימי הספירה "וספרתם לכם וגו' שבע שבתות וגו'" - שצריך להזדכך בימי הספירה שיהיו אף ימות החול מקודשים בקדושת השבת, והשבת הבאה תתעלה ביתר שאת, וכן כל שבע שבתות עד שיגיעו ליום היוכל. אבל צווי זה לא נאמר רק בפרשת אמור כשעדיין היו עומדין ישראל ליכנס לארץ עם מרע"ה, ואז היו ראויים למעלה זאת. אבל בפרשת ראה שכבר נגזרה גזירה שלא יכנסו לארץ דור המדבר ומרע"ה, ודיבר אז מרע"ה אל הדור השני הנכנסים לארץ [אשר מהם לא שייך כבר לדרוש מעלה עליונה כזו], ע"כ בא הצווי רק "שבעה שבועות תספר לך". וע"כ לא נקרא החג בשם שבתות רק חג השבועות, כי אין ישראל ראויים למדרגה הזו.

וזו שנאמר בפרשה זו "כי תבואו אל הארץ וגו' ושבתה הארץ שבת לה" - כלומר, המכוון שבכל הפרשה היא, תדעו שיבוא זמן שתתפשט השבת על כל הזמן ויהיה יום שכולו שבת, וזהו תכלית ביאתכם לארץ. ואחר הקדמה זו, מסביר בפרוטרוט איך הוא הסדר להגיע למעלה זו. ראשית, "שש שנים תזרע וגו' ובשנה השביעית שבת שבתון וגו'". ואח"כ "וספרת לך שבע שבתות שנים" - שיהיו אפילו שנות החול בבחינת שבת במעלה נפלאה, וכן יומשך למעלה למעלה עד היובל. ואז יהיו ראויים לשכון בג"ע ויתחיל יום אחד לה', יום שכולו שבת, שאפילו השבת כבר לא תופסק.

וזה ענין שמיטה אצל הר סיני - הקב"ה אמר למשה, כשם שאתה עכשיו על הר סיני בבחינת כהן גדול לפני ולפנים במקום, ג"ע, כך יבוא יום שכל ישראל יזכו לזה, כי "ושבתה הארץ שבת לה" ויהיו יום שכולו שבת.

אבל בערכות מואב לא נשנית פרשה זו כי אז אבדו מעלתם הראשונה. וכל ענין של משנה תורה בערכות מואב היה לזרז לדור השני שלא קיבלו התורה, כשיכנסו לארץ שיקימוה כפי שהורם משה רבינו, ובכל מצוה הוסיף דברים והסברים, כמ"ש בגמרא: משום דבר שניתוסף בה (ומבואר ברמב"ן בהקדמתו לספר דברים), אבל בשמיטה ויובל, אין להוסיף בה רק לגרוע, שאינו כמו שניתנה בסיני, והשמיטות והיובלות נתגרעו ממעלתן, ולכן לא נשנית בכתוב.

גם דקדק הכתוב ואמר "ושבתה הארץ שבת לה", דלכאורה הו"ל למינקט הצווי על האדם שישבות מעבודת הארץ, והיאך שייך לצוות על הארץ שתשבות. אבל להנ"ל שפיר יוצדק לומר ל' שביתה על הארץ גופא, כי אף האדן הדוממת יש בה חלקי נפשות בני האדם, והיא שייכת עם כל נפשות ישראל. רצווי השביתה סובב על הארץ עצמה. וכשיבוא היובל הקדוש והשבת תתפשט על כל הבריאה, אז תשבות הארץ הקדושה, כמו ישראל שהם שייכים אליה. וזהו "דנו שמים כי עשה ה' הריעו תחתיות ארץ וגו' כי גאל ה' את יעקב" - שישאל בג"ע ישבו מרושני עונג בבחינת השבת, ויגיע מנוחתם בכל חלקי הדצח"מ של שורש נפשם עד תחתיות הארץ הקדושה, והארץ התחתונה הלזו ג"כ תתענג בנועם השבת, כי גם הארץ וכל עפרות תבל הם בבחינת אדם כנ"ל, וכפי הביאור שנתגלה לרשב"י אשר נעשה אדם נאמר כעבורו, עד אשר גם העפר והדומם יחדיו ירננו לקראת השבת, ומכנף הארץ זמירות שמענו.

על כן לא היה לשבט לוי חלק ונחלה

כאשר צוה ה' את משה ויפקדם במדבר סיני. בקדושת לוי מפרש את לשון המקרא דלכאורה היה ראוי לומר בהיפוך ויפקדם במדבר סיני כאשר צוה ה' את משה

שכן דרך המקרא בכ"מ. וכתב שם וז"ל: ונראה דהנה השי"ת נתן התורה לישראל ונשמת ישראל הם גוף התורה כי ישראל ר"ת יש ששים ריבוא אותיות לתורה נמצא ישראל הם התורה כי כל אחד מישראל הוא אות מהתורה, נמצא מה שפקד משה את ישראל למד את התורה. וזהו הרמז כאשר צוה ה' את משה הרמז שצווי התורה אשר צוה ה' את משה הוא בעצמו מה שספר את ישראל, ומזה הטעם נראה הא דכתיב אך את מטה לוי לא תפקוד ולא תשא בתוך בניי, כי ישראל הם נגד התורה שבכתב ומטה לוי הם נגד התורה שבע"פ, וזהו שמסיים על פ"י ה' פקד עכ"ל.

כבר הבאנו במק"א דברי הערבי נחל פ' שלח שכל א"י היא ס"ת שבכל ד' אמות שבה נמצא איזה חלק של תורה. וזה ענין מ"ש אצל עתניאל בן קנו שכבש את קרית ספר ואחז"ל דהכוונה על ההלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה והחזירים עתניאל בן קנו בפלפולו. ומ"מ הרי בפשטות הכתוב בא לומר שכבש את המקום ששמו קרית ספר, אלא דהא בהא תליא כי ע"י שכבש את המקום ההוא זכה לגלות ההלכות האחרים באותו קרקע והם היו אותן הלכות שנשתכחו, שהם היו שייכים לאותו חלק עכת"ד. וזה ענין שיש לכ"א מישראל חלק ונחלה בא"י כי על ידה מקבל את חלקו בתורה המושרשת באותה נחלה.

ומעתה יש לשאול שלפ"ז האין הכהנים לומדים תורה שהרי אין להם נחלה בא"י. ותשובה לדבר, ה' הוא נחלתם, שאף שאין להם חלק בגשמיות הארץ יש להם חלק ברוחניות. והם בבחינת שבת שא"צ למלאכה של ששת ימי המעשה אלא בניי מביאים להם מפירות הארץ בבחינת חול מכין לשבת.

ובמס' ב"ב (ק"כ ע"א) איתא שלעתיד לבוא עתידה א"י שתתחלק ליי"ג שבטים, ואף שבט לוי יקבלו חלק בארץ. וצ"ב מה טעם השינוי שעתה לא קבלו חלק בארץ ולעת"ל יקבלו. וברמב"ם (סוף הל' שמיטה ויובל פי"ג הי"א) כתב יראה לי שאין הדברים אמורים אלא בארץ שנכרתה עליה ברית לאברהם ליצחק וליעקב וירשוה בניהם ונתחלקה להם אבל שאר כל הארצות שכובש מלך ממלכי ישראל הרי הכהנים והלוים באותן הארצות ובכיותן ככל ישראל ע"כ. וברדב"ז שם כתב סברא נכונה היא ראויה להבינו והסכים עליו הסמ"ג והוסף עליו ולעת"ל נוטלין אף בארץ שנאמר שער לוי אחד כדאיתא בפרק יש נוטלין ע"כ.

והנה לעת"ל איתא בגמרא סוף מסכת כתובות שעתידיה הארץ שתוציא גלוסקאות וכלי מילת, כי אז יתקן חטאו של אדה"ר ותוסר הקללה, ולא יצטרכו עוד לעסוק בכל המלאכות של תיקון הפת והמלבושים. ואף לפני תיקון החטא הובדל שבט הלוי להיותם מופקעים במדה מסויימת מפגם החטא ולא תחול עליהם הקללה להיות עוסקים בכל המלאכות הצריכים לתיקון הפת. וע"כ נקבע להם שיקבלו חלקם מן הגרנות ולא יצטרכו לעסוק בעבודת האדמה של זריעה וקצירה וחרישה וכיו"ב.

ובהפרשת חלה נמצאת הברכה במדה יתירה שאף בלישה א"צ לעסוק. וכן בתיקון המלבושים אין עליהם לעסוק כ"כ שמקבלים הם ראשית הגז. והכל לסיבת היותם מופקעים במקצת מקללת החטא וקרובים הם למדרגת התיקון כעין שיהא לעת"ל, שהרי לא חטאו בעגל.

ובדרך זה י"ל שלפי האמת גם להם יש חלק בארץ אלא שכיון שרצה הקב"ה שלא יעסקו בעבודת האדמה מטעם שנתבאר ע"כ נטל את חלקם והפקידו ביד ישראל שיעסקו הם תחתם במלאכות, ואח"כ יחזירו את חלקם בנתינת התרומה והמעשר. וחלק זה שבה צמחה התרומה הוא החלק שיש לכהנים והלויים בארץ, והוא מעורב בחלק השדה של ישראל. וזה ע"ד שנתבאר במפרשי הש"ס (ראה אתון דאורייתא כלל ב' אריכות רב בזה) הסברא של איסור טבל כי מעורב בו חולין ותרומה, ובשביל עירוב התרומה שבו אסורה התבואה. וכ"ה בזה, שחלק השדה של ישראל יש בו תערובות חלק הכהן. ונמצא ששפיר יש לכהן חלק בארץ שממש שואב את חלקו בתורה אשר אחוז באותו קרקע. אך כ"ז הוא בזה"ז אבל לעת"ל כאשר תוסר הקללה לגמרי וכל ישראל יהיו ממלכת כהנים ולא יעסקו עוד במלאכה, כי עתידה הארץ שתוציא גלוסקאות וכלי מילת, ושוב אין טעם בדבר שלא יהא לשבט הלוי נחלה מיוחדת, כי כל הטעם הוא רק כדי שלא יצטרכו לעסוק בעבודה וזה לא שייך לעת"ל, וע"כ אז תתחלק הארץ לייג חלקים ואף שבט הלוי בכללם.

וכדבר הזה הוא במנין בני"י שהם ס' רבוא כנגד ס' רבוא אותיות שבס"ת. והלויים מספרם כ"ב אלף שהם כנגד כ"ב האותיות שהם שרשי הס' רבוא אותיות, ומעורבים בכולם שהרי כל האותיות שבס"ת מורכבים רק מכ"ב האותיות האלו. וזה ע"י שנחלת הלויים מעורבת בתוך נחלתם של ישראל כמו שנתבאר, ה"נ יש בכל אות ניצוץ לוי המעורב בו.

ועד"ז כשאנו נמצאים בגלות ונתרחקנו מעל אדמתנו, מ"מ מצד השבת והיו"ט יש לכל א' מישראל נחלה בא"י שהוא זמן המופקע ממלאכות הקרקע, והוא בבחינת זמן העתיד שלא יהא עוד מלאכה, שאז הוא בחינת היוכל שהוא עולם השמיני שהוא זמן איסור מלאכה. והשבת היא נחלתנו כמ"ש והנחילנו ה"א שבת ומועדי קדשיך. ומזמן זה של איסור מלאכה אנו מקבלים חלקנו בתורה.

ועד"ז אנו מתפללים "ותן חלקנו בתורתך", וא"ת האין נזכה לזה כיון שאין אנו יושבים על אדמתנו, לזה אנו ממשיכים "והנחילנו ה"א שבתות ומועדי קדשיך", שמצד זה יש לנו נחלה ברוחניות בא"י. וע"כ מובא בספה"ק שצריך בכל שבת לחוש חידושי תורה, כי מצד השבת משיגים החלק בתורה.

וכתב בפרי צדיק שלכן אומרים במוצש"ק אתה חוננתנו למדע תורתך כי בשבת מקבלים הארה בתורה ובשבת יש לכל ישראל המעלה של כהנים.

זוה ענין ההבטחה של ואתם תהיו לי ממלכת כהנים, שאף כשהיו ישראל בגלות יהיו בבחינת כהנים ויזכו לחלקם מצד נחלת הרוחני.

האי תנא בא"י קאי דזרעי ברישא והדר כרבי

תנן התם (שבת עג.) אבות מלאכות ארבעים חסר אחת הזורע והחורש וכו'. והקשו שם בגמרא הא חורשין לפני הזריעה והו"ל ליתני חורש והדר זורע. ותימצו תנא בא"י קאי שמחמת שהקרקע קשה צריך לחרוש גם אחר הזריעה ע"כ. ולפ"ז יתיישב גם מה דנקטה המשנה לשון ארבעים חסר אחת, כי באמת יש ארבעים כי יש עוד חרישה שלפני הזריעה אלא דאינה נחשבת למלאכה בפני עצמה כי היא נכללת בחרישה דקתני במתני' דמיירי לאחר זריעה שהרי הם שוים. ומספר של ארבעים חסר אחת היא על הקרבנות כדאיתא שם בגמרא, ונמצא שיש ארבעים מלאכות, אבל ל"ט קרבנות שהרי שתי החרישות הם בהעלם אחת.

ואפ"ל הענין בזה דהנה העולם נברא בעשרה מאמרות וכל אחד מהם עם ד' אותיות משם הוי"ה כ"ה וב"ש. והם במספר ד' פעמים עשר, העולה למנין ארבעים. והם ארבעים המדרגות של יצירת העולם בבחי' ארבעים יום של יצירת הולד. והם ארבעים המלאכות שהיו בבריאת העולם, שהרי השבת הוא אות על שברא הקב"ה העולם בששה ימים ונח ביום השביעי. וע"כ אותן המלאכות שנצטוונו לשבות בשבת הם המלאכות שהיו בבריאת העולם שמהם שבת הקב"ה ביום השביעי. והנה הבאנו בפ' שמיני מדברי הזוה"ק שא"י היא הנקודה של אמצע הישוב שממנו התחיל בריאת העולם, ובפרטיות יותר, ירושלים, היא האמצע, ויתר על כן קדש הקדשים שממנו הורשת העולם.

וכ"ה במס' תענית (י"ד ע"א) ת"ר ארץ ישראל נבראת תחילה וכל העולם נברא בסוף שנאמר עד לא עשה ארץ וחצות, והיא טבורה של הארץ, עיין בתחומא קדושים באריכות. וכתוב ארץ וגו' עיני ה"א בה מראשית השנה (דברים י"א) ודרשו מר"ה נידון מה יהא בסופה. ובאלשיך הקדוש, ששם נידון אדם בכל יום כי היא בבחינת ר"ה. ונרמזה ארץ ישראל בראשית התורה בתיבת בראשית. ופרש"י לא היה צריך להתחיל אלא מהחודש הזה לכם וכו' אלא וכו' לתת להם נחלת גויים. הרי שתחילת עסקה של תורה היא בעניני א"י ולברר שהיא נחלת בני ישראל. ובמס' סוכה (מ"ט ע"א) מרומז מקום המקדש והמזבח בתיבת בראשית, תנא דבי רבי ישמעאל שיתין מששת ימי בראשית נבראו, אל תיקרי בראשית אלא ברא שי"ת.

ולפ"ז לפי סדר המלאכות של סידורא דפת, מלאכת זורע היא הראשונה הנעשית בתיקון הבריאה גופא. והזריעה היא השלב הראשון לצמיחתה, והיא מכוננת נגד א"י שהיא היתה נקודת הזריעה בעת הבריאה שממנה נתרקמה והתפשטה בריאת כל

העולם כמו גרעין הזרע שממנו מתפתח כל קומת הצמח. וזהו הנרמז בדברי הגמ' שאמרה ע"ז - האי תנא בארץ ישראל קאי. אך מ"מ עדיין יש מלאכת החרושה הקודמת לזריעה, וזו היא כנגד ירושלים הקודמת לא"י וזהו כנגד "בראשית" שהוא נגד הקרצו של יו"ד משם הוי"ה ב"ה וב"ש. נכי בבריאת העולם יש ארבעה עולמות ובכל אחד עשר ספירות, ובין כולם ארבעים מדריגות, והראשון הוא כתר דאצילות - קרצו של יו"ד] ובחינה זו היא עליונה מאד שאינה בבחינת דיבור אלא בחינת מחשבה, שהיא המחשבה תחילה של הבריאה כשעדיין לא נבראו האותיות של דיבור. וכמו שפירש המגיד מוהר"ר בער זצוק"ל על דברי הגמרא שבראשית נמי בכלל העשרה מאמרות אף שלא כתוב בו ויאמר. וביאר שמאמר זה הוא לפני בריאת אותיות ולכן אין כתוב בו ויאמר כי הוא בבחינת מחשבה ע"כ. ונגד זה הוא מלאכת החרושה הקודמת לזריעה המכשרת את הקרקע לזריעה וחרושה הוא לשון מחשבה כמו שכתוב (משלי ג:כט) אל תחרש לרעך רעה. או: לב חורש מחשבות און (שם ו:יח). וע"כ מלאכת חורש היא נגד נקודת המחשבה תחילה של הבריאה. ומעתה א"ש דנקט המשנה אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, שהרי באמת יש ארבעים, אלא שמלאכת החורש הראשונה היא נעלמה בסוד המחשבה, ולכן לא הוזכרה במשנה. והנה כל מלאכות הפת מזורע ואילך הוא עוסק בתבואה עצמה, אבל מלאכת החורש הראשונה, עדיין אינו עוסק עם הזרע, רק מכין את הקרקע מפני שהתבואה עולה במחשבה, והוא מחשבה תחילה ואח"כ סוף מעשה.

ובבחינה זו הם ארבעים יום של מתן תורה, שעלה משה למרום לקבל כל התורה במשך מ' יום, שהם ארבעים המדריגות שבבריאה בבחינת מ' יום של יצירת הולד, ויום של שבועות הוא המדריגה הראשונה שהיא בחינת ירושלים כנ"ל שהיא ראשית הנקודה, וכמו שנתבאר לעיל שביום זה יורד השמים על הארץ שזה בחינת ירושלים שהוא שער השמים ובחינת קדש הקדשים. וזקנותינו היו רגילות לומר שכליל שבועות יש להביט בשמים אולי יזכו לראות האין שהרקיע נפתח. ואיתא בספר חסידים שאין ללעוג ממסורת הזקנות [אמר המעתיק כן מבואר בשו"ת הרשב"א סי' ט' ועיי"ש בשו"ת השיב משה מזה]. כי באמת כן הוא שבשבועות נשנה הכל כמו בעת מתן תורה, והשמים באים על הארץ, והתורה ניתנה בקולות וברקים, כאשר הראו זאת צדיקים הקודמים לתלמידיהם. ואם לבבנו ומוחנו אטום מלראות זאת, מ"מ הדבר הוא כך בכל שנה ושנה [ופרשה זו באה לעוררנו להתכונן ליום גדול זה. וזה הטעם שאמרו בזה"ק שכשבא פ' קדושים היו בחברייא שמחים, ובהפטרות היום] כתוב "הנה ימים באים ונגש חורש בקוצר". ולדרכינו ירמזו להתכוננות ליום שבועות ההולך ובא שביום זה הוא בחינת מלאכת החורש שהיא המדרגה הראשונה של ארבעים המדרגות שהיא בחינת ירושלים. וזהו ונגש החורש בקוצר, שכחג השבועות שהיא חג הקציר יגש בחינת החורש כנ"ל, אל כל איש גלבב, שקוצר את תבואתו בקודש כחג הקציר.

ובאופן אחר י"ל כי יש י"א מלאכות הפת. ונשמט משיח היא חלתה של העיסה של העולם, מקום דקדים בישראל, בבחינת נפש. וא"י בבחינת מקום, הוא תחילת המקום שמשם הושטת עולם, מקום דקדים בישראל. והחטה היא מרמזת על הנשמה שחצובה מהתורה, והיא בגימטריא כ"ב כידוע, וגם אמרו חז"ל נמשלו ישראל לתבואה כמ"ש ראשית תבואתו. והחטה לבוא לתיקונה, צריכה לעבור עליה י"א דינן של י"א מלאכות. אבל עיקר מקום התיקון הוא דוקא בא"י. ולכן שם מיכר כרבי ברישא קודם זורע, וגם אחר זורע, כדאיתא בפרק כלל גדול (ע"ג ע"א) ונמצא שכל המלאכות והתיקונים עוברים על החטה, ועל גבה חרשו חורשים, משא"כ בחז"ל אין התיקון בשלימות כי מלאכת החרישה שהוא הראשונה אינה עוברת על החטה, ואלו הי"א מלאכות הם כנגד י"א כוחות הקליפה לשברם ולהוציא את האוכל המכונן שהוא תיקון הנשמה, והיא המבטלת אותם כמו י"א סממני הקטורת כידוע (עין ילקוט ראובני ר"פ דברים ע"ה עשתי עשר יום מחורב דרך הר שעיר).

וזהו מה שתבואה ישראלית אומרת לתבואה של אומות העולם רבת צררונא מנעורי יאמר נא ישראל, כך תאמר החטה הישראלית, על גבי חרשו חורשים, מלאכת החרישה אחר שכבר חרשו עברה על גבי ממש, כשהייתי כבר בארץ, אבל הרשעים לא מלא כפו קוצ"ר וחצנו מעמ"ר ולא עברו עליהם כלום ממלאכות הפת, ולכן לעולם לא יבואו לגמר מלאכת האפיה שיהיו ראויים לברכה, ולא אמרו העוברים ברכת ה' עליכם וגו'.

כבר את אביך ואת אמך

למען יאריכון ימיו על האדמה אשר ה"א נותן לך

ומצות כיבוד אב וישוב א"י הם ענין אחד, כאשר הארכתי במקו"א, והוא כיבוד לבחינת השורש. והאב הוא שורש לבן, ולכן מצוה לכבדו כי הוא מרמז על שורש השרשים שהוא הקב"ה, וכן הארץ היא שורש לכל אדם כי ממנה נוצר. ורגיל בפי אנשים לקרוא לארץ פאטערלאנד, ובאמת כתוה"ק נקראת מולדתך. וביארתי שזהו ענין גלגול מחילות כי המתים יצמחו מחדש כמו שאר הצמחים הצומחים מן האדמה כי גם האדם הוא פרי האדמה. וכתוב בתה"מ, ויציצו מעיר כעשב הארץ. הואיל וכל ישראל נוצר מעפר ארץ ישראל, כי אדה"ר נוצר מעפר מקום המזבח וכל א"י נקרא מזבח כדאיתא במדרש, ולכן יצטרכו לבוא לא"י ע"י גלגול מחילות ולצמח ולבוא לידי תחי' דוקא שם. והגויים אינם בניו של אדה"ר באמת אלא של אדם בליעל כדאיתא בספר הגלגולים בראשיתו, ולכן אינם קמים לתחי' בארץ ישראל שמשם נוצר אדם, שאין זה שורשם.

וי"ל שמהאי טעמא מצינו התמסרות גדולה בענין כיבוד אב דייקא אצל עשו, ויעקב היה מתירא ממנו מפני כיבוד אב ומפני ישוב א"י כדאיתא בזה"ק, וכ"ה בדעת זקנים עה"פ ויירא יעקב מאד והענין הוא כי עשו כל מעשיו לקטרג על ישראל ומכבד את אביו, ולכן יש לו תוקף דייקא בחודש אב. אבל כל מעשיו לגרמי"ה הוא דעביד כי אדרבה מחמת תוקף שנאתו את יעקב אמר יקרכו ימי אבל אבי ואין לו שום שייכות לכיבוד אב רק בגוון החיצון, אבל לא בפנימיות. ולכן כתיב ויאמר עשו בלב"ו יקרכו ימי וגו'. ואדרבה, אותו הס"מ המפתה את ישראל לזלזל בכיבוד אב, הוא ממש המחזק את הגויים במצוה זו כדי שיהיה לו אחיזה בזה למען שלות ידו במקדש. וכן דמא בן נתינה (קידושין ל"א ע"א), היה גוי וממנו ילפינן כיבוד אב, אבל אין הקב"ה אב לגויים רק מלך, ולישראל הוא אב ואין מעשה עשו ודמא בן נתינה פועלת לעורר מדת האב למעלה, ומועילה רק לקטרג. ובמדרש ב"ר אמר רשב"ג כל ימי שמשתי את אבא ולא הגעתי למדת כיבוד אב של עשו שהיה משמש את אביו בכגדי מלכות. הרי חזינן במקום מעלתו שם נרמז חסרונו שהכיבוד שלו היה בלבושים ולא בפנימיות. והמהר"ל ביאר בכמה מקומות שיוכל להיות שמעלה מסוימת תצמח דוקא מחמת חסרון. ולדוגמא, דברים שלא השיג משה רבינו השיג רבי עקיבא וביאר זה בתפארת ישראל פ' ס"ג, כי אדרבה מצד חסרון שיש ברבי עקיבא לכן השיג מה שלא השיג משה רבינו עיי"ש. וכן בכמה מקומות ביאר מעין זה. ואף כאן מה שאין יכולים ישראל לכבד לאבותיהם כמו הגויים הוא מחמת מעלתן ורובי האהבה שיש בין אב לבן. ומ"מ צריכים להשתדל להתאמץ שלא יהיה קטרוג, כי הקטרוג הוא מחמת גוון החיצון, אבל בפנימיות בוודאי הכבוד שנותנין ישראל לאבותיהם מחמת אהבה חשוב יותר והוא דוגמא דלעילא, אבל ישראל הם בנים למקום ובפנימיות הם מקושרים ומכבדים לאביהם שבשמים וע"י מעשה כיבוד אב שלהם מעוררים רחמי אב עליהם ולכן דוקא בזה עשו פושט טלפיו ומקטרג.

והנה בהאי מעשה של דמא בן נתינה שלא הקיץ את אביו נראה שדוקא גבי גוי היה שייך מעשה כזה כי הבן היה אוכד הון רב כמה שלא הקיץ את אביו. ואילו היה מעשה כזה אצל ישראל היה האב מצטער מאד על ההפסד שהיה לבנו והיה אדרבה כועס עליו על שלא הקיצו. ובדאי משום קיום מצות כיבוד אב שלא יצטער האב היה מצוה להקיצו. אבל בגוי שאין הוא מרכבה למדת האב של מעלה, אדם כזה יותר נוח לו שלא יפריעו את שינתו ממה שיאבד בנו הון רב כי אין אהבה בין אב לבנים כמו להבדיל אצל ישראל. והגמרא מגדת שהיתה מעשה זו באשקלון, שלכאורה הוא ללא צורך. וכן בירושלמי מסכת פאה פ"א איתא נכרי אשקלוני היה ואבן שישב עליו אביו לא ישב עליה מעולם, ולא בחינם מוזכר שני פעמים אצל גויים המכבדים את אביהם שהיה באשקלון. ונראה כי אשקלון הוא מקומם של פלישתים כמובא כמה פעמים בספר שופטים, והם היו כולם ממזרים כמו שפרש"י בפרשת נח עה"פ ואת כסלוחים ואת נפתוחים אשר יצאו מהם פלשתים, ואצל עם של ממזרים בכלל אין

ברידות כלום מי הוא האב. וכידוע, שהיכא שפריצי טובא לא אמרינן רוב בעילות אחר הבעל. ואיתא בספרים שהגויים דוקא במקום פחיתותם הם פושטים טלפיהם ביותר משא"כ בהמה טהורה אינה פושטת טלפיה. ולכן י"ל שדוקא האשקלונים בפרט והגויים בכלל פושטים טלפיהם במקום כיבוד אב יותר מישראל. ואין אהבה ביניהם כלום שאבהותם בספק. ואהבת א"י שיש לכל יהודי בטבע, הוא מחמת שהוא שורשו כמו שאוהב את אביו בטבע. ולכן השכר של כיבוד אר"א הוא ישוב א"י כמ"ש כבוד את אביך וגו' למען יאריכון ימך על האדמה וגו'.

ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ

כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב. ענין נחלת בנות צלפחד, שטענו "למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו כי אין לו בן" ופירש"י: אנו במקום בן עומדות, ואם אין הנקבות חשובות זרע תחייבם אמנו. וצ"ב, וכי מה טענה היא זו - והלא להרבה דברים חלוקים זכרים מנקבות, וכל מ"ע שהז"ג נפטר נקבות ומ"מ לא טענו בשביל כך דאין הם חשובות זרע, ועכ"ז לענין ירושת נחלה רק הבן יורש ולא הבת.

ונראה כי הנה ארץ ישראל מכוונת נגד ארץ העליונה (כמבואר בזה"ק ובמב"ן). ומה דאמרו כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב שנאמר "ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ", קאי בין על א"י ובין על עוה"ב. ורמזו ענין זה במס' כתובות (ק"א ע"א) דכל המהלך ד' אמות בא"י מובטח לו שהוא בן עוה"ב - כי כל א' מישראל יש לו ד' אמות בא"י כמ"ש הראשונים בענין פרוזבול [ראה תוס' (ב"ב מ"ד ע"ב ד"ה ולא) וד"ל דאין לך אדם שאין לו ארבע אמות בא"י דקרקע זיינה נגזלת], וכן לעומת זה יש לכל א' חלק לעוה"ב.

והנה צלפחד פגם בבחינת השבת כי היה מקושש עצים בשבת. ושבת הוא מעין עוה"ב ובחינת עוה"ב ובחינת נחלה. ולכן איכר צלפחד את נחלתו בא"י ע"י חטאו. ואמנם, ע"פ הכלל שלא ידח ממנו נדח, הרי בעכ"ח שיש לו מקום תיקון שישוב אל נחלתו, ולשם זה רצו בנותיו לקבל נחלתו שע"ז ימשיכו תיקון לצלפחד שישוב אל נחלתו בבחינת ברא כרעא דאבוה. ואמרו בגמרא (ב"ב קט"ז ע"ב) מי שאינו מניח בן ליורשו הקב"ה מלא עליו עברה - והיינו, כי ע"ז אין לו הכושר להתקן ירושת בנו.

והנה הרבה דרכים נעלמים יש לו הקב"ה בסדר תיקוני נשמות ישראל לבלתי ידח ממנו נדח ע"י גלגולי נשמות, או ע"י סוד היבום [שחוזרת הנשמה להוולד ע"י יבום], או ע"י מעשי הבן המועילים לתיקון האב בבחינת ברא מזכה אבא. והם דרכים מופלאים ומכוסים מדעת אנוש.

וזהו שטענו בנות צלפחד בדרך ממנ"פ - דאם הם נחשבות לזרע לגבי תיקון נשמת האב, אזי תנתן להם נחלת צלפחד לצורך תיקון נשמתו שבזה ישוב אל נחלתו. ואם אינם חשובים זרע לענין כחינת תיקון הנשמה, אז תתייבם אמנו לצורך תיקונו. כי הרי זה מוכרח שישב אל תיקונו כי לא ידח ממנו נדח, וא"כ אחד מב' דרכים אלו בעכ"ח צריך להיות.

מצות ישוב א"י

ונקדים מה שדברנו פעם בענין מצות סוכה שאנו רואים שפטרה תורה את המצטער מלישב בסוכה. וגם מה שלא ראינו לרבותינו שיסתגרו לגמרי בתוך הסוכה ולא לצאת למקום אחר, אף שצוותה תורה "בסוכות תשבו שבעת ימים".

והביאור בזה יש לנו ללמוד מדברי הדברי חיים בדרושי לחג הסוכות (דף י:): אשר ממשעות דבריו נראה לומר דהסוכה היא בדוגמת הדירה שאדם דר בה כל השנה, אשר אפילו בצאתו ממנה לעסוק בצרכיו כאשר ישאלהו אדם איה מקום מגוריו יציין את מקום דירתו, הגם שעכשיו אינו נמצא שם, דמ"מ זו היא דירתו אשר הוא דר בה. וה"נ אף שאמרה התורה שנשב בסוכה שבעת ימים, הכוונה ששם יהא דירתנו, אבל אין זה שולל מלהתעסק בצרכינו אשר בשבילם היינו גם יוצאים מדירתנו בכל השנה. ואעפ"כ עדיין מקום דירתנו הוא בסוכה. ודוקא סעודתנו אין אנו רשאים לאכול חוץ לסוכה, שהרי אין אדם סועד מחוץ לדירתו, ולכן הוא חייב לסעוד בסוכה שזו היא דירתו עכשיו. וכמו כן במצטער מחמת גשמים, כמו שבדירתו אילו היה מתקלקל גגו וירדו גשמים לתוכה הרי היה יוצא ממנה עד שתיקונה, ה"נ יכול לצאת מסוכתו כאשר יורדים גשמים עד שיפסקו הגשמים. וע"כ המצטער פטור מן הסוכה [כן נראה לי שיש ללמוד מתוך לשון הדברי חיים, שכתב שם בחינה ע"פ דרך החסידות, ומתוך דבריו יוצא הסבר זה].

וע"פ הנחה זו יובנו דברי הרמב"ם התמוהים שכתב בפיה"מ (בסופ"ב דסוכה) דמה דהוה סימן קללה כאשר יורדים גשמים בחג זה דוקא בלילה ראשונה. ורבים תמהו ע"ז, דמאין לו לומר כן, שלא כדברי שאר הראשונים שלא פירשו כן. ויש שרצו להגיה בדבריו דהוא ט"ס. אבל להנ"ל יובן, דהן אמת שביארנו דבמה שיוצאים מהסוכה בסיבת הגשמים אין בזה ביטול ציווי התורה שנשב בסוכה, דהרי עדיין מקום דירתנו הוא בסוכה ושם הוא מקום ישיבתנו, אלא שנאלצנו לצאת משם לאיזה סיבה ועדיין דעתנו לחזור. אבל כ"ז שייך רק אחר שכבר קבענו שם דירתנו, אבל טרם שהתחלנו כלל לדור שם לא יתכן לומר שזו היא מקום דירתנו. וע"כ בלילה הראשונה כאשר אין אנו יכולים לסעוד סעודתנו בסוכה, נמצא שאין אנו קובעים את דירתנו בסוכה, דע"י אכילת פת הוה קביעות דירה, וכמו שמצינו בענין עירוב שמקום פתו

היה מקום דירתו, נאלץ דהתם צריך דוקא שיסעור שם פתו וכוזה תוקבע את דירתו. ועוד שעירוב לשבת הוי רק ליום אחד ודי בפת במקום סעודתו, אבל קביעות דירה לשבעת ימים צריך תוקף יותר ע"י אכילה ממש. וכיון שלא נקבע דירתו בסוכה יש כזה ביטול בציווי התורה "בסוכות תשבו שבעת ימים", שהרי לא שייך לומר עכשיו שאנו יושבים בסוכה. והתורה הקפידה לישב כל שבעת הימים אשר בהם נכלל גם הלילות, וממילא אם בלילה הראשונה אין אנו יושבים בסוכה, נמצא שאין אנו יושבים בסוכה שבעת ימים, וע"כ אז הוא סימן קללה משא"כ בשאר הימים אם יורדין גשמים ואין אנו יכולים לישב בסוכה, לית לן בה, דכיון שכבר קבענו שם דירתנו בלילה הראשונה אנו יושבים בסוכה כל שבעת הימים אף בצאתנו ממנה כי היא מקום דירתנו, הריא מלווה אותנו בכל אשר נלך.

ולפי"ז הא דמברכין מחדש על כל ישיבה בסוכה (באופן המבואר בפוסקים), אף דמעולם לא נפסקה הישיבה בסוכה, שהרי אף כשיוצאים מהסוכה עדיין מיקרי שיושבים בסוכה, צ"ל דהברכה היא על החפצא של הסוכה, דאף דהגברא חשוב כיושב כל הזמן ברציפות בסוכה, מ"מ שנכנס לסוכה בפועל צריך לברך על החפצא של הסוכה שלא היתה לפניו בהליכתו לחוץ. ודומיא למה שכתבו הפוסקים דמי שהפסיק באמצע סעודתו והלך לסוכת חברו לגמור סעודתו צריך לברך מחדש לישב בסוכה אף שלא הסיח דעתו מהסוכה, דמ"מ חייב לברך על החפצא של הסוכה שלא ישב בה מקודם, וה"נ י"ל כן.

או אפ"ל באופן אחר, דכיון דע"י שאדם אוכל סעודתו בסוכה הרי הוא בזה מאשר ומקיים שאכן דירתו היא בסוכה דאל"כ היה אוכל סעודתו בדירתו של כל השנה. ולכן מפני החשיבות שבזה התקינו לברך מחדש לישב בסוכה. וזה דומיא למה שמברכין ברכת התורה על קריאת התורה בציבור אך שכבר ברכו בבוקר ברכה"ת, מ"מ בשביל החשיבות של קריאת התורה בציבור צריך לברך מחדש. וה"נ בשביל החשיבות שאנו מאשרים שהסוכה היא קביעות דירתנו צריך לברך מחדש.

או אפ"ל דמברכין מחדש בכל פעם שנכנסים לסוכה אף שלא נפסקה הישיבה בסוכה מ"מ כיון שצריך הוא לישב עתה בסוכה ואל"ה מבטל המצוה ראוי לברך ע"ז בכל פעם שמחוייב ליכנס לסוכה, ע"ד שמברכין על ספירת העומר אפילו למ"ד כל הימים הם מצוה אחת. דמ"מ כדי שתתקיים המצוה מחוייב הוא לספור בכל לילה ואם לא היא נבטלת. וע"כ ראוי לברך על כל ספירה על פעולת קיום המצוה וה"נ כנ"ל.

ועפ"ז נאמר כלפי הישיבה בא"י שנצטוינו עליה בכתוב (במדבר ל"ג) "וישבתם בה". והוא בדוגמת הלשון שאמר הכתוב במצות סוכה שנשכ בסוכה שבעת ימים. וע"כ כמו שבסוכה, אף כשיוצאים מהסוכה לאיזה זמן אפ"ה מיקרי ישיבה בסוכה כנ"ל ה"נ בישיבת א"י אין נפסקת הישיבה ע"י שיוצאים ממנה לאיזה זמן.

ועפ"ז מבואר מש"כ הרמב"ם (פ"ה מהל' מלכים ה"ט) דאסור לצאת מא"י לחו"ל אבל לסחורה מותר לצאת. והביאור כנ"ל דמצות ישיבה בארץ מתקיימת אפילו כשיוצא לסחורה דמ"מ מקום ישיבתו הוא בארץ, וכמו בישיבה בסוכה.

והנה קיי"ל דמצטער פטור מן הסוכה, ואף אם ישב בסוכה אינו מקיים המצוה, כי תשבו כעין תדורו כתיב. ואינו מחמת ויתור, שמוותר הקב"ה שא"צ לישב בסוכה, אלא דלא שייך קיום המצוה כלל בכה"ג, כי אין זה בכלל תשבו. ונראה שזה גם הענין שמצינו בסוף מס' כתובות (ק"ב ע"א) שהאמוראים השתדלו שתהא ישיבת הארץ נעימה ומקובלת עליהם, ואמרו על ר' אמי ור' אסי דקיימי משמשא לטולא ומטולא לשמשא. ופירש"י שבימות החמה היו הולכים ממקום השמש למקום הצל, ובימי הצינה עמדו מן הצל לשבת בחמה כדי שלא יוכלו להתרעם על ישיבת א"י ע"כ. ולא מצינו ענין זה בשאר מצוות, שתהא המצות נעשית באופן שתהא נוחה ונעימה לאדם, וסגי בזה שלא תהא בה ענין של צער ממש כי "דרכיה דרכי נועם" כתיב נכמו שמצינו בגמ' (סוכה ל"ב ע"ב) לענין הדס]. אבל כגון זה שתהא ישיבת הארץ עריבה ומקובלת לא מצינו בשאר מצוות, כי בישיבת א"י נאמר "וישבתם בה", והרמב"ן כתב שזו המצוה של ישוב א"י. ולכן צריך שתהא הישיבה נוחה ומקובלת, דאלי"כ אין זה ישיבה, כמו שבסוכה א"א לקיים ישיבת סוכה באופן של צער.

ואברהם אבינו היו לו ב' מצוות שנצטוו עליהם - האחד שילך לא"י, כמ"ש "לך מארצך וגו' אל הארץ אשר אראך". והשנית מצות מילה שגם היא שייכת לא"י, כדאיתא במדרש שלכך הוצרך יהושע למול את ישראל לפני שנכנסו לא"י. וכן מצינו שכשצוה הקב"ה את א"א על המילה, סמך לזה ההבטחה שיתן את הארץ לזרעו לאחוזת עולם. ומעתה אחר שמל א"א את עצמו זכה לשלימות מצותו בישוב הארץ, והיה מן הראוי שישב בביתו כחום היום ולא יצא לחוץ כדי שתהא ישיבת הארץ עריבה ונוחה עליו, כמו שעשו ר' אמי ור' אסי, ומ"מ העידה עליו התורה שישב בפתח האוהל כחום היום מחמת חביבות מצות הכנסת אורחים.

וזהו ע"ד שנהגו הרבה צדיקים לשבת בסוכה אף בעת שירדו גשמים. ובודאי שלא באו ח"ו לשנות הלכה מפורשת שמצטער אינו מקיים מצות סוכה, אלא שמחמת חביבות הישיבה בסוכה בצילא דמהימנותא, שכל הסוכה מלאה משמות הקדושים [וכמו שארז"ל כשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל שם שמים על הסוכה] ומוקפין במקיפין דבינה, ע"כ היה להם יותר צער אילו היו יושבים חוץ לסוכה. ובכגון דא שאין האדם נפטר מצער ע"י שישב חוץ לסוכה, באמת לא נפטר מהישיבה בה. ושפיר קיימו מצות ישיבה בסוכה, שלא היה הדבר להם לצער. ומי שמרגיש כך שפיר ראוי לו לישב בסוכה, ורק מי שאינו זוכה להרגיש העונג בענין של קדושה, והישיבה בסוכה תהא לו לצער, הוא הדיוט ופטור מהסוכה.

וה"נ אברהם אבינו לגדול חביבותו למצות הכנסת אורחים לא היה לו צער בישיבתו בפתח האוהל כחום היום, ויותר היה לו צער אם היה יושב בביתו. וכמ"ש רש"י, שכיון שראה הקב"ה שהוא מצטער הביא המלאכים בדמות אנשים - שכל מה שהוציא הקב"ה חמה מנתיקה היה רק כדי שלא לצער, אבל כיון שראה שהוא מצטער שאין לו אורחים ונחסר לו משלימות מצות ישוב א"י, ע"כ שלח לו הקב"ה אורחים - כי כל חיותו ותענוגו וסיפוקו של אברהם אבינו היה קיום רצון השי"ת.

אבל לאורחים שכאו בצל קורתו [אשר לא היה יודע שהם מלאכים], להם חשש שישענו תחת העץ - דכיון שלהם הוא צער לישב תחת השמש, צריכים הם לעשות כר' אמי ור' אסי מטולא לשמשא ומשמשא לטולא כדי שלא יצטערו מחמת ישוב א"י. וע"כ כיון שגירם [כאמרו "ורחצו רגליכם" מע"ז], אמר להם להשען תחת העץ לקיים מצות ישוב א"י כראוי.

טעם חומר השגת גבול קרקע בארץ ישראל

במדרש איתא עה"פ ושמחת בכל הטוב אין טוב אלא תורה. וצ"ב מה ענין תורה לכאן אצל הבאת בכורים. להלן בפרשה כתיב ארור מסיג גבול רעהו צ"ב מ"ש דנאמר ארור על מסיג גבול ולא על כל גולן. וכתב רש"י בפרשת שופטים עה"פ לא תסיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים בנחלתך אשר בארץ וגו' שהלא כבר נאמר שלא תגזל, מלמד על העוקר תחום חבירו בארץ ישראל שעובר בב' לאוין. וצ"ב מ"ש דנתוספה אזהרה על גזילת קרקע בא"י דוקא.

בפרשת פנחס כתיב לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעט נחלתו איש לפי פקודיו יותן נחלתו. וצ"ב כפל הלשון.

בפרשת בהר (וקרא כ"ה) כתיב כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו וגו', וברש"י הביא מדחז"ל מלמד שאין אדם רשאי למכור שדהו אלא מחמת דוחק עוני ע"כ. ויש להבין הטעם שהקפידה התורה כ"כ שלא ימכור אדם את שדהו.

וביאור הענין י"ל בהקדם דברי הערבי נחל בענין מה שכבש עתניאל בן קנז את קרית ספר וחז"ל דרשוהו על ג' אלפים הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה והתזירים עתניאל בן קנז בפלפולו. וביאר כי הפשט והדרוש אחדים המה. כי התורה כולה כתובה היא על פני כל ארץ ישראל. וקרית ספר הוא המקום שכתובים שם הלכות האלו שנשכחו. ועיי' שעתיאל לכד את המקום ההוא ונעשה בעליו עלה בידו לגלות את ההלכות האחרות שם עכ"ל.

ונראה שכא"א מישראל יש לו חלק בארץ ישראל (ראה תוס' ב"ב מ"ד ע"ב ד"ה דלא ח"ל דאין לך אדם שאין לו ארבע אמות בא"י דקרקע אינה נגזלת) כנגד אות שלו בס"ת המכוונת לשרשו, שבמקום זה נכתבו אותיות אלו והלכותיהם שבתושבע"פ, וע"י שמקבל נחלתו בארץ יש לו סיוע לגלות חלקו בתורה השייך לשרשו, ובזה יובן לשון הכתוב איש לפי פקודיו יותן נחלתו, והיינו שלפי פקודי ה' הם ההלכות שבתורה השייכים לאיש זה, יותן נחלתו בארץ שכתובים שם ההלכות אלו. וגם נרמז בלשון זה של פקודיו לשון תפקיד וכמו שנאמר בתחילת הספר עשרה מאמרות, שכל הלשונות של פקידה הם משורש אחד, והכוונה שלפי תפקידו של האדם הניתן לו לגלות חלקו המיוחד לו בתורה לפ"ז יותן נחלתו. ודבר זה נעשה ברוה"ק ע"פ הגורל אשר מאת ה' נפל גורלו של כל אחד מישראל במקום המכוון לחלקו בתורה.

ע"כ אין יכול למכרה לצמיתות וחזרת אליו ביובל שאז כל אחד שב אל אחוזתו שהוא מקום שרשו בתורה וכמ"ש ברוה"ק לאתר דאחידא ביה נשמתא, כי הנחלה המיוחדת לכ"א מישראל הוא שרשו שממנה יונק ומקבל חלקו בתורה.

ובזה יובן החומר המיוחד של השגת גבול קרקע בא"י כי הגזול קרקע חבירו בא"י לא רק גזילת קרקע גשמי יש כאן, כי גם גזילת חלקו בתורה שנמנע ממנו ע"יז, ושתיים רעות עשה. ועל כן הוסיפה בו התורה אזהרה כפולה, וגם נאמר ע"ז ארור מסיג גבול רעהו. ונרמז בר"ת ארור מסיג גבול רעהו ר"ת גמר"א, וס"ת גור"ל, כי ע"י הסגת גבול רעהו נוטל ממנו גורלו שניתן לו לגלות חלקו בתושבע"פ השייך אליו, ולכן כתבה התורה, "לא תסיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים", כי מיום שנחלקה הארץ נחלקה בגורל לפי שורש האבות והבנים, ותלוי בזה חלקו הגשמי וגם חלקו בעולם הבא, וכמ"ש כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר לעולם יירשו ארץ, כי חלקו בארץ התחתונה מכון כנגד חלקו בעולם הבא שג"כ נקראת ארץ, ארץ "העליונה". והרמז, מסי"ג גבול בגימטריא עול"ם הב"א.

ויובן לפ"ז מ"ש במדרש ושמחת בכל הטוב אין טוב אלא תורה, כי פירות הארץ שיש לאדם בנחלתו אשר נפל לחלקו, הן הן דברי תורה השייכים אליו ושפיר נתן לומר ע"ז ושמחת בכל הטוב אין טוב אלא תורה, כי אין מביאים ביכורים אא"כ הוא מביא מנחלתו ויש לו חלק בארץ, כמ"ש חז"ל עה"פ אשר תביא מארצך. ופירות חלקו בארץ, הם חלקו בתורה הצומח ומחלקו בארץ, ומהאי טעמא נמי מברכים ברכת הארץ כבהמ"ז, ושם מזכירים תורה, ואם לא הזכיר לא יצא (ועיין מאמר שאח"ז עוד טעם להזכרת תורה בברכת הארץ).

וזה ביאור מ"ש (דה"א ד:): "ויקרא יעבץ לאלקי ישראל לאמר אם ברך תברכני והרכית את גבולי וגו'" ודרשו חז"ל והרכית את גבולי בתלמידים, כי הרכ מקבל שפע

של תורה לצורך התלמידים, והשגה זו באה לו ע"י הרחבת גבולו בקרקע ששם נמצא חלקו בתורה. ולכן נקרא הרבצת תורה לתלמידים בשם הרחבת גבול.

ולפ"ז יובן הקפידא שלא למכור אחוזתו בארץ, כי ע"י שאוכל מפירות שדהו מקבל הרוחניות שבפירות שהם הדברי תורה השייכים לאותה שדה, וכן ע"י בעלות על השדה שהוא אדוני הארץ ההיא, יש לו אחיזה באותן ההלכות. ועי"ז מקבל הארה להועילו לגלות אותם ד"ת השייכים לשורש נשמתו. וע"כ כשמוכר את שדהו הרי הוא כמוכר את חלקו בתורה, כי מאין תבוא לו עכשיו הסייעתא לזכות לחלקו בתורה. וע"כ אין לו למכור אחוזתו. אך אדם שפגם בשדהו שעשה סחורה בפירות שביעית עי"ז נסתבב לו שאיבד את שדהו כמו שדרשו חז"ל מהמשך הפרשיות.

ואיתא במדרש (איכ"ר א' ל') עה"פ דרכי ציון אבילות, הכל מבקשים תפקידים וכו' אפילו דרכים מבקשים תפקידים. וממילא כשאירע ענין כזה שאחד מוכר את שדה אחוזתו, ואין השדה נמצאת ברשות האדם שהיא מיועדת אליו כמו שהכריז הכת קול שדה פלוני לפלוני, ועי"ז א"א להוציא הד"ת הגנוזים בשדה כי היא נמצאת עכשיו ביד אחרים שאין ראוייה היא אליהם לפי שורש נשמתם, ואז השדה במצב של אבילות ומבקשת תפקידה, וע"כ אמרה התורה עצה שאחד מאחיו יגאלנו, והקרוב קרוב קודם, כי קרבת המשפחה מורה על היותם אחוזים באותו אות בתורה או עכ"פ באותה תיבה, וע"כ ע"י שהקרוב זוכה בשדה יכול הוא להוציא לאור עכ"פ חלק מהד"ת השייכים לאותה שדה, וקרוב זה מתלבש בקדושת היובל וגואל את השדה באופן של זכו אחישנה, ואם הוא איש שלא יהיה לו גואל אז ויצא ביובל, כי סוף סוף תבוא הגאולה של לא זכו בעתה.

והתפללו אליך דרך ארצם השפלות תנאי לכניסת הארץ

במדרש תנחומא ריש הפרשה איתא היום הזה ה"א מצוץ לעשות זש"ה בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושינו. והלא כריעה בכלל השתחויה והשתחויה"ה בכלל כריעה ומה ת"ל נשתחוה נכרעה נברכה. אלא צפה משה ברוח"ק וראה שבהמ"ק עתיד ליחרב והבכורים עתידין להפסק, עמד והתקין לישראל שיהיו מתפללין שלשה פעמים בכל יום וכו' ע"כ [ולכן נכתבו ג' לשונות נשתחוה נברכה נכרעה כנגד שלש תפילות].

והיא פליאה נשגבה שהרי תפילות אבות תקנום ואסמכינהו אקרבנות, כדאיתא במס' ברכות כנגד תמיד של שחר ושל בין הערבים ואברים ופדרים הנקטרים בלילה,

אבל לא נמצא שנתקנו נגד הבכורים. וגם מה ענין ג"פ בכל יום, אם הוא כנגד הבכורים וסגי בפע"א.

"ויביאנו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ הזאת", צ"ב דהיה ראוי להקדים נתינת הארץ ואח"כ הביאה לביהמ"ק שהרי כן הוא הסדר.

והנה כשם שכדי לזכות לתורה צריך האדם להקדים מדת השפלות, וכמשאחז"ל שהתורה נמשלה למים שיורדים ממקום גבוה למקום נמוך (תענית ז.) כמו כן לזכות לנחלת א"י צריך מדת השפלות להיות בבחינת ארץ, ועי"ז זוכה האדם לטעום טעמה של א"י כמ"ש וענונים ירשו ארץ. אבל אם אין באדם מדת השפלות אינו זוכה לא"י אף אם הוא נמצא שם. וכמ"ש הצדיקים הרמ"מ ור"א מקאליסק זי"ע, כלפי שהיו בא"י כאלה שלא יכלו להתדיר בארץ והוקשה להם הישיבה בה, ואמרו להם טובה הארץ מאד מאד, שהארץ היא טובה לאותם המקיימים מאד מאד הוי שפל רוח.

וזה הענין שצריך להזכיר בברכת הארץ שבבהמ"ז את התורה וכל שלא הזכיר תורה לא יצא יד"ח שהתורה היא במשקל אחד עם הארץ ובשניהם אין זוכים רק ע"י שפלות רוח וביטול הישות. והנה גם מצות בכורים ענינה להורות לאדם מדת ההכנעה כמובא בכלי יקר בשם הרמב"ם שבהבאת הבכורים ילמד האדם ההכנעה וההשתעבדות להשי"ת ויודה לו שהכל מאתו ית'. וזה ענין הנאמר במצוה זו והשתחוית לפני ה' שהוא ענין ההכנעה להשי"ת. וזו היא סמיכות פ' בכורים לפ' מחיית עמלק שבסוף פרשת כי תצא, כי עמלק הוא כמספר ר"ם כמובא בספה"ק שהוא קליפת הגבהות והרוממות, וראשית גוים עמלק שהוא מחזיק עצמו לראשית. וסמוך לזה באה פרשת הבכורים שיקח האדם מראשית פרי האדמה ויביאנו להשי"ת שהוא ראשית לכל ראשית ויכנע אליו ויכיר שהכל מאתו יתברך.

והנה כאשר האדם מתפלל צריך הוא לכוין לבו לא"י, כמ"ש והתפללו אליך דרך ארצם וגם נגד ירושלים ובהמ"ק כאילו הוא עומד בקדשי הקדשים בין שני הכרובים. ולפי האמור שאי אפשר לזכות לביאת הארץ רק ע"י שפלות ואל"כ לא יזכה לכך, כי ידחוהו במחשבות זרות מליכנס בחצרות ה'. וכדאיתא מהבעש"ט הק' זי"ע בענין מחשבות זרות המטרידות את האדם בעת התפלה שזה מפני שאינו ראוי ליכנס להיכלות הקדושה ע"כ דוחים אותו במחשבות המבלבלות אותו. כי התפלה להשי"ת הוא גן עדן. וכאשר זוכה האדם להתפלל כראוי יודע הוא אמתות הדבר שהיא ג"ע עלי אדמות. ובג"ע יש להט החרב המתהפכת שמעכבת מי שאינו ראוי ליכנס שם. וע"כ מי שאינו ראוי דוחים אותו במחשבות זרות מליכנס לג"ע, ע"כ צריך האדם לקנות בנפשו השפלות וההתבטלות ועי"ז יזכה ליכנס בתפלתו לבין שני הכרובים, כי מי שהוא שפל בעיניו אין החיצונים מעכבים בעדו שהרי אין הוא נראה כלל כי הוא

אין ואפס כדאיתא בספה"ק. וזה ענין ההשתחוואות בתפלה שיכניע האדם א"ע להיות בטל ומבוטל ועי"ז יזכה ליכנס לארץ בעת תפלתו.

והנה כל צדיק הכולל כל נשמות ישראל נותן הוא מבחינתו אל כל ישראל שהרי הוא כלול מכולם. והתפלות אבות תקנום שהם כוללים כל נשמות ישראל והנחילו לישראל עי"ז את כח התפלה. ומרע"ה הוא ג"כ נשמה הכוללת כל ישראל שהוא שקול כנגד כל ישראל כמשאחז"ל, וכן אמרו בווה"ק עה"פ קיימו וקבלו היהודים שכתוב וקבל כל יחיד דקאי על משה שהוא כלל דיהודאי. וע"כ גם הוא תקן לכל ישראל ענין השתחוואות בתפלה שהוא ענין ההכנעה והשפלות שהוא מדרת המיוחדת של מרע"ה כידוע. שאחז"ל (חולין פט.) שגדול מה שנאמר במשה ממה שנאמר באבות שבאברהם נאמר אנכי עפר ואפר. דוד אמר אנכי תולעת ולא איש אבל מרע"ה אמר ונחנו מה שהוא תכלית הביטול. וכח זה הנחיל לישראל שע"י מדרת השפלות יזכו לעמוד במחשבתם בעת תפלתם בא"י ובמקום המקדש. דהיות שהיה עם ישראל במדבר ולא היו בא"י לימד לבני"י שבני"י יוכלו גם שם לזכות לעמוד בא"י ע"י שימת המחשבה שם בעת התפלה. וכמו שהשריש הבעש"ט שבמקום מחשבתו של אדם שם הוא בעצמו. והאבני נזר הביא סמך לזה מדברי המשנה בעירובין (פ"ד מ"ג) שמי שבא בדרך נותן עיניו באילן ואומר שם תהא שכיתתי, שהרי שע"י שמחשבתו שם נחשב שהוא בעצמו שם, וכמו שאחז"ל (כתובות עה.) עה"פ "איש ואיש יולד בה" שאחד הנולד בה ואחד המצפה לראותה נחשב ג"כ כנולד שם. וע"כ לימד מרע"ה לישראל היאך יוכלו לזכות לא"י אף בהיותם במדבר ע"י כוננות מחשבתם ולבם לא"י וזה בכח ההכנעה והשפלות.

ובזה יתיישב היאך מקדים הכתוב "ויביאנו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ הזאת". כי באמת כבר באו ישראל לבהמ"ק אף טרם נתינת הארץ לישראל כי ע"י ששמו מחשבתם במדבר בתפלתם אל פני המקדש נחשב כמו שהיו שם.

ומעתה יתבאר דברי המדרש תנחומא שמשראה משה שהביכורים עתידים ליפסק אשר ענינם הוא הוראת הכנעה להשי"ת כמ"ש הרמב"ם, וכיון שתחסר מצוה זו עמד ותקן לישראל ההשתחוואה בתפלה שע"י יכניעו עצמם להשי"ת. וכמו שהסמין המדרש זאת עה"פ באו ונשתחוה ונכרעה נכרעה לפני ה' עושנו. שהוא רמו על ההשתחוואה ג"פ בכל יום דלכך כתב ג' לשונות של השתחוואה. אלא שקרא זאת המדרש שמשא תקן לישראל שיתפללו ג"פ בכל יום. כי זולת ההשתחוואה לא תיתכן התפלה כי מקום קבול תפלות הוא רק בא"י ששם שער השמים אלא שע"י שהאדם משים מחשבתו ולבו לא"י נחשב כמו שהוא שם ועי"ז מתקבלת תפלתו, וזהו יתכן רק עם ההשתחוואה וההכנעה כנ"ל. ונמצא שתיקון ההשתחוואה של מרע"ה הוא מעיקר התפלה, וכמו שהאבות תיקנו התפלה, כמו כן תיקן משה עצה לתפלה לזמן הגלות ע"י בחינתו של השתחוואה.

חשיבות העבודה בא"י

בהתחלת העבודה מצוי הרבה פעמים שאינו טועם טעם בהדף גמרא או בשבת או בארץ ישראל, ויש שרוצים לפתות עצמם שמרגישים טעם בא"י, אבל זהו רק טעם גשמי או טעם נאציאנאליזם וכדומה, אבל להרגיש טעם אמיתי צריך מקודם לזכך עצמו, וכידוע המעשה מן ה"בת עין" שהי' גר בחו"ל והי' מתלמידי הר"מ מטשערנוביל זי"ע, ופעם א' בא אצלו משולח מא"י ואמר לו שבא"י כל הארץ מרוצף עם אבנים יקרות ומרגליות. וכאשר לבסוף עלה הבת עין לא"י שאל לאותו משולח והלא אין אני רואה את האבנים טובות והמרגליות שאמרת, והשיב לו עדיין לא זכית, וכששמע זאת סגר עצמו והתבודד ג' חדשים, ולאח"כ אחר לחבריו ולתלמידיו שיבואו לו לסעודה גדולה שהוא עושה עתה, כי היום זכה להרגיש טעם א"י והיום ראה כי באמת כי א"י מרוצף באבנים יקרות ומרגליות.

וזהו גם מה שאמר הקב"ה לאאע"ה כי לכתחילה כשתבוא לא"י לא תראה שהארץ התחתונה של א"י מכוונת כנגד ארץ העליונה ועולם הכא ולא תראה שהשמים של א"י הוא אותו שמים שנפרש על ישראל בשבת, וידמה לך שהשמים והארץ של א"י נדמו להשמים והארץ של כל העולם, אבל לבסוף אראך.

וכן הוא בכל א' המתרפק לקרבת אלקים ובתחילה אינו מרגיש תענוג לא בלימודו [לפעמים מפתה עצמו שמרגיש טעם בלימודו, אבל באמת הטעם בא מחמת שאמר סבא טובה וחבירו קבלו, או אהבת הנצחון וכדומה] ולא בשום דבר, אבל הקב"ה מבטיח לכל עובד שאם לא יזנח ולא יתרפה לבסוף, אשר אראך, תזכה לראות את הטוב והאור.

ולכן כל יסוד התורה הוא סוכב על א"י וכל התורה באמת היא בשביל א"י, והרמב"ן קורא אותה "משפט אלק יהא"רץ", ובספרי איתא שקיום התורה בחו"ל הוא רק משום "הציבי לך ציונים" כדי שלא תשתכח התורה ונזכיר אותה כשנשוב לא"י [בדאי גם בחו"ל חייב בכל המצוות מדאורייתא, אבל כל עיקר המצוות בחו"ל אינו רק משום א"י].

ומיד בהתחלת התורה נרמז "בראשית" וכמ"ש רש"י שהטעם שפתח בבראשית ולא ב"החודש הזה" הוא משום א"י "לתת להם נחלת גוים", כי כמו שבבראשית מרומזין ישראל והתורה כמ"ש רש"י, כן נרמז בה א"י כי כולם הם ענין א'. והתורה מסיימת ג"כ בענין א"י "ויעל משה וגו' ויראהו ה' את הארץ", ור"ל שהראה הקב"ה למשה פנימיות וקדושת הארץ, וכמ"ש המפרשים עה"פ "ויעבור אברם בארץ" ופירש"י נכנס לתוכה, ר"ל שנכנס לתוכיות ארץ ישראל והשיג פנימיותה וראה השראת השכינה של א"י, וכן כתב הרמב"ן שהתורה ניתנה כדי שיקיימו אותה ישראל בא"י,

ולכן ניתן להם א"י כדי לקיים את התורה וכדכתיב "ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינצורו".

ואפי' בזמה"ז שחייבים במצוות מדאורייתא גם בחו"ל, מ"מ כתוב בספה"ק שאינו דומה מצוה או לימוד דף גמרא בא"י למצוה ולימוד של חו"ל, כי מצוות ותורת א"י עולה למעלה למעלה ופועל בכל העולמות הרבה יותר מתורת ומצוות חו"ל [ואדם הראשון כשלא שמר המצוה שניתן לו נתגרש מג"ע שהיא ג"כ ארץ ישראל בבחי' יותר נעלה, וקין כשביל חטאו נתגרש לגמרי מא"י, כי שם הוא "משפט אלקי הארץ"], והמצוות שבחו"ל הם רק משום "הציבי לך ציונים" כנ"ל. ולפ"ז נמצא שע"פ התורה מי שיושב בא"י ואינה מקיים התורה הוא אינו נקרא ציוני, רק אדרבה מי שיושב בחו"ל ושם מקיים התורה משום "הציבי לך ציונים", הוא ציוני אמיתי. וז"ל המדרש (תהלים ק"ה), א"ר יוסי בן חלפתא לר' ישמעאל ברי', מבקש אתה לראות את השכינה בעוה"ז, עסוק בתורה שנא' "דרשו ה' ועוזו בקשו פניו תמיד".

פירות הארץ

סגולת פירות אר"י

עיקר הנסיון של העקידה לא היה בזה עצמו שהיה מוכן אברהם אבינו להעלות את יצחק לעולה כי בזה אין כ"כ רבותא ובוה יותר גדול הנסיון הראשון שהשליך עצמו לאור כשדים עבור השי"ת הגם שלא נראה אליו ה' עדיין כלל וגם לא דיבר עמו ורק מכח חקירתו ע"י שכלו הכיר את בוראו ועכ"ז מסר נפשו עבורו. אמנם הרבותא בנסיון העקידה היה כפי מ"ש בזה"ק עה"פ וירא את המקום מרחוק, שהיה הקב"ה נראה אליו מרחוק, שהיה לבו מטומטם ורחוק מלהרגיש בהירות האמונה, שהיו בלבו קושיות על הקב"ה שאמר לו מתחילה כי ביצחק יקרא לך זרע ועכשיו אומר לו העלהו לעולה. ובמצב זה של טומטם וחשכת הלב התגבר והיה מוחו שליט על הלב ועמד בנסיון. ואף שהיה הולך ומתקרב אל הר המוריה למקום האבן שתייה שהוא קודש הקדשים והיה סבור שיזכה להרגיש בקדושת המקום ועכ"ז בהגיעו למקום המקודש לא הרגיש כלום והיה לבו בחשכות, וזה היה גדול הנסיון של העקידה. ונסיון זה הוא בחינת עקבתא דמשיחא שהיא תקופת הסתר פנים וחשכות וכביכול יש קושיות על הקב"ה. ואיתא מהרה"ק מלעכוויטש זצ"ל עה"פ והיה עקב תשמעון, והיה הוא לשון שמחה שתהיה שמחה כאשר "עקב" בתקופת עקבתא דמשיחא תשמעון אל מצות ה'. כי במצב של הסתר פנים וחשכות, חשיכות גדולה היא העבודה. וכבר ביארתי בפרשת וירא, שזהו מה שקילס אותו המלאך אחר הנסיון ואמר יען אשר עשית את הדבר הזה וגו' כי ברך אברכך וגו' עקב אשר שמעתי בקולי. כלומר ששמעת בקולי כאשר עבר עליך מצב בבחינת מעשה אבות סימן לבניך, ועבר עליך מצב של "עקב", אותו המצב שיסכלו בניך בעקבתא דמשיחא, נסיונות קשים, ואעפ"כ שמעת בקולי.

וכדבר הזה חזר ונשנה בנסיון העשירי של המרגלים שהוא מכוון לנסיון העקידה. שנמצא הס"מ להכשילם כי אילו היו עומדים בנסיון זה היו נכנסים מיד לארץ ביחד עם משה רבינו והיה עולם התיקון וביטול הס"מ, אבל ע"י שנכשלו בחטא מרגלים נתעכבו ישראל במדבר ועי"ז גם משה רבינו נשאר שם כמשאחז"ל על הפסוק ויתא ראשי עם שמשה רבינו נשאר במדבר כדי להביא את דור המדבר לעת"ל. ומזה נמשך הגלות והחורבן. וכשנכנסו המרגלים לארץ התגברו עליהם הקליפות של העמלקי והכנעני ובני הענק, וע"ד שכתב מהר"א מקאליסק זצ"ל במכתבו מארץ ישראל שיתכן

הדבר שבתחילה כשמגיעים לא"י ירגישו ירידה ונפילה בעבודת ה' ויהיו מתגעגעים אל העבודות שבחו"ל. ואיתא מהרה"ק מהר"ש מאסטרפאלי זצ"ל עה"פ והימים ימי בכורי ענבים, שאותם הימים היו ימי תמוז ואב שהם ימי שליטת הס"מ וזהו בכורי ענבים היינו האותיות הקודמים לאותיות ענב"ם שהם אותיות סמא"ל. ולפי שהיתה עליהם התגברות גדולה מצד הקליפות ע"כ הזהירים משה רבינו "והתחזקתם" כי צריכים הם להתחזק נגד התגברות הקליפות.

ולכאורה צ"ב דלפי הפירוש הנ"ל בתיבות בכורי ענבים היה ראוי שיכתב ענב"ם בלא יו"ד ואף שאות זו אינה נרגשת במבטא מ"מ צ"ב למה נכתבה. עוד ראוי להבין מה שאחז"ל שיהושע וכלב לא נטלו מהפירות, כי כל עצמם להוציא דיבה נתכוונו שכשם שפריה משונה כך עמה משונה. וצ"ב דהיאך היו יכולים לעבור על צווי של הנביא משה רבינו שציווים לקחת מפרי הארץ, ומצינו בפסוק ולקחתם לכם פרי עץ הדר וגו' שדרשו חז"ל שתהא לקיחה לכל אחד ואחד. וא"כ גם כאן כשהזהירים משה רבינו ולקחתם מפרי הארץ הרי זה ציווי לכל אחד ואחד, והיאך השתמטו מדבר זה.

ונקדים דברי החת"ס בספר תורת משה עה"פ כי לחמנו הם סר צלם מעליהם וז"ל דהובא בספרים דזה שהמטיר להם הקב"ה מן במדבר לא היה בריה חרישה יש מאין אך מכיון דגודע מכבר שבכל דבר הנברא יש בו כח גשמי וכח רוחני הוא החיות של דבר וכל זמן שהיו ישראל הולכים במדבר היה הקב"ה נוטל כל כח הרוחני שהיה ראוי להיות בפירות ותבואה של ארץ ישראל והוריד כח הרוחני ההוא לישראל. וזהו המן שלא היה בו שום דבר גשמי ולכן נבלע כאברים, ובארץ כנען לא היה אלא כח הגשמי לכד והיה כל התבואה כולה פסולת ולכן ראו המרגלים שעוסקים תדיר בקבורת מתים דאותו מאכל שאין בו אלא כח גשמי ודאי מחליש כח הגוף של אדם. וזה הוא כוונתו כי לחמנו הם כלומר הם הפסולת של לחמנו שאנו אוכלים דהמן הוא הרוחני של תבואתם והם אכלו הגשמי שחסר מלחמנו שאנו אוכלים לכן אל תיראו מהם עכ"ל.

והנה י"ל דבר חדש דמה שצוה מרע"ה ולקחתם מפרי הארץ לא התכוון שיקחו עמהם הפירות להביאם לבנ"י אלא שיאכלו אותם כדי שבכח קדושת פירות הארץ יזכו להתחזק ולהתגבר נגד כוחות הרע, וכמ"ש הבאר מים חיים לפרש הפסוק "והיה באכלכם מלחם הארץ ותימו תרומה לה'", שע"י שיאכלו מתבואת הארץ יתרוממו ישראל ויתקברו להשי"ת. ובספה"ק בת עין כתב שקדושת פירות הארץ מוכרחת היא לעבודת ה'. וכעת בגלותינו שאין לנו פירות הארץ יש בסגולת מאכלי שבת קדושת פירות הארץ עכ"ד. והרה"ק מרוזין זי"ע פירש קושית הגמרא מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לארץ וכי לאכול מפריה הוא צריך. כי לפי גודל מעלתו של משה רבינו איש האלקים א"צ לסגולת אכילת פירות הארץ. ורק לשאר בנ"א נצרכת היא ע"כ.

וע"כ זאת היתה עצת משה למרגלים "והתחזקתם", ובאיזה אופן, "ולקחתם מפרי הארץ", שתאכלו מפרי הארץ, ומכיון שאין אתם נמצאים במדבר יזדמנו לכם חלקי נצוצות הקדושה השייכים לכם בפירות הארץ אף שבדרך כלל הם נמצאים בחלקכם במן.

ואמנם רק האיש המתהלך בתום לבב וכאמונה שבכל דבר נמצא חלקי נצוצות השייכים לשורש נפשו מזמנים לו מן השמים הנצוצות השייכות אליו, אבל מי שהולך בקרי ואינו שם אמונתו בזה, בורחין ממנו נצוצותיו מחשש שלא רק שלא יעלם אלא אף גם יורידם למטה ממדרגתם. וע"ד שפירש המקנה בסוף מס' קידושין ע"ד המשנה (פ"ב ע"א) ראית מימך חיה ועוף שיש להם אומנות והן מתפרנסין שלא בצער והלא לא נבראו אלא לשמשני ואני נבראתי לשמש את קוני אינו דין שאתפרנס שלא בצער אלא שהרעותי מעשי וקפחתי את פרנסתי ע"כ. ופירש כי היה ראוי שחלקי הנצוצות ירדפו אחרי האדם וישתוקקו להתעלות על ידו ממדרגה למדרגה. ואמנם ע"י שהרעותי מעשי וקפחתי פרנסתי שעתה בורחין ממנו הנצוצות ואין רצונם לבוא אליו עכ"ל. ומעתה המרגלים שבאו בעצה רעה וכל עצמם של נטילת הפירות היה להוציא דיבה ע"כ ברחו מהם הנצוצות הקדושות ונתרוקנו פירותיהם מחלקי הקדושה ולא היה בהם החיות הרוחני.

וע"כ היו כבדים מאד כי לא היה בהם רוח חיים וכידוע שהחי נושא את עצמו ואינו מכביד משא"כ מי שאין בו רוח חיים הוא מכביד, ולכן הארון נושא את נושאו וע"כ הוצרכו ח' מרגלים לשאת את הפירות. כי חיי"ת מורה על בחינת החיים וכמו שאחז"ל (מנחות כ"ט ע"א) שחטוטרת שע"ג הח"ת רומזת שהקב"ה חי ברומו של עולם משא"כ הפירות של יהושע וכלב היו קלים כי היו מלאים בחיות הקדושה ואף חלק השייך למרגלים נכנס בפרותיהם ע"ד זכה נוטל חלקו וחלק חבירו (תגינה ט"ז ע"א). וכמ"ש ויהושע בן נון וכלב בן יפונה חיו מן האנשים ההם, וכמו שאחז"ל שנטלו חלק המרגלים בארץ ישראל. וכמו כן אז בשעת מעשה ג"כ נטלו חלקם בפירות הארץ, והיו פירותיהם חיים ונושאים עצמם בבחינת הארון נושא את נושאו, שע"י גודל חיות הקדושה אין בו כבדות.

ובגמרא ברכות (ד' ע"ב) תנא מיכאל באחת [בפריחה אחת] גבריאל בשתים אליהו בארבע ומלאך המות בשמונה ע"כ. הרי דמה שמלה"מ צריך שמונה פריחות די למיכאל באחת. וזה כנ"ל שהחיי"ת הוא בחינת חיות הקדושה ולזה מיכאל שהוא חי וקיים בקדושתו יכול לעוף בפריחה אחת מה שמלה"מ צריך ח' פריחות, כי לצד כבדותו מחסרון חיות הקדושה צריך הוא ח' פריחות, זה לעומת זה, כי חסר לו בחינת החיי"ת של חיים דקדושה.

וזהו שאמה"כ ימי בכורי ענבים ונכתב מלא ביו"ד, כי אזהרת מרע"ה היתה שיזהרו להכניס את חיות הקדושה בפירות. וזה רמז הכתוב באות יו"ד המורה על בחינת הקדושה שהוא בחינת היו"ד של יהושע ושל יגדל כמ"ש בזרע קודש פרשת שלח.

שיעורי תורה

והנה איתא בגמרא (סוכה ה:) עה"פ ארץ חטה ושעורה וגפן וגו'. כל הפסוק הזה לשיעורין נאמר. חטה לבית המנוגע. גפן כדי רביעית יין לנוזר וכו' ארץ זית שמן, שרוב שיעוריה כזיתים וכו'. וראוי להבין דהרי חזינן שאף אחר שרמזה לנו התורה כל השיעורים עדיין היא נעלמה מאתנו. שהרי הפוסקים נחלקו מה הוא שיעור כזית וכן רביעית וכן אצבע ואמה עד שלחלק מהפוסקים הוא עולה בכפליים מלהפוסקים האחרים. גם אי אפשר לדון בשיעורים כי מי יודע מה הוא כזית בינוני או אצבע בינוני בדיוק מדוקדק, וא"כ למה הודיע לנו הכתוב ענין השיעורין באופן סתום והלא ישנם קני מדה אצל אומות העולם המדוקדקים בתכלית הדקדוק וכוודאי גם ישראל השתמשו במדות המדוקדקות בבנותם ערי מסכנות במצרים הבנויות בדיוק נפלא כידוע כהיום הזה, וא"כ הרי היה עדיף יותר שיודיע לנו הכתוב השיעור המדוקדק למען לא יהא דבר המוטל בספק. אכן י"ל שרצון השי"ת הוא שיהיו כל ישראל דבוקים עם הת"ח שהרי איתא בזה"ק שכל תרי"ג מצוות הם תרי"ג עטין דהיינו עצות כדי להגיע למ"ע של ולדבקה בו. והרי אחז"ל שהאיך אפשר לידבק בהקב"ה אלא ע"י שדבקים עם הת"ח נחשב כמו שדבקים בהשי"ת. והנה כל מצוות התורה מיוסדים על מדידת שיעורים. וכמעט בכל מצוה שמקיימים צריכים לדעת שיעוריהם כמו ציצית ותפילין ועוד. וע"כ לא פירש לנו הכתוב דקדוק השיעור כדי שתמיד יצטרכו ישראל לשאול את הת"ח מדות השיעורים ויהיו מצויים אצלם תדיר ודבקים בהם בכל אורחותם. כי אופן מדידת השיעורין מסור ביד חכמי הדורות כדאיתא (יומא פ:) האוכל חלב בזה"ז צריך שיכתוב לו שיעור שמא יבוא ב"ד אחר וירבה בשיעורין.

ובזה יבואר המשך הפסוק ארץ חטה ושעורה וגו'. ומקרא זה כולו לשיעורין נאמר. ומעתה מתעוררת הקושיא הנ"ל אמאי לא נתפרשו השיעורין בדקדוק. ובא הכתוב כמשיב, ארץ אשר אבניה ברזל וכמו שדחז"ל אשר בוגיה ברזל אלו הת"ח הקשים כברזל, ולמען נהיה דבוקים בת"ח הקשים כברזל לכך לא פירש הכתוב בהדיא את השיעורים.

ברכת השנים

בברכת השנים יל"ד בנוסח הברכה ברך עלינו ה"א את השנה הזאת ואת כל מיני תבואתה לטובה, שהרי ברכה זו היא בקשה על הפרנסה ומה ענין בקשה על ברכת השנה במקום זה דוקא יותר מבשאר בקשות שבשמ"ע שאין מזכירים כלום ענין השנה. הגם כי בפשטות י"ל כי ענין זה תלוי בתקופות השנה, ע"כ ראוי להזכיר פה ברכת השנה אך אחתי צ"ב. גם יש להבין הא דנראה מדברי חז"ל שברכה זו מיוחדת לא"י דוקא, שאם במדינה אחרת צריכים גשמים אין מבקשים בברכה זו רק בשומע תפלה כי רק לא"י יש לבקש בברכה זו. ולכאורה הרי במשך שנות הגלות לא היו אנשי הישוב בא"י כי אם מתי מספר ורובם של ישראל דרים בחו"ל ולמה יש לנו להתייחס עם גשמי א"י בזמן שאין יושביה עליה, והלא בארצות הגלות אדרבה צריכים גשמים בימות הקיץ, ואז אין אנו רשאים לשאול ע"ז בברכת השנים כי אז היא סימן קללה בא"י, והריצוי על גשמים הוא דוקא לפי הצורך בא"י ומפסיקים מלומר מוריד הגשם דוקא כשרובם של בני חו"ל צריכים דוקא גשם, וזה פלא, למה לא נשאל על צרכי חו"ל בכל משך הגלות אשר כמעט כל משך הזמן הזה היינו בארצות איירופא ששם צריכים גשם בקיץ דוקא.

ונראה עפ"מ דאמרו במס' מגילה (יז:) ומה ראו לומר קיבוץ גליות לאחר ברכת השנים דכתיב (יחזקאל יז) ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא. ופירש"י אלמא קבוץ גליות בעת ברכת השנים היא. וכן איתא בסנהדרין צח. אין לך קץ מגולה מזה שנאמר ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו וגו' ופירש"י כשתתן א"י פריה בעין יפה אז יקרב הקץ ואין לך קץ מגולה יותר ע"כ. ולפ"ז י"ל שבאמת ברכת השנים היא תפלה על הגאולה שתתברך השנה להיות שנת רצון ושנת הגאולה אשר היא תלויה בברכת התבואה של א"י כי זהו מסימיני הקץ. ובאה הבקשה כאן בדרך הסתר כנ"ל שמיראת הקטרוג מעלימים את המכוון בבקשה. וא"ש שתלויה ברכה זו דוקא בתבואה של א"י. וכן באה נוסח הבקשה על השנה שתתברך כי כנ"ל הגאולה מיוחדת לשנה ידועה המיועדת להיות שנת רצון לה'.

והגרי"ח זאננפעלד זצ"ל כשראה איזה פירות שגדלו בא"י היה שמח שראה בזה סימן להתקרבות הקץ כנ"ל בגמ'. והנה זה היה בזמנו כשעדיין היו הפירות מעטים בתכלית בכמות ואיכות. אבל בזמנינו רואים כ"ה פירות נאים, וזה לי עשרים שנה שזכיתי להיות בכל שנה בא"י ותמיד רואים השתנות למעליותא בפירות א"י. וכיחוד יש לציין שבשנה זו ראיתי את האתרוגים שהיו מהודרים מאד אשר עדיין לא היו כן מעולם, וכן היה שפע הדסים מא"י, והרי זה מסימיני הקץ. ונרמז בקרא הנ"ל ענפכם תתנו, היינו ענף עץ עבות, שהם ההדסים. ויש להתחזק בסימנים אלה כי בא מועד הגאולה ולהוסיף זכיות בכדי שנוכה לקיום הדבר.

כל השביעיות חביבות

"והי' כי תבוא אל הארץ וגו' ולקחת מראשית כל פרי האדמה וגו'". וברש"י אי' מראשית ולא כל ראשית שאין כל הפירות חייבין בכורים אלא שבעת המינים בלבד, נאמר כאן ארץ ונא' להלן ארץ חטה ושעורה מה להלן משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל אף כאן שכת א"י שהן שבעה מינין ע"כ. והרה"ק ר"פ מקאריץ זצ"ל הקשה איזה שבת הוא לא"י בשבעת מינים אלו והלא גם בשאר ארצות גדלים מינים אלה. ותירץ דמ"מ מיוחדת היא א"י שנמצאים בה כל ז' המינים משא"כ בשאר ארצות ע"כ. ויש לבאר ענין הזה על דרך דאיתא בחז"ל והובא ברש"י (קהלת כ"ה) עה"פ עשיתי לי גנות ופרדסים ונטעתי בהם עץ כל פרי, שהיה שלמה מכיר בחכמתו את גידי הארץ איזה גיד הולך אל כוש ונטע בו פלפלין, איזה הולך לארץ חרובין ונטע בו חרובין, שכל גידי הארצות באים לציון שמשם משתיתו של עולם וכו' עכ"ל. והרי כי כל הנמצא בעולם יסודתו בהררי קודש בציון שהיא שורש וראשית התפשטות כל הבריאה.

והנה מובא בקדמונים (עיין ילקוט עקב) ששבעת המינים מכוונים לשבעת ימי בראשית שהם ז' המדות שבהם נברא העולם והם ז' קולות שנאמרו במזמור כ"ט בתהלים. ומעתה בא"י שהוא שורש כל הבריאה ראוי שימצא בה כל שבעת המינים שכללותם הם כח' ז' ימי בראשית שבהם נברא העולם.

והנה ידוע שיש שבעה נימין לכנור, וע"י שבעה קולות נשלמים קולות הנגינה, וע"כ ער"ז בהגיע יום השבת שבו השלמת שבעת ימי בראשית והוא הכוללם כולם וכו' כלה ה' מלאכתו וגם נכללת בו ההפשעה העתידה לבוא בשבוע הבא, נושמת לפרש בזה הנוסח הנאמר בליל שבת מודה אני וכו' על כל החסד אשר עשיתי עמדי ואשר אתה עתיד לעשות עמי, שלא מצינו נוסח כזה של הודאה בשאר מקומות, וזה כי ביום השבת כבר נקצב השפעת החסד שעתיד לבוא בשבוע הבא. וע"כ ביום זה נשלם הכנור עם שבעת הנימין והגיע הזמן לומר שירה, וע"כ יום השביעי משבח ואמר מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה'. וע"כ בקבלת שבת אחר אמירת מזמור לדוד שבו נזכרו ז' פעמים קול ה' ונשלם בזה ז' קולות הנגינה אזי פוצחים בשירה בפזמון לכה דודי ואח"כ אומרים מזמור שיר ליום השבת וגו'.

וכיו"ב הענין בארץ ישראל שהיא כח' בת שבע, שהיא הארץ השביעית כדאי בפרקי דר"א. והנה מספר השבע שייך לשירה וזמרה, ויום השבת הוא יום של זמרה - "ויום השביעי משבח ואומר מזמור שיר ליום השבת". וכן דוד הרועה השביעי הוא נעים וזמירות ישראל, והוא מנגן על כנור של שבעה נימין. וכל ימי השבוע צריך לצפות ולייחל לבוא שבת קדשנו שבו ישיר האדם לפני מלך יוצר כל, יחד עם כל צבאי מעלה וכל הבריאה כולה. והשירה היא מזמורי פסוד"ז ונשמת והזמירות

בסעודות, וכמו שאמר הרה"ק מלעכוויטש זצ"ל שניקל לו להאמין שיבשו השבעה ימים מלהאמין שיהודי היודע לשיר לא ישיר בשבת.

וכן ארץ ישראל כולה מזמרת להשי"ת, וכל אבן וגרגיר עפר באר"י מזמר להשי"ת. וכאשר נזכה במהרה לגאולה, נזכה לשמוע באזנו זמרת הארץ - "ומכנף הארץ זמירות שמענו". וא"י בספה"ק שכנע"ן הוא ר"ת כנור"ר נע"ים ע"ם נב"ל.

והנה בחי' השירה הוא בשביה אצל הסט"א, וכאשר עסקו בזה צדיקים כמו הרה"ק מקאלוב זצ"ל להגביה שירי קודש שנפלו בשביה לסט"א ולהשיבם לשרשם בקודש. ועד"ז היתה אר"י בשביה אצל קליפות הכנענים, שהם כללות השבעה אומות, עד שבאו ישראל והוציאו אותה לחירות. וכן כתיב קחו מזמרת הארץ וכן הים השביעי היא כנרת (פרד"א הנ"ל) מלשון כינור וכן השבע חיות הטהורות של פ' ראה השביעי היא וזמר מלשון זמרה.

ועד"ז הוא ענין מה שהבאת בכורים טעונין שיר כדאי' בחז"ל ונפסק ברמב"ם (פ"ג מהל' בכורים), וילפינן זה מהא דבביכורים כתיב ושמתח בכל הטוב ובשירה כתיב היטיבו נגן בתרועה, כי ע"י שבעת המינין נשלמו שבעת הנימין של הכנור והגיע העת לשיר. וכן הוא ענין חרש תשרי שהוא החדש השביעי ואז הוא זמן התרועה בשופר שהוא ענין השירה שאנו משוררים ומזמרים למלכנו ביום כוננות המלכות שהוא בר"ה שבו נברא העולם ולעת נעשה בחפצו כל אזי מלך שמו נקרא, וכמובא בא' הטעמים של רבנו סעדיה גאון על תקיעת שופר בר"ה. וזה כי בהגיע החדש השביעי נשלמו שבעת נימי הכנור וע"כ הוא זמן שירה כבשבת. והגם שיש גם טעם אחר בתקיעת שופר בר"ה כדי לעורר הלבבות לתשובה מ"מ החכם שענינו בראשו מעורר לבבו לתשובה טרם ר"ה בתקיעות השופר של חרש אלול ובימים אלה מקיים מ"ש ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים דקאי על חרש אלול כדאי' בזה"ק ושם ומתנחם על חטאיו, ואזי בהגיע ר"ה אין לו צורך בתקיעת השופר לשם תשובה כי אם לשם תרועת שמחה לחידוש המלוכה, ובבחי' הללוהו בתקע שופר, שהשופר הוא בחי' הלל וזמרה, הטיבו נגן בתרועה, אלא דמי שלא הכין עצמו לתשובה לפני ר"ה בהכרח צריך הוא להתעורר בתקיעה של ר"ה לתשובה.

והנה כבר אמרנו כמה פעמים שראש השנה הוא בחי' בהמ"ק בזמן, שאז הוא הראשית בזמן וכן הבהמ"ק הוא ממקום הראשית, ומובא בבני יששכר שכבוש ארץ סיחון ועוד היה בחדש אלול, והנה ארץ סיחון ועוג הוא המנעול ליכנס על ידו לא"י כדאיתא במג"ע, וע"כ טרם שנכנסים לר"ה שאז נכנסים לא"י ולמקום המקדש כנ"ל באים לארץ סיחון ועוג שהוא ההכנה לכניסת א"י כנ"ל, וארץ ישראל היא הארץ השביעית כדאי' בפרקי דר"א והיא בחי' השבת וארץ סיחון ועוג הוא בחי' ערב שבת, ובע"ש כבר יש התנוצצות מקדושת השבת, וכמ"ש בספה"ק לרמזו בשם ער"ב שבת

שיש בו תערוכת מקדושת השבת, וע"כ משוכנס מרע"ה לארץ סיחון ועוג וכבר טעם מטעמה של א"י ומטעמה של שבת הנסוך בה אמר אז ואתחנן אל ה' בעת ההיא וגו' ואתז"ל שאמר דמיתי שמא הותר הנדר, כי כמו שכבר טעם בע"ש בבחי' טועמיה חיים זכו כך כבר יזכה לטעם השבת גופא. ועד"ז כל איש ישראל יש לו להתחנן בלב ונפש בחדש אלול שיזכה ליכנס אל ראש השנה ולהרגיש את נועם השבת של החדש השביעי שבו שמחת התחדשות המלוכה, ושיזכה לטעום מתיקות הדבש של ר"ה שהוא א"ב הרחמי"ם בגימ' דב"ש כדאי' מהאריז"ל.

בית לחם יהודה

מכוון למצות יובל

הנה מנהג ישראל לעסוק בנעילת החג בשבועות בד"ת השייכים למגילת רות. כתיב (רות ד:א) ויאמר לגואל חלקת השדה אשר לאחינו לאלימלך מכרה נעמי השבה משדה מואב. וכתב האבן עזרא, חלקת השדה, יתכן שהיה השדה גדול וחלק ממנה היה לאלימלך ע"כ. וצ"ב למה הוצרך שמואל הנביא להודיע לנו ברוח קדשו שרק חלק מהשדה היה לאלימלך, וכי מה איכפת לן בזה. גם צ"ב על מה הזכיר הכתוב שנעמי היא השבה משדה מואב.

הנה כל מה שיש בבריאה, נברא בשלשה משקלות של [עש"ן] מקום, זמן ונפש כדאיא בספה"ק. וכל נפש אחוזה באיזה מקום בעולם, ובאיזה יום בשנה, כי כל שלשה בחינות אלו מישך שייכי להדדי וכבר ביארנו (עיין במאמר סדום וים המלח) שיומה של רות, הוא י"ז בתמוז, והוא יום כניסתה לקהל ובאותו יום נעשה אמה של מלכות כנ"ל, הוא יום הצלחתה, ובאותו יום, יום מ' למתן תורה שהוא גמר ההשלמה של שבועות [רק לעת עתה נתקלקל הענין עד שיתוקן כנ"ל] בו נתאחזה באחוזתה ושבה אל משפחתה [קבוצת הנשמות ששייכת להם כפי שסדורות בכסא הכבוד] ואל זיווגה האמיתי הוא בועז, וכל זה הוא בכוחו של יובל. וגם היום הזה עתיד לשוב אל משפחתו, הוא קבוצת המועדים והימים טובים של ישראל, ובו יתנו לוחות ראשונות שעדיין חסרים לנו, וכשם שנשמת רות שייכת ליום י"ז תמוז ר"ת זית המרמז לעת עתה על זית השכחה והוא יום שבירת הלוחות שגרמה שכחת התורה עד שיהפך ב"ב לששון ולשמחה, בוודאי שייכת ג"כ לאיזה מקום ונחלה בא"י, המקבילה לבחינתה. וכנראה, מקום זה הוא בית לחם יהודה, שהוא המקום שפירשה משם נעמי, להשיב שמה את רות בסוד היובל, כמ"ש בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו. וכנראה, זאת ההלכה שרות מותרת בקהל ושבה שם בסוד היבום והיובל, זאת ההלכה שייכת לחלקת השדה של אלימלך אשר קנה בועז ביום קנותו את רות המואבי. וכמשמעות הפסוקים שזה תלוי בזה ולא כמו שהאיש טוב רצה לקנות את השדה בלי רות. הלא מה שרות הוא בנפש, חלקת השדה הזאת היא במקום. ויש לרמז, אפר"ת בגימטריא מואבי"ה בהית"ר. ושניהם שייכים ליום י"ז בתמוז בזמן, כי גם י"ז בתמוז יוחלץ מקליפת בין המצרים, וישוב לאחוזתו לששון ולשמחה, בסוד היובל. ולכן קורים רות בשבועות יום היובל כנ"ל, להחיות רות

שפלים ולהחיות לב נדכאים, כי בוא יבוא זמן שכל ישראל יגאלו וישוכו לאחוזתם ולמשפחתם, וזה הדבר בעצמו נזכר ונעשה בכל יום טוב של שבועות לכל איש מישראל באיזה בחינה לפי מדת התקשרותו והכנתו ליום הקדוש הזה. והואיל ומקום בית לחם יהודה שייך ליובל, לכן בית לחם יהודה ר"ת יב"ל [כן כתיב בתורה בפי בהר, חסר וא"ן]. וביום י"ז בתמוז, השלמת היובל נתעברה עם עובד, לכן יולד בן לנעמי ר"ת יב"ל. כי נשמה קדושה זאת של צמיחת קרן לדוד נגאלה ויצאה מקליפת מואב ואיסור קהל, ונכנסה לקדושה ע"י תיקון היובל המשיב הכל לאחוזתם ולמשפחתם, ובן זה הוא מחלון, כידוע מהזהר (ח"א קפ"ח ע"ב), ועכשיו שב למשפחתו בסוד היובל, ונגאל מאיסור קהל. ומה שנעשה עם נשמות הזית הם רות ועובד, כי היו מאוסים והיו לראש פינה, זה במהרה כימינו יהיה נעשה עם י"ז בתמוז. כי המקום, המסוגל לזה, הוא בית לחם יהודה כנ"ל, לח"ם ר"ת חג לה' מחר. כי גם היום אשר עשה ה' סופו להיות נגילה ונשמחה בו כנ"ל. ובית לחם היא הקרקע והאחוזה ששייכת להלכות יובל שכבר ביארנו במק"א בענין המובא שכל מצוות התורה רשומים על פני ארץ ישראל, וכל חלק שבה מושרש שם מצוה מסוימת, עיין בספר ערכי נחל בביאור ענין זה. ולפי שמצות היובל מושרשת בבית לחם ששם הוא מקום שורש השתלשלות משיח בן דוד שהיא בחינת היובל, שהרי מקבץ כל ישראל לאחוזתם, כמו כן בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו, וכל ישראל עליה. וכן מלך המשיח הוא נפש היובל כמ"ש הרמב"ם (סוף הלי מלכים) שזה סימן מובהק על משיח אם יצליח לקבץ כל נדחי ישראל לארצנו, והיובל הוא בחינת קיבוץ נדחי ישראל והשבתם לשרשם, בחינת השופר גדול, וע"כ הוא שייך לבית לחם. ונרמז בר"ת ב"ת לח"ם יהוד"ה הוא יב"ל. ולכן ע"ד שנת היובל בגימטריא ב"ן יש"י ב"ת הלחמ"י. וגם הוא בגימ' ובא"ו האבדי"ם באר"ץ אשור, שזה יתקיים ע"י תקיעת השופר גדול שהוא שייך לבחינת היובל.

ורות שנגאלה ממואב לשוב לאחוזתה ולשורש משפחתה, שבה דוקא משרה מוא"ב, כי מוא"ב בגימטריא מ"ט, כי אינו מגיע לכח יום החמשים הוא יוב"ל, ולכן היא השבה לשדה מוא"ב בגימטריא מ"ט, ליכנס משם ליום החמשים, הוא שבועות הוא יובל. ובה בתחילה נתקיימה כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו, בבחינת דל ומך ועני, זית השכחה, ואח"כ גאולה היתה לו וכיובל יצאה.

וכן חג השבועות הוא ביום החמשים בחינת היובל ששבים אז ישראל לשרשם בתורה שכל אחד מישראל מושרש באות מיוחדת בתורה, וכיום זה מקריבים כ' לחם והוא בחינת ב"ת לחם מקום היובל כנ"ל.

ותמצא כי תיבות חמשי"ם שנה עולים כמנין נדח"י ישראל יכנ"ס וכמנין נר"ן שער"י בינה. כי היובל הוא בחינת הגאולה וקבוץ נדחי ישראל. ושופר של יובל רומז לשופר גדול של זמן הגאולה.

והנה ענין התקיעה רומז אל הקבוץ כמו שמצינו שע"י התקיעה היה סימן להקהיל את העם, כמ"ש (במדבר י:): ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא תריעו [נא"ה ראה בהיכל הברכה שם וז"ל ובהקהיל מלא יו"ד כח הקהל הקהילו מלא יוד לבד מן ויקהלו משה ואהרן במי מריבה חסר יוד. כי כל אסיפה וקהילה הוא בנקודת יוד כתר נקודת ציון הארץ שער החמשים כתר לבד ממי מריבה כו'] ואילו התרועה הוא סימן אל הפיזור כמ"ש (שם:): ותקעתם תרועה שנית ונסעו המחנות, שהתרועה היא קולות מופסקים ופזורים, וע"כ סדר התקיעות הוא תקיעה תרועה תקיעה כנ"ל הרומז שמוכרח הוא שסוף סוף יקובצו נדחי ישראל להתאחד בארצם. וכן נרמז ענין זה בשופר של ר"ה שגם הוא רומז אל השופר גדול דלעתיד כאשר יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים מאמ"צ. ולכן הוא תקיעה, כאשר מסודרים בארץ ישראל באחדות לפי מהותם, ואח"כ שוב תקיעה כאשר יתקיים ושבו בנים לגבולם.

ונרמז ענין זה בתקיעת השופר של יובל כי בחינת היובל הוא ענין האיחוד שמתאחדים כל ישראל ושבים לשרשם איש אל אחוזתו, ולכך דין היובל אינו נוהג רק בזמן שכל יושביה עליה המורה על האחדות והקבוץ, וגם שנת היובל היא השנה המאחדת כל החמשים שנה הנכללים כולם בה. ולכך כתיב וקדשתם את שנת החמשים שנה, שנקראת שנה זו שנת החמשים שנה, כי כל החמשים שנה כלולים בה.

ובחג השבועות מזדמנים לפונדק אחד הופעת היובל בעולם שנה נפש. בכחינת שנה הוא יום החמשים בחג השבועות. ובכחינת נפש הוא נשמת משיח שכל תפקידו הוא להביא קיום מצות יובל שהוא ושבתם איש אל אחוזתו וכנ"ל. ובכחינת עולם נמצא היובל במגילת רות בבית לחם יהודה שהוא ר"ת יב"ל, ששם גנוז בחינת היובל.

והנה רות היתה לה באמת נשמת ישראל וכמו שכתב בשמחת הרגל להחיד"א שמצד עונש או טעמים אחרים מסתבב שנשמת ישראל עוברת אל גוף של עכו"ם ואין לה מנוח עד שמתגיירת ושבה אל עמה ואל אלקיה מאתר רחיקא. ונעמי היא השכינה הקדושה שר"ת של שמה הוא מקבץ נדחי עמו ישראל. היא הנועם העליון, וע"י שירדה נעמי שהיא השכינה אל שדה מואב ללקט נפזרים הגיעה רות לחזור לשרשה. והרי הכל מבקשים תפקידם וכן רות מצאת את דרכה אל חלקת השדה אשר לכוועז, כיון שזהו באמת חלקה ושרשה, שהרי בה גנוז נשמת משיח המקבץ והיא אמה של מלכות. ואחז"ל כל השרוי בלא אשה שרוי בלא תורה, כי האשה היא השדה של בעלה, וכשזוכה בה בעלה יש לו הסיוע להוציא לאור ולקנות החדושי תורה השייכים לשורש נשמתו הגנוזים באותו שדה השייך לחלקו. ולכן מיד כשהגיעה רות לשדה בועז כבר זכה בועז לגלות חדושי תורה ולהורות ההלכה של עמוני ולא עמונית שמוותרת היא לבוא בקהל, ולהתאסף אל כנסת ישראל בבחינת שיבה לשורש, בחינת היובל. אך כיון שעדיין לא היתה אז שלו לגמרי כמו שיתבאר להלן לכן לא היתה הלכה זו ברורה כל צרכה וכוועז לא היה יכול להפיצה בישראל, ונעמי אמרה לרות

שתבא לבועז דוקא בשעת שהוא זורה את גורן השעורים. כי שלשה מיני בורר איכא במס' שכת עג; והם בורר והמרקד והזורה. שנים הראשונים הם בידי אדם, ומלאכת הזורה, הבירור נעשה בידי שמים, שהוא משליך את התבואה עם המון שלה לפני הקב"ה. ואינו עושה יותר, ורוח סערה עושה דברו, לברר את התבואה מן המון. ובירור ותיקון מלכות בית דוד נעשה ע"י הקב"ה בעצמו. ובועז כאשר הוא מתעסק במלאכת הזורה, בוודאי כל מעשיו הם עם כוונת ויחודים ומעורר לעילא שגם בשמים יתעסקו בבירור ותיקון נשמות. הואיל ורות המואביה צריכה בירור, עכשיו הוא העת רצון להתייצב לפני בועז, ועל ידו תבוא ישועתה, שתוכל להוציא את הניצוץ של דוד שטמון בה, ע"י בועז שגם התעוררות הבירור למעלה. ורות היתה מכינה בפירות הרוחניים היונקות משרה זו, וע"כ הכינה שאותם שש שעורים שמסר לה בועז הם באמת צדיקי הדורות העתידים לצאת מהם עד הששי שהוא דוד מלכא משיחא, כדאיא בגמרא.

ובועז כבר היה לו או עכ"פ חלק מהשרה של אלימלך מצד סדר הירושה אלא שעדיין היה חלקת השרה ביד נעמי בחור קרקע המשועבדת לכתובה. וע"כ לא היה יוכל לגלות ההלכות של מלכות בית דוד הגנוזים בחלק ההוא. והנה הגם שלכאורה היה ראוי יותר שתבוא הגאולה ממי שהוא הקרוב ביותר מ"מ סיכבה ההשגחה שדוקא בועז שהוא רחוק יותר שהוא בן אחי אלימלך יהא הגואל. כי כזה נעשה פועל דמיוני לגאולה של בחינת רחוק כי נשמתה של רות אף היא נשמה של שלום לרחוק ולקרוב דהיינו רחוק שנתקרב. וצריך לזה גאולה ע"י פועל דמיוני וזהו ע"י בועז, שהוא קרוב ושייך לשרה, ומ"מ הוא ג"כ רחוק, שהרי טוב גואל קרוב ממנו. ואחר שזכה בשרה, נצטרפו כח נפשו וכוח השרה לחדש הלכה השייכת למשיח.

ואחר שזכה לגאולה זכה אף לתפלה בחינת סמיכות גאולה לתפלה וע"כ בגמרא הגאולה יצאה תפלה מפי העם אשר בשער "יתן ה' את האשה וגו'", וזהו השער שעוברים על ידו מן הגאולה אל התפלה, השער של ה' שפתי תפתח. ופה הוא מלכות. וע"כ כשהשיג בועז בחינת פה בחינת שפתי תפתח, זכה למעלות המלכות וזה שנתקבלו דבריו אצל כ"ד הגדול שרות מותרת לבוא בקהל, וע"ז נאמר צוד ישראל קומה בעזרת ישראל. כי בעזרת הוא אותיות בע"ז רות. וסמיכת גאולה לתפלה ענינה יחוד יסוד ומלכות שזה ענין בעז ורות.

והנה דוד נולד במקום היובל, הוא בן ישי בית הלחמי שנולד בבית לחם. והוא עצמו היובל, שהרי הוא נשמת משיח [אר"ם ר"ת אדם דוד משיח. מקובלים] ולכן כשנולד עובד אמרו השכנות ילד בן לנעמי רות יב"ל. מדוע, כי הוא אבי ישי אבי דוד. ולכן כמו שנולד דוד במקום היובל, גם נולד כיום היובל, זה חג השבועות יום החמשים, יום הדרור, וכתוב חרות על הלוחות, ואין לך בן תורין אלא מי שעוסק

בתורה, וכל נפש מישראל אחוזה באחת מאותיות התורה, כי היה אחוזתו ומכוונת כנגד אחוזתו בארץ הקדושה.

והנה הנוצרים ג"כ מרעישים במשיח שקר שלהם שמוצאו מבית לחם יהודה, הסט"א היא כקוף הדומה לבני אדם, לגבי הקדושה. ובית הלחמי שלהם הוא הערלה המכסה את הברית שהוא השדה של בועז ורות שמשם נצמח צמח דוד המשיח האמיתי שיבוא ב"ב. וכמ"ש הרמב"ם באגרת תימן ובסוף ה' מלכים שע"י אותו האיש נמשך תכלית טוב לקרב את אוה"ע אל משיח ע"י שקבע אצלם ענין זה של משיח.

ואמה"כ ותקראנה לו השכנות לאמר ילד בן לנעמי, ר"ת יב"ל. ומסיים והולך שהארץ היובל היא כי עתיד לצאת ממנו דוד "הוא אבי ישי אבי דוד", ודוד הוא הנשמה של היובל כנ"ל.

והצעת הענין והכתובים כך הוא. בועז היה לו חלק מהשדה מאלימלך שירש מאלימלך כי אביו שלמון היה אחיו של אבימלך כמשאדז"ל. וכשמתו אלימלך ובניו, נתחלקה השדה לשלושה חלקים. חלק אחד נשתעבדה לכתובת נעמי, חלק אחד נטל טוב, אחיו של אלימלך, וחלק אחד נטל שלמון אחיו השני, ואותו חלק נפל לבועז בירושה. וכשבאה רות בעלת הניצוצות של חלק המשועבד לכתובה, שהרי הוא עתיד לקנותו כדלהלן, נתעורר חלקי התורה בשדה ע"י רות שהיתה גם משורש הזה, ועי"ז הוציא בועז לאור היתר מאובית. ואמר לה אל תלכו ללקוט בשדה אחר וגם לא תעבורי מזה, כי אני מרגיש שע"י שאת נמצאת בשדה שלי מתחדשים אצלי חידושי תורה. והמשיך ואמר לה מה שנתחדש לי. והוא, וכה תדבקן עם נערו, ודרשו (שבת קיג:) שרי לאדבוקי בה, כי היא כשירה לבוא בקהל. אבל הואיל ורק שלישי השדה היתה בידו לא זכה עדיין שתתקבל הלכה זו בישראל והלכה תהיה כמותו.

ובועז עלה השער אל הזקנים והנה הגואל עוכר [הוא טוב דודן] ויאמר שבה פה אלמוני ודרשו חז"ל אלמוני שאלם היה מדברי תורה. ולא היה יודע שכבר נתחדשה הלכה מואבי ולא מואבית (מד"ר פסוק ה'). ומה שהיה לו חלק בשדה לא סייעו להשיג ולהסכים להלכה זו שהרי בטוב לא היו ניצוצי מלכות כי היו רק בבעז. ויאמר לגואל חלקת השדה אשר לאחינו לאלימלך מכרה נעמי למי שישא את רות בתורת יבום. וטוב מיאן כנ"ל, פן ישחית את נחלתו, כלומר שיתערבו ניצוצי מואב האסורים בקהל בתוך זרעו, ולא יוכל להוציא חלקו בתורה. ואחר אשר קנה בועז את רות לאשה, ואת השדה אשר מכרה, רובו של השדה עכשיו ביד בועז, ואז כשבעז עלה אל השע"ר [בגימטריא גא"ל ישראל] אמרו כל העם אשר בשער יתן ה' את האשה כרחל וכלאה [שגם הן באו מזרע לבן ומ"מ נטהרו לבוא בקהל] אשר בנו שתיהן את בית ישראל, ואז הסכימו הסנהדרין לחידושו של בועז להיתר מואבית. וזה בא לו כי היה לו גם חלקת השדה אשר מכרה נעמי בצירוף לחלקו של בועז, ואמרו לו עשה חיל באפרתה

[אפרת"ה בגימטריא בע"ז רות עם הכולל, דהיינו ע"י שהיא נטהרה להכלל בכלל הקהל של ישראל, ולהזדוג עם בועז ע"י סיוע המקום שנקרא אפרת, וקרא שם בבית לחם, מקום היוכל המוציאה הלכות השייכות למלכות בית דוד]. ובסמיכת גאולה לתפלה בברכת גאל ישראל [בגימטריא השע"ר כנ"ל] אנו מתפללים קומה בעזרת [בעז-רת] ישראל.

וע"ז רמז הכתוב במגילת רות "ועשה חיל באפרתה וקרא שם בבית לחם", כי חי"ל ר"ת יש להם חלק הרומז על בחינת היוכל שכל ישראל יש להם חלק בעוה"ב ומושרשים כאו"א בשרשו, וכן על רות נאמר כי יודע כל שער בת עמי כי אשת חיל את. ונרמז בתיבת חי"ל יש להם חלק כנ"ל. והכל שב אל שרשו אצל רות בין היא עצמה ובין חלקת השדה שזה ענין היוכל המשיב איש אל אחוזתו ואי שאל משפחתו. וע"י ששבה רות ממואב הוציאה ממואב את הניצוץ הקדוש שהיה אצלם. וע"כ רמז הכתוב ותהם כל העיר, ותה"ם ר"ת ומלכות הרשעה מהרה תעקר. כי רות שבה אל שרשה והם נעקרו ונאכדו.

קבר רחל בשכונת בית לחם

קבר רחל בבית לחם הענין בזה עפ"ד המהר"ל בנצח ישראל (פ"א) שהשי"ת סדר כל אומה במקומה הראוי לה. כי כל מקום יש לו טבע מיוחד המכוון לאומה מיוחדת לפי טבעה. וארץ ישראל מכוונת לפי טבעה לעם ישראל. וע"כ הגלות מן מקומם הוא שינוי ויציאה מן הטבע, וכל דבר שיוצא ממקום הטבעי בהכרח ישוב לבסוף למקומו. כאשר נראה בענין האש שמקומו הטבעי הוא להיות נמשך למעלה, ואם נכריח אותו חוץ למקומו הטבעי להיות עומד למטה לא ישאר כך רק ישוב למקומו. וכן מוכרח שישראל ישובו לארצם שהוא המקום המיועד לפי טבעם.

וכן ענין פיזור ישראל בין האומות הוא דבר היוצא מן הטבע, כי מאחר שהם אומה אחת ראוי שיהיו עומדים יחד כמו כל הדברים הטבעיים אינם מחולקים רק מקובצים ביחד, כמו שכל הנחלים הולכים אל הים להיות מתקבצים, וע"כ מוכרח שישובו ישראל להתכנס יחד כי כן הוא הטבע.

ועוד כי לפי סדר המציאות אין ראוי שתהיה אומה אחת משעבדת בחברתה כי כל אומה נבראה להיות לעצמה בלא רשות אחרים עליה. וע"כ ענין הגלות הוא שינוי סדר העולם ואי אפשר שישאר כן תמיד. נזה פלא שנראה בעליל בעקבתא דמשיחא שענין זה מתפרסם בין האומות שראוי להיות כל אומה לעצמה בלא רשות אחרים עליה. ומ"ש בתורה שישאל יהיו עליון על כל גויי הארץ, זה ענין אחר כי כן ראוי להיות מצד מעלתו ומדרגתו של ישראל, אבל לא מצד שעבוד ויד חזקה.

ונמצא מזה שהגלות בעצמו הוא הוכחה ברורה אל הגאולה. וזה נרמז באותיות השורש של הגלות וגאולה שהם גל"ה גא"ל, שהאותיות הם שוות אלא שבלשון גאל יש אות אל"ף באמצע כי רומז לענין האחדות מן הפזור שהשי"ת מקבץ ישראל מד' רוחות העולם ומאחדם באמצע, וכל אחדות בעולם הוא באמצע שהקצוות הם מחולקים והאמצע אחד. ולכך הא' שהוא האחדות והקבוץ מן הפזור הוא באמצע התיבה, אבל גל"ה הוא כה' בסוף התיבה הרומז לפיזור שהוא בד' הרוחות וגם באמצע, כי הדבר שהוא מפזור הוא מפוזר בכל השטח, ואף שהאמצעי אינו פיזור מ"מ נרמז גם האמצע להורות שנשאר בישראל כח הקבוץ אף בגלות ע"י האמצע המקשר ארבע הקצוות, ולומר לך כי הגלות בעצמו הוא סיבה לגאולה לקבץ הפזור להיות אחד, ולכך אותיות גל"ה הם אותיות גא"ל, רק שנעשה הפיזור לאחדות שנרמז בא' של גאל.

ובזה מפרש שם כוונת המדרש (ב"ר פ' פ"ו והביאו רש"י בפרשת וחי שם) שנקברה רחל בדרך כדי שבשעה שהגלויות יעברו שם תהא מבקשת רחמים על בניה הה"ד קול ברמה נשמע וגו' ושבו בנים לגבולם. והענין כי ישראל נקרא ע"ש רחל שהיתה עקרת הבית, וכן נקראו ע"ש בנה אפרים [כדבר האמור "הבן יקיר לי אפרים"]. כי ענין הבית שהוא כולל ומאחד את כל בני המשפחה וכל אשר בתוכו, וע"כ רחל שהיא עקרת הבית היא הכח המאחד את ישראל ולפיכך נקראים על שמה. ומטעם זה נקברה בדרך שאל"כ לא היה אצל ישראל הכח המאחד בהיותם בגלות והיו נחלקים ח"ו לגמרי, אך ע"י שנקברה בדרך, יש לישראל כח המקבץ ומאחד אותם אף בגלות רק שאינו בפועל רק בכח בלבד, ובזכותה יש תקוה לישראל ושבו בנים לגבולם עכ"ל שם.

והנה ביארנו במקרא (נעילת החג שבועות חשמ"ח) ע"פ הקדמת הערבי נחל פ' שלח שכל מקום בארץ ישראל מכון כנגד אותיות שבתורה. ד"ל שהמקום של בית לחם יהודה הוא המקום של הלכות יובל. וע"כ הוא מקום לידת משיח, כמ"ש בן ישי בית הלחמי, שהוא בחינת היובל כי הוא המקבץ כל ישראל איש אל אחוזתו, וכמ"ש הרמב"ם סוף ה' מלכים שזה סימן המובהק של משיח אם יצליח לקבץ כל נדחי ישראל לאר"י. וע"כ בית לחם יהודה ר"ת יב"ל. ולפ"ד מהר"ל הנ"ל נקברה רחל בדרך שהיא הכח המאחד שבישראל שעל ידה עתידים להתאחד בעת הגאולה ושבו בנים לגבולם. והנה מקום קבורתה הוא בבית לחם שהוא מקום היובל בחינת קבוץ נדחי ישראל. ולכן קבר רחל הנמצא בשכונת בית לחם, יש שם הופעת היובל, ושם נתבשרה רחל יש תקוה לאחריתך נאום י' ושבו בנים לגבולם, כי בבית לחם שהוא מכון אל היובל המשיב את הכל אל אחוזתו הוא המקום הראוי לנבואה זו של ושבו בנים לגבולם.

ולכן ישראל בצאתם מארצם הזמין להם הקב"ה שיעברו דוקא אצל מקום היובל בקבר רחל לסימן בעת יציאתם, שכבר הזמין היובל ועוד ישוּבון לבצרון. וזה יהיה

לעת"ל כימות המשיח כשהיובל יהיה בתקפו ובמילואו עם כל האותיות. ולכן נאום "ושבו בנים לגבולם ר"ת יוב"ל.

ואקברה שם בדרך אפרת היא בית לחם

ועתה שני בניך הנולדים לך וגו' כראובן ושמעון יהיו לי. ומולדתך אשר הולדת אחריהם לך יהיו וגו' ואני בבואי מפרדן מתה עלי רחל בארץ כנען בדרך בעוד כברת ארץ לבוא אפרתה ואקברה שם בדרך אפרת היא בית לחם. ופירש"י שהתנצל כאן יעקב אבינו על שמטריח את יוסף להוליכו לארץ כנען והוא לא עשה כן לאמו רחל, והודיעו שע"פ הדיבור עשה כן שתהא לעזרה לבניה כשיצאו לגולה ע"כ. וראוי להבין, דא"כ אין כאן מקומו, ובפרשה הקודמת כשהשביע יעקב אבינו את יוסף שישאורו לארץ כנען, שם הו"ל לומר דברים אלו, ולא במקום הזה אחרי שא"ל שאפרים ומנשה יהיו נחשבים לשבטים בפ"ע. והיאך נקשר לזה מאמר "ואני בבואי, וגו'".

עוד יש להבין מה הוצרך יעקב אבינו להודיע לו שמקום קבורת רחל הוא בדרך אפרת היא בית לחם. דבשלמא בפרשת וישלח כשנכתב מקום קבורתה י"ל שרצה הכתוב שנדע המקום, ע"י שכתב הרמב"ן שהודיעה התורה מקום מערת המכפלה כדי שידעו ישראל לכבד המקום ולהתפלל שם. וע"כ רצה הכתוב לומר לנו שקבורתה בדרך אפרת היא בית לחם. ד"ל שרק אחר כניסת ישראל לא"י קראוהו בית לחם, ומשמיענו הכתוב שמקום זה הוא אותו שנקרא לאחר זמן בית לחם, אבל כאן בדברי יעקב אבינו ליוסף מה הצורך להודעת דבר זה, וכי לא ידע יוסף מקום קבורתה, ומצינו במדרש שכאשר מכרו יוסף למצרים, חלפו על מקום קבורת רחל ועמד שם יוסף להתפלל, הרי שידע מקום קבורתה, וא"כ הודעת הדבר מיותרת.

גם צ"ב דהרי כתבו המפרשים דבאמת מקום קבורתה הוא גם בארץ כנען כמו שמבואר בכתוב כהדיא, אלא שהחסרון הוא שלא הביאה לעיר רק קברה על אם הדרך. וצ"ב מה החסרון בזה, ולמה היה עדיף לקברה בעיר בין העכו"ם - ואדרבה, אולי עדיף יותר לקברה חוץ לעיר.

ונקדים דברי המד"ר (פרשה פ"ד אות י') דדריש עה"פ "והנה קמה אלומתי", קאים ליה משתיקוּתא דאימא. והיינו דבזכות ששתקה רחל כשהכניסו את לאה ליעקב, זכה יוסף למלכות, ודרשינן "אלומתי" מל' "אלם".

וראוי להבין דהנה איתא במדרש (והביאו רש"י) עה"פ "קול ברמה נשמע וגו' רחל מבכה על בניה וגו'" (ימ"א לא"ד) שהלכו אבות ואמהות לפייס את הקב"ה על שהעמיד מנשה דמות בהיכל, ולא נתפייס. נכנסה רחל, אמרה לפניו רבש"ע רחמי מי מרובים,

רחמיך או רחמי בשר ודם, הוי אומר רחמיך מרובים. והלוא אני הכנסתי צרתי בתוך ביתי, שכל עבודת שעבד יעקב את אבי לא עבד אלא בשבילי, כשבאתי ליכנס לחופה הכניסו את אחותי, ולא די ששתקתי אלא שמסרתי לה סימני. אף אתה, אם הכניסו בניך צרתך בביתך שתוק להם. אמר לה יפה למדת סניגוריא, יש שכר לפעולתך ולצדקתך שמסרת סימנך לאחותך ע"כ. ומבואר שלא רק ששתקה רחל, רק אף גם זאת שמסרה סימניה לאחותה. וא"כ למה אמרו במדרש שעמדה ליוסף הזכות של שתיקת רחל, והלוא עדיפא מיניה הול"ל שגדלה זכותה של רחל יותר, כי מסרה בפועל את סימניה.

והנה מבואר בפסוקים מעלות יוסף הצדיק אשר זכה למלכות בשביל גודל קדושתו ועמידתו בנסינונות במצרים, והוא הצדיק יסוד עולם והוא המשביר המשפיע לעולם, ואמה"כ "בן פורת יוסף בן פורת עלי עין", ששמר את עינו מלהביט בבנות מצרים, וע"י עמידתו בנסינונות זכה להיות רועה אבן ישראל. ובחינת יוסף נמשכת לדורות, שבכל דור יש צדיק יסוד עולם שהוא המשפיע לעולם.

אמנם אם כי שגבה מאד מדרגת יוסף הצדיק, מ"מ חזינן שהיה איזה חסרון מועט במדרגתו שהיה יכול להיות ביתר שלימות, והוא מה שדרשו חז"ל (סוטה ל"ז ע"ב) עה"פ "ויפוזו זרועי ידיו", שיצא ממנו "טפות מבין צפרני ידיו. ואין בכוחנו להביע אומר ולפרש הענין של יוסף הצדיק, ונשגב מבינתנו כל זאת, אך עכ"פ נראה שעם גודל שלימותו ומעלתו [אשר כל קיומנו בגלות הוא רק בכוחו], נחסר קורטוב מתפארת מדרגתו אשר תשולם תיקונה לעת"ל.

והענין הוא, דהנה הביאו הספה"ק (בשם ספר יצירה) שברית הלשון וברית המעור מכונים הם זה נגר זה, וכמו שצריך לשמור ברית המעור שלא להשפיע למקום שאינו ראוי, כן צריך לשמור ברית הלשון שלא להשפיע דיבורים שאינם ראויים לחוץ שיחטפוהו החיצונים. ואם אין שומרים הלשון מלשון הרע או מאבק לשה"ר, נמשך מזה פגם לברית המעור. וע"כ נקרא אב"ק, כי הוא נוטריקון אות ברית קודש. וצריך לשמור הלשון מלבוזות את חבירו או להכאיבו ע"י דברים, ואף באופן של בדיחותא. וישנם החושבים שכן היה מנהג חסידים. וטעות הוא בידם, שאצל החסידים הקודמים היתה שוררת אהבה ואחוה נפלאה שלא היה שייך שאחד יכאיב את חבירו. אבל אי אפשר להשטות עצמנו ולדמות את עצמנו אליהם, אלא ברור הוא שאם אומרים דברי שחוק על החבר הוא מתבייש, והוא פגם בשמירת הלשון. וע"י שפוגמים הפה אי אפשר לזכות לקדושת התורה, כי התורה שבע"פ חקקה ורשומה בפיות ישראל כמו שהתורה שבכתב רשומה עלי גויל. ולכן אחז"ל שתורתו של דואג מן השפה ולחוץ, כי אף שהיה אביר הרועים וגדול בתורה, אבל ע"י שהיה בעל לשה"ר לא זכה לקדושת תורה שבע"פ, והיתה תורתו מהשפה ולחוץ.

ואיתא בשם האריז"ל ליהזר לעשות מציצה בפה, כי פ"ה בגימטריא מיל"ה, והם מכוונים כנ"ל. וממילא ע"י שרחל היתה גדורה בשמירת הלשון, ששתקה כדי שלא לבזות אחותה, ע"י הוכשר יוסף שיצא ממנה שיהא הוא נבחר להיות שומר הברית וצדיק יסוד עולם, כי תרווייהו תליא זב"ז. וממילא ע"י זכה למלכות, כי ע"י שמירת היסוד זוכים למלכות. וכמ"ש "והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו" - שהששי מכין לשביעי, ולכן מדת יוסף הששית מכינה לשבת שהיא בחינת המלכות. וכן הובא בזוה"ק בראשית (צ"ג ע"ב), שכשומר יוסף לאחיו "אני יוסף", היו תמהים היאך זכה למלכות. ולכן אמר להם שיגשו אליו, והראה להם ברית המילה - שהוא נוטר הברית, וע"י זכה למלכות ע"כ. כי בזה לבד שהראה להם שהוא מהול אין בזה הוכחה כלל שהוא יוסף, שהרי גם המצריים היו נימולים וגם בני ישמעאל ובני קטורה היו נימולים. אלא הכוונה שהראה להם שמות הקודש הוי"ה ושרדי השורים על ברית קודש ע"י נטירת הברית.

ועוד אמר להם "כי פי המדבר אליכם" - בלשון הקודש. והכוונה בזה ששמר ברית הלשון, כי לשון הקודש הוא לשון שרק צדיקים יודעים לדבר בו, וכמו שהיה אצל צדיקים שהיו מדברים ביניהם דברים שהיו נראים תמוהים בעיני בני"א. ויוסף התחיל לדבר אליהם בלשון זה, וע"י הכירו בו שהוא שומר ברית הלשון. שאין לשון זה תלוי באיזה שפה מדברים, שבכל מיני שפות יכולים לדבר בלשון הקודש אם מדברים דברי קדושה. ופרעה לא יכול לדעת לשון זה אף שידע ע' לשונות, כי לא שייך לשון זה אלא לאנשי קודש. וזה שהשיב להם יוסף, שע"י שהוא שומר ב' הבריות זכה למלכות - שאי אפשר לזכות למלכות של קדושה רק ע"י שמירת היסוד. ואף שיכולים להיות מושל בעלמא, אבל לא מלכות של קדושה.

ומעתה מבוארים דברי המדרש שע"י משתיקתא דרחל זכה יוסף למלכות. דאף ששכרה הרבה יותר על פי פעלה שאף גם מסרה הסימנים לאחותה, מ"מ מעלה זו של מלכות שייכת דוקא לשמירת ברית הלשון, ועל ידה דוקא זכה יוסף למלכות. וכן גם החלום השני הוא מענין שמירת הברית, כי ענין הכוכבים רומז לשמירת הברית (וכדאיתא בספרים), כי כוכ"ב הוא אותיות כ"ו [גימטריא של שם הוי"ה] וגם כ"ב [שהם אותיות התורה]. ואיתא בספ"ק כי כוכ"ב הוא ר"ת כ"י כ"ל בשמ"ם ובאר"ץ, שזאת המדה הששית של יסוד גימטריא כ"י כ"ל כידוע. והפסוק מונה והולך כל שבעת המדות "לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת וגו' כי כל", ואח"כ "לך ה' הממלכה".

והנה בענין יהודה ויוסף מצינו שיש פירוד ביניהם, וכן הוא כל זמן הגלות עד זמן התיקון שאז יתקיים הכתוב (ישעי' י"א) "וסרה קנאת אפרים וצוררי יהודה יכרתו, אפרים לא יקנא את יהודה ויהודה לא יצור את אפרים", כי יהודה ויוסף הם יסוד ומלכות. בחינת יחוד קוב"ה ושכינתיה. וזהו המכוון המקווה שיתאחדו שניהם, וכמ"ש בהפטרות ויגש (יחזקאל ל"ו) "הנה אני לוקח את עץ יוסף וגו' ונתתי אותם עליו את עץ

יהודה ועשיתים לעץ אחד והיו אחד בידיו". ורק פעם א' היה פועל דמיוני לזמן התיקון כמ"ש "ויגש אליו יהודה", שאז ניגש יהודה אל יוסף, וזה היה פועל דמיוני לזמן העתיד שאז יגשו זא"ז ויתאחדו. ובמד"ר ויגש דרשו, "ויגש אליו יהודה", "הנה ימים באים נאום ה' ונגש חורש בקוצר ודורך ענבים במושך הזרע והטיפו ההרים עסיס" (עמוס ט) - חורש זה יהודה, קוצר זה יוסף שהוא מושך הזרע, ע"כ. פסוק זה נאמר על ימות המשיח, ואז יקויים ויג"ש אלי"ו יהוד"ה [בגימטריא דוי"ד ב"ן יש"י, שמעתין], ותיכף תסתלק הסתרת הגלות ומשיח בן יוסף יתגלה. וזה נרמז במה שבאותו מעמד לא היה יכול להתאפק וקרא "אני יוסף", ונתגלה שהיה הכל טוב למפרע וכל הגלות היה רק בבחינת היינו כחולמים, ואחיזת עינים.

והנה כל מדה יש לה איזה מקום מיוחד בארץ השייכת אליה. וכמש"כ בספרים, שחברון לפי שהיא שייכת ליסוד לכן היא מוכשרת למלכות, ולכן מלך דוד בחברון קודם שמלך בירושלים. וכן אבשלום הלך לחברון כשרצה ליטול המלוכה אלא שלא עלתה בידו, והטעם פשוט שהרי היה פוגם בכרית הלשון.

ומעתה י"ל שבית לחם הוא המקום השייך לבחינה זו של התחברות יהודה ויוסף, כי בית לחם יהודה שם נמצא שורש מלכות בית דוד - ששם היו בועז ורות שמהם נשתלשלת מלכות בית דוד [רות נקראת אם המלכות כדחז"ל]. ומקום זה גם שייך ליוסף, שנקרא שמו אפרת המורה על אפרים [כמש"כ התרגום בתחילת ספר שמואל על אלקנה שהיה "אפרתי", שפירושו שהיה מטורא דאפרים]. וגם נקרא בית לחם, ולח"ם הוא בגימטריא ג' פעמים שם הוי"ה, וב' פעמים לח"ם הוא כמנין יוס"ף. וזהו ביי"ת לח"ם - דהיינו ב' פעמים לח"ם שהוא כמנין יוס"ף. וגם לח"ם אותיות חל"ם, וירמזו לב' החלומות של יוסף שיזכה למלכות. ושני החלומות הם: אלומות [משתיקותא] שהוא ברית הלשון, וכוכבים שהוא ברית המעור. וזה גם ענין ב' הלחם של שבת שבוצעין על לחם משנה. ואיתא במדרש "וביום השבת שני כבשים", כל מעשה שבת כפולים, שני כבשים, מזמור"ר שיי"ר ליום השבת, לחם משנה וכו' - כי שבת מרמז ליום שכולו שבת, שאז יחד יגשו יוסף ויהודה, יסוד ומלכות, שהם ע"י הבריתות של לשון [אלומות] וברית קודש [כוכבים].

ומעתה י"ל שאילו היתה רחל מגיע בחייה לבית לחם, שהוא מקום יחוד יהודה ויוסף, היה כבר מגיע זמן התיקון והיה נעשה יום שכולו שבת, וע"ד שאמרו כמה צדיקים שאילו היו זוכים להגיע לאיזה מקום היו יכולים לתקן גדולות ונפלאות, אלא שעכבום מן השמים. וה"נ רחל [אמה של מרת היסוד] אילו היתה זוכה להגיע לבית לחם [מקום אמה של מלכות], היה זה גורם להביא היחוד המקווה, וזהו ההפסד הגדול שמתה רחל בדרך בטרם הגיעה לתוך העיר.

והנה מה היתה הסיבה שגרמה לזה. מפני שהיה איזה פגם כל שהוא ביוסף נכ"ל מדרחז"ל עה"פ "ויפוזו זרועי ידי"ו], וזה נמשך מפגם כל שהוא בברית הלשון של יוסף, שכתבה עליו התורה "ויבא יוסף את דיבתם רעה אל אביהם". ומעצמנו לא היינו רשאים לומר כן, אבל אחז"ל שהיה בזה פגם כל שהוא בשמירת ברית הלשון, ואף שהיה כוונתו לשמים. ועי"כ הוצרך להתגלגל אח"כ ברכי חוצפית המתורגמן, והיתה לשונו מלחכת עפר לחיקון הפגם. וזה שסובב אח"כ הפגם כל שהוא בתוקף מדרגתו בשמירת הברית, שיצאו ממנו הטפות מצפרני ידיו, שהם רומזים לפושעי ישראל הנחתכים ומושלכים מעדת ישראל לסכנת ההתחברות עמהם, ואף שסוף סוף יבואו לתיקונם כי לא ירח ממנו נדח. ועי"י אור חוזר היה פגם זה נמשך גם לרחל אמו, וגרם הקלקול הנ"ל שלא זכתה להגיע בחייה לבית לחם. ועי"ד שמצינו באברהם אבינו ברדפו אחר המלכים שהגיע עד דן ושם תשש כוחו, כי עתידים בניו שם לעבוד ע"ז. וחזינן שפגם של דורות הבאים גורם תשישת כח לקודמים להם, וה"נ היה כן כנ"ל.

בזה יתבאר המשך הכתובים בפרשתנו, דהנה יוסף הצדיק נתעלה להיות נחשב כאחד האבות ושגם בניו יהיו שבטים, והוא היה סיומא דגופא של יעקב אבינו שהיה גוף האילן שהיא מרת התפארת [תפארת גופא], ואחרי פטירת יעקב אבינו היה יוסף ממלא מקומו. ואמה"כ "משם רעה אבן ישראל", שהוא נוטריקון א"ב: כ"ב - שהיה יוסף נחשב לאב ולבן, והיה ראוי שיצאו ממנו י"ב שבטים כדחז"ל, אלא שע"י איבוד י" הטיפות מצפרני ידיו לא זכה לכך. וז"ש לו יעקב אבינו "ועתה שני בניו הנולדים לך וגו' כראובן ושמעון יהיו לי" - שאפרים ומנשה נחשבים כמנין השבטים, אבל רק הם נחשבים לשבטים, אבל "ומולדתך אשר הולדת אחריהם לך יהיו", ואינם נחשבים לשבטים. וטעם הדבר הזה הלוא הוא כעטיו של הפגם שאירע לו באיבוד י" הטיפות. וענין זה הוא אשר גרם ההפסד שלא זכתה רחל להגיע בחייה אל העיר בית לחם ומתה בדרך, וזה קישור פסוק של "ואני בבואי וגו'" אל הענין דלעיל מיניה. ועי"כ הדגיש לו שדרך אפרת היא בית לחם, לרמוז לך על ההפסד שבדבר שלא זכתה להגיע לעיר בחייה, שהרי היא בית לחם ששמה מורה על סגולת המקום שהוא מכוון ליחוד הגדול של יוסף ויהודה, ועי"י שלא הגיעה לשם לא נעשה התיקון המקווה. ומש"ה ראה תיכף כי עדיין יהיה גלות, "ואקברה שם בדרך", שתהיה עזרה לבניה הגולים מירושלים לבבל ויתפללו שם, והיא תעורר רחמים עליהם, על אם הדרך.

גושן

מכוון לז' מצוות דרבנן

"ואת יהודה שלח לפניו להורות לפניו גשנה". במד' תנחומא ילמדנו רבנו מאמתי מברכים על הנר במוצ"ש, אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו. וכבר נשתברו כמה קולמוסין לבאר קשר הלכה זו עם הפסוק הזה. ויש להתבונן בטעם ששלח יעקב אבינו את יהודה דייקא להורות לפניו גשנה, ולהקים שם בית תלמוד להוראה, ולמה לא שלח את לוי או יששכר.

ויש לומר בהקדם מ"ש בפרקי דר"א (פרק כ"ו) שלכך בחר יוסף בארץ גושן לפי שפרעה נתן את ארץ גושן בכתובה שכתב לשרה, והיה שייך לה. וזה צ"ב שהרי לא היתה בכתובה זו ממש. ואמנם מצינו דיון בדברי המדרשים בענין ארץ גושן להיכן היא שיכת, שהרי בנחלת ארץ ישראל נאמר (יהושע י:מא) וירש יהושע את כל ארץ גשן הרי שארץ גשן שייכת לא"י, וכן כתב בכוזרי בענין שמצינו שירמיהו נתנבא במצרים, וקשה שהרי אין הנבואה שורה אלא בא"י. וכ' די"ל שזה היה בארץ גשן שהיא חלק מא"י. אכן הרי הכתובים סותרים את זה שהרי נאמר וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גשן, הרי שגשן מארץ מצרים היא, והיאך יתקיימו שני המקראות הללו.

ונראה בזה עפ"י דברי הערכי נחל שכל מצוות התורה כתובים על פני ארץ ישראל, וע"י שכובשים חלק מהארץ מגלים את דברי התורה השייכים לנחלה זו. וזה היה ענין עתניאל בן קנז שע"י שכבש את קרית ספר היה יכול לגלות את חלק ההלכות השייכים אליה, והם ההלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה עכת"ד. והנה לתרי"ג מצוות התורה נתוספו ז' מצוות דרבנן, וכנגד זה ישנם כת"ר אותיות בעשרת הדברות כמספר תרי"ג בתוספת ז'. והאותיות אחרונות אש"ר לרע"ך הם ז' אותיות כנגד ז' מצוות דרבנן, שהם המשלימים הכתר. ונר חנוכה הוא המצוה האחרונה שתקנו חז"ל והוא אות כ"ף סופית, וכ' ע"ז בהיכל הברכה סודות הרמזים בזה, ובפשטות רמזת אות זו היורדת למטה לאור נ"ח היורד למטה. והנה לפי"ד הערכי נחל שכל מצוות התורה כתובים על פני א"י יש להתבונן בענין ז' המצוות דרבנן שנתוספו על תרי"ג המצוות היכן קנו מקומם. וניתן להאמר שלפי שז' מצוות האלו הם הוספה אל תרי"ג מצוות התורה לכן מקומם בארץ גשן שהיא חלק נוסף לא"י, שכן כתב בש"ך על התורה שהיתה רצועה נעלמת מא"י נמשכת בגשן שהיתה ידיעה רק ליעקב ובניו.

ולפי"ז הכל אמת שארץ גשן היא בארץ מצרים אבל יש בה רצועה נמשכת מא"י והיא חלק שנתוסף על א"י. ושם טמונים הז' מצות דרבנן הנוספים על מנין תרי"ג. והנה לפי המבואר (יהושע טו:גא) גשן היתה מנחלת יהודה, ולכן שלח יעקב אבינו את יהודה להורית לפניו גשנה, וכמ"ש בתרגום יונתן ע"ז ששלחו לכבוש את גשן, והיינו כי ע"י שיכבשנה יוכל להוציא לאורה את ז' מצוות דרבנן השייכים שם שהשלמתם הוא בנר חנוכה, וכזה יאיר את אור נ"ח במקום החשך ברשות הסט"א, וגם זה כח"י הוספה על רשות הקדושה, שמוסיפים על רשות היחיד במקום רה"ר ע"י שיוצאים לרה"ר להדליק שם נ"ח, והוא ענין כבישת הסט"א שהיא רה"ר תחת רשות הקדושה שהיא רשה"י, וכבחי"י גשן שהיא הוספה על א"י כנ"ל, וא"ש ששלח את יהודה דייקא לגשן כי היא נחלתו ושייכת אליו.

ובזה נבוא לבאר דברי המד' תנחומא הנ"ל שהביא דין דמברכין על הנר במוצ"ש, כי י"ל שמוצ"ש היא ג"כ כבחי"י זו שרצועה מקדושת השבת נמשכת אל תוך ימות החול ונתוסף עוד חלק על קדושת שבת, שבמוצ"ש עדיין נוהגים כבחי"י שבת שלובשים בגדי שבת ומדליקים נרות ואוכלים סעודתא דדוד מלכא משיחא, ומזמרים זמירות מענין אליהו הנביא ומלך המשיח, והוא הוספה מרה"ר לרה"י, וכדוגמת ז' מצוות דרבנן הנוספים על מנין תרי"ג מצוות, ובפרטיות נ"ח שהוא השלמתן וכנ"ל. יש לרמוז כי ז' מצוות דרבנן בגימ' מוצא"י שב"ת. וע"ז רמזו מה שמברכין על הנר במוצ"ש, שהוא כחי"י נ"ח שהוא האור של משיח המאיר בתוך החשך. וז"ש אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו, שהוא ההנאה מאורו של משיח בחשך הגלות, שבחי"י זו מופיעה במוצ"ש, ולכן הביא המד' הלכה זו עה"פ ואת יהודה שלח לפניו להורות לפניו גשנה, שענינו להאיר הארת נ"ח בחשך מצרים, בארץ גשן דייקא שהוא תוספת לא"י כנ"ל. ולכן התיבות וא"ת יהוד"ה של"ח לפני"ו בגימ' מתתיהו במילוי האותיות מ"ם תי"ו תי"ו יו"ד ה"א וא"ו.

והנה שורש מה שזכו להמשיך הארת קדושת נ"ח במצרים, ולמשוך שם השראת השכינה, הוא ע"י שרה שכשנלקחה לבית פרעה המשיכה לשם השכינה כדאי' בזה"ק שלכן סמך אברהם אבינו שלא יארע לה כלום והסכים להכניסה בסכנה כי ראה שהשכינה הולכת עמה, ובה המשיכה את השכינה שתדל למקום הטומאה, ולהמשיך הארת נ"ח היורד למטה מעשרה, וזה ענין מ"ש בפרד"א שמעלת גשן היתה כי פרעה נתנה לשרה בכתובתה, דודאי לא היתה נחשבת נתינה זו כלל, אלא הכוונה שזכות הנסיון של שרה בעת ההיא כשנלקחה לפרעה והבטיח לה את ארץ גשן הועיל להמשיך השכינה למטה מעשרה, ועי"ז זכו להארת נ"ח בארץ גשן, ועי"ז היתה שליחות יהודה כנ"ל, ולכן להור"ת לפני"ו גשנה בגימ' הנר"ת הלל"ו קד"ש ה"ם, ותיבת גשן במילוי האותיות גימ"ל וא"ו שי"ן נוי"ן בגימ' מלכות יו"ן, כי שם הוא אור החנוכה לעומת מלכות יו"ן, ועוד נרמז בתיבות וא"ת יהוד"ה של"ח בגימ' ל"ו

נר"ת חנכ"ה, וגם בעבו"ר תשב"ו באר"ץ גש"ן בגימ' מתתיה"ו ב"ן יוחננ"ן כה"ן
גדו"ל חשמונא"י ובני"ו.

דמשק

עתידה ירושלים שתתפשט עד דמשק

הנה דרשו חז"ל על הפסוק (זכרי' י"ט) ודמשק מנחתו, שעתידה ירושלים שתתפשט עד דמשק (שה"ש רבה פ"ז עה"פ צוארן כמגדל השן) וכן אומרים בהושענות הרחיבי עד דמשק משכנותיך. וצ"ב ענין שנקטו חז"ל שתתפשט ירושלים עד דמשק דייקא, ולא נקטו הסימן בשאר עיירות, או שיאמרו שיעור המידה בפרסאות כדרך שמצינו בשאר מדרשים.

ונראה ביאור הענין בעז"ה, כי ירושלים ודמשק הם שני הפכים, זה לעומת זה, ירושלים מצד הקדושה מנגדת לדמשק מצד הטומאה. ירושלים הוא מחנה ישראל אשר הנמצאים בה הם בני עוה"ב, ואין למצורעים רשות ליכנס בה. ולעומת זאת דמשק היא מקור הצרעת, כי שם הוא מקומו של נעמן שנצטרע בצרעת עולם. ובתחילה כשאמר לו אלישע לטבול בירדן, לעג ואמר "טוב אמנה ופרפר נהרות דמשק" ושם שורש הצרעת הממארת. ואין צרעת זו כדוגמת צרעת המצויה בישראל, שיש לה רפואה, כמ"ש והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע, אלא שצרעת זו היא צרעת עולם. ואחר שפרחה מנעמן הצרעת ע"י רפואת אלישע, שטה באויר עד שמצאה מקום לחול על גחזי בקללת אלישע שאמר וצרעת נעמן תדבק בך ובזרעך לעולם.

וכן מצינו בפי' לך במלחמת אברהם אבינו עם המלכים, שאמר הכתוב וירדפם עד חובה אשר משמאל לדמשק, ופירש"י שם בשם חכז"ל שאין מקום ששמו חובה אלא שקורא לזן חובה ע"ש ע"ז שעתידה להיות שם.

והנה בני דן הם הנפליטים ממחנה ישראל כי פלטים הענן, כמ"ש בתרגום יונתן עה"פ ויזנב בך כל הנחשלים אחריך, שעמלק נודק לבני דן שהיו נפליטים מענני הכבוד. ונמצא שדמשק משתייך עם אלה שנגרשים ממחנה ישראל, והם בחי' המצורעים המשתלחים מן המחנה. ולכן מצינו שגחזי הלך לדמשק כשנצטרע, כמו שאחז"ל עה"פ וילך אלישע דמשק, שהלך שם אלישע אל גחזי כדי להחזירו בתשובה, כי הואיל וחל עליו צרעת עולם, נמשך גחזי למקום שורש הצרעת היא דמשק.

ולכן במלחמת עמלק נאמר ויחל"ש יהוש"ע א"ת עמל"ק שהוא בגימ' אש"ר משמאל לדמש"ק, כי היתה המלחמה עם עמלק על אשר נודק לפגוע באותם

המגורשים מן המחנה השייכים לדמשק. ועוד נאמר שם ויהי ידינו אמונה ע"ד ב"א השמ"ש שהוא בגימ' משמאל ל' לדמש"ק.

וזה ענין שעתידה ירושלים להתפשט עד דמשק, כי בעולם התיקון יתוקנו כל הנידחים השייכים לדמשק והם מחוץ למחנה, ע"י שירושלים תבוא אליהם לדמשק. וזהו בחינה של ויצא הכהן אל מחוץ למחנה, ירושלים יוצאת ונוגעת בדמשק. וירושלים שהיא המנגדת לדמשק תבטל את קליפת דמשק, קליפת הצרעת. וע"י שתגיע ירושלים לדמשק יכנסו ממילא כל הנידחים לירושלים, כי תחת היותם עד עכשיו בדמשק, ימצאו עצמם בתוך המחנה בירושלים, וירושלים נקראת מקדש כמ"ש הרמב"ם, ומקד"ש אותיות דמש"ק, כי ירושלים בית מקדשנו היא לעומת דמשק.

והנה, בספר דברי הימים, בכל מקום שנוכר העיר דמשק נכתב בתוספת אות רי"ש, דרמשק (וכ"כ בתרגום יונתן ב' לך), ופלא הוא, כי דרמש"ק הוא בגימ' מחנה ישראל, כלומר, כי לעת"ל תתפשט מחנה ישראל עד לדמשק, ויתוקנו המצורעים ויכנסו לתוך מחנה ישראל שהיא ירושלים.

וביאור הוספת האות רי"ש לדמשק בספר דברי הימים, נראה, כי כ"ד ספרי הקודש הם כ"ד קישוטי שכינה, וע"ד שכתב הבעל הטורים ב' בראשית עה"פ ויביאה אל האדם, שתיבת ויביאה בגימ' כ"ד רמז לכ"ד קישוטי כלה. ואחז"ל שת"ח צריך להיות מקושט בכ"ד ספרי תנ"ך ככלה המקושטת בכ"ד קישוטים, והם מכוונים לכ"ד צירופי אדנ"י (המצויינים בחיקן ליל שבעות בגמר כל ספר).

והנה ספר דברי הימים הוא הספר הכ"ד, לפי הסדר שנוכר בגמ' (ב"ב יד:), וכן ברמב"ם ובשו"ע (ופלא שבתקן ליל שבעות נדפס ספר דניאל כאחרון שבספרים, והוא דלא כהגמ' והשו"ע). ולפי"ז בספר דברי הימים נשלמו קישוטי הכלה העליונה, והיא מוכנת לקראת משוש חתן על כלה ישיש עליך אלקיך.

וידוע כי שם אדנות הוא מדת המלכות, וא"כ בהשלמת כ"ד צירופי השם אדנ"י נשלמת מדת המלכות, ונשלם שם כבוד מלכותו. ולכן פסוק ראשון שבספר דברי הימים הוא אד"ם ש"ת אנו"ש שהוא בגימ' ברו"ך ש"ם כבוד מלכותו, כי בספר זה נשלם שם כבוד מלכותו.

ובספר דברי הימים יש בו התנוצצות עולם התיקון, וידוע שלעת"ל יהיה שם המלך דויד מלא ביו"ד, וכן ירושלים יהא מלא ביו"ד, ולכן בספר דברי הימים נכתב תמיד שמו של דויד מלא ביו"ד, דויד, בגימ' כ"ד כנגד כ"ד קישוטי כלה.

ולכן בספר דברי הימים ניתוסף אות רי"ש לדמשק, עפ"י המובא בספר קהלת יעקב (ומביא זה ממדרש "אותיות דרכי עקיבא"), שאות רי"ש שייכת לבחי' השלום.

ויש לבאר, שכידוע מחז"ל, ירושלי"ם נוטריקון ירא-שלם, כי ירושלים בחי השלום שהיא היפך המצורע שמנע שלום ע"י לשה"ר, ולכן מדה כנגד מדה אין הוא בשלום, וכדכתיב וישב מחוץ לאהלו, עיי"ש ברש"י. ולעחיד, שירושלים תחפשט עד דמשק, יתוסף בה האות דיי"ש כי ימשך בה בחי ירושלים, ותקרא אז בשם דמשק, שהוא בגימ' מחנ"ה ישראל, כי הגיעה ירושלים עד לדמשק. ואז יתהפך דמשק למקד"ש, ויקויים מקדש אדנ"י כוננו ידיך בהשלמת כ"ד צירופי אדנ"י, ולכן מקד"ש אדנ"י בגימ' כ"ד קישוטי"ן.

והנה בגמ' פ' חלק דרשו הא דאין לגחזי חלק לעוה"ב מהפסוק וילך אלישע דמשק, שהלך שם אל גחזי להחזירו בתשובה ולא רצה גחזי לשוב, ואמנם אין זה מפורש כלל שלא רצה גחזי לשוב.

ונראה, שהדורשי הרשומות, שאומרים שגחזי יש לו חלק לעוה"ב, יפרשו את פסוק זה שאלישע הלך לדמשק להחזירו בתשובה, ובאמת פעל בו שישוב בתשובה.

והנה אלישע הוא ההמשך של אליהו הנביא, וכל שפע נבואתו קיבל ממנו כמבואר בפסוקים. וכל נביא נתמנה מאת השי"ת להיות נביא, כמו ירמיהו "נביא לגוים נתתיך", אבל אלישע לא נתמנה ישר מאת הקב"ה, אלא ע"י אליהו, כמ"ש ואת אלישע בן שפט תמשה לנביא תחתך (מלכים א' יט:טו), ויתר על כן, שלקח ממנו פי שנים ברוחו. ולכן בכוחו של אליהו רבו שהמתיק את דמשק, ע"י הארת זמן התיקון, כשתחפשט ירושלים עד דמשק, תיקן את גחזי בדמשק והמשיך עליו את מחנה ישראל. ולכן באר"ם דמשק בגימ' אליהו הנביא במילואו אל"ף למ"ד יו"ד ה"ה וא"ו ה"ה נז"י ביי"ת יו"ד אל"ף. וגם משמאל לדמשק בגימ' אר"ם דמשק, שזהו תיקון המגורשים השייכים לדמשק.

והנה כליל פסח כשבא אליהו הנביא לבשר הגאולה מוזהגים לו כוס חמשי, וכמו שביארנו כמה פעמים, שמצפים שיבוא אליהו ויכרר שכבר ראוי לשתות כוס גדול המתחזק רכ"א לוג כמנין רי"ה, שזהו בזמן התיקון כאשר יתקנו הנדחים הנמצאים תחת קליפת דמשק, ולכן כו"ס חמשי בגימ' דמשק. ואליהו הוא המתקן את קליפת דמשק.

ובספר חידושי הרי"ם איתא, שישנם כמה מדריגות בענין גילוי אליהו, והמוכרח שבהם הוא כאשר אליהו בא עם אלישע, וכשהולכים בא גחזי ושואל על אלישע רבו היכן הוא, שזה גורלו של גחזי שרודף תמיד להשיג את אלישע ואינו משיגו.

וכנראה, שבזמן התיקון יגיע גחזי להתאחד עם רבו אלישע, ואז יהיו כל השלשה ביחד, שהם אליהו אלישע וגחזי, ולכן מבשר טו"ב בגימ' אליהו הנביא אלישע גחזי, שזאת היא הבשורה של אליהו שכבר הגיע התיקון ומעתה שלשתם מתאחדים.

והכתוב אומר "מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע ישועה מבשר טוב", ומצינו בנבואת ישעיה המנבא על חורבן דמשק, שפוחת נבואתו (ישעי י"ז) משא דמשק, ואליהו הוא המתקן את דמשק, לכן מש"א דמש"ק בגימ' רגל"י מבשר".

ור"ש בר יוחאי הוא באותו קו של אליהו הנביא, שגם הוא בא לקרב את הנשמות השפלות ולתקנם, שהוא בחי' הוד שבהוד, שהיא המדריגה התחתונה ביותר, הוד הוא השוק השמאלי, והוד שבהוד הוא החלק התחתון של הרגל. וכדבריו של הבית אהרן: כל מי שמאמין ברשב"י יש לו חיזוק ברשב"י, כשם שהשי"ת לכל כך רשב"י לכל ואפילו לפחותים, ע"כ.

ולכן והשי"ב ל"ב אב"ת בגימ' רב"י שמעון ב"ן יוח"י, והוא אשר יכול לפטור את העולם מן הדין, וכבחי' אליהו הנביא המתקן הנדחים בתשובה והולך לדמשק להחזיר את גחזי ע"י שממשיך מאור העתיד, כדכתיב ודמשק מנחתו, ולכן רב"ן שמעון ב"ר יוח"י בגימ' ודמש"ק מנחת"ו. ובוזה"ק כתיב, את פני האדון ה' דא רבן שמעון בר יוחי, ויש לרמז ד"א רב"ן שמעון ב"ר יוח"י בגימ' אליה"ו הנבי"א התשב"י הגלעד"י.

ורשב"י עשה שבעים תקונים, שהם תיקוני הנפש, ונוהגים יראי ה' ללמדם בימי אלול. ותחילת תיקוני זהר בתיקון א' (אחר ההקדמה) פותחת במאמר שאומרים קודם התפלה, פתח אליהו וכו', הרי שפתיחת התיקונים של רשב"י הוא ע"י אליהו. וכן בסוף התיקונים (בתיקון ע' דף קל"ד) איתא, פתח ר"ש אליהו אליהו הא שכינתא וכולא חבריא נטרין לך הכא, טול רשו מהקב"ה לנחתא הכא וכו', אדהכי הא אליהו קא נחת וכל מארי מתיבתא דלעילא ותתא וקב"ה על כלא, פתח אליהו ואמר וכו', ע"כ. ונמצא שגם סיום התיקונים הוא ע"י אליהו.

ובספר מושיעין של ישראל (ח"ב פ"כ) הובא סיפור מגדולי הצדיקים, אשר היו רגילים להתוועד בכל שנה ביומא דהילולא של הרה"ק מרימונוב זי"ע, בל"ד בעומר, בעיר מנוחתו, ובראשם הרה"ק ר"ש מיעראסלאוו זצ"ל, ועשו התקשרות ביניהם בזה ובבא, עיי"ש.

והובא שם שאחר זמן (בערך בשנת תרל"ו) הפסיקו להתוועד שם ביום ההילולא, וזאת לפי שהצדיקים לאחר פטירתם עולים במעלות העליונות, ויש שע"ז מפסיקים את התקשרותם לעוה"ז, ולכן אין באים עוד על קבריהם.

אמנם אצל רשב"י רואים אנו שאדרבא, מדי שנה בשנה, מתרכים הבאים למירון, ואלפים ורבבות באים להשתטח שם, כי רשב"י מתקן את הפחותים, וככל שהדורות מתרחקים והולכים והשפלות גוברת מתקרב ר"ש יותר למטה להפחותים ביותר, וככל

עא

ועריה

דמשק

ציון

שנשמת ר"ש מתעלה יותר, הרי גדול כוחו יותר לירד למטה וכמובא בדברי בעל התניא שכפי שהאור גבוה יותר הוא משפיע יותר למדריגות התחתונות.

ומובא בספה"ק, שנשמות של צדיקים מסייעים לעבודתו ית', ויכולים לזכות לבחי' עיבור של צדיק המתעברת בנשמתו של אדם ומסייעת לו. ובל"ג בעומר יכולים לזכות לניצוץ מנשמת רשב"י שתסייע לעבודתו ית"ש.

וע"י זה נזכה שיבוא טהור בימינו, יבוא אליהו לבשרנו, יבוא משיח צדקנו במהרה בימינו.

הר הכרמל

שחוטני חוץ של אליהו הנביא

מצינו באלהו שהקריב שחוטני חוץ בהר הכרמל ע"פ הדיבור בהוראת שעה.

ובספר תקנת השבים לר' צדוק הכהן (דף לט:) איתא שהוצרך אליהו לברוח אחר המעשה בהר הכרמל לכפרה אהקרביתו בבמה אע"פ שהיה בדבר ה', עיי"ש.

אמנם נראה שלפי האמת לא היה פגם כלל במעשה זה של אליהו, כי כבר ביארתי במק"א, שאלהו הוא נשמה השייכת לעולם התיקון, ואף בהיותו בעוה"ז הוא נמצא במצב של עולם התיקון, ואינו שייך כלל לעוה"ז.

וזה ביאור הא דאיתא בגמ' (ב"מ ק"ד), אשכחיה רבה בר אבוא לאלהו בבית הקברות של עכו"ם ושאלו וכי לאו כהן הוא מר, וא"ל שקברי עכו"ם אין מטמאין, והקשו שם התוס', דהא קיי"ל דקברי עכו"ם מטמאים, ולא כרשב"י הסובר דאין מטמאין, ומה"ט דנו שם התוס' דבאמת אין אליהו כהן אכן בזה"ק מבואר שפנחס הוא אליהו, והדרא קושיא לדוכתא.

אמנם לפי המבואר שאלהו הוא במצב של עולם התיקון, והרי כתב בתפארת שלמה (פ' שופטים) שלעת"ל תהא הלכה כרשב"י.

[וכן מצאתי בדברי יואל חלק ו' ת"י. וכתב שם כי הוא מעולם התיקון והלכותיו שייכים לעולם התיקון, משא"כ בזמנ"ז הלכה כרבי יהודה, ע"כ. והנה איתא בזוהר עה"כ שבת לה', דא ר' שמעון בר יוחאי, שבת דכולא שתא. וי"ל שהלכותיו שייכים ליום שכולו שבת, ובאמת אמרו בכל השבת כולה הלכה כרבי שמעון (שבת קנז), ויש לרמז, שבי"ת להוי"ה בגימ' הלכ"ה כרבי שמעון].

וא"כ, אליהו, שכבר חי לפי המצב של עולם התיקון, שפיר תפס שיטת רשב"י שאין קברי עכו"ם מטמאים, כשיטת ההלכה שתקבע לעת"ל.

ולפי"ז, מאחר שדרשו חז"ל עה"פ (זכריה ט') ודמשק מנוחתו, שעתידיה ירושלים שתתפשט עד דמשק (שה"ש רבה פ"ז עה"כ צואר כנגדל השן), וכן אומרים (בהושענה רבה בפיוט כל מבשר), הרחיבי עד דמשק משכנותיך, א"כ יתכן שלעת"ל יהיה הר הכרמל

בתוך בית המקדש, ואליהו, שהוא מתנהג לפי הנהגת זמן העתיד, שפיר יכול הוא להקריב בהר הכרמל ואין בו משום שחוטי חוץ.

ובילקו"ש ישעי' ב' עה"כ והי' באחרית הימים. וזה לשונו עתיד הקב"ה להביא סיני ותבור וכרמל ולבנות ביהמ"ק על גביהן. ע"כ. ויתכן שאליהו ידע שהמקום שהוא מקריב הוא במקום העזרה של עת"ל. ועי"ז תיקן את הנשמות שהודחו לחוץ.

דהנה מקומן של כלל ישראל הוא בארץ ישראל ובעיקר בירושלים שהוא מחנה ישראל, ובמדבר היתה קדושה זו בתוך היקף ענני הכבוד במחנה ישראל. ומצינו שהנכשלים בעון עבודה זרה נדחים ונשלכים לחוץ כמו העובדים פסל מיכה שנפלטו חוץ לענני הכבוד והיינו מחוץ למחנה ישראל.

וכן בזמנו של אליהו שנכשלו ועברו הבעל, וממילא ע"י חטא עבודה זרה נדחה נשמתם מן הקדושה אל בחינה של חוץ למחנה ישראל, וכדי לתקנם ולקרבם אל הקדושה הוצרך אליהו לעשות פועל דמיוני שאפילו אלו הנמצאים בחוץ יתכשרו ויבואו למדרגת פנים, דהיינו מדרגת וקדושת מחנה ישראל, ויקריבו קרבנותיהם בבחינה של לעתיד לבוא כמ"ש והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי עולותיהם וזבחתיהם לרצון על מזבחי - דהיינו מקום המקדש. וזה הי' ע"י מה שהביא שחוטי חוץ. וע"כ דוקא ע"י אות זה שנתקבלו הקרבנות שנשחטו בחוץ קידש שם שמים והראם שהי' הוא האלקים והחזירם בתשובה.

וכן מצינו עוד נשמות שנדחו ממחנה ישראל, והם משולחים לחוץ כענין גיחזי ובניו שהיו מצורעים, ואליהו ע"י שהקריב שחוטי חוץ, תיקן את הנפשות האלה ע"י שהמשיך הקדושה בבחי' מקום אל מחוץ למחנה, ובוה נתקנו הנדחים מחוץ למחנה בבחי' נפש. דאצל אדם, בחינת חוץ הוא חוץ מירושלים, ואצל קרבן, בחינת חוץ הוא חוץ מהעזרה.

וכן מצינו בספר גלגולי נשמות לרמ"ע מפאנו, ששני הפרים שהקריבו אז היו גלגולי נשמות של דתן ואבירם, הרי שאליהו עסק אז בתיקון הנדחים ביותר, שאין לנו נדחים יותר מאלו. ויש לרמוז בפסוק "ואל פתח אהל מועד לא הביאו", כי פת"ח אה"ל מוע"ד בגימ' מחנה ישראל, והנידחים מחוץ למחנה הם אותם אשר אל פתח אהל מועד לא הביאו. והנה אליהו אמר ויתנו לנו שנים פרים, ותיבות א"ל פת"ח אה"ל מוע"ד ל"א הביאו" בגימ' שני"ם פרי"ם, שהם הנשמות הנדחים אשר אליהו תיקנם.

וכענין שהביא בספר מאור עינים (ר"פ שמוח), שהצדיק צריך ליפול ממדרגתו כדי שיוכל להעלות השפלים הנמצאים למטה, דכל זמן שהוא במדרגתו העליונה אינו

יכול להגביה את השרויים למטה, וזה נרמז בדברי חז"ל, כל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתן.

ועד"ז הוצרך אליהו לירד לבחי' שחוטי חוץ כדי להעלות משם הנידחים.

ואליהו הנביא, שכבר בעוה"ז היה חי בבחי' עולם התיקון, אצלו כבר היתה ירושלים בהתפשטותה עד דמשק, ועשה פועל דמיוני לזה כמה ששחט בהר הכרמל אשר לפי זמן התיקון יהיה גם שם מקום המקדש. ואז המשיך אור התיקון אל הנדחים שנתגרשו מן המחנה, שע"י התפשטות ירושלים עד דמשק נמשך התיקון לנדחים מן המחנה בבחי' ויצא הכהן אל מחוץ למחנה, ושבים להכנס לירושלים.

ומעתה לא עשה אליהו שום פגם ח"ו בזה שהקריב שחוטי חוץ בהר הכרמל, כי לפי מדרגתו שהוא נמצא כבר בעולם התיקון אין כאן שום פגם. ומ"ש רבי צדוק הכהן זצ"ל שהוצרך לכפרה ולכן ברח מאיזבל, אין זה אלא לפי ראות העין כלפי חוץ, שהיה נדמה שיש כאן איזה פגם, אבל לא לפי אמתיות הדבר. רק לפי ראות אחרים זולתו היה צריך כפרה. אמנם מצד נפש אליהו עצמו לא עבר כלום, שהרי הוא נפש מעולם התיקון.

וכהוכחה לכך נאמר בפסוק בשעת בריחתו מאיזבל שהלך בכח האכילה ארבעים יום, שהוא דבר שאין בשר ודם מסוגל לעשות, ולא מצינו זאת רק אצל מרע"ה כשעלה לשמים. וזהו להורות שאף בעת בריחתו מאיזבל אין זה אלא כלפי חוץ, אבל בעצם אין לו לירא כלל מאיזבל שהרי אין הוא בן תמותה שהרי הולך הוא ארבעים יום בלא אכילה ושתייה.

חברון

מכוון למצות מילה

"וירא אליו באלוני ממרא", הוא שנתן לו עצה על המילה לפיכך נגלה אליו בחלקו. במדרש שענר ואשכול נתנו לו עצה שלא לימול כי ענר טען שיחליש אותו בזקנותו ואשכול חשש שיתגברו עליו מלכי כנען בחולשתו וממרא טען כי יבטח בה' שעשה עמו כל הגסים ע"כ. ומוכן לכאורה כי ממרא הוא החשוב מכולם. ואין כן משמע מלשון הכתוב בפ' לך וחלק האנשים אשר הלכו אתי ענר ואשכול וממרא וקחשיב ממרא לבסוף. ובתחילת הפרשה שם כתוב באלני ממרא האמודי אחי אשכול ואחי ענר. וממה שחשב ממרא בתחילה אין ראיה שהרי הוכרח לכתוב שאברהם ישב באלוני ממרא ומ"מ קצת משמע שאין הכתוב מקפיד על הסדר שהרי חשב אשכול לפני ענר. עכ"פ לכל היותר י"ל ששקולים הם כמו גבי בנות צלפחד שהכתוב שינה הסדר לומר שקולות הן (ב"כ ק"ך ע"א ורשב"ם שם וברש"י עה"ת בסו"פ מסעי). ואם ממרא היה יותר צדיק ובוטח מהם היה צריך לימנות בתחילה.

והנראה בזה בעה"י שבאמת כולם כוונתם היה לטוב שהרי לא קטלי קניא היו שהם בעלי ברית אברהם. וראיתי במפרשים שכוונתם היה שאברהם לא ישמע להם כדי להגדיל שכרו. ולפ"ז אין מעליותא בממרא שנתן לו עצה על המילה שי"ל שעצה שלהם היתה עמוקה משלו ומ"מ הנה שכרו אתו שנגלה אליו בחלקו ע"פ הקדמה יקרה שהובא בספר ערבי נחל (בפ' שמות בסופו) על הענין שאמר כלב מי שילכוד את קרית ספר ונתתי לו את עכסה בתי לאשה וילכדה עתניאל בן קנז וגו' ובגמרא (תמורה טו.) איתא שבימי אבלו של משה נשתכחו שלשה אלף הלכות והחזירים עתניאל בן קנז בפלפולו ואלו ההלכות הם קרית ספר.

וביאר הע"נ ז"ל כי כל התורה כתובה ושטוחה על פני כל א"י, ואותם ההלכות שנשתכחו שורשם בא"י היה בקרית ספר. וע"י שעתניאל בן קנז נלחם עם יושב הארץ ולכד את קרית ספר, עי"ז כלומר ע"י שנעשה הבעלים של אותו הקרקע זכה והמציא את ההלכות שהיו טמונות באותו שדה שהרי אם הוא הבעלים של הקרקע ממילא הוא הבעלים של שורש ופנימיות הקרקע שהן אותן ההלכות ואסתיע מילתא שהחזיר את אותן ההלכות כפלפולו עת"ד ודפח"ח.

וחלקי אמרה נפשי שאפ"ל הואיל וכל א"י היא ס"ת ועליה כתובה כה"ת, מסתבר לי בס"ד לומר מקום חברון שם שורש מצות ברית מילה. ואמינא לה ממה שמבואר בספר נפלאות מתורת השי"ת בתחילתו שההבטחה שהבטיח השי"ת לאברהם אבינו "ומלכים ממך יצאו" נאמרה לו בחברון דכתיב ויאהל אברהם וישב באלוני ממרא אשר בחברון ושם נאמרה לו פרשה זו כי שם היה עתיד דוד לקבל המלוכה והקב"ה צוה לו דוקא שיעלה לחברון לקבל המלוכה כמבואר (שמואל ב' ב'). ושמעתי שלכן עלה אבשלום לחברון כשרצה למרוד באביו כי ידע כי בחברון שם שורש המלוכה.

ולדעתי נראה בס"ד טעם ע"ז כי ע"י שמירת ברית זוכים למלכות כדאיתא בזוה"ק (בראשית צ"ג ע"ב) ויליף שם ענין זה מיוסף ומבועז. וי"ל עוד שבפרשת מילה, שם נאמרה לאברהם ואתה את בריתי תשמור וגו' ומלכים מחלציך יצאו הרי שבזכות מילה יזכה למלכים. וגם כל הפרשה נאמרה לו באלוני ממרא היא חברון ובמקום קבלת המלוכה שם נצטווה במילה שהיא גורמת המלוכה.

ובזה מובן מה שפירש"י עה"פ ויקם שדה עפרון, תקומה היתה לו שיצא מיד הדיוט ליד מלך. וקשה מה לי הדיוט מה לי מלך, ויותר היה נכון לומר שיצא מיד רשע וצר עין ליד צדיק חונן ונותן. אבל לפי הנ"ל מובן שהואיל ושדה המכפלה אשר בחברון מסוגלת ומעודדת למלכות, ולכן תקומה היה לשדה דוקא שעכשיו שהבעלים שלה הוא מלך ושם שורש המלכות ואמרו במדרש איכה עה"פ דרכי ציון אבלות הכל מבקשים תפקידם אפילו דרכים עיי"ש, ולכן השדה ביקש תפקידו להזדווג דוקא לשייך לה והוא מלך, וזה התקומה של השדה ונכון בעה"י.

ובזה מובן מה שמצינו בפרשה זו במפורש שאברהם היה מלך והמליכוהו עליהם שאמרו לו נשיא אלקים אתה בתוכינו. שהרי עכשיו כשהוא רוכש לעצמו נחלת חברון [שנאמר ויקם שדה עפרון אשר במכפלה השדה והמערה אשר בו וגו' אשר בכל גבולן] אשר בה יסו"ד מלוכה, לכן מתבלט עכשיו שאברהם זכה לברית זכה למלוכה וזאת היא כמו הקדמה והסברה שהכתוב מסבירנו למה באמת זכה אברהם אבינו לנחלה שבה יסו"ד מלוכה.

ולכן מצינו עוד לפני ל"ח שנה כאשר באו המלאכים אל אברהם אבינו ששם נתגלה אליו מערת המכפלה ע"י מעשה שרדף אחר בן הבקר כדאיתר בזוהר (ח"א דף קכ"ז ע"ב). ולכאורה למה דוקא אז נתגלתה לו המערה. וכבר כתבתי בעזה"י בזה. ועכשיו נ"ל שהואיל והמעשה שם היה תיכף אחר מילתו ביום ג' למילה שאז עושים סעודה על המילה ומביאים דורנות לנימול, וזו היתה הדוון שנתן הקב"ה לאברהם אבינו, שנתגלתה לו המקום בא"י שמשם יסו"ד מלוכה שהמקיים ברית מילה ונוטרה כראוי זוכה למלכות.

ועפ"ז נ"ל לומר כאשר כבר רמזתי שעיר חברון היא הנחלה אשר מצות ברית מילה קנתה שם מקומה ורמז לדבר ברית"ו ש"ל אברהם אבינו בגימטריא קרי"ת ארבע הי"א חברו"ן. ולכן דוקא נימולים שייכם לה ועל ידה זוכים למלכות שזה שכן נוטר הכרית.

ויש לרמז ויקם שדה עפרון ויק"ם הוא בגימטריא ו' פעמים שם הוי"ה ב"ה וב"ש. וגם בגימטריא יוס"ף בעל בגדי ש"ש, עיין רמב"ן עה"פ והקימות"י את בריתי אתכם. ומובן למה נקרא חברו"ן כי הוא המזכיר כ"י כ"ל בשמים ובארץ ובתרגום דאחיד בשמיא וארעא (הובא בזה"ק ח"א ל"א ע"א).

ומובן למה פרשת מילה כפ' לך היא בעליה הששית והקורא העולה לששי דייקא מסיים ומלכים מחלצין יצאו, סמוך לשביעי.

ונחזור לענין ראשון כי באמת ממרא לא היה לו שום מעליותא על ענר ואשכול, רק כאשר הוא היה הבעלים על אלוני ממרא היא חברון והיא הקרקע של מצות מילה, ולכן נגלה לו בחלקו כי שם דייקא נצטווה על המילה ושם ניתן לו הרוחן של שדה המכפלה. ומחמת שהוא היה הבעלים של הקרקע של מצות מילה אכתייע מילתא שהוא נתן נתן עצה על המילה ואירע לו כמו שאירע לעתניאל בן קנז. ובזה"ק (פ' חיי שרה ח"א דף רמ"ח ע"א) משמע שמערת המכפלה היא בחינת מלכות עיי"ש. ולפ"ז מכוונת למצות מילה שהוא לגלות העטרה ע"י העברת הערלה המכסה. וי"ל שעפרו"ן הוא בחינת ערלה ונחש עפר לחמו אשר מהאי טעמא נותנים את הערלה בעפר כידוע (ראה בעה"ט במדבר כג: ד"ה עפר) וע"י שאברהם אבינו קנה את מערת המכפלה וסילק את עפרו"ן הוא ממש בחינת מילה וזכריות הערלה ממקום העטרה. וי"ל שכמו כנפש מסתמא שייכת נשמת אברהם למצות מילה שהרי מצוה זאת ניתנה דוקא לו ומברכין להכניסו בבריתו של אברהם אבינו, כן במקום שייכת מערת המכפלה למצות מילה בסוד עש"ן כידוע, וממילא שייכת מקום המכפלה בפרטיות לאברהם אבינו יותר מכל ארץ ישראל. ולכן דוקא מקום זה קנה בכסף מלא כי הוא נחלתו ממש. וכשם שנחשק בגופיה בחינת נפש בהעברת הערלה, כן היה צריך להתעסק במקומו בהעברת הערלה ע"י סילוק עפרו"ן מאותו מקום. וסילק המקום מאת בני ח"ת שהם בקליפה כנגד מילה בשמיני.

ועפרון שהוא צר עין היה היפך מדת יסוד שמשפיע והיפך קדושת אברהם וכמו שגבי ברית מילה מכריזין נתגלה העטרה, וביארו המקובלים שע"י המילה נתגלה עטרת מלוכה, היא מדת מלכות, והערלה משליכין לעפר שהוא חלקו של נחש ונחש עפר לחמו והקליפה המפתח לפנים הברית היא מצד הנחש. כן היה גם אברהם צריך לעשות למערת המכפלה לסלק ממנו הערלה שהוא עפרו"ן וכשמו כן הוא מלשון עפר ולגלות עטרת מלוכה, מלכות שמים.

וכמו שבשבת שמרמזו על תיקון מדת המלכות וכמו שאנו אומרים ישמחו במלכותך שומרי שבת, אז גם הסט"א מחוייב להסכים ומלאך רע יענה אמן, כן גם הכא כשקנה אברהם המערה ונתקן עטרת מלוכה הוצרכו גם בני חת להסכים שהם מרמזים על פגם הברית, ופגם מצות מילה בשמינית וכשם כן הם בני ח' מרמזו על שמיני שהוא ענין מילה, וז"ש הכתוב שאמרו בני חת "איש ממנו לא יכלה וגו'" וכן "ויען עפרון וגו' לאזני בני חת לכל באי שער עירו וגו' לעיני בני עמי נתתי לך וגו'" וכן "לאברהם למקנה לעיני בני חת", דהיינו שאברהם קנה המערה לעיני בני חת ובהסכם כולם.

ובזה יבואר ג"כ סמיכת הפרשיות שאחר פרשת המערה יש פרשת זיווגו של יצחק לפי שאיתא בספרים שמי שאינו נזהר בקדושת הברית יכול לאבד זיווגו ח"ו, וע"י שאברהם קיים בשלימות קדושת הברית ע"י קניית המערה ע"י זכה לזיווגו של יצחק. ולפיכך אמר אברהם לאליעזר, "שים נא ירך תחת ירכי", ר"ל שבזכות מצות מילה אזכה למצוא זיווגו של יצחק. וכן יעקב אמר ליוסף, "שים נא ירך תחת ירכי", כשהשביעו לקברו במערת המכפלה, שר"ל שבזכות שנוהרתי במצות מילה ראוי אני ליקבר במערת המכפלה.

וזהו הטעם שנקרא חברון מלשון חיבור, כידוע שמדת יסוד מחבר שמים וארץ דהיינו שמשפיע משמים לארץ, וכמו שאומרים כי כל בשמים ובארץ זו מדת יסוד, כ"י כ"ל בגימטריא יסוד (כדאיתא בספה"ק), ותרגומו דאחיד בשמיא וארעא, וזהו ג"כ מה שאמר אברהם לאליעזר "ראשביעך בה" אלקי השמים ואלקי הארץ".

והנה אליעזר שהיה ג"כ נזהר בענינים אלו כמשארז"ל "המושל בכל אשר לו", המושל ביצור, וכן היה שלוחו של אברהם כמותו ונטל כחו של אברהם, ולפיכך איתא בשם הר"ש מסלאנים זצוק"ל שלבן רצה להכשילו ולפיכך כאשר ראה הצמידים על יד רבקה חשב שנכשל אליעזר בפגם הראות כששם עליה הצמידים וזהו "וירץ אל העין" [לפגם העין] ולבסוף ראה "והנה עומד על העין" ולא נכשל, ואז על כרחך ומלאך רע יענה אמן ואמר "בא ברוך ה'".

מקום ממוגל להתחזק ולקבל מסי"נ ועוז בעבודת השי"ת

וירא אליו וגו' באלוני ממרא. ופירש"י הוא שנתן לו עצה על המילה לפיכך נגלה עליו בחלקו. ובספר שפ"א (שנת תרל"ד) ד"ה באלוני ממרא וכו'. אך ודאי הבינו כי ע"י המילה שנכרת ברית להיות מיוחד הוא וזרעו להשי"ת להיות נבדל מכל האומות ולזאת לא הסכימו ענר ואשכול. אבל ממרא האמין כי כך צריך להיות וכי אינו כדאי להתדמות אליו והסכים עמו אף שידע שיתרחק ע"י. וע"י דוקא זכה להתקרב ונגלה בחלקו וה"ל שייכות ע"י הריחוק עצמו. והוא ללמד לכל איש ישראל שאין אדם

יכול לעשות דבר רק ע"י שמתבטל לכלל ישראל. וצריך לגמור בדעתו שאם יהי' כבוד שמים יותר בחבריו, הוא מבטל עצמו וכל אשר לו ועי"ז יוכל למצוא מקום תמיד וכו' עכ"ל.

והנה בספר ג"נ לרמ"ע מפאנו (פ"ח) איתא שממרא נתגלגל באבא אמנא (במס' תענית כא::, עיין חסידותיה שם) וכל תיקונו של ממרא הוא אבא אמנא. ושם (ל"ח) איתא, אשכול הוא כלב בן יפונה וכו' נתתקן כי כלב נתאמץ ליקח האשכול כמדדז"ל (במד"ר פ' ט"ז אות י'), כי המרגלים לא רצו ליטול האשכול ושלף כלב החרב נגדם כדי שיכתרו אותו. וזה כי נתאמץ כחו בהיותו על מקום אשכול, שהי' בשדהו של אשכול בעל ברית אברם ושם הי' קבור, ולכן נתייראו מאתו כי זכות הי' לו שניצל מהם, אשר הוא בא ממנו ונתלבש בו להרכות חילו וכחו, עכ"ל.

ופלא הוא, כי ממרא שלכאורה הי' גדול מאשכול, וזכה ליתן עצה על המילה, וכדברי השפ"א זכה למדרגה של ביטול ומסירת נפש עבור כבוד שמים, ולא זכה אלא להתגלגל באבא אומנא בזמן התנאים. ואשכול שלא רצה ליתן עצה על המילה זכה בזמן קרוב יותר להתתקן בכלב בן יפונה אשר בודאי אין ערך ואין דמיון לאבא אומנא נגד כלב בן יפונה.

והנראה בזה ע"פ הקדמה נפלאה של ספר ערבי נחל (כפ' שלה) כי מה דאיתא במס' תמורה (טז). על קרית ספר שלכדה עתניאל בן קנו, שהם ההלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה והחזירן עתניאל בן קנו בפלפולו. והנה ע"פ הפשט, קרית ספר הוא שם מקום, וע"פ הדרוש, הם הלכות. ואמר הוא ז"ל, ששניהם אמת. כי כל ארץ ישראל היא כמו ספר תורה וכל מקום ומקום שבה, הוא פרשה והלכה בתורה. ומקום קרית ספר, שם היו גנוזים ומושרשים אלה ההלכות שנשתכחו. ועי"י שלכד עתניאל בן קנס את השטח של קרית ספר בכיבוש מלחמה, נעשה עי"ז הבעלים של מקום שורשי ההלכת ההן והי' היכולת בידו להחזירן בפילפולו ועלתה בידו. עכת"ד.

וכבר ביארתי בארוכה במ"א, שכנראה, חברון הוא המקום שבו גנוזים ומושרשים הלכות מילה ופרשתה. מערת המכפלה אשר בחברון, היא הקנין הראשון בארץ ישראל לאבינו אברהם היהודי הראשון, אשר לו ניתן מצות מילה ונקראת על שמו, בריתו של אברהם אבינו, והיא המצוה הראשונה שנצטוו בה אדם מישראל. והמצוה הזאת נצטוו בהיותו דוקא בחברון כמבואר במקראות. וחברון, בהיותה קנינו של אברהם אבינו, והיא אחוזתו, שייכת לשורש נפשו של בעלה, שכל עצמותו ושורשו היא מצות מילה, כידוע, שכל אחד מישראל מושרש במצוה אחת ממנין תרי"ג.

והואיל וממרא היתה לו אחוזתו באילוני ממרא היא חברון, היו מסודרות בתוך אחוזתו צירופי האותיות וההלכות של פרשת מילה. ולכן אין לתמוה למה לו דוקא נגלית הסוד הנשגב של מילה, לו נתגלה מצות מילה (כמבואר בחת"ס עה"ת) עוד טרם

נצטוה אברהם. ובזה יש לפרש מאמר רש"י, באילוני ממרא, הוא שנתן לו עצה על המילה. כלומר ע"י שהי' הבעלים של מקום חברון, נתגלה דוקא לו עצות מרחוק של מצות מילה. ולפיכך, כלמר מהאי טעמא שקרקע שלו שייכת למצות מילה, ולכן נימול אברהם דוקא בחלקו, לכן נגלה אליו בחלקו, וכמו שפירש ברכנו בחיי, שנגלה עליו במקום שנימול, וכן פירש בספורנו.

והנה אברהם אבינו, כל מהותו ועצמותו הי' מסירת נפש עבור הקב"ה. נסיונו הראשון הי' שמסר נפשו להיות מושלך באור כשדים בתוך הכבשן עבור אמונתו. נסיונו האחרון הי' מסירת נפש בנו יחידו אשר אהבו יותר מעצמו. ולכן המצוה ששייכת לאברהם אבינו ונקראת על שמו, בריתו של אברהם אבינו, ג"כ שייכת למסירת נפש של עצמו או של בנו. ובילקוט ואתחנן עה"כ ובכל נפשך, דרשו אפילו הוא נוטל את נפשך זו המילה. ובמס' שבת ק"ל ע"א, איתא, כל מצוה שמסרו ישראל עצמן למיתה בשעת גזירת מלכות כגון מילה עדיין היא מוחזקת בידן. הרי מסירת נפשן של עצמם. ובמס' גיטין (נז:), כי עליך הורגנו כל היום, זו מילה, ופרש"י זמנין דמית. הרי מס"נ של בניהם, ומזה נראה לומר, שמקום חברון מסוגל לזה, שמי שרוצה להתחזק ולקבל מסירת נפש ועוז בעבודת השי"ת, יכול לקבל כח לזה מאדמת חברון ע"י שיתפלל שם לזה.

ובזה יש להבין למה דוקא ממרא נתן עצה על המילה ולא אשכול שהוא כלב. כי הגם שמצד מעלת ושיגוב הנפש בודאי הי' אשכול גדול מממרא, אבל מצד הסיוע שהי' לממרא מזה שהי' יושב בחברון באילוני ממרא, ומקום זה מסוגל למסירת נפש, זה לא הי' לאשכול שהי' דר בנחל אשכול כדאיתא בספר ג"נ המובא לעיל. ובכח זה של מסירת הנפש שנתאמן בו ממקום דירתו, נתלבש בעוז ועצמה, שלא להשגיח על טובת עצמו כלל ולהיות מוכן למסור נפשו ונשמתו ממש [כמו שפירש הרה"ק מלובלין ז"ל, בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך ולא רק גופך] ולהתרחק מהקדושה מדביקות באברהם, ולתת עצמה לאברהם על המילה אע"פ שע"י זה יודח הוא מקרבת אלקים שבאמת הי' חפץ בו, וכדברי השפ"א המובאים לעיל.

והמרגלים לא עמדו בנסיון זה. שהרי איתא בזוה"ק (ריש פ' שלה) שהמרגלים הבינו שכשיבואו ישראל לארץ ישראל יעבירו אותם מנשיאותם ויעמידו נשיאים אחרים תחתיהם המתאימים לבחינת ארץ ישראל. עיי"ש. וזה פשוט שהמרגלים לא כיונו על סתם שררה ונשיאות שהי' להם במדבר, כי כולם אנשים ראשי בניי המה ופרש"י צדיקים. אלא בודאי כונתם היתה כי הנשיא והראש מקבל מן השמים מדריגות והשפעות של תורה עבור כל הנלויים אליהם (עיי' פנים יפות חיי שרה עה"כ ואברהם זקן) וחששו שכניסתם לא"י וימנו נשיאים אחרים, יפלו הם ממדריגתם ומהשגתם. ואלמלא הי' להם מס"נ כממרא והיו מבטלים את עצמם כי ע"י חבריהם יהי' כבוד שמים יותר, לא היו מוציאים דבה.

אבל כלב היתה רוח אחרת עמו. כי הוא הרגיש בנפשו איך שכמה דורות מקודם כשהי' שמו אשכול, לא זכה למה שזכה חברו ממרא, משום שלא הי' לו הסיוע מאדמת חברון. וכודאי צדיקים כאלה יודעים מה שעבר עליהם בגלגולים הקודמים, שהרי אפילו בימינו אלה ובדורותינו מספרים תהלות ד' ותהלות חסידיו שהיו יכולים להגיד על עצמם ועל אחרים כל גילגוליהם אחת לאחת, כגון האריז"ל ותלמידיו, ואח"כ הבעש"ט ותלמידיו כגן הרה"ק מאפטא וצ"ל וחבריו כידועים הדברים. ובכל אופן מזל"י של אינש חזי מה שמוכרח לו לתיקונו. ולכן נתאמץ כלב ויבוא עד חברון כדי להתפלל שם שלא יתפתה לעצת מרגלים שחוששים לטובת עצמם. ושם בחברון נתלבש בקדושת המקום של מסירת נפש, כי היא מקום המילה, וגם מקומו של אברהם איש המילה, ופעל שם מה שפעל ונתלבש שם כמה שנתלבש. ותיכף בפסוק שאחר זה, כתיב, ויבואו עד נחל אשכול, ושם ניתוסף לו תוספת רוח יתירה מבחינת אשכול אשר הוא בא ממנו וכדברי הג"נ הנ"ל, וע"י הכח של חברון שנעשה קנין בנפשו ע"י השתטחותו שם, פעל שגם הוא יעשה כמעשה ממרא ויבטל רצונו מפני כבוד שמים, והכריח את חבריו שיכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד, וע"י מעשה מסירת נפש זו, שבחר לותר על נשיאותו ושררותו, זכה לנחלת חברון, כמ"ש ולו אתן את הארץ אשר דרך בה, וכתיב ויתנו לכלב את חברון. וחברון הוא מקום המלכות והשררה (כמו שבארנו במאמר שלפני זה).

מערת המכפלה

"ויקם שדה עפרון וגו'", פירש"י תקומה היתה לו שיצא מיד הדיוט ליד מלך. הנה יש להתבונן דהרי כבר ידע אברהם אבינו שנים רבות ממערת המכפלה שנגלה לו כשהכניס המלאכים, ולמה לא השתדל לקנותה טרם פטירת שרה ומה לו להמתין על הרגע האחרון.

והנה מצינו במכה נפש בשגגה שדינו להיות בעיר מקלט עד מות הכהן הגדול, והטעם אחז"ל בשביל שאשמת הכה"ג הוא שהיה צריך להתפלל שלא יארע דבר כזה. אמנם נראה שצ"ל שיש עוד דברים בגו, וטעם זה הוא רק עבור הכה"ג עצמו לעוררו לחשבון הנפש, דאל"כ תקשי הרי קי"ל שאם אחר מעשה הרציחה טרם שנגמר דינו מת הכה"ג ונתמנה אחר תחתיו צריך הרוצח להמתין עד מות הכה"ג החדש. והרי הכא ל"ש להאשים את הכה"ג החדש דהא לא אירעה הרציחה בעת כהונתו וע"כ שיש עוד פנימיות בזה. וי"ל עפ"י שאחז"ל שמיתת צדיקים מכפרת, ובזה"ק אי' גבי פטירת רשב"י ששמחה גדלה בשמים בעת פטירת הצדיק והרבה דינים מתבטלים ע"י כי הוא יום הילולא וחדוה. והאלשיך הק' כ' (בפי' מגלת אסתר ג"ג) בענין שנתעכב המכול בז' ימי אכלו של מתושלח כי ע"י פטירת מתושלח נדחתה הגזירה, וכל ז' ימי האבילות עדיין נמשך כח ההגנה של הצדיק, ומה"ט אף שבחר המן בחדש אדר לפי שבו

נסתלק מרע"ה מ"מ לא קבע המועד בז' באדר רק ב"ג אדר, כי בז' ימי אכלו יש כח הגנת זכותו לישראל ע"כ המתין לסיום ז' ימי האבלות, עכת"ד. ומעתה י"ל דבפטירת הכה"ג ע"י ההילולא נמשך חירות ודרור להיושבים בערי המקלט שיוכלו לשוב איש אל משפחתו, כי הכה"ג הוא נפש היוכל שהרי הוא שייך לבחי' קדש הקדשים וע"כ בפטירתו נמשכת בחי' היוכל שענינו חירות ודרור בארץ, וכ"א שב אל אחוזתו.

ועד"ז יתבאר ענין ששהה אברהם מלקנות מערת המכפלה, שהרי הפליגו בזוה"ק ממעלת מקום מערת המכפלה וגודל קדושתה, ושם עוברים כל תפלות ישראל. וע"כ גדלה מאד תוקף הקליפה שסוכבה אותה והיתה נתונה תחת שליטת עפרון שהיה מופלג בכח הטומאה, ולא היתה האפשרות להוציאה מידו ולשחררה. אך לאחר מיתת שרה שהיא אשתו של אברהם שהיה הכהן הגדל כמו שאחז"ל (ב"ר פמ"ו) עה"פ (תהלים ק"י) אתה כהן לעולם, וממילא אשת חבר כחבר ובפטירתה נמשך בחי' היוכל וקריאת דרור בארץ ושיבת איש אל אחוזתו ועי"ז זכה אברהם במערת המכפלה שהיא אחוזתו המיוחדת לו, שהרי כ"א מישראל יש לו חלק מיוחד בא"י ואברהם אבינו היתה זאת מנת חלקו שהרי קנאה בכסף מלא, ובפטירת שרה ירדה פדות לעולם ונפדית אחוזתו מן השביה שהיתה ביד עפרון ושב אברהם לאחוזתו. ומבואר בספר יהושע שחברון היתה מערי המקלט, והרי ערי המקלט יש בהם קדושה יתירה, ובפטירת שרה נפדית הקדושה שהיתה שבויה ביד הקליפות תחת שליטת עפרון בן צוח"ר אותיות רוצ"ח והיתה לה תקומה להיות מקודשת בקדושת עיר מקלט לנוס שמה כל רוצח וע"כ ויק"ם שד"ה עפרון בגימ' והי"ה לנו"ס שמ"ה כ"ל רוצ"ח. וכן ויק"ם שד"ה עפרון בגימ' מכל"ל ארו"ר לכל"ל ברו"ך. ומצינו גם בשאר ערי מקלט שהם מקום קברות צדיקים כשכם שקבור בה יוסף הצדיק והיא עיר מקלט וכן העיר קדש בנפתלי שכתבו מפרשים שהיא צפת שהיא מקום קברות צדיקים. והענין כנ"ל שהצדיקים פודים את הקדושה שבהם מן השביה.

המורי' והמכפלה

בארץ חמדה טובה שהנחיל הקב"ה לאבותינו לנחלה ולמורשה בתורת מתנה, יש אמנם שני מקומות שחיבה יתירה נודעת להם שלקחום אבות העולם מתושבי הארץ בכסף מלא בכיסופים ואהבה מלאה על כל גדותיה. והם הר המורי' ושרה המכפלה, וכדאי להתבונן מה טיבם ומה טובם של שני המקומות האלה שנשתבחו צדיקים הקדמונים על שמסרו נפשם עליהם להשיגם, עד שעוד היום אנו מעוררים זכותם בשכנו שיח בפרשת שקלים ואומרים, דודי זכר לי שקלי עפרון אשר שקל אב במכפל חברון, חקר שקלי יבوسی משביתי חרון זכרה לי עד לדור אחרון.

ונעירה ונעוררה קושיות וספקות אחדות במקראי קודש ודברי חז"ל, אשר בנסותנו לפותרם יזרחו בעזה"י מבין הפתורנים קצת קרני אורה אשר לאורם נראה לפי כוחנו את יקר תפארת מקדשנו ומבחר קברינו.

בפרשת חיי שרה, ויהיו חיי שרה וגו' בקרית ארבע היא חברון. וברש"י: על שם ארבע ענקים שהיו שם, אחימן ששי ותלמי ואביהם. ד"א על שם ד' זוגות שנקברו שם אדם וחווה אברהם ושרה יצחק ורבקה יעקב ולאה. ע"כ. וצריך להבין, מקום קדוש כזה יקרא על שם ד' רשעים ארורים בני הענק. ועוד, רש"י הקדים טעם קריאת השם על שמם, קודם טעם השני של קריאת השם על שם האבות הק'.

בריש מס' קידושין ילפינן קידושי כסף קיחה קיחה משדה עפרון. וצריך ביאור שהרי חזינן שישאל חוששין בקידושין שיהי' באופן סימן טוב. ולכן איתא בפוסקים שמקדשין אשה דוקא בתחילת החודש כשהירח מתחדש, וכן מקפידין שתהי' החופה תחת כיפת הרקיע תחת הכוכבים, לסימן טוב. ובגמרא ריש כתובות, דקבעין נישואין ביום שיש בו ברכה לדגים ולאדם. ואין נושאין נשים בימי המצרים וכתב הכ"י אר"ח סי' תקנ"א הטעם לפי שלא מסמנא מילתא, וכהנה רבות. וידוע מה שכתבו הספה"ק, שאורה של כל מצוה, נמצא במסכתא שמשמע בה. ולפי"ז כל האור של קידושין וכל הצלחתה נמצא במס' קידושין. ולכן יפלא, למה תהי' כזאת שילפינן קידושין מקנין בית הקברות של שדה עפרון, וכל ישראל מקדשין בכסף אשר שורשה ומקורה הוא מקנין קבר. ולא עוד אלא שכל המסכת מתחילה בענין זה, ואנן נקטינן הכל בתר רישא גירא (עירובין מ"א).

במד"ר ויצא, וירא והנה באר בשדה זו ציון. שלשה עדרי צאן רובצים עליה, אלו ג' מלכיות וגו'. ונאספו שמה כל העדרים, זו מלכות רביעית [מלכות רומי] והשיבו את האבן, לעתיד לבוא. והנה רחל בתו באה עם הצאן, הה"ד קול ברמה נשמע נהי ככי תמרורים. רחל מבכה על בניה וגו' כה אמר ד' מנעי קולך מבכי וגו' ושבו בנים לגבולם. ע"כ. וצריך ביאור, כשבא יעקב לבית לבן לישא אשה, למה הראוהו את הגליות ואת שיבת ציון.

בפסוק וישק יעקב לרחל וישא את קולו ויבך. ופרש"י בכה מפני שצפה שאינה נכנסת עמו לקבורה. וזה צריך ביאור וכי מה איכפת לי' שעל דא קא בכי. ויותר יש טעם לבכות, שתסתלק בדמי ימי, ותשאיר יתומים קטנים אחריה. ולפי פנימיות הענין אין מקום לרחל להקבר במערת המכפלה כמבואר בספה"ק שלא לאה אמנו היא בחינת עלמא דאיתכסיא ולכן היא צריכה להקבר במערת המכפלה מקום מכוסה. ורחל אמנו היא בחינת עלמא דאיתגליא לכן היא שייכת לקבר רחל למעלה על אם הדרך בגילוי לעין כל. ובספר מסעות ירושלים (יום ז') הביא שהצדיקים בחז"ל לא הי' ניחא דעתם מזה שבנה הנדיב משה מונטיפיארע ע"ה הבנין על קבר רחל שהיתה מגולה לגמרי

עד שעתו, מהאי טעמא. ומ"מ עדיין הוא במקום פומבי על אם הדרך ואינו טמון בקרקע) יעקב אבינו בודאי ידע בחינתה ולמה נצטער על שלא תכנס למערה.

כרמב"ן כפ' ויחי עה"כ "ואני בכואי מפדן", שלא קבר יעקב אבינו את רחל במערת המכפלה מפני שהי' בוש מאבותיו כי לקח שתי אחיות, ורחל לקח באחרונה ולכן היא באיסור, עיי"ש. וצריך ביאור איך יתכן שיעקב אבינו הבחיר שבאבות יעשה דבר שצריך ליבוש בו מאבותיו. ואיך עשהו ולא הי' בוש מהקב"ה.

כפ' וישב "וישלחהו מעמק חברון", ופרש"י מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון [כלומר שיוסף הלך לדרכו להמכר במצרים] כדי לקיים מה שאמר הקב"ה לאברהם בברית בין הבתרים כי גר יהי זרעך. ע"כ. וקשה וכי איזה שייכות יש לקבורת אאע"ה בחברון, למכירת יוסף. ולכאורה יותר נכון הי' אם היינו דורשים מעצה עמוקה של אותה גזירה שנגזרה בחברון, שהרי ברית בין הבתרים הי' בחברון (כן הוכיח בס' נפלאות מתורת השי"ת פ' א') ושם נאמר, כי גר יהי זרעך.

והנה במדרשים ובספיה"ק הפליגו בגודל מעלת מערת המכפלה, כי שם הפתח לגן עדן וכל הנשמות עוברות דרך שם, ועל כן נקראת עובר לטוחר, כלומר שעוברים משם למקום דר וסוחרת (ילקוט ראובני). והאבות הק' מתפללים שם עד היום לישועת ישראל. ואילו היו מתפללים שלשתם כאחד הי' תיכף בא המשיח כדאיתא בגמ' ב"מ פ"ה. ובילקו"ר הביא בשם ס' מגלה עמוקות שכל התפלות עוברות דרך שם. בזה"ק (ח"א קכ"א ע"ב) איתא שלכך נקראת מכפלה לפי שמקום זה הוא מכפלה לירושלים, שבחי' ירושלים נכפלת שם. ועוד טעם אמרו שם לפי שבשעה שקנה אברהם אבינו את המערה קיפל הקב"ה כל א"י במקום ההוא ונכפלה תחתיו. וצריך להבין איך עולות התפלה דרך המכפלה הלא עולות הן דרך ירושלים כמו שפרש"י עה"כ וזה שער השמים. ועוד צריך להבין אם אמנם עולות התפלות דרך שם למה אין אנו מכונים את פנינו בתפלה לחברון כמו שאנו מכונים לירושלים.

והנראה בזה בעזהשי"ת כי ירושלים וחברון הם באמת ענין אחד ומ"מ הם דבר והיפוכו. כי ירושלים הוא המקום בחר ד' לשכתו ומתגלה עליו בהדרו לעין כל בגילוי שכינה ובהארת פנים. ושם היו עשרה נסים תדיריים, ובהר ד' יראה, כמו שפרש"י שם, שהקב"ה מתראה שם לישראל. וקדושת המקום הוא משלשה אבות, שאברהם התפלל ששם יהי מקום תפלה, כמו שאיתא בתרגום עה"כ ויקרא אברהם שם המקום ד' יראה וגו', ותירגם אונקלוס, ופלח וצלי אברהם תמן באתרא ההוא, ואמר קדם ד' הכא יהון פלחין דריא. בכן יתאמר ביומא הדין בטורא הדין אברהם קדם ד' פלח. ויעקב חזר שם להתפלל כי הוא "מקום שהתפללו אבותי". ובג' רגלים עולים כל ישראל לראות ולהראות ולקבל בחינת ג' אבות כל מועד לפי בחינתו.

ומערת המכפלה הוא ההיפך מגילוי והארת פנים כי שם אדרבה טמונים ג' אבות מערה לפנים ממערה. ושם הוא בחינת "ושכבתי עם אבותי", היפך "מקום שהתפללו אבותי". וירושלים הוא על הר מרום הרים ונקרא הר ד' יראה, גלוי לכל וענן ד' חופף עליו כל היום. והמערה מתחת לארץ והאבות שם בבחינת היפך מן החיים.

והנה כל ישראל כלולים בהאבות הק', שהרי אנו זרעם, וזמן הי' בימי קדם שהם היו היהודים היחידים בעולם וכל משך זרעם היו עדיין נמצאים בהם כל אחד לפי בחינתו. וגם עכשו הוא בהיפך, שהאבות הם בתוכינו וכל איש מישראל הוא חלק ובחינה ממה שהי' לפנים כלול בשיעור קומה של האבות הק'. וכל בר נש הוא עולם קטן (חיקוי ק"ל ע"ב) וכל מה שיש בעולם יש גם בו. ויוצא מזה שיש בכל אדם בחינת מערת המכפלה בתוך לבו, והיא הנקודה שבה נגזזת וטמונה עצמיות האבות וקדושתם, הגם שאין האדם מרגיש בה מחמת עמק הכפול של המערה אשר בו. וכשהאדם מתפלל, הוא מתפלל עם האבות שהם תיקנו התפלות כדאיתא בפרק תפה"ש, ומתפלל עם סיוע בחינת האבות שיש בו. ולפיכך תיקנו ברכת האבות בתחילת התפלה, ששם יתקשר אדם עם אבותיו שיעלה תפלתו עמהם. וזהו הענין הנזכר לעיל שהתפלות עולות דרך מערת המכפלה.

אבל בחינה זו היא בגניזה והטמנה בצורה שאינה נראית ומורגשת והיא כולה רוחנית, ורוחניות אינה תופסת מקום ולא שייך לייחס לה שום מקום. והגם שיש מקום ידוע בחברון ששם מקום קבורת האבות, זהו מן ההכרח שיהי' מקום עלי תבל ששם יהיו האבות טמונים. אבל גם על מקום זה אין נראה שום צורה של קבר רק יודעים שמתחת לארץ יש מערה. וגם במערה זו אין שם מקום מנוחת אבותינו שיהא שייך לעמוד על פתח המערה ולהראות על הקבר, שהרי היא מכפלה, מערה לפנים ממערה, ולחד מ"ד מערה תחת מערה (עירובין נ"ג) גניזה לפנים מגניזה והסתר בתוך הסתר. וכמו שבבחינת מקום, אבותינו גנוזים עד שאין ידוע מקומם ומסתלקים מבחינת מקום, כך בבחינת נפש בתוך לבות בני ישראל, נקודת האבות גנוזה עד שלא נודע כי באו אל קרבינה.

ובעונינו חרבה עירנו ושםם בית מקדשנו ונטל כבוד זו גילוי שכינה ממקום המיועד לראות וליראות. ואין אנו יכולים לעלות ולהשתחוות בשלש פעמי רגלינו שהם הופעת קדושת שלשה אבות, כי כבוד האבות הק' שהם עצמיות כבוד הבית נתבטל ונחרב ממקום המקדש. אבל המכפלה מעולם לא נחרבה. כי חורבן הוא הסתר פנים וביטול העבודה והסתלקות השכינה, וירושלים הוא מקום הגילוי והארת פנים. ובהפסקת כל אלה שייך חורבן. אבל המכפלה הוא מקום האבות בהסתר ששם נגזזו אחר שגמרו את עבודתם ופעולתם עלי אדמות. ואין שולט חורבן במקום הזה שהרי בבחינת איתכסא מעולם לא הי' חורבן כי שכינה הקדושה בתוכינו עם האבות אפילו בגלות אלא שזה בהסתר. ומקום המכפלה שהיא מרמזת על בחינה זו היא היא סוד

הגלות, דהיינו שהקדושה מתלבשת בכסות של הסתרה. ונשבע ד' בימינו שהשיב אחור בזמן החורבן, שמעולם לא תסתלק שכירתו מישראל. וכשיצאו מירושלים שכנה עמהם כמ"ש חז"ל עה"כ ותצא מבת ציון כל הדרה. ונבוכדנצר וטיטוס ימ"ש שלטו רק בבחינת החיצון, והמן עומד בחצר בית המלך החיצונה. אבל בפנימיות לא שלטו ידיהם ח"ו, ועל בחינה זו אי אפשר שום ביטול וחורבן. וחורבן, ענינה הפסקה וביטול ממקום ידוע. אבל המכפלה מרמזת שאפילו במצב כזה עדיין אנו מקושרים ומחוברים לאבינו שבשמים. ולפיכך, חורב"ן הן אותיות חברו"ן, לשון חיבור. כלומר אפילו בו בזמן ששכינה עוזבת הדומה ונכרתת ממקומה הוא ביתה כי חרב, מ"מ דוקא אז תבוא חברון ותעיד ותכריז מחוברים אנחנו. היכן, בחברון. הגם שהחיבור אינו נראה, ואיש צר ואויב עליו ושמה ומתפאר כי גירש גוי ואלקיו מבית חייהם, מ"מ עוד יבוא זמן שתגלה ותראה מלכותו עלינו, ואז יתברר טעותם כי רבה היא, שהרי מעולם מחוברים היינו.

ובפ' וילך כתיב ואנוכי הסתר אסתיר את פני ביום ההוא. ודרשו רז"ל הסתר בתוך הסתר. וי"ל שזוהי בחינת מערת המכפלה, מערה לפנים ממערה. ומ"מ בתוך הסתרה כפולה ומכופלת עדיין אנו מקושרים עם בחינת אבות ותפלה אפילו כשנחרב בית תפלה. וזוהי כונת הזוה"ק שחברון מקושרת עם ירושלים. שבא חברון ולימד על ירושלים כי גם בחורבנה עדיין בהסתרה חופפת שכנת עוזנו על סוכת שלומו, דביר המוצנע. ובספר יקר מפז להמגיד מקאזניץ זי"ע (פ' ראה) איתא שבית המקדש לא נחרב רק למראה עינים, אבל עדיין בנוי בשלולו.

אולם נראה, שבאמת חברון הוא חלק מירושלים, והמשך ממנה וכמשמעות הזוה"ק. וראוי ה' שהאבות יקברו בירושלים כי היא מקומם לפי בחינתם. כי ירושלים הוא אבן שתי' שמשם הושחת העולם, וראשית הבריאה מבחינת המקום, והאבות הם ראש צורים וגבעות, מקור מחצבתן של ישראל מבחינת הנפש. וקדושת האבות מתאחד בירושלים ומתגלה שם כדלעיל. מ"מ אי אפשר להאבות להקבר בירושלים, כי ירושלים לפי ענינה היא מקום שעוונות יכולים לגרום חורבן. והמכפלה היא מקום שאין העוונות גורמים כלום. כי בנקודת האבות שיש בכל איש מישראל שם אין מגע גוי והוא יין המשומר בענביו, וניצוץ זה אי אפשר להכבות. ועל נקודה זו התפלל יעקב בסודם אל תבוא נפשי, ולא נזכר שמו על חטא בניו, כי חטא אינו מגיע שם כמו שפירש האור החיים הק' על מקרא זה. ואם היתה קבורת האבות הק' בירושלים מקום גילוי, ה' זה מורה ח"ו שגם בנקודת האבות הטמונה שייך ביטול וחורבן. ולכן אותו המקום עלי אדמה המרמז לנקודה הטמונה בתוך לבן של ישראל, ע"כ צריך להיות במקום אחר חוץ מירושלים, שאפילו כשירושלים נחרבת בעוה"ר מ"מ אותו מקום לא יחרב, ויהי סימן לישראל שעדיין הם בחיבור עם אביהם שבשמים אפילו בשעת חורב"ן כנ"ל. ולכן על שטחיות מקום זה יש הסתרה ומקם משכן הטמאים כחוחים הסובכים את השושנה וכערלה המחפה על ברית קודש. ועל חברון אמרו

המרגלים ושם ראינו את הענקים בני ענק מן הנפילים, היינו לפי ראות העין. אבל מה שלא ראו המרגלים הי' כח קדושתן של האבות למטה בהסתרה מערה לפנים ממערה. ונמצא ששני הפירושים של רש"י צריכים זל"ז כדי לגלות על מהות ענינה של המערה. ולרמז, שאפילו מי שהרשיע ביותר עד שגברו עליו כל ארבע הקליפת הטמאות שמרומזים באחימן ששי ותלמי ואביהם, זה רק לפי ראות העין שקדושתו בטלה ונחרבת. אבל בעמק, בהטמנה, כל קדושת האבות לעד קיימת אפילו ברשע זה. ואם אך ירצה לשוב, אז, על יסוד נקודה זאת יבנה ביתו. ולפיכך הקדים רש"י לפרש שקרית ארבע נקראת על שם הענקים, ואח"כ פירש על שם האבות, כי הנגלה הנראה לעין מתגלה קודם הנסתר שצריך התכוננות.

ובמעשה מרגלים כתיב ויבוא עד חברון, ופרש"י כלב לבד בא שם להשתטח על קברי אבות שלא יהי' ניסת לעצת חבריו. ולכאורה קשה, אם הרגיש שצריך זכות תפלה, למה לא הלך לבית תפלה זו ירושלים, למקום תפלת האבות לשער השמים. וי"ל שאז בשעה שחבריו הסכימו בעצה להוציא דיבה, גרמו אז חורבן ירושלים, שהרי ע"י הוצאת דיבתן גרמו לאבלות ת"ב, לבכ"י לדורות. ומעשה העבירה מתיחסת אל כל העת שתרו את הארץ שהרי נעשו יום לשנה. ולפיכך אז ממש היו מציתים אש בציון וכאילו ירושלים בחורבנה, כי כל העומד לישרף כשרוף דמי. וכשירושלים מתחרבת אין מקום לבוא שם לתפלה, שהרי ממש עכשו היא מתחרבת כלהיות בית תפלה. ולפיכך בחר כלב להשתטח על מקום שהוא המשך מירושלים, והוא מקום שאין החורבן שולט, הוא חברון.

ולפי האמור, ניהא שישראל מכונים פניהם לירושלים בתפלה כי ירושלים מקום תפלה. אבל אינם מכונים לחברון, כי חברון הוא מקום שרמו שאין תלוי כלום במקום, ואפילו כשיוצאים מן המקום עדיין שכינה בתוכנו. וחברון הוא מקום שמכוסה וגנוז המקום, ובחינתה היא שהקדושה אינה בטלה אפילו כשנחרב מקום המיוחד לה ואין חשיבות מקום זה תלוי במקום כלל. אבל פונים לירושלים שקדושתה היא בחינת מקום גלוי ומיוחד וגנוז כמ"ש ויפגע במקום. ואברהם קידש אותה להיות פלח וצלי שם כשבא שם עם יצחק ושמה כתיב וירא את המקום מרחוק. ועיין רש"י עה"כ ויפגע במקום, שירושלים נקראת "מקום". וגם בספר דברים נקראת כמה פעמים "המקום אשר יבחר ד'". ואם היינו פונים לחברון, הי' זה סתירה לבחינת חברון, שענינה. השכינה עם ישראל בכל מקום שהם.

וידוע משארז"ל שיש ד' יסודות בבריאה, והם אש רוח מים עפר (עיין תניא פ"א). והיסוד הראשון הוא אש שהוא ירושלים מקום הראשון, כדלעיל. וכל עבודת ביהמ"ק הי' באש המזבח, ובאש הקב"ה עתיד לבנותה. אבל אש מקבל שינוי וממהר להפסד ולהבטל מכל שאר היסודות, ולכן ירושלים חרבה. אבל חברון מקום קבורה באדמה וקדושתה היא ביסוד העפר שהוא היותר מגושם וחומרי מכל ד' היסודות. ומ"מ עפר

אינו מקבל שום שינוי והפסד, והארץ לעולם עומדת (עיי' ס' תפארת יהונתן ד"ה ה"י זרע כעפר הארץ). ולכן חרבה ירושלים באש ונכבה אש תמיד של המזכבה. אבל בעפר אינו שולט שום חורבן. ולכן יש שני מקומות של כסף מלא, אהבה רבה ירושלים וחברון. ירושלים קנה דוד מארונה היבוס. "ארונה" לשון אור ואש (כמ"ש מהר"ל בנר מצוה, בכיבוד מילות "ארח" "אהרן") ובדברי הימים נקרא ארנן היבוס. ארנ"ן בגימט' א"ש. אבל המכפלה נקנה מעפר"ן החתי, מלשון עפר"ר, שבו אין שולט שריפה וחורבן. וכבר ביארנו במק"א שגם העיר שכם חלקו של יוסף שייכת לברית מילה. ונמצא כי ג' מקומות שהם ירושלים וחברון ושכם הם בח"י הברית שהם הנקודה של א"י, ולכן ג' מקומות אלו דייקא נקנו בכסף מלא, מערת המכפלה ע"י אברהם ושכם ע"י יעקב, וירושלים ע"י דוד המלך שקנאה בכסף מלא. ולכן במקומות הללו מתחזקת קליפת הערלה, ואומה"ע מערערים עליהם ביותר.

והנה זיווג ישראל הוא דוגמא דלעילא אשר הקב"ה וכן ישראל הם החתן והכלה, ועל יסוד זה נתחבר ספר שיר השירים. אמנם, בקידושי ונישואי אשה יש שני ענינים. יש קידושין השייכים והפועלים בגוף וזה בבחינת איתגליא. ויש ענין של התקשרות הנשמות אשר קודם יצירת הולד היתה כבר נשמת בת פלוני שייכת לפלוני, והקידושין מגלים על ענין זה למפרע ומחזקים את הקשר באופן שנעשה אסורה לכל העולם ומיוחדת לבעלה. ומה שהנשמות מיוחדות ושייכות זל"ז זהו בח"י איתכסיא. ובמדרש אמור עה"כ בחודש השביעי בא' לחודש, ר"ח בשם ר' לוי פתח, בנוהג שבעולם מה הבריות אמרות איש פלוני ישא פלונית, אך הבל בני אדם. פלונית תנשא לפלוני, כזב בני איש. המה מהבל יחד. אר"ח עד שהם עדיין הבל במעי אמן הם יחד. עכ"ל. ובסנהדרין (דף ק"ו) עה"כ כי אני לצלע נכון ומכאובי נגדי תמיד, ראוי היתה בת שבע לדוד משבעת ימי בראשית, אלא שכאה לו במכאוב. ובמהרש"א פירש, שדרש זאת מן "אני לצלע נכון", צלע של אדה"ר. ונראה כיאורו, כי אדם סימן לכל צאצאיו כשם שהי' גוש אחד וחלקו הקב"ה לשנים ונעשה ממנו האדם ואשתו, כן נעשה לכל זרעו המושרשים בו, שכל זוג המה מהבל יחד ומתחלקים נשמותיהן ויורדים, עד שכל אחד מוצא אבדתו המיוחדת דוקא לו. ויחוד זה אינו בטל לעולם אפילו לאחר מיתה, כי אין מיתה לנשמות. ועל זה מברכים בשעת מציאת האבדה, "והתקין לו ממנו בנים עדי עד". הרי, שהבנין הוא נצחי, כי מאז היותם עדיין בכסא הכבוד, אשר נשמות ישראל ממנו נחצבים, כבר היו יחד.

והנה ידוע שכל מה שפועל אדם בארץ התחתונה הלז, נעשה דוגמתו בעליונים, ובאיתערותא דלתתא איתער לעילא (וזהו צו ל"א). וענין זה יפה נתבאר בפ"א של ס' נפש החיים, ופירש שם במתק לשונו מה שאמרו חז"ל באבות. "דע מה למעלה ממך". חז"ל ר"ל אם כי אינך רואה בעיניך הענינים הנוראים הנעשים ממעשיך, אבל תדע נאמנה, כי כל מה שנעשה בעולמות העליונים גבוהים גבוהים, הכל ממך הוא על פי מעשיך לאן נוטים. על פיהם יצאו ויבואו. עכ"ל. עיי"ש באריכות שהביא מקדמונים,

שהכל תלוי לפי מדרגת האדם העושה המצוה [או בהיפך ח"ו]. ובפרט האבות הקדושים, אשר האבות הם הם המרכבה (כ"ר פ"ב) בודאי נורא ואיום כוחם אשר כל מה שהם עושים כן יעשה למעלה.

ונראה, אשר לכן השתדל אברהם אבינו לקנות מקום קבר לעצמו ולשרה, כי מה ששרה שייכת לאברהם וקשורה בו ע"י חופה וקידושין, זה מעורר למעלה הדוגמא והנמשל לזה, שזהו יחוד הקב"ה עם רעיתו כנסת ישראל. ולכן הקפיד להכין מקום חיבור ששם ישארו מיוחדים זל"ז אפילו לאחר החיים הגופניים, הוא ויצחק ויעקב ונשותיהם, כדי שהאבות שהם המרכבה, יגרמו שלא תופסק לעולם היחוד של המרכבה העליונה שהוא יחוד קודשא בריך הוא ושכינתו, השוכן בתוך כנסת ישראל. והמכפלה מורה על זיווג הנשמות, והנה אליעזר, הוא השדכן המוזכר בתורה, והוא ראש לכל השדכנים. ובכל שדכן מסתמא מתעבר בו ניצוץ של אליעזר [העזר] הוא מהקב"ה, כדאיתא בשם האריז"ל שכל מי שהוא עושה מצוה שרגילה היתה להעשות ע"י איזה צדיק, מתעבר בו בשעת מעשה נשמת אותו צדיק. שלכן הוצרך אליעזר להתגלגל בכלב בן יפונה (עיי' בני יששכר, סיון, מעלות התורה אות י"ט ענין נפלא ונחמד בענין אליעזר שנתגלגל בכלב). והנה שכרו אתו, "והביאותיו אל הארץ אשר בא שמה וזרעו יורישנה", ופירש"י היינו חברון שנא' "ריתנו לכלב את חברון". שהרי אפילו לאחר החיים עדיין מתחברים הזוגות יחד אע"פ שכבר נפסק התקשרות של איתגליא, כי מקושרים הם עדי עד בקשר שאין תלוי במעשה הקידושין שכבר נפקע. והזוגות שבמכפלה הם המשל. והנמשל, שאחר זאת ישראל מתפת נוח שאנן היא ירושלים, וגולים אל אדמת נכר, מ"מ מקושרת היא לעדי עד בהקב"ה הוא דודה ומיוחדת בו ית' ביחוד נפלא ועצום כימי עולם וכקדם. והגם שלפי ראות העין כתב לה ספר כריתות ומגורשת מבית בעלה, וכתוב ואתן את ספר כריתות אלי' (ירמ' ג') אבל בהסתרה מעולם לא גרשה ח"ו ואי זה ספר כריתות אמכם (ישעי' נ'), וכמבואר כל זה במס' סנהדרין ק"ה ע"כ. ודוקא מערת המכפלה מקום ההסתרה מרמז לזה. ולכן דרשו חז"ל מכפלה, כפולה בזוגות. כי שם זיווג הנצחי של מטה, מכון כנגד זיווג העליון שאינו מתפרד, של מעלה. יחוד של ריעים דלא מתפרשין לעלמין

ואברהם ושרה שהם היו הזיווג הראשון שבישראל, כלולים בהם כל הזוגות של ישראל לדורותם. ואין חיד מתוק מזה, שילפינן קידושי כל ישראל דוקא ממערת המכפלה, שמציאות מערה זו מעידה ומגידה שאין זיווג ישראל דבר הנפסק, רק הוא בנין עדי עד, ומגיע עד לנשמות. ואין סימן טוב ויפה מזה. ויתכן, שכל חתן מישראל שמשורש באברהם, כשמקדש את הכלה שמורשת בשרה, ונותן כסף קידושין, קונה אז בעד הכסף הזה את חלקו במערת המכפלה, וזוכה לזיווג נצחי. ונכללים שניהם בשורשם עם הזיווג הקדוש והנפלא של האבות והאמהות אשר במכפלה, ועם אדם וחווה ראש עפרות תבל אשר יצרו הקב"ה בצלמו והתקין לו ולדורותיו ממנו בנין עדי

ער. שהרי כסף זה ילפינן קיחה קיחה משדה עפרון. ואם יזכה החתן, יפעול בכסף הזה, מעין מה שפעלו ארבע מאות שקל כסף של אבינו אברהם.

ולכן, בפרשת חיי שרה תיכף אחר ענין המכפלה, נכתבה פרשת ואברהם זקן, שהיא פרשת הזיווגים, ואצל הספרדים קורים אותו בשבת חתונה. כי פרשת המכפלה הקדמה היא לפרשת חתונה להגיד את תוקף הקשר של זיווג ישראלי שהוא קשר נצחי ואמתי, ואשר מלפנים כבר הי' ולעולם לא תפסק.

ובספר הכללים לרמח"ל אות ל"ב איתא שכנסת ישראל נקראת בשתי שמות לאה ורחל, כי שני שרשים לישראל. יש שורש כללי לכל האומה לרעים ולטובים מצד היותם ישראל, וכו'. וזו בחינת לאה עלמא דאיתכסיא. אך יש שורש לישראל לפי בחינת מעשיהם, וזו בחינת רחל עלמא דאיתגליא, עיי"ש. ודברים אלו מובנים רק למי שבא בסוד ד', ואין לנו עסק בנסתרות. אך מובא בספר אגרא דפרקא (אות צ"א) כי לכל חלקי הפרד"ס יש פרד"ס, וגם הסוד יש לו פשט. ולכן אפשר שיחתי כפי השטחיות של דברים בעזה"י.

בסידורי תפלה מצינו שתיקון חצות נחלקת לשני חלקים. תיקון רחל, והוא כולל קינות על החורבן ואומרים אותן רק בחול. ותיקון לאה, שכולל שירות וחשבחות ואומרים אותו גם בשבת. ומובן, שבבחינת לאה שהוא שורש ישראל ושם אין נוגע שום חטא, שהרי בחינתה שוה לרעים ולטובים, הוא בחינת חברון עלמא דאיתכסיא, ושם אין שייך חורבן כדלעיל והיחוד שם תמידי, ואומרים אותו בשבת. אבל בחינת רחל הוא בחינת ירושלים עלמא דאיתגליא, ושם שייך חורבן כי היא לפי מעשיהם של ישראל. ולכן עכשו בזמן החורבן מכיל תיקון רחל רק קינות ואין אומרים אותו בשבת.

ויעקב אבינו שדמותו חקוקה בכסה"כ והוא המרכבה דוגמא דלעילא, בודאי הי' צריך לקחת את לאה ורחל גם שתיהן, שהן כוללות ל' מצב כנס"י בכל בחינות, שאם לא כן, תהי' המרכבה חסרה ח"ו. וז"ל הסי' נפש החיים סוף שער א' כשהשיג יעקב אבינו ע"ה שלפי שורש נשמתו יגרום תיקונים גדולים בכוחות ועולמות העליונים אם ישא שתי האחיות האלו רחל ולאה וכו' יגע כמה יגיעות ועבודות להשיגם שינשאו לו. וכו'. וזה א' מהטעמים שלא ניתנה תורה לאבות הקדושים. שאם היתה ניתנה להם לא הי' יעקב רשאי לישא ב' אחיות. עכ"ל. אולם, אם לא היתה עבירה, קמה השאלה וגם נצבה, למה לא הכניס יעקב את רחל למערה. ומה שתידין הרמב"ן שהי' בוש מאבותיו שנשא את רחל באיסור, לפי הסי' נפש החיים אין כאן עבירה, ואדרבה זהו הודו והדרו לפני אבותיו, שהשלים המרכבה.

והנראה בביאור הענין, כי בודאי הכרח גדול הי' לקחת את שתי האחיות כנ"ל לתיקונים הנצרכים. אולם יעקב הלא נהג סלסול בעצמו לפי רום ויקרת בחינתו, וקיים כל התורה לפני מתן תורה אפילו בחוץ לארץ, כמו שאיתא במדרש, עה"כ עם לבן

גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי. אולם לפעמים הותר לאדם לעשות מצוה גדולה אע"פ שיש בזה עבירה קטנה [רק בתנאים ידועים וכשהיתרו מפורש בפוסקים] כמו להתענות ת"ח בשבת, ומ"מ צריך כפרה על ביטול עונג שבת ולמיתב תענית לתעניתו (ברכות ל"א) וכנזיר שעושה מצוה גדולה בנזירותו ומ"מ מביא קרבן על שציער את עצמו. וכתבו התוס' (ב"ק צא: ד"ה שציער) כי המצוה גדולה מן העבירה ומ"מ יש קצת חטא. עיי"ש. וי"ל שלפי פרשת גדולת יעקב ה' בזה קצת חטא של שתי אחיות, ולפיכך, רחל שנשואה בחטא זה אי אפשר לה להיות במערה ולהמשיך יחודה עם יעקב.

ולכאורה ה' יעקב יכול לקחת את האחות האחת, ואחר פטירתה, יקח את השני ומותרת לו כי אינו לוקחה "בחייה". ומסתמא כאשר ראה יעקב את רחל וצפה את קבורתה, מסתמא ראה ג"כ ברוה"ק שהיא לא תאריך ימים כאחותה, וממילא הדבר הנכון הוא לישא את רחל, ובמיתתה, יכניסנה למערת המכפלה כי נשאה בהיתר, ואח"כ ישא את לאה ג"כ בהיתר. ובהיות שרחל תהי' במערת המכפלה מקום יחוד הזוגות, וגם יעקב ולאה יכנסו שם, ממילא יפעול שיהי' זיווג תמידי מצד הנשמות שהוא העיקר, בין בבחינת רחל ובין בבחינת לאה. ואלמלי ה' מצליח לעשות כן, אז לא ה' פירוד לנצח אפילו באיתגליא שהיא בחינת רחל. וממילא לא ה' יכול להיות שום גלות לישראל, שהרי בחינת רחל שהיא כנסת ישראל מקושרת בדודה הוא הקב"ה אפילו באיתגליא, והי' אז תיקון השלם, ונודע בגויים ד' כי הוא מלך על כל הארץ, והיו משוררים תיקון רחל בשירות ותשבחות ביום שכולו שבת, והקשר תמידי בל יפרד לנצח.

אבל לבן הוא בלעם (תרגום יונתן ב"ע ריש פ' בלק) ה' כוחו גדול ועצום. והוא ה' ראש לכל המכשפים וקוסמים, והי' קליפה טמאה קשה ומרה. והוא ה' מרכבה להס"מ בעצמו כדאיתא בילקו"ר פ' בלק. ולא נצחו אדם מעולם, עד שבא יעקב אבינו, ועשרים שנה ערך עמו מלחמה כבדה כי לבן ביקש לעקור את הכל, ולא נתנו אלקים להרע עם יעקב. אבל כמו ששר של עשו לא ה' יכול לו ליעקב, ומ"מ בדבר אחד הזיקו כי נגע בכף ירכו [והי' זה הזיק לדורות, עיין במד"ר] כמו כן בלבן, בזה הצליח לרמות את יעקב בהחליפו את רחל ללאה ובזה בלבן את כל הענין. כי עכשו לא יוכל יעקב להמתין עד מיתת לאה ולקחת את רחל בהיתר, כי רחל תמות קודם. והוכרח לקחת את רחל בחייה של לאה, ומשום כן לא ה' יכול להכניסה למערה, כי במצוה יש קצת עבירה שהרי נשאה באיסור. והמערה מחמת גודל קדושתה, כמבואר עצם מעלתה במדרש ובזוהר, אינה סובלת שום איסור אפילו כשעצם הענין מוכרח, שהרי אפילו יוסף ויתר השבטים כבר לא היו כדאים להכנס למערה. והרמב"ן כתב שהי' בוש מאבותיו מחמת העבירה. ואפשר שלפי הזוהר ריש פ' חיי"ש, שהמערה ה' בה קדושת אותיות השם, אין צריך לטעם זה, שעצם קדושת המקום די שלא יכנס שם ענין שצריך כפרה. אולם לפי הרמב"ן י"ל שהבושה היא, שיעקב ברוך עצם גדלו שדמותו חקוקה בכסה"כ והוא הבחיר "והתושבחתא" של האבות, מ"מ עדיין לא ה'

יכולת בידו לנצח את לבן מכל וכל, וזה סימן שעדיין לא הגיע כוחו להביא לימות המשיח ולבית השלישי, אשר לעתיד יקרא על שמו בית אלקי יעקב (עיין ילקוט ריש ישעי"ב) ולכן נתבושש מהאבות.

ורמאות זו של לבן גרם את כל הגלות עד היום הזה, ובשביל שארמי אוכד אבי, לבן וירד מצרימה. ולכן כאשר ראה יעקב את רחל וראה שאין נכנסת עמו לקבורה, וממילא יתפרד היחוד הנגלה ויהי' גלות, נשא את קולו ויבך, כמו יהודי הבוכה באשמורת לילה באמירת תיקון רחל, ומקונן על התפרד כנסת ישראל מדודה. ומובן, למה באותו מעמד הראו לו את שלשה עדרי צאן וכל העדרים המרמזים על הגלות. ומ"מ ידע יעקב שאין להמנע מן הרחמים, וכל שבע השנים שעבד ברחל התאמץ לעלות בצדקות וקדושה, אולי יזכה לתיקון השלם, ויבטל הגזירה. ומסר סימנים לרחל שלא יוכל לבן לרמותו [ומובא בספה"ק שאותן הסימנים היו תיקונים נפלאים, ומסתמא ג"כ קיווה שבזכות אותם התיקונים יצליח].

וכשיבכו מן השמים שיוסף ימכר למצרים, כתיב וישלחו מעמק חברון, מעצה עמוקה וכו'. כי מפני שקבור אותו צדיק בחברון, היא היה שעמדה לאכותינו ולנו שנוכל לסבול את הגלות, כי אפילו בזמן הסתר וגלות אנו מחוברי"ם עם הקב"ה. והיא עצה עמוקה, כי במעמקים בתחתית המערה במכפל חברון, שם אין חורב"ן רק חיבור. וגם המקום שנגזר הגלות, בכרית בנהב"ת, הי' חברון, כדי להמתיק ולהקל את גזירת הגלות.

ועיין בבני"ש בתחילת עניני כסלו, כי יעקב נכנס למערת המכפלה בחנוכה נולפי החשבון היה זה בתחילת חנוכה ומסתמא הי' עדיין פתוח כל שבעת ימי האבלות של אחר הקבורה ונסתם בסוף החנוכה. ונראה הענין כי יש טוב גנוז בכל נפש מישראל שהמלאכים והשרפים אינם בוחנים בו ואינם מבינים עליו. והטוב הזה הוא אור הגנוז, כי כל איש מישראל הוא עולם קטן. וכשם שיש בעולם מקום המכפלה ושם האור הגנוז, כן יש בלב כל אדם מישראל נקודה טובה ששם לא הגיע החטא, ושם הוא אוהב את הקב"ה אהבה עזה, ואהבה זו היא אהבה מסותרת כדאיתא בספר התניא (פרק י"ט). ובימי חנוכה שישאל עוסקים במצות גר חנוכה ומדליקים את אור הגנוז, מעוררים למעלה שגם הקב"ה יתעסק באור הגנוז שלו. הטוב הגנוז של לבית ישראל. ולאור החמדה הגנוזה הזאת, יוצאת לאור משפטם ונחתמים לטובה.

ושני המקומות, מורי' ומכפלה, סמוכים לעד לעולם בתורתנו הק'. כי פ' העקידה שבו כתוב בחירת המקדש אשר יאמר היום בהר ד' יראה, וכתרגומו, סמוכה לפרשת המכפלה. כי המורי' והמכפלה אחיות הן ושייכות זל"ז. שתיהם מקדש, רק זו באיתגליא וזו באיתכסיא. זו רחל וזו לאה. כי גם רחל ולאה אחיות הן אשר בנו שתיהם את בית ישראל. וכ' בעלי התוס' עה"ת המורי"ה עולה בגימ' חברון [ועי'ד

שנכתב בספר שמואל - "המוריה" מלא], ויש להוסיף ע"ז כי עב"ר לסח"ד בגימ' א"ל
אר"ץ המרי"ה.

ואתה אחי הקורא. כבר ידעת שיש בכך שני מקדשים, ירושלים וחברון. כי בעת
בהירות ואורה, והרגשת קרבת אלקים כי טוב, עולה אתה על הר המורי אשר בתוכך
ושם מתגלים האבות הקדושים לפניך, וכיפים תחזינה עיניך. אבל יש, אשר הלב נסתם
והמוח סגור ומסוגר השמים שלך מתקדרים בערפלי אופל, והחושך תכסה עיניך, אין
לך חשק לתורה, ושערי תפלה סתומים ואטומים. תבקש את שאהבה נפשך, תבקשהו
ולא תמצאהו, הוי, כי קרך צרה ומצוקה. הידעת מה אירע לך. אני ידעתי ואגידה.
המקדש שלך חרב.

במצב כזה שלא תוכל לעלות להר מוריתך, רד למערת מכפלתך. וככלב בן יפונה,
השתטח על קברי אבות הטמונים בעמקי לבך, התפלל מתוך אמונה אפילו בלי הרגשת
שום חיות. למוד תורה אפילו כשתטעום מרור ולענה תחת דבש וחלב. עבוד ועמול
כשור לעול וכחמור למשא. כי מכפלך לעולם לא תחרב ומערתך לעולם לא תחסר.
וקיים בנפשך דברי ישעי הנביא "וחכיתי לד' המסתיר פניו מבית יעקב וקויתי לו"
(ישעי ח'). החזק באמונה יתירה, קוה והתחזק עד שירחמו עליך מן השמים, כי לא יזנח
לעולם ד'. החזק באמונה יתירה, שומרים לבוקר שומרים לבוקר, עד שיגלה עליך
כבוד ד' ונבנתה העיר על תלה.

טבריה

מקום בשורת הגאולה

כ' בספר בית אהרן שאמר כל מי שיש לו אמונה ברשב"י יש לו חיזוק ברשב"י כשם שהשי"ת השי"ת לכל כך רשב"י לכל ואפי' לפחותים ע"כ. ולבאר זה נקדים מה שמשבחים בפיוט "טיהר את עיר טבר" עשה אותה נקי הודו לו משמיא אדוננו בר יוחאי". וצריך להבין למה זכתה דוקא טבר"י שרשב"י יטהר אותה. וי"ל הענין דהנה כ' הרמב"ם (פי"ד מהל' סנהדרין הי"ב) שב"ד הגדול שכירושלים גלו ממקום למקום בעשרה מקומות וסופן לטבר"י. וקבלה היא שבטבריה עתידין לחזור תחילה ומשם נעתקין למקדש ע"כ. וי"ל עפי"ד הגמ' מגילה (ו.) רקת זו טבריא ולמה נקרא שמה רקת שאפי' ריקנין שבה מלאים מצות כרמון. ולכך ראשית התגלות המשיח תהיה בטבריא כי משיח בא אל הרקנים והפתוחים שבדור האחרון השפל. וטבריא הוא בחי' הרקנים כנ"ל. ותיבת רקנ"ים בגי' אליהו הנביא זכור לטוב. שאל הרקנים יבוא אליהו הנביא לבשר בשורת הגאולה. ורשב"י שהוא נשמת משיח הוא לכל אפי' לפחותים שהם הדור האחרון שעבודתם היא ההתחזקות באמונה שבא חבקוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחיה. וכל שיש לו אמונה ברשב"י יש לו חיזוק ברשב"י, והיינו האמונה במשיח. ורשב"י טיהר את העיר טבריא, ששם היא התגלות משיח כנ"ל. וכ"א מישאל הוא עולם קטן וכולל בקרבו בחי' טבריא ששם באה בשורת הגאולה. ובימים של ספירת הוד אי' בזה"ק שתועין פתוחים ומכריזים פתחו שערים יבוא גוי צדיק שומר אמונים. וע"כ בימים אלו צריכים ליכנס לשערים הפתוחים לפננו, והדרך ליכנס הוא כמ"ש בואו שערינו בתודה חצרותיו בתהלה הודו לו ברכו שמו. והיינו ע"י שבת והודאה להקב"ה והתחזקות בתפילה כראוי, בשבוע של הוד. והיינו בואו שערינו בתוד"ה, הודו לו, ועד דור דור ואמונתו.

והואיל ובחינת ל"ג בעומר הוא עבור חיזוק אפילו לרקנים ולפתוחים, אנשי רקת וטבר"י, ואליהו יבוא לטבר"י לבשר את הגאולה, כדאי' בעירובין (מג:) שאלהו יבוא לביד הגדול. וכבר הזכרנו שהרמב"ם פסק שזה יהיה בטבריא ומשם יעתקו לירושלים עיי"ש. נמצא שמקום בשורת הגאולה ע"י אליהו הוא בטבר"י.

והא רבי בטבריה הוי

בגמ' (מגילה ה:) רבי נטע נטיעה בפורים ופרץ בגמ' הרי כתיב יום טוב שאסור בעשית מלאכה ומשני רבי בר ארכיסר הוה ונטע בחמיסר ופרץ והא רבי בטבריה הוי וטבריה מוקפת חומה אלא רבי בר חמיסר הוה ונטע בארכיסר. ולבסוף מסיק דיו"ט לא קבילו עליהו ורק מצד המנהג יש הנוהגים איסור ובאתרא דרבי לא נהוג, ואבע"א לעולם נהוג באתרא דרבי לאיסור ורבי נטיעה של שמחה נטע דהיינו אבורנקי של מלכים. ע"כ.

ויש לתמוה מה ראה רבי לנטוע נטיעה זו בפורים, וכי יש פנאי ביום זה לעסוק בנטיעה. וביותר שהרי רבי היה נשיא ות"ח ואין רשאי לעסוק במלאכה זו. וגם צ"ב מהיכן פשיטא להש"ס דרבי בטבריה היה, הלא היה דר בסוף ימיו בצפורי, כדאיתא (כתובות קג:) וגם במד"ר (ריש פרשת ויחי), שקרא על עצמו, ויחי יהודה בציפורי שבע עשרה שנה. ובפרט דהזכיר שם בהדי הא דנטע בפורים שרחץ בקרונה של ציפורי. א"כ הרי מסתבר שגם הנטיעה היתה בצפורי.

ויבואר עפ"י המבואר לעיל, שפורים הוא יום ששייך לזמן העתיד כאשר יקויים מחיית עמלק בשלימות. ובוה"ז הפורים הוא רק בתורת שאלה מזמן העתיד.

וחז"ל דרשו על שאול המלך שנקרא שמו שאול על שם שהמלוכה היתה שאולה אצלו. כי באמת שייכת המלוכה לבית דוד אלא שלפי שעה היתה המלוכה שאולה בידו. וזה לפי שאין בני עשו נופלים אלא ביד בניה של רחל, ולכן שאול שהוא משבט בנימין היה מיועד להכרית את עמלק. וכן נס פורים נעשה ע"י מרדכי ואסתר שהם משבט בנימין. שזה כח"י שאלה כדוגמת שאול המלך. וזכו אז לפורים שגם הוא שאול מזמן העתיד, ולכן פוריים בגימ' שאל"ה. וכפי האמור לעיל שלעת"ל כאשר יהא הפורים במילואו יהיה אסור בעשית מלאכה ויתקיים רצון מרדכי שתקן, שמחה משת"ה ויו"ם טו"ב שעולים בגימ' הש"ם של"ם והכס"א של"ם. כי לעת"ל יהא עיקר הפורים. וכ"כ בס' ליקוטי תורה ממוהר"ם מטשערנאבל, כי מרדכי ומשיח הם דבר אחד.

ומעתה י"ל שבפורים שהוא יומו של משיח רצה רבי להכין לכיאת המשיח, ונטע נטיעה לכבודו של משיח. וזהו אבורנקי של מלכים שנטע אז. והוא מבואר עפ"י דהאובי ישראל בענין המבואר עוד שם בגמ', שרצה רבי לעקור ת"כ שחל בשבת ולא הודו לו חכמים. כי רבי היה לו הרגשה עדינה במשיח יתר על חבריו. וא"כ י"ל שזה ענין הנטיעה שנטע בפורים כנ"ל. ומאחר שיש מעלה בדבר שנעשה ביום מעולה וזכאי. לכן נטע הנטיעה דוקא ביום טו"ו כי כל טו"ו בחדש הוא יום מעולה לפי שאז סיהרא באשלמותא.

ומובא בספרי חסידי חב"ד שבעל התניא שלח שליח מיוחד לסופר שיכתוב עבורו מזוזות, והסופר אמר לו להמתין כמה ימים, והשליח ביקשו שיכתוב ג"כ מזוזות עבורו. וכשמסרם לו הסופר ציין איזה מזוזות הם עבורו ואיזה הם עבור הרבי והזהירו שלא יחליפם. אמנם השליח לא שמע לדבריו והחליפם, וכשמסרם לבעל התניא שאל בתמיהה האם המזוזות אלו כתב עבורי. וכשראה זאת השליח הודה שהחליפם ומסר את המזוזות האחרות ונחה דעתו של בעל התניא. ושאל אח"כ השליח את הסופר למה לא כתב עבורו ג"כ המזוזות מהודרות כמו עבור הרבי. והשיב לו שאין בהם שום חסרון, אלא שהרבי ביקשו שהמזוזות שכותב עבורו יכתבם דוקא ביום ט"ו לחדש כאשר סיהרא באשלמותא. ומה"ט אמר לו שימתין כמה ימים כי לא היה עדיין יום ט"ו בחדש ע"כ.

ועד"ז, נטע רבי הנטיעה לכבוד משיח ביום ט"ו לחדש דייקא. שמצטרפת בו כח הפורים עם כח יום ט"ו לחדש. ועסק בנטיעה זאת בעצמו לפי המבואר שהיה לו הרגשה מיוחדת במשיח והיה ממלכות בית דוד ונטע בעצמו להמשיך את כח הפועל בנפעל.

והנה מבואר (רמב"ם פי"ד מהל' סנהדרין הי"ב), שהסנהדרין גלו לעשרה מקומות ולבסוף הגיעו לטבריה וקבלה היא שמטבריה עתידין לחזור תחילה ומשם נעתקין למקדש ע"כ. ומקורו בגמ' ר"ה לד: ועיי"ש בפי' הרדב"ז שהביא שארז"ל, שעתיד המשיח להתגלות תחילה בגליל. ואפשר שהוא יסמוך ב"ד הגדול שם בטבריה משם יעלו לירושלים.

ולפי"ז י"ל דמסתבר להש"ס שנטיעה זו שנטע רבי עבור משיח ודאי נטעה בטבריה ולא בצפורי. שהרי טבריה הוא המקום שעתיד משיח להתגלות ולא בצפורי. וע"כ מקום זה ראוי לנטיעה זו. ויש לרמז כי רב"י נט"ע נטיעה בפורי"ם בגימ' כ"י הנגי' מבי"א א"ת עבר"י צמ"ח.

ציון הרמב"ם והריב"ז

אנו רואים דבר פלא שהרמב"ם נקבר בטבריי, שלכאורה אינו מובן שהרי הרמב"ם נפטר במצרים, ואם הי' רצונו להקבר באר"י למה דוקא בטבריי שהוא רחוק כ"כ מהגבול שבין אר"י למצרים, וכידוע הסיפור שהארון של הרמב"ם נלקח ע"ג גמל שהלך מעצמו ולא פסק מלילך עד שבא לטבריי, ופלא הוא.

רק י"ל כיון שכנ"ל טבריי הוא המקום שבו נתגלה אורו של מלך המשיח, וכדאיתא בגמ' שמשם עתידין ליגאל, וידוע מאמר הרודנינער זי"ע שהרמב"ם הי' נשמת משיח, לכך הובא למנוחות בטבריי דוקא.

וכמו"כ פלא הוא למה רבן יוחנן בן זכאי נקבר בטבר"י, שלכאורה ה"י קבורתו צ"ל במקום ישיבתו ביבנה וכדומה, רק י"ל ע"פ הנ"ל שידוע שריב"ז ה"י נשמת חזקי המלך, שאודותיו איתא בגמ' שרצה הקב"ה לעשותו משיח ורק משום שלא אמר שירה לא זכה לזה. נמצא שריב"ז שה"י נשמת חזקי ה"י ג"כ ניצוץ של משיח ולכן גם הוא נקבר בטבר"י ששם מקומו, ששם הוא המקום של משיח.

השם טבריה

והנה חז"ל דרשו על טבריה שטובה ראייתה. וצ"ב במה נתייחדה טבריה מכל שאר ערי ישראל שטובה ראייתה. וכי שאר הערים אין טובה ראייתם.

אך י"ל שהוא על דרך שדרשו חז"ל על דוד המלך שנאמר עליו, וטוב רואי. דהכוונה שכל הרואה אותו נזכר תלמודו. ועד"ז י"ל שבטבריה כתב רבינו הקדוש את המשניות שע"ז יזכרו ישראל את תלמודם ולכן ראויה עיר זו לתואר שטובה ראייתה.

וא' מהטעמים שנקראת טבר"י א"י בגמ' (מגילה ו.) שיושבת בטבורה של אר"י. ובמהרש"א הקשה דבגמ' (סנהדרין יד. סוטה מה.) מבואר שסנהדרין היושבת בירושלים נקראת הטבור ודורש עליהם הפסוק "שררך אגן הסהר" (שה"ש ז'), וכתב המהרש"א שזה קאי על אמצע אר"י וזה קאי על אמצע העולם, עיי"ש. אבל ברש"י (סוטה שס) מפורש שגם הפסוק "שררך אגן הסהר" קאי על טבורה של ארץ ישראל.

וי"ל ששניהם אמת, דכתיב "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים", שהמקום שממנו יוצא תורה והוראה, שבא נמצא הסנהדרין הוא הטבור ["צענטער"] של ארץ ישראל. נמצא כשה"י הסנהדרין בלשכת הגזית בירושלים ה"י אז ירושלים טבורה של הארץ, ולאחר שגלו הסנהדרין עד שכאו לטבר"י שהיתה העיר האחרונה שבה ישבו הסנהדרין, נמצא שטבר"י נעשה טבורה של הארץ, שמשם יצא תורה ודבר ה' דעד אז יצא מירושלים. נמצא שאין סתירה כלל בין ב' מאמרי חז"ל הנ"ל ששניהם אמת.

ים כנרת

השבת עיקרו הוא השירה שזהו עצמותו של השבת וממנו הוא נארג. וע"כ בקבלת שבת אומרים מזמור לדוד וגו' שבו נמצא ז' קולות שהם הז' קולות של נגינה, ואחר אמירת מזמור זה כבר יכולים לשיר ולרנן הזמר לכה דודי ומזמור שיר ליום

* כן איתא בס' מגיד תעלומה על מס' ברכות (מהרה"ק בעל בני יששכר) שע"פ הקבלה ריב"ז הוא נשמת חזקי המלך, ולפיכך בפטירתו צוה להכין כסא לחזקי מלך יהודה.

השבת טוב להודות לה' ולזמר לשמך עליון. והשבת עצמו משורר ומשבח, כמ"ש ויום השביעי משבת ואומר מזמור שיר וגו'. ולפיכך יפארו ויברכו כל יצוריו להצטרף עם השבת המשבת ומזמר להשי"ת. והרה"ק מלעכוויטש אמר שנח לו יותר להאמין שיבשו השבעה ימים מלהאמין שבר ישראל היודע לשיר אינו שר בשבת, ע"כ. וי"ל ביאורו בהקדם דא"י בפרקי דר"א, כי ארץ ישראל היא הארץ השביעית משבע הארצות, והשבת הוא היום השביעי לימי בראשית, והכנרת הוא הים השביעי משבעת הימים. והענין כי שלשה אלה הם שייכים אל ענין השירה והזמרה כי השבת הוא היום הנארג משירה כאמור. וארץ ישראל היא ג"כ בחי' הזמרה כנרמז בכתוב קחו מזמרת הארץ. ובחתם סופר א"י כי כנע"ן שהיא א"י הוא ר"ת כנור נעים עם נבל. וכן הכנרת שהוא מלי' כנור הוא המשורר לה' כי כל הימים אומרים שירה, כמ"ש אילו פינו מלא שירה כיס ולשונונו רנה כהמון גליו. והכנרת שהוא השביעי שבימים הוא הש"ץ של כולם, וע"ד שדוד המלך השביעי שברועים הוא נעים זמירות ישראל, כי במספר השביעי נשלמו ד' הקולות של נגינה. וכן מצינו בפ' ראה שפורש הכתוב ד' חיות הטהורות איל צבי ויחמור אקו דישון תאו וזמר, והשביעי שמו זמר ע"ש הזמרה. ועד"ז הכנרת שהוא הים השביעי הוא המנצח על הנגינה ושם הוא מקום עליית התפילות כמובא.

ובפרשת מסעי אצל גבולות הארץ, אמה"כ וירד הגבול ומחה על כתף ים כנרת קדמה. ויל"ד מהו הלשון ומחה. וי"ל ע"ד העובדא שנודמנו בשבת אחת הצבי לצדיק עם הינוקא מסטאלין צ"ל, והצבי לצדיק היה הבעל קורא ואחר הקריאה נענה אל הינוקא שיתפלל מוסף, ומחה הינוקא בכף ידו על כתפו של הצבי לצדיק באמרו שהוא יתפלל מוסף. ואמר לאחר כן שלא היה אצלו עיקר שיתפלל הצבי לצדיק מוסף אלא שהיה רצונו למחות בידו על כתפו הקדוש אתר קריאת התורה שלו בקדושה. והנה גבול א"י הכוונה על הקב"ה כי הוא המבדיל בין קודש לחול, וע"כ הוא המבדיל בין ארץ ישראל לארץ העמים ושם אצל הגבול הוא תוקף הקדושה. ואמה"כ שירד הגבול שהוא הקב"ה מחה על כתף ים כנרת, והיינו שמחה על כתפו כאמר שטוב ונאה היתה שירתך. ועכ"פ השבעה ימים משוררים ומשבחים להשי"ת, ולכך אמר הרה"ק מלעכוויטש שאף שקשה להאמין שייבשו השבעה ימים ויפסקו מלשורר, עכ"ז עדיין ניקל הוא להאמין בזה מלהאמין שנשמת ישראל לא תשורר ביום השבת שהוא יום השירה ולא תצטרף עם יום השביעי המשבח ואמר מזמור שיר ליום השבת.

טבריה ומירון - ר' עקיבא ורשב"י

הנה נשמת רשב"י הוא מבחי' היוכל וקודש הקדשים, כנאמר בפיוט "בר יוחאי בקודש הקדשים שבע שבתות סוד חמשים". וכן רשב"י אמר על עצמו יכול אני לפטור את העולם מן הדין, כי הוא מגיע למקום שאין בו חטא, שהוא בחי' קודש

הקדשים. ומקום מנוחתו בכפר מירון הוא מקום הופעת בחי' קוה"ק שנעתקה לשם מקודש הקדשים בזמן החורבן. וראה זה פלא כי כפ"ר מרו"ן בגימ' ירושלים, כי הוא ממלא מקום ירושלים בחורבנה. ולכן אין לך קהילה למקום צדיק כמו במירון, והדבר נפלא היאך שביום ההילולא כאשר נקהלים שם רבבות ישראל, כל אחד מוצא מקום במערה, והרי זה בבחי' קודש הקדשים שהוא למעלה מן החשבון, וכמ"ש חז"ל שמקום הארון אינו מן המדה. ורשב"י הוא נשמת היובל כאמור שנאמר בה דרו"ר באר"ץ לב"ל ישיב"ה והוא בגימ' יכו"ל אנ"י לפטור"ר א"ת העולם כל"ו שהוא מאמר רשב"י, כי ע"י שנשמתו מבחי' היובל ששם אין מגיע פגם לכן הוא פוטר את העולם כולו מן הדין. ולכן בל"ג בעומר מגיעים לבחי' היובל ולקודש הקדשים, ולכן כבר נשלם אז התיקון וכאמור.

והנה מצות "ואהבת לרעך כמוך" הנכתבה ב' קדושים היא מצוה השייכת לבחי' היובל, כי היא מצות התאחדות כל ישראל, ולכן היא כלל גדול בתורה כמו שאמר ר"ע, כי הוא כוללת ומאחדת את כל ישראל. ולפי"ז מובן מה שנאמרה פ' קדושים בהקהל לפי שרוב גופי תורה תלויין בה, הכוונה על מצות "ואהבת לרעך כמוך" הנאמרת בפרשה זו, ועוד מצוות המסתעפים ממנה כמו "לא תשנא את אחיך וגו' הוכיח תוכיח וגו' ולא תשא עליו חטא", שזה בחי' כללות ישראל והיא כלל גדול בתורה. ולכן ראוייה פרשה זו ליאמר בהקהל, שיקהלו האנשים והנשים והטף כדוגמת מצות הקהל ומצות כתיבת ס"ת שהם ב' מצוות האחרונות בתורה שהם מצוות השייכים לכלליות ישראל, כי הקהל היא המצוה להקהיל את כל ישראל, וכתיבת ס"ת לפי שיש בה ס' רבוא אותיות שהם מכוונים לס' רבוא נשמות ישראל. וכדוגמא זו היא מצות "ואהבת לרעך כמוך" הנאמרת בפרשתנו, ולכן פרשה זו בהקהל נאמרה. ואמר הכתוב "דבר א"ל כ"ל עד"ת בני ישראל" שהיא בגימ' ש"ש מאו"ת אל"ף, דהיינו כללות ס' רבוא נשמות ישראל.

והפסוק אומר "ואהבת לרעך כמוך אני ה'", דהיינו שמצוה זו נמשכת מכח שאני ה', שיש בכל נשמה מישראל חלק אלוך ממעל שמצד זה כל ישראל מתאחדים בו ית', וכמ"ש בישמח משה בפסוק זה שמתרץ קושית העיקרים על מצות "ואהבת לרעך כמוך", שהרי אין אהבה יכולה להתחלק, וא"כ היאך יצדק לצוות מצות "ואהבת לרעך כמוך" בזמן שיש צווי של "ואהבת את ה' אלקיך". אך התירוץ הוא כי מצות "ואהבת לרעך כמוך" נמשכת מצד אהבתו ית', שהרי "אני ה'" וכל ישראל מאוחדים בהקב"ה. ודבר פלא כי ואהב"ת לרעך כמוך עולה בגימ' ואהב"ת א"ת הוי"ה אלקיך, כי הם קשורים זה בזה. ויל"פ בזה דברי המשורר ה' אלקי ישראל אהבת תמים, שמצד שה' הוא אלקי ישראל לכן יש כאן אהבת תמים ולא אהבה המתחלקת וכאמור.

והנה בכלעם מצינו שהלך למקום שיראה את קצה העם, והענין כי מאחר שכללות ישראל אין בהם שום פגם, וכמו שהעיד בלעם בעצמו "לא הביט און ביעקב

ולא ראה עמל בישראל", לכן ביקש לראות קצה העם ולא כולו כדי שישלוט בהם הקטרוג ח"ו. ולכן ויר"א מש"ם קצ"ה הע"ם הוא בגימ' ואהב"ת לרע"ך כמו"ך אנ"י הוי"ה, כי שני דברים אלה הם בניגוד זה לעומת זה, כי מצד "ואהבת לרעך כמוך" ענינה אחדות כללות ישראל, וענין זה ביקש בלעם לבטל.

ובפרי צדיק (מאמר ל"ג בעומר א') ביאר ענין ההילולא דרשב"י ע"פ הגמ' (גיטין סז.) שאמר רשב"י שנו מדותי שמדותי תרומות מתרומות מדותיו של ר"ע. והנה איתא בכתבי אריז"ל שר"ע הוא שורש תורה שבע"פ כדאיתא בגמ' (מנחות כט:) שהיה דורש כתרי אותיות. ובמדרש תנחומא (פ' חקת ח') דרשו הפסוק "כל יקר ראתה עינו" זה ר"ע, שנגלו לו דברים שלא נגלו למשה רבינו, שזהו השגת שער הנו"ן. ולכן ראוי היה לקבוע ההילולא בפטירת ר"ע, אלא דמאחר שא"א מפני שנהרג, לכן קבעו ההילולא ביום פטירת רשב"י שמדותיו תרומות ממדותיו של ר"ע, עיי"ש. וי"ל שלכן נהוג אצל ישראל לזמר בל"ג בעומר "אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל וגו'", שבוזה מצרפים שמחת ר"ע לרשב"י. ונרמזו במצות כתיבת ס"ת שהיא מצוה הכוללת נשמות ישראל כנ"ל שנאמר בה כתב"ו לכ"ם א"ת השיר"ה הזא"ת שהוא בגימ' אמ"ר רב"י עקיבא אשריכם ישראל.

ואמר "לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם", וכמו שרמזו בספה"ק מ"י הוא מספר חמשים שהיא בחי' היובל המטהר את ישראל. והוא מה שמסיים "ואומר מקוה ישראל ה'", כי מקו"ה הוא מלשון התאספות כמ"ש "יקוו המים". ומקוה ישראל והתאספותם הוא ה', שהוא ית"ש כוללם יחד באחדות. ולכן נשמת ר"ע יצאה בתיבת אח"ד כי זה שורש נשמתו, בחי' "אתה אחד ושםך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". ולכן דקדק רש"י בפסוק "ואהבת לרעך כמוך" להזכיר שם בעל המאמר: אמר רבי עקיבא זה כלל גדול בתורה, כי המאמר שייך לשורש נשמתו של ר"ע, כי הוא בחי' הנשמה הכוללת של כל ישראל, והוא בחי' השופר גדול המקבץ את כל ישראל. ולכן אמ"ר רב"י עקיבא ז"ה כל"ל גדו"ל בתור"ה הוא בגימ' יתק"ע בשופ"ר גדו"ל ובא"ו האכדי"ם.

ותכלית ימי הספירה הם תיקון המדות ולהגיע לאחדות עם כל ישראל שזהו כלל גדול בתורה. ובוזה מגיעים לבחי' החמשים המתגלית ע"י ספירת שבע שבתות שהוא כדוגמת ספירת תשע וארבעים שנה שלאחריה מופיעה בחי' שנת החמשים שנת היובל. ולכן נרמז ג"כ בתיבות שב"ע שני"ם שב"ע פעמי"ם שהוא בגימ' אמ"ר רב"י עקיבא ז"ה כל"ל גדו"ל בתור"ה.

והובא לעיל בשם המדרש שדרש על ר"ע הפסוק "כל יקר ראתה עינו", שנגלה לר"ע מה שלא נגלה למשה רבינו. והיינו כי השיג את שער הנו"ן שזהו השער של

קודש הקדשים בחי' היוכל. ויש לרמוז כי כ"ל יק"ר ראת"ה עינ"ו עולה בגימ' ב"ר יוחא"י בקוד"ש הקדשי"ם.

והכלל הוא כי כל מה שיש כנפש ישנו גם בבחי' המקום והזמן. ולכן ר"ע שייך לבחי' הזמן של יוה"כ שהוא היום של קוה"ק, ולכן נסתלק ר"ע ביוה"כ, ולכן מס' יומא מסתיימת במאמר של ר"ע אשריכם ישראל וכו'. וכן לעומת זה רשב"י יום הסתלקותו הוא בל"ג בעומר שהוא ספירת הוד שבהוד, שזה ג"כ מכוון לקודש הקדשים, כי חז"ל דרשו "ההוד" זה ביהמ"ק, והוד שבהוד הוא קוה"ק.

ובבחי' המקום, הנה מקום מנוחתו של ר"ע הוא בעיר טבריא. וברמב"ם (פי"ד מהל' סנהדרין ה"ב) כתב שהסנהדרין גלו עשרה מסעות, ולבסוף הגיעו לטבריא, וקבלה היא שטבריא עתידין לחזור תחילה ומשם נעתקין למקדש, ע"כ. ומקורו מגמ' (ריה לד:), ועיי"ש בפ"י הרדב"ז.

ולפ"ז העיר טבריא היא מקום שורש הגאולה שממש עתידים לבוא לירושלים. ולכן הוא המקום השייך לבחי' היוכל, ולכן נטמן שם ר"ע, כי מהראוי היה שר"ע שהוא שורש תושבע"פ יהא טמן בירושלים ששם הוא קודש הקדשים, ומציון תצא תורה. אמנם מאחר שא"א כי אין קוברין בירושלים, לכן נטמן בטבריא השייכת לירושלים כנ"ל. ולכן רשב"י שהוא המשכת רבו ר"ע טיהר את העיר טבריא כי שם בחי' היוכל שהוא מטהרת את ישראל כמ"ש "לפני מ"י אתם מטהרים", מ"י הוא שער החמשים כנ"ל. ולכן יב"ל במילואו [יו"ד בי"ת למ"ד] בגימ' עי"ר טבריה. וכבר עמדנו על המנין שיש כ"א פעמים יובל כתוב בתורה כנגד השם של אקו"ק שבגימ' כ"א, והפעם האחרון, הפעם הכ"א הוא בפ' מסעי ששם כתוב "ואם יהי' היכל לבני ישראל", והוא התוקף של היוכל. ויש לרמוז היב"ל לבנ"י ישראל"ל בגימ' כינר"ת. טה"ר עי"ר טבריא בגימ' יהי"ה היוכל"ל לבנ"י ישראל"ל.

ובאותו ענין גם רשב"י לא היה יכול להקבר בירושלים ולכן נטמן בכפר מירון שהוא העתקת בחי' קודש הקדשים כנ"ל וכמו שרמזנו כי כפ"ר מרו"ן בגימ' ירושלי"ם. ושני המקומות האלו - טבריא ומירון הם מקום היוכל, ולכן טבריא מירון בגימ' יובל במילוי האותיות יו"ד וי"ו בי"ת למ"ד. ונרמז בפסוק "כפלת הרמון רקתך", כי "רקת" היא טבריא כמו שדרשו חז"ל ורמון הוא אותיות מרו"ן. ואמר כי רקתך דומה לפלח הרמון, שטבריא דומה למרון, והוא טיהרם מטומאתם כמו שנכתב בעזה"י.

חמי טבריה וימה של טבריה

להבין ענין חמי טבר' שבסיבתם נקרא העיר "חמת" נקדים מה שכתוב בפ' נח

(בראשית ז:יא) "בחדש השני בשבעה עשר יום לחדש נבקעו כל מעינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו", שאצל המבול נבקעו כל המעינות שבעולם, וכשנפסק המבול כתיב "ויסכרו מעינות תהום", ולא כתיב "כל מעינות" כמו אצל ירידת המבול, ופירש"י שלא כל המעינות נסתמו, שנשארו בעולם החמי טברי' שהעולם הי' צריך להן לצורך רפואות וישועות. ואיתא בגמ' (ב"ב טו.) שאיוב מעולי גולה הי' ובית מדרשו בטברי' נלחד מ"ד, שיש שם מחלוקת מי הי' ובאיזה זמן הי', ואם הי' בכלל, כמבואר שם. וצריך להבין למה בית מדרשו של איוב בטברי' דוקא, ולא ראיתי שידברו מזה.

והענין בזה, דידוע שהארבעים יום של ימי המבול הם כנגד הארבעים יום של מתן תורה שנמשלה למים, וכדאיתא בזה"ק שנת הי' נשמת משה רבינו ואילו זכה הדור ההוא היו הם מקבלי התורה ונח הי' נותן להם התורה, רק כיון שקלקלו לא זכו להתורה שניתנה בארבעים יום, אלא "ויהי הגשם על הארץ ארבעים יום וגו'". ואכן בתחילה הי' גשמי ברכה אולי ישובו. נמצא שהמבול באמת בא ממקום גבוה עד למאד, בחי' שער הנו"ן כמו אצל מתן תורה שנתגלה שער הנו"ן והמבול והתורה באים משורש אחד שבו אין שום פגם מגיע, בחי' קודש הקדשים, רק בירידתו למטה כיון שקלקלו לא זכו לקבל מבחי' שער הנו"ן ונשחתה העולם, ורק בטברי' שבו נשארו החמי טברי' נתגלה בחי' הטוב שבהמבול, שחמי טברי' לא נסתמו, ובו טובלים ומתרפאים ומתעדינים אנשים, אף שבכללות כל שאר מעינות התהום שנפתחו והשחיתו את העולם נסתמו כשנפסק המבול, ואיפה הוא המקום שבו נתגלה בחי' שער הנו"ן שהיא השורש לירידת המבול - דוקא בטברי'.

וראה זה פלא, הרי המבול התחיל לירד ביו"ל לחדש השני, ולדעת ר' יהושע שבניסן נברא העולם, נמצא שיום ירידת המבול הוא ביו"ל באייר (וכפירש"י שם) ורש"י מביא שם שבהארבעים יום אין יום ראשון מן המנין, נמצא לפ"ז שהתחלת ירידת המבול באמת הי' בחי' אייר שהוא יום ל"ג בעומר כיון שאין יום ראשון מן המנין. וזהו יומו של רשב"י שהוא בחי' הוד, ול"ג בעומר הוא הוד שבהוד, ובטברי' דוקא נתגלה הטוב שבמבול, שכידוע המתקת הדינים צ"ל בשורשן דוקא, שחמשים שערי בינה שהוא שער הנו"ן, שורשו הוא גבורה, כידוע שספירת הבינה הוא גבורה כמ"ש (משלי ח:יד) "אני בינה לי גבורה", ומהגבורות דייקא נמשכו החסדים, שמן ה' גבורות נעשים ה' חסדים כמבואר בספה"ק. נמצא שבטברי' נתגלה ההמתקה של הדינים של המבול, ובה נמתקו הגבורות, שנשארו החמי טברי' שם לרפואה, וכידוע שרפואה הוא בחי' של הוד, שבכרכת יוצר השבח החמישית היא "בורא רפואות" שכנגד הוד כידוע, וטברי' הוא העיר שטיהר רשב"י, ובו נקבר רבי עקיבא רבו של רשב"י, שרשב"י הוא ההמשך שלו וכמו שאמר (גיטין ס"ז) שנו מדותי שהן תרומות מתרומות מדותיו של רבי עקיבא, ורשב"י גילה הטהרה בעיר טברי' דוקא שאפי' הפחותים שבה מלאים מצוות כרמון, ושם נתגלה הטוב שבמבול, בחי' שער הנו"ן כנ"ל, שר' עקיבא זכה להשגה

בשער הנר"ן כדאיתא (תנחומא פ' חקת) עה"פ (איוב כח"י) "וכל יקר ראתה עיני" כ"ל בגימ' נ', וטבר' הוא עירו של ר' עקיבא, ולכך תלמידו רשב"י גילה הטהרה בעירו, ולכן בטבר' נשארו חמי טבר' מהמבול להראות על הטוב שיש בהמבול שנתגלה בחמי טבר'.

ויש לרמוז "חמת" במילואו [כזה חי"ת מ"ם תי"ו] בגימ' רב"י שמעון ב"ר יוח"י שהוא טיהר עיר טבר' שגילה הטוב שבכל יהודי, והוא זה שאמר יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין. ואפי' הריקים והפחותים יתעלו ויטהרו, וכמו שאומרים בהפיוט "הוא ימליץ טוב עלינו אדוננו בר יוחאי". וזה הי' דרכם של הבעש"ט, שהוא הי' נשמת רשב"י, ותלמידיו ללמד זכות על כל יהודי יהי' מי שיהי' ואפי' הפחותים ביותר. וזהו בחי' משיח כדאיתא בספה"ק שיהי' בכחו ללמד זכות על כל יהודי יהי' מי שיהי', וכמו שאמר ר' אלעזר מנדל אודות זה שיש בהירות בהרקיע בטבר' יותר מבשאר מקום, וזה כתוב בחסד לאברהם (אזולאי) שבטבר' נתגלה אורו של מלך המשיח, ולכך הרקיע הוא כ"כ בהיר שבטבר' נתגלה בחי' היוכל, ולכך נשארו החמי טבר' שנתגלה בחי' הטוב של המבול שירד בל"ג בעומר כנ"ל ונמתקו הדינים בשורשם. ויש לרמוז נבקע"ו כ"ל מעינו"ת תהו"ם רב"ה בגימ' ושבת"ם אי"ש א"ל אחזת"ו, בחי' היוכל, שער הנר"ן שממנו נמשך המבול ונתגלה הטוב שבה בעיר טבר'.

וידוע שהשבעה קולות הכתובים במזמור לדוד הבו לה' בני אלים הם נגד הדידות, "קול ה' על המים" הוא נגד מדת החסד, "קול ה' בכח" נגד מדת הגבורה, "קול ה' בהדר" נגד תפארת וכו', נמצא שקול החמישי שהוא "קול ה' חוצב להבות אש" הוא נגד מדת ההוד שרשב"י הוא מדת ההוד. וי"ל שמפני זה נוהגין להדליק מדורות אש דייקא לכבוד רשב"י, כיון שמדתו הוא הוד נגד קול החמישי שבמזמור הנ"ל. ויש לרמוז קו"ל הוי"ה חצ"ב להבו"ת א"ש בגימ' רק"ת - מירו"ן, שקשורים זכ"ז כפי שדברנו בארוכה, והם קשורים עם רשב"י, בחי' להבות אש, קול החמישי, הוד.

וע"פ הנ"ל יובן למה בית מדרשו של איוב בטבר' דוקא, דאיתא בגמ' איוב הטיח דברים כלפי מעלה ופגם בלשה"ר כמו הנחש שהי' הראשון שהטיח דברים נגד הקב"ה, ולכך לקה איוב בצרעת כמו שלקה הנחש בעורו כמבואר שנעשה עורו של איוב כמשכא דחויא, וכדאיתא מהאר"י הק' עה"פ "אמר איוב וגו' תרעץ אויב", שאותיות תרעץ אוי"ב הם אותיות צרע"ת אוי"ב, וידוע שצרעת הוא שער הנר"ן של הטומאה [שאצל מצורע כתיב "וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זכ וגו'"] היפוך משער הנר"ן שהוא בחי' קודש הקדשים] שמי שמספר לשה"ר נופל שמה, ותיקונו הי' למצוא מקום שבו יש גלוי של שער הנר"ן דקדושה שכנ"ל הוא בטבר' ששם נשארו חמי טבר' מהמבול, הטוב הגנוז בהמבול שנמשך משער הנר"ן ששם נמתקים הדינים

בשורשן, ובימה של טבר' יש בארה של מרים כדפירש'י מחז"ל עה"פ "ונשקפה על פני הישימון", שמישימון יכולים לראות כמין כברה בים והוא ימה של טבר', וידוע מה שהובא בטור שבכל מוצאי שבת יש מימה של טבר' בהבארות שבכל העולם, והי' מנהג נשים לשאוב מים מהבארות במוצש"ק והיא סגולה לרפואות וישועות. וכידוע המעשה שמביא הבית יוסף אודות אחד שהי' לו חטטין [צרעת או שחין] על גופו ששלח אשתו לשאוב מהבארות והמחינה לבוא, וכשבאה עם המים כעס עלי' ונשפכו המים ורק טיפות מהמים נפלו עליו, ובאותן המקומות שבגופו שנפלו הטיפות נתרפא מהחטטין.

וכמו שמביא הרח"ו זי"ע שרבו האר"י הק' הלך עמו בספינה בימה של טבר' ונתן לו לשתות מהמים, ואמר שמאז התחיל להשיג חכמת הקבלה, שכנ"ל בטבר' יש גילוי שער הנר"ן, ואותם שהם בישימון, כלשון הכתוב "ובתהו ילל ישימון" (דברים ל"ב) - הנשמות השפלות והפחותים, וכמ"ש (תהלים ק"ז) "תעו במדבר בישימון דרך עיר מושב לא מצארו" - להם יש תיקון בטבר' ובימה של טבר' שבו יש בארה של מרים, ולכך "ונשקפה על פני הישימון", שבפנימיות הענין הוא שאותן שהם בישימון מוצאים תיקונם בימה של טבר' שבו יש רפואות וישועות, גילוי שער הנר"ן, ולכך הלך איוב לטבר' דוקא כנ"ל.

ירדן

בחי' היוכל וענין העיר דמשק

והנה אחז"ל (סנהדרין ק"ז) על הפסוק שהלך אלישע לדמשק שהליכתו היתה להחזיר בתשובה את גיחזי, ולא רצה לשוב. ובמשנה נמנה גיחזי בין אלו שאין להם חלק לעוה"ב, אלא שבכרייתא איתא שדורשי רשומות אמרו שיש להם חלק לעוה"ב. והנה צ"ב מה ענין שנמצא גיחזי בדמשק דוקא, וגם צ"ב בענין נעמן שרפאהו אלישע מצרעתו ע"י שאמר לו לטבול ז' פעמים בירדן, מה ענין הטבילה בירדן להסיר הצרעת.

ויבאר, דהנה בשבועות אלו אנו סופרים מ"ט ימים ואח"כ נתגלה בחי' היוכל שהוא יום החמשים של שבועות, שהוא בחי' השופר של מתן תורה. כי השופר נקרא יוכל, כמ"ש במשוך היוכל, ומ"ט ימי הספירה הם מכוונים לשמות של אנא בכח שהוא שם של מ"ב אותיות, שבכל פסקא יש ששה אותיות ואח"כ ביום השביעי חוזרים לכלול כולם, והוא מכוון למ"ב מסעות שנסעו ישראל במדבר בצירוף ז' מסעות שחזרו לאחוריהם, שהם במספר מ"ט, וביום מ"ט המסעות נאמר בפסוק ויחנו על הירדן וגו' בערבות מואב, מוא"ב בגימ' מ"ט, וחנייתם היתה על יד הירדן כי אחר שעברו מ"ט מדרגות נתגלה בחי' שער החמשים שזה בחי' ירדן שהוא נוטריקון יר"ד נ'.

ועד"ז במ"ט ימי הספירה אנו עוברים מ"ט מסעות כדי להגיע ביום החמשים לירושלים כמ"ש בזה"ק בשבועות יפקן מגלותא, כי הנה המצורע משתלח מירושלים, מחנה ישראל, כי חטא לשה"ר גורם לגירוש מירושלים, ולכן בעון שנאת חנם ולה"ר גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו, כי אין אנו ראויים להיות בירושלים. והפרי צדיק מבאר מנ"ל לחז"ל שגיחזי אין לו חלק לעוה"ב, כי מאחר שקללו אלישע (מלכים ב' ה:כו) "וצרעת נעמן תדבק בך ובזרעך לעולם", שנמצא עי"ז הוא שלוח לעולם מירושלים, והרי זה מורה שהוא מגורש מעוה"ב, שהוא מכוון לירושלים. וזה נרמז בפסוק והג"ה נפ"א נג"ע הצרעת מ"ן הצרוע שהוא בגימ' ירושלים עי"ר הקוד"ש, שברפואת המצורע ראוי הוא ליכנס שוב לירושלים. ולכן בזמה"ז בסוף

הגלות רואים התעוררות גדול בישראל לתקן חטא לה"ר, מה שלא ראינו כזאת במשך הגלות, לפי שענין זה הוא המביא אותנו שנהיה ראויים לשוב לירושלים, ע"י שנתרפא מהצרעת המגרשת אותנו מירושלים, ולכן ביום ההוא יתק"ע בשופ"ר גדול בגימ' והנה נרפ"א נג"ע הצרע"ת, וכימי הספירה אנו מטהרים ומקדשים עצמנו ונוסעים אנחנו מ"ט מסעות להגיע לירושלים ביום החמשים, ששם היא בחי' הירדן שהוא ירד נ' כנ"ל. ולכן ויחננו ע"ל הירדן מבי"ת הישמ"ת ע"ד אב"ל השט"ם בערב"ת מוא"ב בגימ' שב"ע שבתו"ת תמימ"ת תהיינ"ה. ויחננו בערב"ת מוא"ב גימ' שנת"ת היוב"ל, הבן זה.

והנה הפרי צדיק מבאר ענין מה שבמשנה נמנו אותם שאין להם חלק לעוה"ב ובכרייתא אמרו דורשי רשומות שיש להם חלק לעוה"ב, כי באמת מצד התורה אין להם חלק לעוה"ב, אבל יש עוד משפט למעלה מזה, והוא מה ששואלים להקב"ה בעצמו, ואז אף אלו יש להם חלק לעוה"ב כי הוא צופה ומביט בנקודה הפנימית הנעלמת בתוך כל אחד מישראל. וזה ענין דורשי רשומות שהם דורשים את הרשימה הפנימית שבנפש, שמצד זה יש להם חלק לעוה"ב, וזה מבואר באריכות בספר תקנת השבים. וזה בחי' היוכל שעל ידה יש תיקון אף לעבדים שנשקעו כ"כ עד שאין השבת יכול להוציאם, ואינם יוצאים בשנה השביעית, אבל בהגיע שנת היוכל שבים כל אחד אל משפחתו ואל אחוזתו, ולכן דורש"י רשומות בגימ' תשב"ו אי"ש א"ל אחוזת"ו, ואז שבים כולם לירושלים, ינרפא הצרעת ומסתלק. וזהו בחי' אליהו שעל ידו מסתלק נגעי הצרעת כנ"ל, שהוא מבחי' העתיד כשרוח הטומאה אעביר, כאשר ביארתי בספרי אמונ"ע ענין של טומאת לידה, שנפסק ע"י אליהו וביום השמיני ימול עיי"ש.

ובזה מובן מה שרמז הרה"ק שר שלום מבעלזא זצ"ל בפסוק ובה הכהן לראות את הנגע ולא יטמא כל אשר בבית, שראשי תיבות לראו"ת א"ת הנג"ע ול"א יטמ"א הוא אליהו, כי אליהו הוא בחי' טהרת הנגעים. וגם סוף הפרשה שמסיים הפסוק ולא"ש אשר ישכ"ב ע"ם טמא"ה, הסופי תיבות המבשר"ר, שהוא אליהו מבשר טוב, שעל ידו מסתלקים כל הטומאות. ולפי דברי הפרי צדיק י"ל שבאמת זכה מאז לתיקון ע"י בחי' אליהו שנתלכשה בו ע"י שבישר בשורה טובה, דאף שלא נתקבלה בשורתו בהחלט, מ"מ הרי ע"י בשורתו שלח המלך שליחים לברר הדבר, ערב"ת מוא"ב ע"ל ירדן ירח"ו גימ' אי"ש אשר ישכ"ב ע"ם טמא"ה.

וזה ענין שיום המ"ט של הספירה מכוון כנגד תיבת תעלומות שבאנא בכח, כי במדרגה המ"ט מתנוצצת בחי' החמשים שהוא היוכל המגלה את הבחי' הנעלמת, שהיא הנקודה שמגלים הדורשי רשומות כנ"ל, ולכן רשומות בגימ' תעלומות, וע"י נקודה נעלמת זו זוכה כל אחד לתיקונו, והיא הבחי' של מלאך מליץ אחד מני אלף

להגיד לאדם ישרו וגו', שאפי' תתקצ"ט מלמדים עליו חובה ואחד מלמד עליו זכות נצול, וכן דורש"י רשומות בגימ' א"ם י"ש עלי"ו מלא"ך מלי"ץ אח"ד מנ"י אל"ף.

והנה הירדן הוא בחי' היוכל כנ"ל, שהוא נוט' ירד נ', ולכן ירד"ן בגימ' ועבד"ו לעול"ם, שהוא עולמו של יוכל המוציא העבדים לחרות. ואחר מ"ט המסעות חנו ישראל על הירדן שהוא שער החמשים, ולכן הירדן יכול לטהר הצרעת ע"י בחי' היוכל, ולכן אמר אלישע לנעמן שיטבול ד' פעמים בירדן שיתרפא מצרעתו.

והנה נעמן מקומו היה בדמשק, ושם שורש הצרעת הממארת, ובתחילה כשאמר לו אלישע לטבול בירדן, לעג ואמר "טוב אמנה ופרפר נהרות דמשק" (שם ה"ב), כי דמשק הוא מקום שכונת הקליפה, העומדת לעומת הקדושה, דמש"ק הוא אותיות מקד"ש, שהוא המקום המנגד למקדש ולירושלים זה לעומת זה, ולכן שם מקום הצרעת, ושם נצטרע נעמן, ולכן גחזי שנצטרע נמשך ללכת לדמשק, כי שם שורש הצרעת, והלך שם אלישע אחריו כמ"ש "וילך אלישע דמשק" (שם ח:ז) ודרשו חז"ל כדי להחזיר גחזי בתשובה, בבחי' ויצא הכהן אל מחוץ למחנה. וכן לעת"ל תתפשט ירושלים עד דמשק כמ"ש ודמשק מנחתו ודרשו חז"ל עתידה ירושלים שתתפשט עד דמשק. וזהו בחינה של ויצא הכהן אל מחוץ למחנה, ירושלים יוצאת ונוגעת בדמשק, כמ"ש בפיוט הרחיבי עד דמשק משכנותיך, וכן הוא בזמן הספירה שהכהן העליון [אלקיכם כהן הוא] יוצא אלינו לטהרנו ולקדשנו בקדושתו העליונה, ובשכועות טובלים במקוה, שהמקוה היא שבועות היא קדושה כפולה ומכופלת כדאיתא בספה"ק, והיא בחינת טבילה בירדן ד' פעמים, מזוקק שבעתים.

ירושלים עיר הקודש והמקדש

ירושלים והמקדש – שבת ושבת שבתון

ידוע הוא מה שהשריש בספר יצירה [ידוע הוא למרבית בית ישראל הלומדים קטע זה מספר יצירה בכל שנה בתיקון ליל שבועות] שברא הבורא ית' את הבריאה על שלש בחינות שמקבילות זו לזו ומה שיש כזו יש כזו. ואלו הן, עולם שנה נפש [עש"ן סימן].

כלומר כל מה שתמצא בבריאה בעולם, דהיינו בבחינת מקום, תמצא שיש אותו דבר ממש בבריאה גם בבחינת זמן. וגם בבחינת נפש. דוגמא: אם תמצא בעולם מקום שהוא שורש כל הקדושות, דהיינו בית קודש הקדשים שבבית המקדש, תמצא גם בזמן בשנה [בחינת זמן] יום שהוא שורש הקדושות וקודש הקדשים לכל הזמנים. יום הכפורים, ויום הקדוש קוראים אותה.

ובנפש, הוא הכהן הגדול. וכן כתוב "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים הוא" (והיא כג:ג). ובספר ערבי נחל (פ' אמור) דלה לנו מרגניתא, שבבוא יום הכפורים [קוה"ק בזמן], אז יוכשר העולם שכהן גדול [קוה"ק בנפש] יכנס לפני ולפנים [בקוה"ק של מקום] וזכינו לקדושה משולשת.

ואם קוה"ק הוא יוה"כ [שבת שבתון], נאמר שירושלים עיר הקודש היא בחינת שבת [ירושלים בית מקדש]. ובברכת "הפורש סוכת שלום" שאז אנו ממשיכים על עצמנו נשמה יתירה (כמצוין בסידורים בשם הארז"ל) אנו מזכירים את ירושלים ומתכיפין אותו ל"ושמרו בני ישראל את השבת", כי שבת וירושלים חדא מילתא היא.

וממילא, מה שירושלים היא במקום, שמיטה היא בזמן, שהרי שמיטה שבת הארץ היא, וכמ"ש "ושבתה הארץ שבת לה".

והפוך בה. מה ששמיטה היא בזמן, ירושלים היא במקום. כלומר, בירושלים שולטת שמיטה תמידית אשר לא תפסק, וכל שבעת השנים נמצאת בה השמיטה. ובשנה המקודשת השנה השביעית, מתפשטת ירושלים והיא מעין עוה"ב אשר לעת"ל עתידה ירושלים להתפשט בכל ארץ ישראל (שיהש"ר ז"י). ובבחינת זמן מקביל לזה, תתפשט השבת על כל הזמן כולו ויהיה יום שכולו שבת.

ולכה דודי נצא השדה לקראת שבת נשכימה לכרמים השובתים בשביעי, ונבינה בפרטים.

שמיטה היא השביעית, ואסורה במלאכה כחריש ובקציר עולמים כמו בשבת. ואין שבת מכינה לעצמה רק ימי החול מכינים לה. וכן ירושלים, "ובאת שמה והבאתם שמה". וכשם שאין נוטעים וזורעים בשביעית, כך בירושלים אין נוטעים בה אילנות וגינה (ב"ק פב:). כל ששת השנים הארץ שייכת לבעלים - "שש שנים תורע שדך וגר כרמך", אבל בשביעית אינה שלו אלא של הקב"ה ועליה נאמר "כי לי הארץ". הכל הפקר לעניים ולעשירים ולבהמה ולחיה אשר בארצך. מחוייב אתה לפתוח את גדרי שדך והכל רשאים ליכנס לתוך שלך ולאכול. וכן ירושלים. ירושלים לא נתחלקה לשבטים (וימא יב.), אין משכירין בה בתים אלא כחנם נותנים לעולי רגלים ונכנסים להם. ופי' בגמרא (סו) מפני שאינה של בעלי בתים.

שמיטה כתיב בה "תשמטנה ונטשת ואכלו אביוני עמך". בירושלים כתיב "בה יחסו עניי עמר" (ישעי' יד:לב).

בירושלים יש תמיד מצב של שמיטה ולומדים שם תורה תמיד, כי כל ענינה של שמיטה הוא שיהיה להם שנה פנויה מעבודת השדה והכרם ועסקו בתורה (עין בזה בפרי צדיק משפטים אות ב.). אבל בירושלים הוא שמיטה בלי מצרים ולא יחשו מקול התורה. ובירושלים התקינו שיושיבו שם מלמדי תורה (ב"ב כא.). ושם מושב הסנהדרין בלשכת הגזית ובכל העיר, ונקראת "מוריה" שמשם תצא הוראה (תענית טז.).

והנה במדרגות התפתחות עם ישראל מיחידים, עד משפחה עד קבוצה של שבעים נפש, עד שנהיו לעם, יש דרגא של אבות הקדושים והם היו יחידים, ואחד היה אברהם, ואח"כ יצחק ואח"כ יעקב. יעקב היה תושבחן דאבהן שלימו דכולא ויתיר מכולהו (וזה"ק ח"ב כ"ג). יעקב הוא גוף האילן, וממנו י"ב שבטים, ומהם ע' ענפים (עין וזה"ק ח"ב כ"ג). והנראה בזה, כי יעקב הוא בחינת השבת, ואצלו מצינו בפעם הראשון שמירת שבת כדאיתא במד"ר עה"פ בפ' וישלח "ויתן את פני העיר", ולכן זכה לנחלה בלי מצרים כדאיתא שם. אבל בניו השבטים היוצאים ממנו, הם שנים עשר ויש להם קדושת שנים עשר ראשי חדשים, וכל חודש הוא כנגד שבט אחד מי"ב שבטים כידוע מספה"ק ומובא בטור הלכות ראש חודש [וזה אחד מהעמודים אשר עליו נבנה כל הספר בני יששכר]. ונראה עוד, ששנים עשר ברכות האמצעיות של תפלת העמידה הם כנגד שנים עשר השבטים אשר בחינתם היא קדושת ראש חודש, ומותר במלאכה, ולכן בשנים עשר ברכות אלו מבקשים על צורכי חול. אבל תפלת העמידה של שבת, הברכה אחת היא, כי היא בחינתה של יעקב, גוף האילן ומבקשים רק על צרכי קדושה, על "קדשנו במצותיך" ו"חלקנו בתורתך" וכו', ומזכירים קדושת השבת שניתנה רק לזרע יעקב אשר בם בחרת.

וכנזכר לעיל, ארץ ישראל נתחלקה לשבטים ולא כן ירושלים, כי הארץ נתחלקה לעבדה ולשמרה ולעסוק בחריש ובקציר, וזה שייך רק לבחינת שבטים היוצאים מגוף האילן, ושהם בבחינת י"ב ברכות של חול. אבל שבט הלוי להם לא ניתנה נחלה בתוך אחיהם, כי הם בחינת השבת והשמיטה והם שייכים לירושלים שלא ניתנה לנחלה ולא נתחלקה לשבטים. ירושלים היא עיר הכהנים הלויים אשר ה' הוא נחלתם, היא עיר השבת. היא אינה מתייחסת לבעלים כמו שדך וכרמך, והכהנים עוסקים תמיד בתורה ועבודה ויורו משפטיך ליעקב וישימו קטורה באפך וכליל על מזבחך.

ובשמיטה, כל ישראל נעשים כהנים וכולם אין להם נחלת שדה וכרם. ועל השמיטה כתיב "כי לי הארץ", והכל הפקר והכל עוסקים בתורה כמו הכהנים בירושלים. בשמיטה לא נתחלקה הארץ אלא נשארה בלתי מחולקת כמו קודם חלוקה. בשמיטה הכל אוכלים סעודת שבת, "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה". "תאכלו ישן", ותרגומו, תיכלון עתיקא! היא השורש העליון שממנו שופע הקדושה של סעודת שבת כמו שאנו מזמינים קדושה זו בקריאתנו "דא היא סעודתא דעתיקא קדישא". יהודי הדר בארץ ישראל השומר שביעית ונוזהר לאכול בשנת השמיטה רק מה שמותר ובאופן שמותר, הרי כל סעודותיו של חול הם סעודות שבת וכל השבוע הוא מעלה על שלחנו טשאלענט וקוגל, ואוכל למעדנים משורש העליון, ומתענג על ה' ועל טובו. ימות החול מכינים לשבת ושנות החול מכינים לשמיטה. כנזכר, שמיטה היא אור חוזר ודוגמא מלעתיד לבוא, שכל ישראל יהיו כהנים נכמובא בכעה"ט עה"פ "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים" וכל הארץ תהי' ירושלים.

ומה היא סודה של שמיטה. שמיטה אינה דבר שנולד מחדש המופיע אחת לשבע שנים, שמיטה היא קדושה קביעא וקיימא הנמצאת בירושלים תמיד. רק בשנה השביעית כשיש השראה של ברכת השביעית בעולם, מתעוררת קדושת ירושלים ומתפשטת על כל הארץ בבחי' תוספת שבת, ומתעוררת קדושת הכהונה ומתפשטת על כל ישראל בבחי' תוספת קדושה. שהרי הארץ והעם מסוגלים לזה בכח, שהרי לעתיד יהי' כן בפועל, ואז בשביעית יש בחינה של מעין עולם הבא וזוהי לקדושה זו.

ובזה נבין גמרא נפלאה במס' ר"ה (ט' ע"א) ודמוסיפין מחול על הקודש מנא לן, דתניא "בחריש ובקציר תשבות", ר' עקיבא אומר אינו צריך לומר חריש וקציר של שביעית שהרי נאמר כבר "שדך לא תזרע וגו'" אלא חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית וקציר של שביעית היוצא לשמינית ע"כ. ודבר פלא הוא, הלוא הפסוק משתעי בשבת שהרי מתחיל "ששת ימים תעבוד וכיום השביעי תשבות" ומסיים "בחריש ובקציר תשבות". ופירש"י אע"ג דקרא גבי שבת כתיב, אבל ע"כ סיפא אשביעית קאי, דאי אשבת, חריש וקציר הוא דאסור שאר מלאכות מי שרי, עכ"ל.

אבל על הקרא גופא אני מתמה, למה כתבה תורה בהאי גוונא, רישא בשבת וסיפא בשביעית.

וביותר יש לתמוה על הלימוד גופא, דנמצא שכל ענין של תוספת שבת ויוה"כ ומועדים החמורים אינם נכתבים במקומם, ואנו ילפינן אותה מתוספת שביעית הקלה. וכן הוא למסקנא אליבא דר' עקיבא.

ולפי האמור הדברים מאירים בעזה"י. כל ענינה ועצמה של שנת השמיטה אינה אלא תוספת על קדושת ירושלים והתפשטות ממנה, כמו שבזמן השבת מתפשט לתוך החול ונעשה תוספת שבת. והואיל וזו כל ענינה של שביעית נכתבה אצל שבת, שהיא בבחי' ירושלים כדלעיל, וממנה ילפינן כל עניני תוספת, שהרי שמיטה כל עצמה אפילו בשנה השביעית גופא אינה אלא תוספת.

ולהוסיף ביאור: שמעתי ממור"ר הגאון ר' גדלי' שארר זצ"ל שכל מצוה ומצוה מתרי"ג מצוות יש לה ענין מיוחד שהיא תוכנה של המצוה. וכל תרי"ג מצוות התלוין וכלולות זה בזה, כולן שואבות את ענין המיוחד הזה לתוכם, באופן שכל מצוה יש לה משהו מכל המצוות כולם. דוגמא לדבר, פרה אדומה היא מיוחדת בזה שהיא חוקה, זה מחמת כחה של פרה אדומה שיש בתוכה. וזהו שאמרה תורה אצל פרה אדומה, "זאת חקת התורה", כאן נמצא בחי' החוקה של כל התורה כולה. ודפח"ח.

וכן אני אומר, שמצוות שמיטה מיוחדת שכל כולה היא בחי' תוספת. ואם נמצא במועדים אחרים גם בחינה של תוספת, היא מצד בחי' השמיטה שיש בתוכה. ולפיכך היא המקור והילפותא לכל תוספת שבת ומועד בכל התורה.

ורוקא ר' עקיבא הוא בעל מימרא זו וחדש אותה לפי שורש נפשו, כי איתא בס' מגלה עמוקות שר' עקיבא דרש התגין של האותיות (מנחות כט:) כי הוא הי' בן גרים וא"כ הוא תוספת על ישראל כמו שהתג הוא תוספת על האות, ולכן דרש תגים, ע"כ. ולכן דרש הוא בהלכות שביעית שכל המצוה הוא תוספת, וסימן על לעתיד שתתפשט ירושלים על כל הארץ, כמו שיהי' גם לעתיד שתתפשט קדושת ישראל על כל באי עולם כדאיתא בישעי' (י"ד) "ונלוה הגר עליהם ונספחו על בית יעקב". וזה מה שעלה כעת בידי בעז"ה בענין השמיטה.

והיובל:

לעומת שבשמיטה נעשה הכל ירושלים, גדול ממנה היובל שאז הכל מקדש וקודש קדשים. והנה רשב"י נפשו חוצבה מבחי' השבת [ביארתי בארוכה במאמר "תיקון ערבית דבית אלקי יעקב" הנדפס בעם התורה חוברת י"ד]. ולכן הוא חולק על ר' ישמעאל שאומר שצריך להתנהג בדרך ארץ בחריש ובקציר, אלא סובר שאין לאדם

לצאת לפעלו ולעבודתו אלא להתמסר כולו לתורה. אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה תורה מה תהא עלי' (ברכות לה:). הרי שר' שמעון קובע שכל שבעת הימים יהי' שבת ובחריש ובקציר ישבות, כי רשב"י כל מציאותו הוא שבת. ובזה"ק (ח"ג קמ"ד ע"ב) איתא וז"ל, רשב"י הוא שבת דכולי שיתא מתברכין מיניה. כתוב שבת לה' קודש, מה שבת לה' קודש אף רשב"י שבת לה' קודש, ע"כ. ונקטינן הלכה כרשב"י בכלל מסכתא שבת (עיין סדר הדורות ערך רשב"י).

אבל אין רשב"י שבת סתם, אלא הוא בכחי' שבת שבתון, "שבע שבתות סוד חמשים" כדאמרינן בפיוט בר יוחאי. דהיינו היוכל, השבת של השבתות כמו יוה"כ. והוא שייך לקודש הקדשים שמעלתה ומקומה הוא לפני ולפנים - היוכל. אבל שאר ירושלים היא רק בכחי' שמיטה, שבת פשוט. ולכן מספרים "הודו" ואמרים "בר יוחאי בקודש הקדשים שבע שבתות סוד חמשים וכו' יו"ד חכמה קדומה השקפת לכבודה פנימה". וכימי הספירה כשמגיעים לפרשת אמור, בו בפרק שחל בו הילולא דרשב"י קוראים פרשת הכהנים. הכהן הוא שמיטה בחי' ירושלים, יום השביעי. אבל הכהן הגדול בחי' היוכל והוא מגיעי ליום החמשים - שבת הגדול, שבת כפול, שבת שבתון. ודוקא הוא נכנס לקודש הקדשים.

ועכשיו אבאר בעזה"י מה שאיתא ברמב"ם (הל' בית הבחירה פ"ה) שקדושת ירושלים קידשה לעתיד לבוא ואינה כמו שאר אר"י, שקדושתה [לגבי תרומה] פסקה. ועל זה כתיב "והשימותי את מקדשיכם", אפילו כשהם שוממים עדיין קדושתה לא בטלה, כי קדושת אר"י היא מחמת הכיבוש והכיבוש בטל, אבל קדושת ירושלים מחמת שכונה ושכינה אינה בטלה, עיי"ש. והנראה בזה כי אר"י המתחלקת לשבטים הוא כמו קדושת ראש חודש השייכת לשבטים כנ"ל. אבל ירושלים היא גופא דאלינא בחי' יעקב בחי' שבת דקביעא וקיימא, ואינה צריכה לקידוש כ"ד כמו ר"ח. והגם שקידשה שלמה, הוה כמו קידוש על הכוס שממשיך קדושת שבת על האיש המקדש, אבל עצם קדושת השבת היא ע"י הקב"ה בלי קידוש בן אדם. ואר"י נתקדשה ע"י כיבוש והוא קדושת אדם כמו ב"ד, אבל ירושלים קדושתה קיימא. ובה"מ"ק. כי הנצח מתייחס לירושלים שקדושתה מדור לדור ולנצח נצחים. וה"הוד" זה ביהמ"ק, ומקדש שבמקדש, דהיינו קודש הקדשים, הוא בודאי קדושת הוד שבהוד. וזו היא בחי' רשב"י שהילולא ידי' היא בל"ג בעומר בספירת הוד שבהוד.

וראוי להתבונן מה היא טיבה של יובל, היכן מוצא חוטי זהבו אשר מהם רוקמה יקרת מעיל תפארתו.

ונאמר שיש ברקיע השמים עולם טמיר שהוא למעלה מהטבע, וחקות מקום זמן וחשבון אינן שולטות שם, והוא למעלה משבעת ימי בראשית, ולכן נקרא עולם

השמיני. הרבה והגדיל המהר"ל ז"ל לדבר מעולם השמיני בכמה מקומות מחיבוריו, ואעתיק מה שכתב בחידושי אגדות (שבת כא:).

וז"ל, בנסתר של היכל שהוא קודש הקדשים לא שלטו היונים, שהי' מוצנע בחותם של כהן גדול וכו' ולכן הדליקו [נרות חנוכה] ח' ימים כי קודש הקדשים אחר שבעה וזהו השמיני. ולמה קודש הקדשים אחר שבעה, כי הנהגת הטבע שבהם נברא עולם הטבעי, ולכן מה שאחר הטבע הוא תחת מספר שמונה. ולכן המילה שהיא על הטבע שהרי לפי הטבע אדם נולד ערל, מפני שהטבע נותן הערלה ולכן ביום השמיני וכו' ולכן קודש הקדשים היא אחר הטבע וכו' ולכן בקודש הקדשים הי' הארון והתורה שהיא שכלית בלתי גשמי. ולכן התורה ניתנה ג"כ אחר השבעה, שהרי כתיב "שבעה שבועות תספר לך" (דברים ט"ז) ואחר שבעה שבועות ניתנה תורה. וכן מזמור "אשרי תמימי דרך" הוסד בתמניא אפי' על התורה וכו' כי התורה היא תחת מספר שמונה. ובהיכל עצמו הי' המנורה ובה ז' נרות, אבל בקוה"ק היא התורה והארון שהיא האור עצמו. ולכן הנס נעשה בשמן והדליקו ח' ימים כי השמן הוא האור וכו' וקוה"ק הוא במדרגה השמינית וכו' עכלה"ק (ועיין יותר מזה בספר נר מצוה).

ובמס' יומא (כא.) איתא, עשרה נסים נעשו לאבותינו בביהמ"ק, והולך ומונה שם כל הנסים. ופריך, ותו ליכא, והאמר ר' לוי דבר זה מסורת בידינו מאבותינו מקום הארון אינה מן המדה [נפירש'': דתניא הארון שעשה משה יש לו עשר אמות אור לכל רוח כשניתן באמצע בית הכפורת. והרי כל החלל אינו אלא כ' על כ', נמצא שאין ממקום הארון ממעט כלום, והיינו מקום הארון אינה מן המדה, ואינו תופס מקום למעט ממדת החלל של בית כלום], וכן גופי הכרובים בנס היו עומדים, ועובי הגוף אינו מן המדה. ולמה לא מנה נס זה. ומשני, ניסי דבראי קא חשוב ניסי דגוואי לא חשוב. כלומר, לא חשוב אלא נסים הנעשים בעזרה וידועים לכל, ע"כ.

וצריך להבין, שהרי כלל בידינו שאין הקב"ה עושה נס בחנם ורצונו שכללי הבריאה יהיו עומדים תמיד באותו קיום שעשאם ושלא ישתנו מדרך זו לעולם (ו"ה בראשית י"ז ע"א). וא"כ מה צורך בנס זה ואיזה תועלת יש בזה, ומה איכפת לנו אם הי' הארון תופס מקום והיו רק תשעה אמות ממנו ולקיר. ולמה עשה שלמה את בית קוה"ק רק עשרים אמה ברוחה, ונהי' צריכים לנס שהכרובים עם כנפיהם ימצאו מקום בו. שאר כל הנסים המנויים שם הרי יש צורך ותועלת בם, שישתחוו בני' רוחים, וזה כבוד שמים אם יראו הכל שהרוח אינו מנצח את עמוד העשן, וכן כולם. אבל נס זה במקום נסתר שאין נראה לכל [כלשונו של רש"י] וללא תועלת, למה ישתנו עליו סדרי בראשית.

ונציע את הידוע שבית המקדש נקרא "צואר", וכמו שדרשו (ברכות ל:) עה"פ "כמגדל דוד צוארך בנוי לתלפיות", תל שכל פיות פונות לשם. ופי' שם במהרש"א

שהצואר הוא בגובה של אדם וכן ביהמ"ק גובהן והודו של ישראל. וכן דרשו (נגילה לו): "ויפול על צוארי בנימין" על שתי מקדשות, עכ"ל.

והכוונה, כי הצואר הוא בגובה הגוף ומחבר את הראש עם הגוף, וכל השפעות הראש עוברין דרך מעבר הצואר אל הגוף. כן עשה ה' את השמים ואת הארץ. השמים נבראו תחילה (חגיגה יב.) ואח"כ הארץ. השמים הוא הראש והגוף הוא הארץ. מקום המקדש, בו מוצב הסולם על הארץ וראשו מגיע השמים. והמקדש, הוא הצואר, העומד בגובה הגוף [ביהמ"ק גבוה מכל המקומות (קידושין טו:)] והוא דרך המעבר בין השמים לארץ. ממקום המקדש התחילה בריאת הארץ, ומנקודה זו התחילה התרומות כל העולם, כמו שדרשו (יומא נד:) על אבן שתיה שהי' בבית קוה"ק, שנקרא כן שמשם הושתת העולם. נמצא, שקוה"ק הוא המקום הגבוה ביותר בהצואר, שהוא על התחום ונוגע בראש. שם מסתיים הראש, ומשם מתחיל הגוף. במלים אחרות, שם מסתיים השמים ומשם מתחיל הארץ. קוה"ק עדיין יש בו מבחי' שמים כי הוא נוגע בשמים, רק ממנו והלאה אכן היא ארץ.

ולאור דברי המהר"ל המובאים לעיל, נאמר כי קוה"ק הוא היובל, עולם החמשים שהוא השמיני שבא אחר שבעה, וממנו והלאה מתחילה השמיטה שהיא ירושלים. השמיני [היובל] שבא אחר מספר שבעה, אין שולטים שם חוקי ארץ, ואינה משועבדת לטבע העולם. שם עדיין שמים, למעלה משבעת ימי בראשית. ומובן בזה למה דוקא שם הי' הארון עם הלוחות שניתנו ביום החמשים לספירה, כי בחינתם הוא כמו חג השבועות, שגם אז ירדו השמים ונגעו בארץ, וכמו שדרשו חז"ל עה"פ "וירד ה' על הר סיני", שהרכין ה' את השמים התחתונים ושמי השמים העליונים והציען על הר סיני (מכילתא יתרו י"ט כ.). וברבינו בחיי (רש פ' במדבר) ביאר שהשראת השכינה שהיתה על הר סיני עם הדגלים וכו' היתה אח"כ במשכן. מה שקרה בחג השבועות ביום החמשים קרה בקוה"ק במקום החמשים. בעולם השמיני אין נוהגין בו חקות חשבון, ולכן אין סופרים בספירת העומר את יום החמשים, שהרי אינו מצטרף עם גופים או זמנים ששייך בהם חשבון ואינו תופס חשבון. והארון מקום הלוחות שניתנו ביום החמשים, ולפי שורש בחינתם הוכנסו למקום שראוי להם במקום של הנהגת העולם השמיני, מקום השמים שמשם הורדו הלוחות, הארון הזה גם אינו תופס מקום. וכמו נס חנוכה שהנס בא ממקום קוה"ק כדברי המהר"ל, והשמן דלק לא לפי חוקי החשבון כי הי' בבחי' מועט המחזיק את המרובה, ומה שע"פ הטבע הי' בו להדליק יום אחד, דלק שמונת ימים, כן הוא עם הארון שאינה מן המדה, ואינו משועבד לטבע המדה ואינו תופס מקום.

וכן הוא יום החמשים שהוסיף משה יום אחד מדעתו וקבע זמן מתן תורה ביום נ"א לספירה, לא שינה בזה ח"ו מדברי הקב"ה שקבע יום מתן תורה ביום החמשים, כי יום החמשים הזה אינו כשאר ימים שיש להם זמן מוגבל לבוא ולצאת, אלא יום

החמשים הזה אי אפשר לקובעו בתוך סדר הימים כי הוא למעלה מן הזמן ואנו תופס זמן, כמו שהארון אינו תופס מקום. ויכול לחול ביום נ"א ועדיין הוא יום החמשים, שהרי אין בו מדידה והגבלה שתוכל לומר שאין שני ימים יכולים לשמש ביום אחד, ואינו דוחק את הזמן שמצטרף בו כמו שהארון אינו דוחק את האמתיים וחצי שנמצא בו, ואותן אמתיים וחצי עדיין יוכלו להצטרף עם עשר אמות חלל לכל צד. ובוזה מובן שאין זה נס כלל שמקום הארון אינו מן המדה, אדרבה, זהו טבע שלו, שהרי אין אותן כללי הטבע שנוהגים בארץ נוהגים בשמים. ולכן אין להקשות למה עשה הקב"ה נס לחנם, שאין זה נס כלל שבמקום היובל אינו תופס מקום. ויש להעמיס זה בכוונת הקרא "יברכך ה' מציון עושה שמים וארץ", כי ציון בנקודה האמצעית שלה, שם שמים, ואח"כ ממנה והלאה כבר מתחילה הארץ. וציון היא שמים וארץ גם יחד. והיינו, עושה שמים וארץ.

ובמס' ראש השנה (כט.) הובא שם דעת רבי יהודה ששנת החמשים היא גם הראשונה לשמיטה החדשה, ושנת החמשים עולה לכאן ולכאן. ולפי"ד הרמב"ן בתחילת פ' בהר כשמבאר סוד השמיטה והיובל, קשה להבין איך תרמוז שנת החמשים לשבת הגדול ועדיין היא שנת חול ומכוונת כנגד יום ראשון מימי בראשית ותהי' ראשונה לשבע שנות הבאות. ולפי האמור נחא, על היובל אין קושיא כי היא אינה תופסת זמן ואינה דוחקת ודוחה את שנה הראשונה, ותוכל לשמש שני שנים כאחת. ויש עומק יותר בזה ובארנוה במקום אחר ואכה"מ להאריך יותר.

ירושלים מקום היראה והאהבה

הנה יש לדקדק שמצינו בכל המכות אשר היה בהם התראה, שבאה ההתראה בפירוט כל סדר ביאת המכה. ואילו אצל מכת הברד אמר הכתוב שהיה אש מתלקחת בתוך הברד, ולא מצינו שנוזכר זה בהתראת המכה. גם יל"ד קושיית האלשיך דלא מצינו כלל שהאש הזיק איזה דבר, וא"כ מה צורך היה בו. עוד יל"ד למה דוקא אצל הברד אמר מרע"ה כצאתי את העיר אפרוש את כפי, ובשאר המכות לא הקפיד לצאת מן העיר. וכן ענין פרישת כפיים שהוא ענין חשוב במעלת התפלה נכמו שביאר הרמב"ן והרבנו בחי"ן לא אמר אלא כאן. תו יל"ד שאמה"כ "הירא את דבר ה' הניס עבדיו ומקנהו אל הבתים", והרי גם אצל הדבר היה כן שהירא דבר ה' הניס מקנהו אל הבתים כמו שהביא ברש"י (שמות ט:). ולמה לא הזכיר זאת הכתוב כי אם אצל הברד.

יתבאר בהקדם מה שיש לעמוד על המחקר, דהלא כאשר נתבונן הנה הקב"ה מטיב לנו בריבוי טובות וחסדים עד אין שיעור וכמו שהאריך בחובת הלבבות (שער הבחינה) והלא הטבע מחייב שירחש האדם גודל אהבה למטיב עמו, וא"כ מהראוי היה

שיכלה לבכנו בגודל אהבה לא-ל חי, ולמה אין הדבר כן. ונוסף לזה שהלא כולנו חלק אלוק ממעל וכל אחד ואחד מישראל מקושר בקשר נפלא ואמיץ עם הקב"ה, וגם מצד זה יתחייב מצדנו האהבה העצומה לבראנו, ולמה לבנו אטום וסתום כל כך. אכן הענין הוא כי הנה הקב"ה משפיע לנו מדת האהבה ששרשה במדת החסד. אך ע"י שאנו נוטלים מדה זו להשתמש בה לתענוגי בני אדם נפגמת ומתקלקלת בנו מדה זו. וכמו שפי' הבעש"ט עה"פ (פ' קדושים) "ואיש אשר יקח את אחותו וגו' חסד הוא" (מובא במאור עינים מקץ) שאיש זה קלקל מדת האהבה העליונה והורידה להשתמש בה שלא כהוגן. והכתוב צוות "חסד הוא" שאהבה זו באה ממדת החסד העליונה והיאך הורידה איש זה, ע"כ. והנה כל מקום בעולם שייך לבחי' א' של העשרה מאמרות. ומצרים שייכת לבחי' החסד ששם היא מקום השפעת מדת האהבה אלא שהם קלקלו המדה והשתמשו בה לרע, והם שטופי זמה, והמקום ערות הארץ. והנה כדי להשתמש במדת האהבה כראוי, צריך לצרף לה את מדת היראה שהיא הצמצום, ועי"ז יכולים לצמצם האהבה שתהא כראוי. ודבר זה הוא ע"י העסק בספרי יראה וכמו שהביאו בשם האריז"ל שצריך ללמוד בכל יום שיעור בספרי מוסר. כי העוה"ז מושך את האדם לרע, ובלא הלימוד בספרי מוסר בכל יום אי אפשר להתחזק. ואין אדם יכול להתחכם על דברי האריז"ל. וזה עצה נפלאה הגונה בדורות הללו ובמקומות הללו שבזה יכולים להתחזק מעמד נגד כוחות הרע. וזאת תהא עבודת האדם להתחזק ביראה. והאהבה תבוא ממילא על דרך עבודת מתנה. וכמו שאמר הר"ר בער זצוק"ל "דרכו של איש לחזור אחר אשה", היינו האהבה הנקרא "איש" מחזרת אחר היראה הנקרא "אשה".

והנה מצרים היא בחי' האהבה בלי צירוף היראה וע"כ האהבה שם מקולקלת, וירושלים הוא מקום הצירוף של אהבה ויראה. כי ירושלים היא מחוברת משני תיבות ירא"ה - שלו"ם כמו שאחז"ל (ב"ר נ"ח) ושלו"ם הוא בחי' האהבה והיחוד. וירושלים היא יפה נוף משש כל הארץ. ובשיר השירים מפליג שלמה המלך באהבת ירושלים. ונמצא שהיא בחי' האהבה. ומצורפת אליה בחי' היראה כנ"ל ששמה הוא צירוף ירא"ה שלו"ם והיינו היחוד והיראה. ואם תנכה מספר ירא"ה מתיבת ירושלים תשאר ש"פ בגימ' מצרים והוא [עם האותיות] בגימ' שלו"ם שהיא רק אהבה. וירושלים נתוסף בה יר"ו בגי' יראה. וכבר אמרנו בשבת העל"ט בענין ימי טבת ושבת שהם בבחי' מצרים שבהם התגברות הרע והדין. ותיקונם הוא לקשרם עם ירושלים. וכמו שאח"כ ובאו האובדים בארץ אשור והגדחים באמ"צ והשתחוו לה' בהר הקודש בירושלים. והנראה לעניננו, התיקון הוא לצאת ממצרים שהיא מדת האהבה לבד בלי צמצום ויראה, ולבוא לירושלים שהיא תיקון האהבה ע"י צמצום היראה. ומצינו שאמה"כ אצל ישמעאל שלקח אשה מארץ מצרים, כי ישמעאל הוא חסד דקליפה וע"כ שרשו שייך לארץ מצרים שהיא שורש החסד ואהבה, בלי יראה כנ"ל. והנה כ' האריז"ל שעשר המכות הם נגד העשרה מאמרות וסדרם מתתא לעילא. וז' המכות בפ'

וארא הם כנגד ז' מדות, וג' שבפ' בא הם נגד ג' ראשונות. ונמצא שמכת הברד שהיא השביעית שייכת למדת החסד. וכיון שקלקלו המצרים מדת החסד, לכן הברד בא להם לקלקל כל עשב השדה ועץ השדה, כי מים מצמיחים כל מיני תענוג כידוע, המים שורשם בחסד והוא הראשון של שבעה קולות - קול ד' על המים כנגד החסד, והם מצמיחים ומיועדים לברכה וחסד, וע"י שקלקלו מדת החסד בא להם הברד קלקולו. כי הברד והשלג הם ג"כ מים ובאים מאוצרות החסד כמש"כ כי כאשר ירד הגשם והשלג וכו' והולידה והצמיחה (עין חגיגה יב: תוס' ד"ה אצרות ובכ"ח שם).

וע"כ "כל עץ השדה שבר" בבחי' שבירת הכלים שאירע בסיבת התגברות ההשפעה וחוסר הצמצום. ולכן היתה שבירה ע"י ריבוי החסד בלי צמצום, מדה כנגד מדה על שמצרים קלקלו מדת האהבה להשתמש בה בלי צמצום.

אמנם, היות שכל מכה היה בה ג"כ רפוא לישראל, היה צורך שתצטרף מדת היראה אל מדת האהבה והחסד שבברד. ולזה צירף הקב"ה אש בתוך הברד שזה בחי' הגבורה והיראה, בכדי שתהא בה רפוא לישראל שיזכו לצירוף היראה עם האהבה. ונמצא לפי"ז שלא הי' צורך באש למכה על המצרים כ"א לצורך ישראל. ומעתה אתי שפיר שלא הוזכר האש בתהרואת המכה כי אינה שייכת כלל למכת המצרים.

וא"ש שהדגיש כאן הכ' שהירא את דבר ה' ניצל ממכת הברד. כי מכה זו באה לסיבת חסרון היראה. וע"כ השיב מרע"ה לפרעה אצל מכה זו אחר שאמר פרעה ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים, אמר לו מרע"ה "ואתה ועבדיך ידעתי כי טרם תיראון מפני ה' אלקים", והנה אי' במד' שהברד הפסיק ונשאר תלוי באויר, ועומד מוכן לעת מלחמת גוג ומגוג. ונמצא שעדיין הברד עומד בין שמים לארץ ולעולם דבר"ך נצב בשמים. והיינו כי ראה מרע"ה דורות הגלות ובפרט בעקבתא דמשיחא כאשר תגדל רדיפת התענוגים באופן שכמוהו לא נהייתה, וככל יום ממציאים אופנים חדשים היאך ליהנות יותר ויותר מעוה"ז, ואף בני ישראל נמשכים בזה בעוה"ר. וטרם ביאת הגואל נעשה בעולם ההיפוך ממה שיהא בעתיד, וע"כ כיון שלע"ל תתפשט ארץ ישראל וירושלים בכל הארצות ע"כ עכשו מתפשטת מצרים בכל הארצות. ומתפשטת יצר רדיפת תענוגי בנ"א בכל העולם. ובעתים הללו כאשר יתרפקו בני"א אל הקב"ה ויתקשו להוציא איזה דיבור לפני הקב"ה אזי ישפיע להם הברד יראת שמים שיוכלו להתחזק להטת את האהבה אל דודם בשמים, כי עדיין עומד הברד נצב לדורות. וע"ז הוצרך מרע"ה להתפלל שישאר הברד ויעמוד לדורות. ומאידך, לשטופי זימה יורד גם כהיום הזה הברד להלקותם ולהאכידם כידוע מהמחלות לבעלי הזמה שנתחדשו רח"ל. והיינו טעמא שהוצרך מרע"ה לצאת מן העיר דייקא בתפלה זו, כי תפלה זו היתה לצורך טהרתן של ישראל לדורות הגלות, ע"כ הוצרך לצאת ולהתפלל במקום טהרה ובפרישת כפיים.

ואי' ברבינו בחיי וברמב"ן שהברד ירד בר"ח שבט. וע"כ בזמן זה של ר"ח שבט ובשבת שאנו קורין ירידת הברד, פועלת ביותר סגולת הברד העומד נצב בין שמים לארץ להשפיע יראה בצירוף אהבה לישראל. ומנין תיבות בר"ד עם מצריים עולה כמנין ירושל"ם [חסר יו"ד כמו שכתוב רובא דרובא פעמים בתנ"ך]. שזהו תיקון הברד למצרים, לצרף יראה עם האהבה שתהא בחי' ירושלים. ובר"ח שבט הוא ר"ה לאילן כדברי ב"ש. דהנה איל"ן בגי' צ"א, שזה יחוד הוי"ה אדנ"י כידוע שהם מדות האהבה והיראה, הנשפעים ע"י הברד שבר"ח שבט.

והנה בבני יששכר (מאמר א' חדש אלול אות ט') הביא בשם מגלה עמוקות שסיחון עו"ג הם בגימ' יג"ר מנין השמות הנכתבים על המזוזה לשמירה. וביאר הבני"ש הטעם בזה, כי סיחון ועוג היו ב' קליפות גדולות והיו יושבין על השער של א"י לשמור שלא יוכלו ישראל לבוא אליה בקדושתם. וכמו שבקדושה כותבים השמות יג"ר לשמירה לכל תכנוס ההקליפה, כמ"כ זה לעומת זה בקליפה קליפת סיחון ועוג יג"ר היה להבדיל כעין מזוזה מצ"ד הקליפה לשמירה לכל תכנוס הקדושה. ע"כ היה בהכרח מקודם לסלק המזוזה שבקליפה ואז תוכל הקדושה לכנוס עכ"ל.

והנה יראת שמים נקראת שער ועליה אמה"כ זה השער לה' צדיקים יבאו בו וכמו שהאריך בפ"א משערי אורה. ובמס' שבת (לא:) כל אדם שיש בו תורה ואין בו יר"ש דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצונות לא מסרו לו בהי עייל, מכריז ר' ינאי חבל על דלית ל"י דרתא ותרעא לדרתא עבד ע"כ.

ענין הלינה בירושלים

"ופנית בבקר והלכת לאהליך", מלמד שצריך לינה.

מצינו בדברי חז"ל היכא דאיירי במצות סוכה דנקטו בעיקר את השניה בסוכה. אכן הרמ"א (סי' תרל"ט) כתב שעכשיו המנהג שאין ישנים בסוכה כי אם המדקקים במצוות. ומלמד זכות עליהם.

וראו להבין, למה הוצרך הרמ"א להוסיף בלשונו, שהמדקקים במצוות ישנים בסוכה, שהרי פשוט הוא ומיותר.

ונקדים לבאר ענין מצות לינה, שחייבה התורה להעולה לירושלים ומקריב קרבן שילין בירושלים בלילה שאחריו, כמ"ש (דברים ט"ז) "ופנית בבקר והלכת לאהליך" וטעמא בעי. וביארתי בפ' ראה העעל"ט בירושלים עיה"ק ת"ו.

כי הנה ירושלים היא עיר האלקים ושם ביתו של הקב"ה ולא נתחלקה ירושלים לשבטים כי כולה לה'. וכאשר בר ישראל עולה לירושלים הוא אורח אצל הקב"ה.

ציון ירושלים עיה"ק והמקדש ועריה קיט

ומאחר שהקב"ה שומר משמרתה של תורה ומקיים ג"כ מצוות התורה (כדאי בירושלמי במס' ר"ה), רצה הקב"ה לקיים מצות הכנסת אורחים במילואה, שהיא אכילה ושתייה ולינה. לכן צוה ה' לכל העולה לירושלים ומתארח אצל הקב"ה שילין שם עד הבוקר, כי הנה הקב"ה מתאווה אל העיר ירושלים כמ"ש (תהלים קל"ב) "כי בחר ה' בציון אוה למושב לו", ורצונו ית' שגם בני ישראל יתאוו לירושלים. וע"כ מבקש הקב"ה מישראל שבבואם להתארח בירושלים ולאכול שם קרבנותיהם ישארו ללון שם עד הבוקר ולא יצאו מיד את העיר. ולכך נרמז בתיבות ופניית בבק"ר שהם בגימ' כ"י בח"ר הוי"ה בציו"ן או"ה למושב ל"ו.

ובאופן אחר יש לבאר, כי הנה איתא בדברי מרן האריז"ל ענין השכיבה בלילה, כי הנשמה עולה אז ליתן דין וחשבון על מעשי היום. וכדברי הפייטן "עורו נא כי בכל לילה, נשמתכם עולה למעלה, לתת דין וחשבון מפעלה". ואז מתעלות כל עבודת היום למעלה. ואם נמצאת הנשמה זכה וברה מוסרים לו חידושים וגלויים בתורה, וכמובא שהאריז"ל כשישן בשבת השיג ג"כ עד שהיה צריך שיעור שמנים שנה למסור מה שהשיג אז. ונמצא שהשכיבה תיקון גדול יש בה. וכמו שידוע שבאכילה ושתייה נעשים תיקונים גדולים כן ג"כ ע"י השכיבה נעשה תיקון גדול. ולא לחנם הטביע הקב"ה באדם הצורך לשכיבה.

וזה הענין שמצינו ביעקב שאמרו"כ (בראשית כ"ח) "וישכב במקום ההוא" ואחז"ל שבמקום ההוא שכב אבל כל י"ד שנה שהיה בבית שם ועבר לא שכב בלילה. ונמצא שהשכיבה ההיא היה בה תיקון רב כי באה להעלות כל עבודתו במשך י"ד שנה. ולכן נזדמן לו שישכב במקום המקדש אשר שם שער השמים. כדי שתסייע קדושת המקום אל העליה הגדולה הזו. ואכן זכה הרבה מאוד בשכיבה ההיא שנגלה אליו ה' ובירכו בברכות נכבדות.

ובדרך זה יש לבאר מצות הלינה בירושלים, כי בעלות האדם לירושלים ועובד את ה' בהקרבת קרבן הרי בלילה שאחריו יש לו עבודה חשובה להעלותה כשהוא שוכב. לכן ראוי שתהי' שכיבתו במקום קדוש כדי שקדושת המקום תסייעו לעליית העבודה.

עיר של זהב

במס' שבת (דף נ"ז) תנן לא תצא אשה בעיר של זהב, ובגמ' (נט.) מאי בעיר של זהב רבב"ח אמר ר' יוחנן ירושלים דדהבא כדעביד ל"י רבי עקיבא לדביתהו. ת"ר לא תצא אשה בעיר ואם יצתה חייבת חטאת דברי רבי מאיר, וחכ"א לא תצא ואם יצתה פטורה, ע"כ. ודברי ר"מ קשים להבנים, הלא לובשת אותה דרך תכשיט ואמאי חייבת. וראיתי שהרש"ש תמה על זה וכתב שהואיל שחכמים אסרו להתקשט בזה בשבת

ממילא ניטל ממנה שם תכשיט ביום השבת והוי כמשאוי, עכ"ל. ננראה להביא סמוכין לדבריו ממשנה ס"ג לא יצא האיש לא בסיף ולא בקשת וכו' ואם יצא חייב חטאת. רא"א תכשיטין הם לו וחכ"א אינו אלא לגנאי שנא' וכתתו חרבותם לאתים וכו'. וכאן נמי הואיל וחכמים אסור א"כ גנאי הוא לה לצאת בה בשבת ואין זה תכשיט אלא משאוי].

אבל עצם דבריו צריכים לי עיון, שהרי ר"מ מודה שבחול הוי שפיר תכשיט. וא"כ זו האשה שהוציאה בשבת בשגגת שבת וסברה שהוא חול בודאי כונתה ה' לשם תכשיט, ובטל לגופה ואין זה משאוי. והואיל והיא סברה שהיא פעולת היתר הוי כמתכוין לחתוך את התלוש ותלש את המחובר. ואין זה דומה לשכחה שהוא שבת והוציאה משא, שהרי אז נתכוונה לחתיכה דאיסורא רק סברה שהוא חול. אבל הכא שכוונתה ללבוש תכשיט, ובחול שפיר הוי תכשיט, נתכוונה לחתיכה דהיתרא (עיין חוסי' ד"ה דהא, במס' כריתות י"ט ע"ב) וא"כ למה תהא חייבת חטאת נאפשר שיש לפלפל על זה].

ועוד קשה, שהרי עיר של זהב אין שכיח כלל שיהי' תכשיט זה מצוי לנשים. ובירושלמי כאן הביא מעשה ברבי עקיבא שעשה לאשתו עיר של זהב. וראתה אשתו של רבן גמליאל וקנאה בה, באתה לפני בעלה ואמרה לו. אמר לה הכי עבדת כמו שעבדה אשת רבי עקיבא שמכרה קליעות ראשה ונתנה לו כדי שיעסוק בתורה, ע"כ. הרי חזינן שירושלים של זהב הוא דבר יקר שאפילו אשת הנשיא אינה מתקשטת בה. וא"כ, ר"מ שמחייב חטאת על יציאה בתכשיט בשבת, למה נקט דינו דוקא בירושלים של זהב שאינו שכיח כלל, ושבק כל התכשיטים השכיחים.

ועוד קשה הלא רבן גמליאל היה הנשיא והעושר והכבוד שלו. וזה ה' משפט הנשיא שיהי' עשיר וגידלוהו משל אחיו. ומה איכפת ל' אם יקנה עיר של זהב עבורו אשתו אף אם איננה צדקת כאשר רבי עקיבא. הלא מצוי לכבד את אשתו יותר מגופו ואם יש לו ממון מרבה בטובתה לפי ממונו (לשון הרמב"ם ה' אישות פט"ו הי"ט) ולמה יקמץ במקום צערה.

ועוד קשה, דאיתא במשנה שאשה אינה יוצאת בעיר של זהב. ומפרש בגמרא, מאי עיר של זהב, ירושלים דדהבא. הלא פשוט המשנה מובנת, שהוא איזה תכשיט של זהב וחוקק עליה צורת עיר. ומאי שאל מאי עיר של זהב, ומשיב ירושלים דדהבא. ומדוע לא עיר שושן או איזה עיר אחרת בעלמא, ומדוע צריכין להסביר המשנה שהעיר היא ירושלים.

והנראה בזה, שהי' ענין להם לחבוש על הראש איזה טס וצורת ירושלים חקוק עליה, כדי לזכור את ירושלים כמ"ש אם אשכחך ירושלים וגו' אם לא אזכרכי. ומי שהיתה ידה משגת היתה עושה אותה של זהב לחיבת ירושלים. אבל לא כל הרוצה

ליטול את השם ראוי ליטול ולחברש את זכירת ירושלים על ראשו. כי איתא במס' ב"ק (נ"ט ע"א) אליעזר זעירא ה' לבוש מנעלים שחורים. אשכחיהו דברי ריש גלותא ושאלוהו על זה והשיב שהוא מתאבל על ירושלים. אמר לו, חשוב אתה להתאבל על ירושלים, סבור ויהרא הוי ונתנוהו בבית הכלא, עד שנתברר שהוא תלמיד חכם, עיי"ש. ולכן בוודאי לא מנע ר"ג תכשיטים מאשתו לפי כבודה, אבל עיר של ירושלים, אין זה ראוי אלא לצדקנית מופלגת כמו אשת ר"ע שמסרה נפשה על לימוד התורה שהוא בחינת מקדש וירושלים, כמש"כ מיום שחרב ביהמ"ק אין לו להקב"ה אלא ד"א של הלכה. ואם אינה ראוי לזה הוי ויהרא.

והנה חפץ המשמש בין להשתמשות ובין לתכשיט, אמרינן שהתכשיט הוא העיקר. ולכן מותר לצאת במפתחות של כסף, שחשיבות הכסף עושה אותו לתכשיט ולא למשאו. אבל אם אינו של כסף אפילו עשוי גם לתכשיט, אסור (או"ח סי' ש"א סע' י"א). ועיר של ירושלים העשוי לזכירת ירושלים, אין זה תכשיט אלא כשאר כלי, כי העיקר להשתמשות לזכירת ירושלים. אבל אם עשוי של זהב, סוברים חכמים שדין תכשיט לו כמו מפתחות של כסף. ורבי מאיר אומר שאפילו עשוי של זהב, מ"מ ירושלים הוא העיקר וגם הזהב עצמו מוסיף באופן זכירת ירושלים, מחמת אהבת ציון וחיתת ירושלים. וכשהגמרא מתכוננת להביא הברייתא שרבי מאיר מחייב חטאת ביציאה בעיר של זהב ויהי קשה קושי הנ"ל, הלא תכשיט הוא, ולכן מקדמת הגמרא לשאול על המשנה מאי עיר של זהב, ומשיב, ירושלים של זהב, וממשיך ת"ר היוצאת בעיר של זהב רבי מאיר מחייב חטאת, שאין הזהב לתכשיט העיקר אלא ירושלים העיקר והוי שפיר משאוי לרבי מאיר, ואם יצאת בשושן של זהב גם רבי מאיר מודה שפטורה.

אשתו של רבי עקיבא בדלות דלותה מכרה קליעות שערה, נזר תפארת של ראש האשה, כדי שבעלה יזכה לכתר תורה. היא ידעה שכל חמדות עולם הזה העובר אינן אלא הבל הבלים כמו שאמרה קהלת ודרשה בהקהל. ולעומת זה זכתה לירושלים של זהב. ירושלים של זהב אין זה תכשיט נשים של עולם ההבל, ורבי מאיר מחייב על הוצאתה. ירושלים של זהב אינו תכשיט כאן אבל הוא עיקר הקישוט של נשים צדקניות בעולם הבא. ובעולם הזה נתנו לה מפרי ידיה, ולכתר הילומים של השראת ירושלים על ראשה, וכתרה של תורה בביתה. עיר של ירושלים שחבשה אשת רבי עקיבא על ראשה הוא סימן לה והבטחה למה שמתקן ומזמן לה בתוככי ירושלים של מרום. מנשים באוהל תבורך, היא וכל הנשים היוצאות בעקבותי, המתקשטות במעשיה, והמהבלות חיי הבלים ובוחרות בירושלים.

מסי"נ עבד ירושלים

והנה ידוע שיש בחי' משיח בכל דור. ואיתא (סנהדרין צח:) אמר רב אי מן חייא הוא כגון רבינו הקדוש [אם מאותן שחיים עכשיו ודאי היינו רבינו הקדוש] אי מן מתייא הוא כגון דניאל איש חמודות.

ויל"ד דלא מצינו בשאר מקומות בדברי חז"ל שיקראו לדניאל איש חמודות, ורק בפסוקים בדניאל מצינו כן, ומאי שנא הכא דנקטו בגמ' לשון זה.

וי"ל, דהנה דניאל היה משבט יהודה מזרע מלכות בית דוד, כדאיתא בפסוקי דניאל, והיה בחי' משיח. ונרמז בשמו "דניאל" במילוי האותיות, דל"ת נו"ן יו"ד אל"ף למ"ד בגימ' רוח אפינו משיח הוי"ה. שזה נאמר על יאשיה המלך שנהרג בעון הדור ואמר עליו הפסוק (איכה ד') רוח אפינו משיח ה' נלכד בשחיתותם וגו'. וכי"ב קרה לדניאל שנלכד בעון הדור כידוע מדברי החת"ס. ואילו זכינו היה מתגלה אז להיות הגואל.

והוא היה המנגד להמן שהוא מבחי' שער הנר"ן. שהמן עשה עץ גבוה חמשים אמה כדי להתגבר בכח חמשים שערי טומאה, כנתבאר במהר"ל. ולעומת זה דניאל היה מבחי' נ' שערי קדושה מבחי' היוכל. והיה המנגד להמן. ולכן דניאל בגימ' המ"ן. כמו שאיתא בספה"ק.

והנה איתא בספר הגלגולים (וכן הובא זה בספר גלגולי נשמות לרמ"ע מפאנו) שדניאל, נפלה נשמתו לסף הקדושה בסוף המדרגות של עקב, ולפיכך גילה הוא את נבואת קץ הימין, ע"כ.

והנראה בזה, שלכן נקרא שמו דניאל מלשון דן, מאסף לכל המחנות - הנשמות של סוף השיעור קומה של כלל ישראל. ולנשמות אלה, הנמוכים והשפלים, יאיר אור חדש על ציון בקץ הימים, ויזכו לקיבוץ גלויות ע"י השופר גדול שישמיע דרור בכל הארץ. ולכן הפסוק האחרון של דניאל הוא "ואתה לך לקץ ותנוח ותעמוד לגרלך לקץ הימין". ותעמ"ד לגרלך בגימ' שנ"ת היוב"ל.

והנה בפסוקים נתבאר כי דריוש גזר שאסור להתפלל, ודניאל אכן התפלל, ולפיכך הושלח לגוב האריות וניצול. והנראה בזה שלא מסר דניאל נפשו על עבודת התפלה, שהרי הי' יכול להתפלל בצינעא. אלא כתיב אצלו "וכוין פתיחן לה בעליתיה נגד ירושלים", ובגמרא ילפינן מכאן שצריך להתפלל בבית שיש בו חלונות, ושיתפלל נכח ירושלים. וברמב"ם משמע שהחלונות יהיו פתוחים (וכן דרשתי בדרשת חנוכת הבית פ' צו בספר אמנו"ע, ועכשיו מצאתי כן מפורש בשלחן הטהור מקאמאראן וצ"ל) ונמצא שהתפלל דניאל נגד ירושלים אצל חלון פתוח, ולכן ידע מזה דריוש. ולפי"ז מסירת נפשו היתה עבור

ירושלים. ובוזה המתיק גזירת יהודי שושן שנהנו מסעודת אחשורוש ששמח על ירושלים שלא נבנתה, כדאיתא בגמרא.

ולפי האמור לעיל דניאל מסר נפשו על ירושלים במה שהתפלל כשחלונותיו פתוחים נגד ירושלים ובוזה תיקן מה שישראל שבאותו הדור זלזלו בירושלים. וי"ל שלכך נקרא "דניאל איש חמדות" כי מסר נפשו על ירושלים עיר החמדה שהוא ההר אשר חמד אלקים לשכתו. ושעליה נאמר (תהלים ע"ח) "הר ציון אשר אהב". ולכן, דניאל אי"ש חמדות בגימ' ה"ר ציון אשר אהב. וגם, חמדות נכי תיבת חמדות בספר דניאל, לפעמים מלא ולפעמים חסר בגימ' מל"ך המשיח, כפי שנתבאר שדניאל הוא בחי' משיח. ובוזה מבואר דברי הגמרא הנ"ל שאמרו "אי ממתיא כגון דניאל איש חמדות" והזכרו דייקא כאן בשמו איש חמדות כדי לרמוז על היותו משיח שזה נרמז בשם איש חמדות וכנ"ל.

כותל המערבי

וכתב בס' ישמח משה (בהפטרה לפי פקודי) עה"פ ה' אמר לשכון בערפל, וז"ל: דעיקר בנין הבית ה' בשביל החורבן והגלות, שאלמלא הרושם השראת שכינתו במקום הנבחר, כאמרם "ואעפ"כ לא וזה שכינה מכותל מערבי", ח"ו לא היו יכולים להתקיים, רק ע"י שגם עתה כביכול שורה שם בערפל - זו היא מעמדן ומצבן של ישראל [בגלות], והבן, עכלה"ק. ונמצא שתכלית המכוון של בנין ביהמ"ק ה' בשביל כותל המערבי. והנה אף שהכותל המערבי הוא נקודה הפנימית של המקדש, מ"מ אינו נמצא במרכז אלא בצד מערב. וכן קוה"ק, שעל אף שהוא הנקודה הפנימית אינו נמצא במרכז אלא בצד מערב. וכן הביהמ"ק עצמו נמצא בצד מערב של הר הבית.

והענין בזה, עפי"ד המעבר יבוק שהבאנו (בשבת הגדול) שכ' בענין ד' הרוחות המכוונים נגד ד' רגלי המרכבה, שג' שרפים לכל רוח. וה"נ רוח מזרח הוא נגד רגל מחנה יהודה הכולל ג' שבטים, והם פני אדם במרכבה. ורוח מערב הוא נגד רגל מחנה דן נגד פני נשר במרכבה, שהם הפחותים והאחרונים בשבטי ישראל. ונמצא שהכותל המערבי הוא נגד בחי' נשמות הפחותים והשפלים. וע"כ לא נחרב מביהמ"ק רק הג' רוחות, אבל הכותל המערבי לא נחרב כי הוא נגד הפחותים, שבהם בא לידי ביטוי הבחי' של "ועמך כולם צדיקים" - שכ"א מישראל מוסתר בתוכו בחי' צדיק, והוא מכוסה ומוסתר בבחי' סוד. שיש בישראל צדיקים שמתגלה בהם בחי' צדיק, והם צדיקים עפ"י פשט. ויש כאלה שבחי' צדיק הוא בהסתר, והם צדיקים עפ"י סוד. ובביאת המשיח יתגלה בחי' צדיק של כל או"א מישראל. וזהו הכותל המערבי הנמצא אצל כל א' מישראל, וזה לא נחרב לעולם. וזה י"ל ג"כ ענין נר המערבי של המנורה

שהי' דולק בנס ולא נכבה מעולם, כי הוא הנר האמצעי (וכמו שפסק הרמב"ם לפי פירוש זה). והוא בחי' התור"ך בני ישראל, שניצוץ זה לא יכבה לעולם ועד.

וזה בחי' ר"ש שהוא בחי' הסוד והוא בחי' משיח, שאז יתגלה הסוד של כ"א מישראל. וכמובא מתלמידי הבעש"ט שזה יהא כוחו של משיח ללמד זכות אף על הגרוע בישראל, ויאמר לכאו"א "וסר עונך וחטאתך תכופר". ואז תורה חדשה מאתי תצא, וידרוש משיח את הסודות שבכל או"א מישראל, ורשבי" לכל אף לפחותים. ובכ"א מישראל גנוזים דפי זוהר מתורתו של משיח אשר לעת"ל יזהירו לחוץ ויצא כנוגה צדקו.

וע"כ הכותל מערבי שהוא נגד הפחותים שבישראל לא נחרב, כי אין לדון שם לפי המעשים, כי שם מתגלה בחי' ההוד שהוא ההודאה יותר מחלקי. ואף שאין ראוי לפי המעשים, מ"מ "ועמך כולם צדיקים". ובגמ' ברכות (נח). דרשו "ההוד" זה ביהמ"ק - שעיקר נקודה הפנימית של ביהמ"ק הוא הכותל המערבי כנ"ל, שהוא בחי' ההוד שענינו הודאה שנטלתי יותר מחלקי, ואף שלפי המעשים אינו ראוי.

וע"כ בשבוע של ספירת הוד ושבו חל ל"ג בעומר, מתגלה בחי' זו של הודאה על שנטלתי יותר מחלקי. וזהו "קול ה' חוצב להבות אש" - שהוא הקול החמישי שהוא הוד, שהניצוץ המכוסה בתוך כאו"א ידלק בלהבת אש ע"י משיח שהוא בחי' ר"ש. ע"כ מדליקין אש בל"ג בעומר. ולכן צוה הקב"ה שימתינו הטמאים להקריב בפסח שני שאז מתחיל השבוע של הוד, ואז הזמן גרמא שיקריבו אף הטמאים.

היכל ה' המה

והנה כבר הזכרנו כמ"פ שרא"ש השנ"ה היא בחי' בי"ת המקדש. וע"כ חושבנא דדין כחושבנא דדין. ולענינו הנה ידוע כי נשמות ישראל היכל ה' המה. וכל יהודי הוא בית המקדש, ואמנם בעוה"ר נחרב מקדשו של האיש הישראלי. אך עכ"ז נשאר אצל כל אחד השורש הנעלם שהוא הנקודה פנימית שלא נחרב ונותר לו שריד ממקדשו החרב. וזהו כענין שבבחי' מקום מצינו שהגם שנחרב הביהמ"ק בסבת חטאינו עכ"ז נשאר לפליטה כותל המערבי שלא שלט בו חורבן ומעולם לא זזה שכינה מכותל המערבי. ולעומת זה בבחי' נפש יש אצל כל איש ישראל שריד שהוא הנקודה הנעלמת שלא מגיע שם פגם וחורבן כלל. וכהגיע ראש השנה שהוא בחי' שורש הזמן, אז העת והעונה שיכול האדם לחדש בנין בית מקדשו על גבי היסוד שעוד נשאר קיים אצלו ולא נפגם ולא נחרב כלל.

מקום המזבח

"כי תבואו אל ארץ מושבותיכם וגו' ועשיתם אשה לה' וגו'". וכרש"י בישר להם שיכנסו לארץ. וברמב"ן כ' ביתר ביאור, כי היו ישראל נואשים לאמר מי יודע מה יהי לסוף ארבעים שנה, לכן ראה הקב"ה לנחמם, כי בצוותו אותם במצוות הארץ הבטיחם שגלוי לפניו שיבואו וירשו אותה, ע"כ. ודברים אלו מכוונים עם דברי המד"ר (פרשה י"ז אות ב') שהביא על פרשה זו הפסוק (קהלת ט') "לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך כי כבר רצה האלקים את מעשיך": "אכול בשמחה לחמך" - זו פ' חלה, "ושתה בלב טוב יינך" - זו פ' נסכים. מהו "כי כבר רצה וגו'" - זו הכנסת ישראל לארץ, שנא' "כי תבואו אל הארץ וגו'", ע"כ.

וי"ל בביאור הדברים, דהנה כאשר ברא הקב"ה את עולמו, הפריש ממנה חלה בדוגמת המגבל עיסתו שמפריש ממנה חלה. ואדה"ר ה' חלתו של עולם שהפרישו הקב"ה מתחת מקום המזבח, כמו שאחז"ל עה"פ "וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה" - שנטל הקב"ה עפר ממקום שנא' בו "מזבח אדמה תעשה לי", וממנו ברא את האדם. ואיתא בספ"ק דמזה נתהווה מקום השיתין, שהוא החלל שתחת המזבח כנגד מקום הנסכים, אשר אחז"ל (סוכה מט.) שיתין מששת ימי בראשית נבראו, ודרשו שם - אל תיקרי "בראשית" אלא "ברא שית", ע"כ.

ועפ"ז מבוארים דברי הוזה"ק שדרש: בראשית - דא חלה. דהרי מצות הפרשת חלה נתייחדה לאשה כדי לתקן בזה מה שקלקלה חוה את אדה"ר שהי' חלתו של עולם. ומה"ט המנהג להפריש חלה ביום הששי כמזכר בשו"ע (אורח חיים רמ"ב) כדי לתקן קלקול אדה"ר שהי' ביום זה. והו"ו "בראשית, דא חלה" - כי מצות החלה היא ע"י שהפריש הקב"ה בששת ימי בראשית חלתו של עולם ושמוזה נברא השיתין, וכמו שדרשו חז"ל "ברא שית" כנ"ל.

וע"י חטא אדה"ר נטרד ונתגרש משערי גן עדן וממקום המזבח. ואי' כתנודכ"א עה"פ "ויגרש את האדם", שע"ד שנתגרש אדה"ר ממקומו ה"נ נתגרשו ישראל בגלות ואין ביכלתם לעשות חובותיהם במקום המזבח. וזאת היא עבודתם של ישראל כמשך כל הדורות החל מאברהם אבינו - לתקן קלקולו של אדה"ר כדי שנוכח לשוב לעלות לציון ולעשות שם קרבנות חובותינו. ומה"ט אי' בגמ' (גיטין ז:) כל המגרש אשתו ראשונה אפי' מובח מוריד עליו דמעות, כי המזבח הוא המקום של שורש בריאת אדם וחווה, ושם נתייחדו בגוש אחד של עפר מקדמת דנא. וכל החתנים כלולים באדם וכל הכלות כלולות בחוה. והמגרש אשתו ראשונה [ראשונה לו מקדם כשהיו עדיין עפר במקום המזבח], המזבח מרגיש זאת ומוריד דמעות, כי נתהווה גירושין שמגיע עד המזבח. ואיתא במד' שכל אר"י קרוי מזבח, וכל נשמות ישראל הכלולים באדה"ר מושרשים באר"י, אבל שורש השרשים הוא ביחוד תחת מקום המזבח ממש.

והנה שמחתה של ציון היא בשיבת בני ישראל לשם, כמו שאנו אומרים "שוש תשיש ותגל העקרה בקיבוץ בניה לתוכה בשמחה בא"י משמח ציון בבניה". וזהו הבחי' של ניסוך היין למזבח, כי יין משמח אלקים ואנשים, לכן מנסכים היין במקום המזבח אשר הופרש משם חלתו של עולם ונתגרש ע"י חטאו. וע"ז מנסכים יין המשמח כדי לשמח את ציון לנחמה שישראל ישובו לארצם ואינם מגורשים.

ולכן אחר חטא המרגלים אשר מאסו ישראל בארץ חמדה, והי' אז עלבון לארץ ונתעב ביאתם לארץ, בישר הקב"ה פ' נסכים וחלה - שיש בהם פיוס ושמחה לארץ ולמזבח שיתוקן הקלקול של חלתו של עולם ואת אשר נתגרש ממקום המזבח, וישובו ישראל לנויהם ואז תשמח ציון בבניה. וע"כ כפ' נסכים כתיב "כל האזרח", ודרשו חז"ל שרק ישראל מביאין נסכים ולא עכו"ם - כי כוונת ניסוך היין שייך דוקא לישראל הכלולים בשיעור קומתו של אדה"ר, וע"י ביאתם לציון אם הבנים שמחה בקיבוץ בניה לתוכה, שבטלה גירושי אדה"ר. אבל העכו"ם אינם כלולים באדה"ר רק באדם בליעל כידוע, ואינם מושרשים בארץ ישראל אלא בשבעים ארצות, וע"כ אין להם שייכות לנסכי היין במזבח, שהמכוון בהם לשמח את ציון בקיבוץ בניה לתוכה.

וזהו הענין שדרשו חז"ל עה"פ "בבואכם אל הארץ וגו' והי' באכלכם מלחם הארץ וגו'": משונה ביאה זו מכל ביאות שבתורה, שכולן נאמר "כי תבא" "כי תבואו" והיינו לאחר ירושה וישיבה, אבל כאן נאמר "בבואכם", שמיד שנכנסו בה ואכלו מלחמה נתחייבו בחלה, ע"כ. והיינו כי מצוה זו שייכת לעצם ביאת ישראל לארץ, שבזה מתוקן גזירת "יגרש את האדם", כי ישראל שבים לנחלתם. וע"כ גם אחז"ל "בבואכם" ביאת כולכם דוקא ולא ביאת מקצתם, והוא מטעם הנ"ל.

וע"כ אחז"ל: "לך אכל בשמחה לחמך" זו פ' חלה, "ישתה בלב טוב יינך" זו פ' נסכים, "כי כבר רצה האלקים את מעשיך" זו הכנסת ישראל לארץ, כי במצות נסכים וחלה אנו מרצים ומפייסים לציון שתשמח בביאת ישראל לארץ כנ"ל.

המקדש והקודש - ר"ה ויוה"כ ענין לשכת הגזית

נקדים מה שאיתא בגמ' (יומא נד.), למה נקראת [מקום המקדש] אבן שתי' שמשם הושתת העולם. ופירושו, כמו כשאורגים בגד מתחילים ומותחים מתחילה חוטי שתי ואח"כ אורגים הבגד, נמצא השתי הוא יסוד והנקודה הראשונה של הבגד, וכמו כן אבן שתי' [מלשון שתי] משם הושתת העולם, שם היתה התחלת היצירה ונקודה הראשונה של הבריאה, ומשם נתפשט ונשתלשל שאר העולם. נמצא הנקודה ההיא היא המקום ששם הי' יחוד של יוצר עם יציר, בורא עם נברא, מטביע עם טבע, ולפיכך

שם הוא המקום הקרוב להקב"ה ביותר וזה שער השמים ודרך שם עולים התפילות וכו'.

והנה כאן בעוה"ז שהוא ככדור, המקום הגבוה בזה העולם הוא המקום שממנו הושתת העולם. ולכן אמרו חז"ל (קידושין ס"ט) א"י גבוה מכל הארצות, שמשם נתפשט שארית העולם. אולם הנקודה המרכזית של א"י עצמה היא ירושלים. ולכן ירושלים גבוה מכל א"י והנקודה האמצעית של ירושלים היא מקום המקדש עוד יותר גבוה, ומשם הושתת העולם, ולכן בהמ"ק נקרא הר, כמש"נ והביאותים אל הר קדשי, וכן בהר ד' יראה.

וע"ז אמר הנביא (ישעי ב'), והי' באחרית הימים נכון יהי' הר בית ד' בראש ההרים, פי' שאז ישיגו שירושלים גבוה מכל המקומות ומשם הושתת העולם, ונמצא שכל העולם כלול בירושלים, ולכן נקראת הר מלשון הריון, כי כמו הריון מתחלת מנקודה אחת ונקודה זו מתרקמת וממנה נעשה קומה שלימה של רמ"ח איברים, כך ירושלים היא היתה הנקודה של התחלת הבריאה וממנה הושתת כל העולם.

אולם יש עוד דרגא למעלה מזו, ונקודה יותר מרכזית ויותר כוללת מזה, והוא למעלה מדרגת ההריון כשעדיין הטפה במח האב, וזה נקרא הרהור מלשון הר ע"ג הר, וזהו מקום המקדש, היא הנקודה הראשונה ששם הי' יחוד בורא ונברא ומשם הושתת העולם. וזהו שאמר הנביא, שאז באחרית הימים יכירו שמקום המקדש הוא הר בית ד' בראש ההרים [ירושלים] הר ע"ג הר, ושם כלול כל העולם שהושתת משם.

וכידוע העולם נברא בג' בחינות, עולם, שנה, נפש, ומה שיש במקום יש בזמן. וכמו שבמקום יש ירושלים ובנפש יש מ' יום של יצירת הולד, כן בזמן יש המ' יום שמן ר"ח אלול עד יום הקדוש, שמזמן ההוא הושתת כל השנה. וכמו שבמקום יש הר ע"ג הר, דהיינו מקום המקדש וקה"ק, ובנפש יש הרהור כנ"ל, כן בזמן יש ר"ה ויוהכ"פ שהם הזמן שהקב"ה מחדש את הבריאה, ואז בר"ה העולם חוזר לשורשו, ואז הוא היחוד בין בורא לנברא כמו הקה"ק כנ"ל, ואז האדם הוא קרוב ביותר להקב"ה. וכל כמה שנתרחק מר"ה נתרחק מן היחוד ההוא, כמו העולם כ"כ שנתרחק מירושלים ומא"י יש יותר טומאה. וכמו שקה"ק כולל כל העולם בתוכו, כן ר"ה כולל כל הימים ממש כמו הראש שכולל כל הגוף.

וכמו שיש מ' יום ביצירת הולד, שאז יוכל להתפלל על הולד שיהא זכר, ולאח"ז הוא תפילת שוא כדאי' בפ' הרוואה, כן מר"ח אלול עד יום הק' אז הוא יצירת השנה, ואז צריך להתפלל על כל השנה אבל לאחר מ' יום אלו קשה מאד לשנות את הגז"ד. נמצא שבר"ח אלול מתחילים לעלות על הר ה' [כמו מרע"ה] עד שמגיעים לראש ההר, דהיינו ר"ה ואח"כ יוה"כ.

וכן בנפש יש נשמה אחת כוללת כל הנשמות והוא נשמת אדה"ר, ולכן אדה"ר הנפש הכללי, נברא ברה"ה הזמן הכללי, ממקום כפרתו מקום המקדש המקום הכללי. ועל הזמן הזה נאמר דרשו ד' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב, כי אז הוא הזמן שמתחד הטבע עם המטביע כנ"ל.

נמצא שכל הדברים הנ"ל הם מועט מחזיק את המרובה, כמו זרעונים קטנים אשר בתוכם כלול כל האילנות הגדולות שיצאו מהם. ואם יהי' הזרע מושחת גם האילן יהי' מושחת, נמצא שהזרע אף שהוא מועט הלא מחזיק הוא את המרובה. וכן מצינו בא"י שנקראת ארץ צבי כידוע (כתובות קיב), דהיינו שהוא מועט מחזיק את המרובה. וכן בירושלים מעולם לא אמר אדם צר לי המקום שאלין בירושלים, שהי' מועט מחזיק את המרובה. וכן בהר הבית עומדים צפופין ומשתחווין רוחים. וכן בקוה"ק מקום הארון אינו מן המידה. ובכל המקומות הנ"ל הי' מועט מחזיק את המרובה, כי שם לא שלטו כללי הטבע, לפי שממש נברא הטבע ושם נתיחד הטבע עם דבר שלמעלה מן הטבע כנ"ל. וכן המ"ח שעות של היומא אריכתא ר"ה הם מועטים המחזיקים את כל השנה בתוכם.

וכן מצינו במד' על הפסוק "אשא עיני אל ההרים" אל ההורים, אל האבות שגם הם נקראים הרים כיון שמהם הי' ההריון של כלל ישראל, וכן נולדו האבות בימים האלו, כדאיתא בריש מס' ר"ה. שמפני כך נקרא תשרי ירח האיתנים שנולדו בו איתני עולם.

וכיון שידוע שהקב"ה הסתכל באורייתא וברא עלמא והתורה היא מפת העולם, וכל מה שנמצאת בעולם מקורו הוא מהתורה, ע"כ גם בתורה צריך להיות מקום שהושתת ממנו כל התורה. ולר"א דבתשרי נברא העולם אז שורש התורה הוא בראשית [אותיות א' בתשרי] ולר"י בניסן נברא העולם הוא וי"ו דגחון ואכמ"ל.

והנה בתוס' (ריש מס' גיטין) כתבו שספר דברים אינה נחשבת כשאר הספרים, רק שהיא חזרה של שאר התורה כמו שנקראת משנה תורה. והנה בפ' שופטים בפ' זקן ממרא כתיב כי יפלא וגו' וקמת ועלית אל המקום וכו'. וכתב רש"י, מלמד שביהמ"ק גבוה מכל המקומות. ולכאורה מה בעי דבר זה ללמוד מהכא בפ' זקן ממרא.

ולפי כל הנ"ל יובן. כי הנה הסנהדרין הם המורים של התורה ומשם יצא הוראה לישראל, והם שורש התורה. ולכן החכמים כי יפלא מהם דבר צריכים לילך לשורש התורה שהיא הסנהדרין. ולכן צריכין הסנהדרין לישב בלשכת הגזית במקום המקדש, כי כיון שהקב"ה הסתכל באורייתא וברא עלמא, וכיון ששורש הבריאה הוא שם גם שורש התורה בודאי הוא שם. לכן איתא בגמ' דילפינן מ"המקום ההוא" המקום גורם, שאם לא היו הסנהדרין במקומם אין כאן דין זקן ממרא. כי דוקא המקום גורם, לפי שאז פגם הזקן ממרא בשורש התורה, ולכן ענשו חמור כ"כ במיתה. משא"כ כשאין

הסנהדרין במקומם לא פגם כ"כ. וזהו שכתב רש"י נתינת טעם למה כי יפלא ממך דבר כו' צריך אתה לילך לשם ומציין תצא תורה והמקום גורם, מפרש רש"י לפי שמקום המקדש גבוה מכל המקומות לפיכך שם הוא שורש התורה.

וראה זה פלא. במסורה שנדרפסה בחומשים אחר ספר דברים, איתא שאמצע ספר דברים הוא הפסוק ועשית על פי הדבר אשר יורוך מן המקום ההוא. ע"כ. ולפי האמור, ביאור הדבר הוא, שספר דברים הוא משנה תורה וכוללת כל התורה כמ"ש התוס' הנזכר לעיל. וספר דברים כמו התורה בכללות, כולל כל העולם, וכמו שבעולם יש נקודה אחת באמצע הישוב שמשם תצא תורה, והוא מקום המקדש, כן בספר דברים, אמצע הספר הוא מקור אמצע הישוב. ולכן דוקא בפסוק זה שהוא האמצע של ספר דברים - ועשית על פי הדבר אשר יורוך מן המקום ההוא, דוקא מאמצע הספר הזה, ילפינן שהמקום גורם כי הוא אמצע הישוב. וכמו שיש נפש מכוסה ומקום מכוסה וזמן מכוסה, ושורש הכל בתורה, כן יש בהלכות התורה ג"כ הלכות מכוסות והם שורשי הלכות. והלכות כאלו אינם מתבארים לשבטים, רק דוקא במקום מופלא וע"י נפש מופלא. והיינו כי יפלא ממך דבר למשפט משום שהלכה זו שייכת לירושלים דוקא, וקמת ועלית. ולכן אין חייב זקן ממרא אלא על דבר שזדונו כרת דהיינו הלכות שרשיות בתורה. וכן תפילין שכתובות בו שרשי התורה שייכן לראשית, כמו יחוד ד', יציאת מצרים, וקדושת בכורה.

ולכן קורין בעשיית פ' האזינו כי כמ"ש הרמב"ן כל מה שהי' הוה ויהי' וכל אדם הכל יש לו שורש בפ' האזינו, נמצא שהאזינו הוא השורש של הכל והוא מועט מחזיק את המרובה. ובזה יובן מה שאמרו מוני המצוות, דמצות כתיבת ס"ת היא "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת". וצריך ביאור הלא לא כתיב רק השירה הזאת, ולפי הנ"ל יובן דכל התורה כולה כלולה בהאזינו [כמו שיש ששים רבוא אותיות לתורה כנגד נשמות כל ישראל, וכל ישראל יש לו שורש בפ' האזינו כנ"ל נמצא השירה הזאת כוללת כל התורה].

ובזה נבוא לבאר כמה שהתחלנו, יען שמקום המקדש גבוה מכל המקומות, מקום היחוד של טבע ומטביע, מועט המחזיק את המרובה, וגבוה ממקום וטבע, לכן א"א לגלותו בעוה"ז בגילוי גמור. כיון שאינו תופס מקום כלל בזה העולם כנ"ל, רק צריך דרישה וחקירה כמו שעשה דוד עד שמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב.

וכמו כן הוא בר"ה, כיון שהוא למעלה מן הזמן [כמו מקום המקדש] ג"כ צריך דרישה והכנה כל חודש אלול כדי לזכות ולמצוא את הר ה', וכמו דהמע"ה שאמר אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה אף אנו מנודים שינה מעינינו ומשכימים לסליחות. וזהו מה שמתפללים בליל ר"ה מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו. הלאוי שנזכר להיות מאותן שדרשו ומצאו את הר ה' ביום מחר, ולא נאחר את המועד ח"ו.

ואומרים נקי כפים ובר לבב הוא יזכה לעלות מחר בראש הר ה' דכמו שבביהמ"ק ערל וטמא אסור לבא שם, כן ר"ה ערל לב וטמא לא יבוא שם. ומי שלא הכין את עצמו לשם לא יבא שם כי כמו שמקום המקדש נסתר כן ר"ה נסתר ונתכסה כמש"נ בכסה ליום חגיגו. וצריך דרישה כדי לזכות לקבל בר"ה מה שצריך לקבל על כל השנה, ואז, אם לשכנו תדרשו, מבטיחנו הכתוב, ובאת שמה. וזהו מה שאנו מתפללים בימים אלו אל תסתר פניך ממני נזכה שנוכל למצוא ולגלות את הר ה' את היום הנורא אשר בו תלוי כל השנה. ואפילו לאאע"ה ה' א"י מכוסה כמו שאמר לו הקב"ה אל הארץ אשר אראך ולא גלה לו איזה ארץ. וכן על מקום המקדש ארץ המוריה. וכן היום הזה ר"ה כלול הוא מיש ומאין, ואז יש הארה מספירת כתר ואפי' המלאכים שואלים אי מקום כבודו, רבש"ע אל תסתר פניך ממנו.

ובזה נבין למה הקדמונים נתנו רמזים הרבה לחודש אלול והכל בראשי תיבות כמו אנה לידו ושמתי לך, איש לרעהו ומתנות לאביונים, את לבבך ואת לבב, אני לדודי ודודי לי, וכו' כי ענין ר"ת הוא שהראש תיבה מחזיק בתוכו את כל התיבה והוא מועט מחזיק את המרובה ממש כמו חודש אלול ועשי"ת, וכו"ל ר"ת של ר"ה הוא ה"ר. ומצאתי רמז לדברינו, בס' אמרי נועם איתא שרא"ש השנ"ה בגימ' בי"ת המקדש.

והנה קדושת המקדש אינה קדושה עצמית אלא שנתקדשה כשבנו את בהמ"ק ע"ד שנתקדש המשכן כשעשאוהו, אבל קדושת הר המוריה יש בה קדושה עצמית מעת בריאת העולם שמשם הושתת העולם, והוא המקום אשר בחר בו ה' כמ"ש המקום אשר יבחר ה' בו ע"ד שנאמר באברהם אשר בחרת באברם. וע"כ שם הר המוריה הוא ע"ש שמשם יוצאה הוראה לישראל כמ"ש חז"ל. והדיוק במה שנקטו משם יוצאה להורות שקדושתה קדושה עצמית ומקורית שמשם יוצאה ומתפשטת. וע"כ בחי' זו מכוונת ליוה"כ שביום זה באים לנקודת הראשית והמקור ששם אין חטא ואין דין בחי' לית שמאלא בעתיקא. וכן א"ל אר"ץ המורי"ה בגימ' עתיק"א, וע"כ יו"ם הקדוש בגימ' ה"ר המורי"ה כי הוא מכוון דייקא לבחי' הר המוריה ולא לבחי' המקדש כמו שנתבאר.

וכמו במקום, בהררי ציון שמה שלא שלטה קללת אדה"ר וכמאמר המשורר כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם. ומבואר בספה"ק הטעם ללבישת מנעלים כדי להפסיק האדם מהאדמה שהיא ארורה מקללת אדה"ר, ארורה האדמה בעבורך, אבל בעזרה אדרבה, לא יכנס במנעלו, והכהנים הולכים דוקא יחפים כדי ליגע במקום קדשו ששם צוה ה' את הברכה חיים, ולכן במקום המקדש אין ראוי להיות בחי' שינה, שהיא א' מס' במיתה, ויעקב אבינו כשנודע לו באיזה מקום הוא ישן אמר מה נורא המקום הזה, ואנכי לא ידעתי שאילו ידעתי לא ישנתי במקום קדוש הזה. ואמר הכתוב הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים בבית ה' כלילות, כי בבית ה' אין

ישנים בלילות, כי היא מקום החיים והברכה, יברכך ה' מציון. ולכן איתא במס' מדות (פ"א מ"ב) שכן לוי שנמצא ישן רשות ה' לו לשרוף את כסותו כי האיך אפשר לישן במקום שלא נפגם מחטא אדה"ר ואינו תחת קליפת המיתה, ואם הוא ישן במקום זה והמשיך על עצמו פגמו של חטא אדה"ר, שורפין את כסותו, תתקיים בו בחינת וידעו כי ערומים הם, כמו שאירע לאדה"ר אחר החטא.

ובמקום המקדש שם יש תמיד חיים והתחדשות ההיפוך משינה ומיתה וכמאמר הכתוב שתולים בבית ה' בחצרות אליקינו יפריחו, ושם בבית ה' עוד ינוכחן בשיבה דשני"ם ורענני"ם יהיו בגימ' רא"ש השנ"ה.

וכן בזמן, ראש השנה לא נפגם בחטא אדה"ר, והוא יום בריאת אדה"ר, ויפת באפיו נשמת חיים, וביום זה פגם אדה"ר וקלקל וגרם להביא מיתה לעולם, ולתקן זה בכל שנה אנו תוקעין בשופר בר"ה ואז גם למעלה יתקע בשופר גדול, ומתעורר בכל שנה בחי' ויפת באפיו נשמת חיים ומנשימה זו יוצא קול השופר והשופר מעורר אותנו עורו ישנים משינתכם ולא תפלו לבחי' מיתה ושינה, שפרו מעשיכם ובחרת בחיים.

וע"כ איתא בירושלמי שאין לישן בר"ה, כי כמו שמצינו ביע"א שאמר "אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי", ופירש"י: שאם ידעתי לא ישנתי במקום קדוש כזה, ע"כ. הרי שבמקום המקדש אין מן הראוי להביא בחי' השינה. וה"נ בר"ה, שאז בחי' המקדש באה אל ישראל בכל מקום שהם, אין ראוי לישן במקום קדוש. וביוה"כ הוא בבחי' גבוה יותר, בבחי' "של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא", ואעפ"כ לא נאסרה השינה, כי ר"ה הוא בבחי' חיצונית העולמות ויוה"כ הוא בבחי' פנימיות ואין פוגם אז בחי' השינה. וצריכים להתכונן לפני בוא האורח הגדול בחי' הראשית, אשר מה נורא היום הזה, ונקרא "ימים נוראים", כמו שאמר יעקב מה נורא המקום הזה, ותוקף קדושת היום הוא נורא ואיום. וצריך לעורר היראה בלב, כמ"ש הרה"ק ר"פ מקאריץ זצוק"ל שאף שבשאר המועדים העיקר לעורר האהבה, אבל בר"ה הזמן לעורר היראה.

ואי' במד"ר ויצא (פר' ס"ח ג') יש שהוא הולך אצל זווגו ויש שזווגו הולך אצלו. יצחק זווגו בא אצלו יעקב הלך אצל זווגו, ע"כ. והענין בזה כי הנה כל ענין זווג בעוה"ז הוא משל אל היחוד של הקב"ה עם כנסת ישראל. ויש שאנו הולכים אל הקב"ה כמו בשלש רגלים שאנו עולים ליראות את פני ה' וזה בחי' זווגו בא אצלו. אך יש לפעמים שהקב"ה בא אלינו וזה בחי' הולך אצלו זווגו. וזה כמו שביארנו שבר"ה ויוה"כ אין עולים לרגל כי אז בחי' המקדש באה אלינו.

וכראש השנה בא בחינת מקדש לעולם וקדושת ביהמ"ק מתפשטת בכל העולם, כי הוא ראשית הזמן כמו המקדש שהוא ראשית המקום, ובכל יום ויום מעשרת ימי

חשובה וזכים למעלה נוספת של בחינת ראשית עד שביום הקדוש משיגים את כל העשר קדושות עד בחינת קדש קדשים. ולכן ברה"ה ויום הק' אין עלי' לרגל, כי אז בחינת המקדש באה אצלינו בכל מקום, ולכן מרכים בהשתחוואות בתפילת ר"ה ויום הק' כי אז בחי' המקדש בא לנו ושם נעלה ונראה ונשתחווה לפניך. ולכן המנהג ברה"ה ויום הק' שהבעל שחרית צועק המלך ממקומו ואינו ניגש קודם אל העמוד, לרמוז שבחי' המלך בא אצלינו ומתפשטת בכל העולם.

מקום קדוש זה למעלה מן המקום ולמעלה מן הזמן

והנה בשפת אמת כ' דלכך נקרא ביהמ"ק בשם "מקום" סתם, כי המקום ההוא שורש כל המקומות. והדברים מתבארים ביותר ע"פ דברינו בשבת העל"ט עה"פ "כי תצא למלחמה על אויביך וגו'", שהחתם סופר מדקדק על מה הזכיר הכ' ענין היציאה למלחמה, והלוא בא לומר ענין לקיחת יפ"ת שזהו בשעת המלחמה עצמה ולא בעת היציאה. וכתב לבאר ע"פ הקדמה שכבר מובאת בקדמונים, שכיון שאין ביכולת האדם שיכונן מחשבתו תמיד כראוי לעבוד השי"ת בטוהר הלב כדבעי, לכן כאשר זוכה לזמן שיש לו טהרת הלב וכל מחשבתו רק לעשות נח"ר ליוצרו, יתנה וימסור מודעה על כל המצוות שיעשה באותו היום שיהיו על דעת מחשבה זו שיש לו עכשיו. ואף שיבואו בלבו מחשבות זרות ופניות יהיו בטלים ומבוטלים, ויחשבו מעשיו על דעת מחשבה זו של עכשיו.

וזה ענין הנדר שנדר יע"א "אם יהי' אלקים עמדי וגו' והאבן הזאת אשר שמתי מצבה וגו' עשר אעשרנו לך", כי אחר המראה הגדל שהי' לו אז בחלומו, הי' אז בבחי' גבוה והיתה כל מחשבתו בשביל הבוי"ת, והי' ירא שיבואו עתים שלא תהי' מחשבתו ברה וזכה לשמו ית'. לכן עמד אז והתנה שכל העבודות שיעשה בהקרכת הקרבנות ובעשיית מזבחות ונתינת מעשר מכל אשר יש לו, הכל יהא "לך". וכל הנדר היא התיבה האחרונה "לך" - שכל מעשיו יהיו בשביל השי"ת על דעת המחשבה של עתה, ולא לשום כוונה אחרת.

וחש"ה "כי תצא למלחמה על אויביך", שתהא כוונת יציאתך למען כבודו ית' בשביל שהם "אויביך" - והיינו שהם אויבי ה', כי כל האויבים את ישראל הם אויבי ה', כפירש"י עה"פ "ינוסו משנאיך מפניך". וע"י שתמסור מודעה שכל מעשיך בשביל הבוי"ת, אזי אף שתראה בשביה אשת יפ"ת וחשקת בה, מ"מ אין זה הפסד, כי תחילת מחשבתך להי' הי', עכת"ד.

והנה מדקדוק לשונו נראה שמסירת מודעה לא מהני אלא על אותו היום בלבד. וא"כ צ"ב היאך כתב שיע"א מסר מודעה אז על כל העבודות שיעשה בעתיד, והרי אין זה ליום א' בלבד. וא"כ לכאורה סותר את עצמו מיני' ובי'.

ונראה, דבאמת לא מהני מסירת מודעה כ"א לאותו היום, כי כל יום הוא שיעור קומה בפ"ע וכאשר חולף יום עבר תקופה של זמן, וכל יום הוא ניצוץ בפ"ע (כאשר ביאר האוה"ח הק' בפ' יחיא). ואמנם הנה חזינן שהמנהג למסור מודעה לפני ר"ה על כל המצוות שיעשה במשך השנה שיהיו למען כבוד שמו ית', כמו שנדפס בסדר התרת נדרים. והענין בזה, כי כל השנה כולה היא שיעור זמן בפ"ע וכיומא אריכתא דמיא, שבר"ה נקצב גורל כל השנה. וע"כ אי' בזה"ק שר"ה נקרא "היום" (כדאיתא בחג"ג רל"א ובכמה מקומות: בכל אחר ויהי היום דא ר"ה, עכ"ל), כי ר"ה הוא זמן שאף בשאר ימות השנה ניתן להאמר עליו "היום", כי גורלו של כל יום נקבע בר"ה וכולא בתר רישא גריר. ונמצא שר"ה הוא ראשיתו של כל יום, ובכל ימות השנה כשעומד באיזה יום שהוא, יוכל להתיחס אל ר"ה כאילו הוא בו ביום, ויאות לקראו בשם "היום". ולכן שייך אז למסור מודעה על כל השנה, שהרי זה כמי שמסר מודעה על יום זה.

והנה בחי' הזמן שוה לבחי' מקום, והם במשקל א' ובבחי' אחת הם. וכמו שר"ה הוא ראשיתו של הזמן, כך האבן שתיה הוא מקום הראשית של כל העולם, שממנו הושחת העולם. וע"כ במקום ההוא הוא בחי' ר"ה בכל השנה כולה. ולכשתמצי לומר, אר"י כולה בחי' ר"ה ומקום האבן שתיה הוא בחי' יוה"כ, שהוא בחי' היובל שלמעלה מן הזמן. כי מקום הארון אינו מן המדה, שבמקום ההוא אין שולטים גבולי החשבון, כי במקום ההוא נשקי שמיא וארעא. וע"כ שם בחי' יוה"כ שהוא למעלה מן הזמן. וידוע כי גם יוה"כ נקרא ראש השנה, כדאיתא ביחזקאל מ'. ולכך כאשר עמד יע"א במקום ההוא שהוא למעלה מבחי' הזמן, ה"י ראוי במקום זה למסור מודעה על כל הזמן, שכל עבודתו שיעבוד להשי"ת יהא רק למען שמו ית'. ומהני מסירת מודעתו לא רק לאותו היום כי המקום גורם וכנ"ל.

ועד"ז בכל ר"ה, מי שזוכה מגיע ביום זה לעמוד בהר ה' ובמקום קדשו, ואז יכול למסור מודעה על כל השנה שתהא כל עבודתו מכוונת למען שמו ית'. ואמנם לאו כל אדם זוכה לזה. ותנאי יש בדבר, שיתכונן האדם בימים הקודמים ויעלה להר ה', ואז יזכה ויעמוד בר"ה במקום קדשו. ובהיותו נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשו ולא נשבע למרמה, יוכל למסור מודעה על כל השנה. ואז אף אם נופל במשך השנה, מ"מ "אין זה הפסד" (כלשון החת"ס הנ"ל). אבל בלא"ה, ל"ע אינו עומד בר"ה בהר ה' ח"ו.

ולכן אומרים בליל ר"ה "לדוד מזמור וגו' כי הוא על ימים יסדה וגו'" - כי "יום" רומז לתשובה שמספרו של י"ם הוא חמשים, שהוא שער הני' שהוא עולם הבינה ששם שורש התשובה, עדשה"כ "ולבבו יביין וש"ב ורפא לו" (כמבאר בספה"ק). והרה"ק מלעכוויטש זי"ע פ"י "כי הוא על ימים יסדה" - היינו על התשובה, "ועל נהרות יכוננה" - על תפלות מאירים, מלשון "נהורא". ומקדימים ענין התשובה, שאז אפשר לעלות בהר ה' ובמקום קדשו.

ועל דרך זה, יש לבאר דברי השפ"א, כי מקום המקדש הוא הראשית של המקומות, ולפיכך נקרא מקו"ם סתם, כמו שר"ה הראשית של הזמן נקרא היר"ם סתם.

ומצינו שאמר הקב"ה ליע"א "הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה", ואחז"ל שקיפל הקב"ה כל אר"י תחתיו. וצ"ב היאך שיך לומר כן, והלא היו יושביה עליה. אכן ענינו כנ"ל, שמקום המקדש הוא השורש של כל ארץ ישראל, ולכן כל אר"י מקופלת תחת המקום ההוא. והגם שכל העולם ג"כ שורשו מהמקום ההוא, מ"מ בבחי' קדושת המקום הוא שורש לאר"י בלבד, כי חו"ל היא אדמה טמאה. ולכן במקום קוה"ק הונחו שני לוחות הברית שעליהם כתובים עשרת הדברות שהם כוללים את כל התורה כולה (וכמו שהביא ברש"י בס"פ משפטים בשם ר' סעדי' גאון). כי התורה היא מפת העולם ואסתכל הקב"ה באורייטא וברא עלמא. ונמצא שעשרת הדברות שהם הנקודה הכוללת כל התורה מכוונים נגד מקום האבן שתיה שהוא המקום הכולל כל העולם. וע"כ ראוי ויאות שיבואו עשרת הדברות ויונחו במקום קודש הקדשים.

ועד"ז בר"ה כשיהודי אומר "זה היום תחילת מעשיך", אזי כל הזמן מקופל תחתיו כי אז הוא הראשית של הזמן, ויכול אז למסור מודעה על כל הזמן.

והטעם בכל זה, כי מדות וחשבונות הם המנהגים את כל עניני עוה"ז, אבל בשמים אין ההנהגה לפי כללים אלו, כי למעלה בשמים ממעל הוא למעלה מן המקום ולמעלה מן הזמן. ומקום קוה"ק שמשם הושתת העולם, הוא סוף בחי' שמים ותחילת בחי' ארץ. ולכן במקום זה אין נוהג ענין חשבון ומדה כלל.

והנה היובל הוא בחי' קודש הקדשים שהוא בסוד חמשים. ומצינו בקוה"ק שמקום הארון אינו מן המדה, כי שם אין שולטים חוקי חשבון הזמן והמדה, ששם הוא האבן שתיה שממנו הושתת העולם. וכשברא הקב"ה את העולם, התחיל בבריאת שמים ואח"כ בבריאת הארץ ובאבן שתיה שם הסתיימה בריאת השמים והיתה תחילת בריאת הארץ. ונמצא ששם במקום ההוא יש בו מבחי' שמים, ואין נוהגים בשמים חוקי הזמן [וכמו שהבאנו (כפ' שמיני) דברי בעל התניא בענין יחודי האורות הנעשים ע"י פעולת המצוות והזמנים, שאין כל חסרון במה שהזמן בחו"ל הוא שונה מבארץ ישראל, כי בשמים אין כלל זמן]. וע"כ בקוה"ק הוא למעלה מן המדה והחשבון. וכן בהר סיני שהרכין הקב"ה את השמים על הארץ, ה"א אז בחי' זו שלא שלט אז חשבון הזמן, וה"א אז בחי' היובל שהוא בסוד קוה"ק והוא למעלה מן הזמן.

ומה"ט המן ששרשו בבחי' עתיקא שהוא השורש והאבן שתיה של כל הבריאה, לא היה לו שייכות עם חוקי החשבון כלל, ולכך המרבה לא העדיף והממעיט לא החסיר. ולכן השוו קטן וגדול במדות העמר, כי אף שבדרך כלל אין שיעור אכילת הקטן שוו לזה של גדול, אבל נשתנה המן שלא שלט בו כלל חוקי החשבון. ומזה הטעם צוה הקב"ה להניח צנצנת המן לפני העדות בקודש הקדשים, דכיון ששרשו

מבחי עתיקא ממקום אבן שתיה של הבריאה, לכך מקומו ראוי לו שיהא מונח במקום האבן שתיה בקדש הקדשים. ומה"ט אמר הכתוב "כאשר צוה ה' אל משה ויניחהו אהרן לפני העדות למשמרת", ששינה הכתוב סגנון הלשון, שהי' ליה להקדים "ויניחהו אהרן וגו' כאשר צוה ה'", אבל היות כי מקום הארון אינו מן המדה, הרי לא היה שייך לכוון להניחו על מקום העדות כי אין שם בחינת מקום כלל, ואינו תופס מקום, אלא דע"י שצוה כן הקב"ה אסתייע מילתא וכוון אל מקומו הנכון. וזהו שאמר "כאשר צוה ה' אל משה", דע"י צויו של מקום "ויניחהו אהרן לפני העדות", יכול היה אהרן להניחו לפני העדות.

וגם חג השבועות שהוא יום החמשים, ג"כ מבחינה זו. שהרי החשבון נוגע רק לעוה"ז ולשבעת ימי בראשית. ואחר שספרו שבעה פעמים שבעה, נתעלו לבחי' חמשים שערי בינה, שהוא שייך לשמים ולא לארץ. ולכן כמו שבמקום אבן שתי בקוה"ק שם המקום שהשמים נוגע בארץ, ומשם מתחילה בריאת הארץ, כן בחג השבועות הוא יום שהשמים נגעה בארץ, כי הרכין ה' שמים על הר סיני. ולכן שבועות הוא היום שבו ניתנו ונשמעו ונחרתו על הלוחות עשה"ד, שיום זה הוא יום עשרת הדברות, והוא בזמן מה שקוה"ק הוא במקום. וכמו שבבחי' מקום, מקום הארון אינה מן המדה, כן הוא בזמן, כי זמן הארון - יום החמשים אינה מן המדה.

וכמו שהארון אינו תופס מקום, ואם תמדוד מקומו יש עשרים אמה בקוה"ק בלעדו, כן יום החמשים אינו תופס זמן, כי לפי החשבון ניתנה תורה ביום הני"א לספירה, והוא באמת יום נ' לספירה. כי מה שהוסיף משה יום א' מדעתו לא שינה ח"ו ממה שצוה הקב"ה, רק יום החמשים אינו תופס מקום לפי החשבון ונותן מקום ליום הני"א לשמש עמו ביחד. ולא כענינים גשמיים שכל אחד תופס מקום או זמן ואי אפשר לדחותו ממקומו שיתפוס ענין אחר מקומו עמו ביחד. וזהו הוסיף משה יום א' מדעתו, כי בבחי' נפש, גם משה רבינו מבחינה זו ויכול להיות על שני מקומות בפעם אחד, כמו שדרשו חז"ל עה"פ "ולא ידע איש את קבורתו" - כי הוא מבלבל את מי שרוצה ליחס לו מקום. ומי שעומד למעלה נדמה לו שנקבר למטה, ומי שעמד למטה נדמה לו שנקבר למעלה (סוטה יד.), כי כללי המדה אינם נוגעים למשה, כי הוא בנפש מה ששבועות הוא בזמן ומה שמקום הארון הוא במקום.

כי משה רבינו הוא בחי' היוכל (כמ"ש בספה"ק). וכמ"ש בחת"ס, שהרי כיוה"כ העבירו שופר תרועה של יובל, ואז עיקר היוכל שהעבדים יוצאים לחירות, והנה בשנה יש שנה ימים, צא מהם עשרה ימים מתחילת השנה עד יוה"כ, נשאר שמה"ה יום במספר משה, כי הוא בסוד היוכל. [נראה, שזה מרומז בר"ת מתרת" שב"ת השביעי"ת]. ולכן משה רבינו, שהוא בבחי' היוכל והוא האיש אשר עלה למרום, הוסיף יום אחד מדעתו - כי בחי' היוכל הוא למעלה מן הזמן, ועדיין ניתנה התורה ביום ר' בסיון.

ומתורץ קושיית המג"א איך אומרים זמן מתן תורתנו ביום חמשים, והלוא ניתנה ביום נ"א. כי אם אתה עוסק ביום החמשים, יום נתינת עשה"ד, אין אתה יכול בשום אופן לקבוע לו ולצמצם לו זמן. כי נתאמת מה שאמר הקב"ה שתנתן תורה ביום החמשים, ומה שאמר משה שתנתן ביום נ"א, ושניהם בזמן אחד שאינו תופס זמן.

ובזה י"ל במה שנהגו תלמידי הבעש"ט להאריך בסעודה שלישית עד אחר השבת. כי השבת הוא בחי' השמיטה, ובעת רעוא דרעוא שהוא עיקר תוקף השבת, אז הוא הבחי' של יובל, שבת שבתן. ובעת ההיא נמצאת בחינתו של משה אשר בהאי רעוא אסתלק משה [שהוא בחי' היוכל כנ"ל], ולכן אין שולט אז הזמן, ואף לאחר זמן השבת נמשכת קדושת השבת בבחי' נחלה בלי מצרים. ואף שבחוצות כבר עוסקים בעניני חול, מ"מ במקום שיושבת כנסיה לשם שמים באחזה ודביקות, שם בחי' היוכל ואין שם שליטת הזמן.

וכבר בארתי במקום אחר, שבפרשת יתרו ובפרשת ואתחנן [פרשיות של עשה"ד] אין מנין הפסוקים של המסורה מכון לפי המציאות. וכנראה שכעשה"ד אין מונים פסוקים אלא דברות, ואז מכון. וזה קשה מאד, כי בדברות ישנם של שני תיבות, כגון לא תרצח, וזה אינו פסוק להלכה. ובארתי שפרשת עשה"ד אינו מכון לפי החשבון, שאין החשבון שולט בו.

וברמב"ם (סוף ה' שמיטה ויובל) כתוב, וזה לשונו: ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו, והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו לדעה את ה' והלך ישר כמו שעשאו האלקים, ופרק מעל צוארו עול חשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, הרי זה נתקדש קודש קדשים ויהי ה' חלקו ונחלתו לעולם לעולמי עולמים, ויוכה לו בעוה"ז דבר המספיק לו וכו' הרי דוד ע"ה אמר "ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי", עכ"ל.

הרמב"ם מרמו כאן, שמי שנדבה לבו אותו לסכול עול תורה ולהיות מנושאי הארון, הארון ישא אותו. והגם שעל פי החשבון לא יספיק פרנסתו, אבל הארון אינו משועבד לכללי החשבון ויפרוק מעליו "עול חשבונות הרבים". ואם עשה כן, הרי "נתקדש קודש קדשים", ובקוה"ק אין ההנהגה ע"פ חשבון.

ואפשר שמה שנתפרסם בישראל השם "כולל" לאברכים העוסקים בתורה, הוא מפני שהם כוללים כמו עשה"ד שכולל התורה כולה, וקודש קדשים שכולל ארץ ישראל כלה, וכמו שמשך שכולל ישראל כולו ונקרא בזוה"ק "כלל דיהודא". והם שפרקו מצוארם עול חשבונות הרבים הם אנשי "כולל", וכן הופיע רוה"ק בלב כל ישראל אשר כן יקראו אותם, וכן שמם.

ולא אנשי כולל בלבד, אלא כל איש מישראל הטרוד בעבודתו על המחיה ועל הכלכלה אשר קובע לעצמו עתים לתורה, וה"בעל דבר" רוצה להטותו מדרכו ואומר לו שע"פ חשבון צריך יותר זמן באיזה יום מסוים או תקופה מסוימת, והיהודי עומד באמונתו והוא אמיץ לב ומקיים שיעוריו הקבועים, הרי הוא פרק מעל צוארו עול חשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם. וכשעת קביעות עתיו לתורה, באותה שעה הוא בן לוי העומד לשרת בירושלים במקום הכולל ונתקדש. קודש קדשים, ומובטח שלא יפסיד עי"ז.

ירושלים וכותל המערבי – נקודת האמונה

ונקדים דברי החת"ס על מה שנאמר לך לך וגו' אל הארץ אשר אראך, דלכאורה לא מצינו שהראה לו הקב"ה לאיזה ארץ כוון. גם צ"ב מ"ש ויעתק משם ההרה, מה טעם להעתקה זו. וגם קשה קו' רמב"ן היאך ירד למצרים ועזב את הארץ שצוהו הקב"ה להיות שם. והביאור כי נאמר בפ' העקדה וירא את המקום מרחוק וגו' ויבואו אל המקום אשר אמר לו האלקים, ואחז"ל שראה ענן קשור על ההר, וצ"ב לפי"ז למה נאמר שבא אל המקום אשר אמר לו האלקים, הרי לא אמר לו אלא הראה לו. אכן כי יש לפרש שמאמר הקב"ה אל הארץ אשר אראך הכוונה על ירושלים, וכל זמן שלא הגיע אברהם לירושלים עדיין לא הראה לו הקב"ה את הארץ שאליה כוון, ולכן אמר ויעתק משם כי עדיין ביקש ודרש את המקום, ולכן גם היה יכול לירד למצרים כי עדיין לא הראה לו הקב"ה את הארץ, ורק אצל העקידה כשהגיע להר המוריה וראה שם ענן קשור בזה נתקיים שהראה לו הקב"ה את הארץ, וע"ז אמר שבא אל המקום שאמר לו האלקים במאמר לך לך וגו' אל הארץ אשר אראך, ולכן רק אחר העקדה קנה מקום קבר בארץ, כי רק אז היתה לו הקב"ה את הארץ, עכתד"ק.

ויש להרחיב ביאור הדברים, כי ירושלים היא נקודת האמונה, שהרי ירושלים היא מקור ההשפעה לכל העולם בגשמיות ורוחנית, שהיא האבן שתיה שממנה נמשכים כל ההשפעות, וכמשקל זה מצות האמונה היא האבן שתיה של כל התורה, שכל המצוות נמשכים ממנה, וכמו שאחז"ל בא חבקוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחיה, וכמו שביאר הרמב"ן שמצות האמונה אינה בכלל תרי"ג מצוות כי היא קודמת לכל המצוות שלא יתכנו המצוות כי אם אחר הקדמת האמונה. ונמצא שהאמונה היא נקודת ציון וירושלים שבתורה נע"ין בס' שערי אורה, מלכות נקראת ירושלים וגם אמונה]. והיא הדיבור הראשון של עשרת הדברות אנכי ה' אלקיך, ולעומת זה בבחי' נפש הרי אברהם אבינו הוא הראש למאמינים, שממנו נמשך מין האדם המאמין בה', וכמו שביארתי מ"ש "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם" (בראשית ב:ד) ודרשו חז"ל בהברא"ם אותיות באברה"ם, כי השלמת הבריאה היתה באברהם אבינו, כי אז נברא מין חדש של אדם המאמין, שהאמונה נתעצמה בו להיות חלק מטבעו, ומאז טבע זה

עובר בירושה לזרעו עד עולם, שהאמונה מוטבעת בזרע אברהם, וע"ז נאמר אתה עשית את השמים וגו' אתה הוא אשר בחרת באברהם וגו' ומצאת את לבבו נאמן לפניך, כי אחר בריאת השמים וכל צבאם והארץ וכל אשר עליה עדיין לא נשלמה הבריאה עד בחירת אברהם אבינו שנמצא לבבו נאמן לפניך, ולכן אברהם הוא בחי' האבן שתיה בנפש כמו ירושלים במקום.

ולפי שירושלים היא נקודת האמונה לכן נאמר בה ע"י הנביא (ירמיה ה:א) "שוטטו בחוצות ירושלים וגו' ובקשו ברחובותיה אם תמצאו איש אם יש עשה משפט מבקש אמונה ואסלח לה", וכמו שאחז"ל על פסוק זה (שבת קי"ט) לא חרבה ירושלים עד שפסקו בה אנשי אמונה, והוא מבואר עפ"י האמור כי ירושלים היא נקודת האמונה, וכשנפסקה האמונה נפסקה ירושלים, ולכן אמר אם יש עשה משפט מבקש אמונה. ובס' מבקש אמונה מבעל שומר אמונים מבאר בפסוק זה שעשה משפט הכוונה על ההתחזקות בבטחון, שגם זה ממדריגת האמונה עי"ש, ואמה"כ ואסלח לה, כי די בזה שאסלח לה, כי בא חבוק והעמידן על אחת.

וכמקובל מהרה"ק רבי הערש מאליק זצ"ל שנגלה לו היאך שהנשמות באו למעלה בקובלא שהם שבים ומתגלגלים הרבה פעמים ואין משיגים תיקונם, ואמר להם הקב"ה שיהא להם תיקון מעתה ע"י שיתחזקו באמונה בלבד, שלא יאמרו "וראלט", והיינו שאילו היה נעשה באופן אחר היה אפשר שישתנה המצב, רק צריך להאמין בהשגחתו הפרטית, ולזה אמר ואסלח לה, שע"י החיזוק באמונה די לסליחתה.

והן הם דברי הזוה"ק (ח"א דף פה.) על הפסוק "הלוך ונסוע הנגבה" (בראשית יב:ט) בדרגין עילאין דמהימנותא שלימתא, וכדין איתבשר דלא יעדי מבנוי לעלמין. שהליכתו לירושלים היא הליכתו בדרגין עילאין דמהימנותא שלימתא, ולכן ירושלים בגימ' ויאמינו' בהוי"ה ובמש"ה עבד'ו, ובא הרמז דייקא בתיבת ירושלם בלא יו"ד כמו שהיא כתובה בדרך כלל בתוה"ק, על דרך שכתב האגרא דכלה עה"כ והאמן בה' שתיבת והאמן כתובה בלא יו"ד כי יו"ד מורה על חכמה, ואברהם אבינו האמן בה' בפשיטות בלא חכמה וחקירה, וכן הרמז בירושלם בלא יו"ד שהוא שלימות האמונה בלא חכמה.

גם בתיבת אברהם נרמז במילוי האותיות אל"ף בי"ת רי"ש ה"א מ"ם שעולה בגימ' ומצא"ת א"ת לבב"ו נאמ"ן לפניך, ולזה אמר שאודיע טבעך בעולם, וקאי על האמונה המוטבעת בו, שע"י שילך לירושלים תתעצם בו האמונה ע"י הצטרפות בחי' נפש עם בחי' מקום, ותמשך בו האמונה בטבעו להיות מורשה לדורות, ולכן ל"ך ל"ך מארצ"ך וממולדת"ך ומבית"ך אבי"ך בגימ' עש"ה משפ"ט מבק"ש אמונה ואסלח לה, שע"י הליכתו לירושלים ימצא שם האמונה בחוצות ירושלים כי שם מקום האמונה.

ובזוה"ק (ח"ב דף ה:) כותל מערבי איהו ראש אמונה. ויתבאר עפ"י הישמח משה בהפטרה לפ' פקודי עה"פ "ה' אמר לשכון בערפל", שכל מעמדן ומצבן של ישראל בגלות הוא ע"י שיש עדיין רושם השראת השכינה במקום הנבחר כמו שאמרו שלא זזה שכינה מכותל המערבי, וכן הוא ענין האמונה שקבועה היא בישראל לדורות וכן"ל מזוה"ק שנתבשר אברהם דלא יעדי מבנוי לעלמין. וכמו שפי' החי' הרי"מ - מגן אברהם, שהקב"ה מגן על נקודת אברהם שבכל אחד מישראל והיא נקודת האמונה, ולכן כותל מערבי איהו ראש אמונה, שאינם זזים מישראל לעולם והיא מעמדם לעולם.

יריחו

מקודשת בבחינת ירושלים

הנה לא היה ליתרו חלק ונחלה בארץ ישראל כשאר ישראל, לפיכך ניתן לו חלקו בירושלים במקום המקדש, שהרי יריחו לא נתחלקה לשבט. ואמרו שמי שיבנה בהמ"ק בחלקו תנתן לו דושנה של יריחו. ובין כך ובין כך נתנוהו לבני יתרו ליונדב בן רכב [כפירש"י פ' בהעלותך עה"פ והיה הטוב ההוא וגר].

ונמצא שיריחו הוא במקום ירושלים, והיא מקודשת בבחינת ירושלים וכמ"ש הראב"ד בפ"ג במס' תמיד על מה שכתוב במשנה שהיו שומעין את קול השער שנפתח וקול השיר וכו', עד יריחו. ופירש הראב"ד מפני שיריחו יש לה מקדושת ירושלים שהיתה ראשית הכיבוש, לכן נעשו שם נסים האלו. ובירושלים שם הוא האבן שתיה שממנו הושתת העולם. ושם הוא קודש הקדשים אשר מקום הארון אינו מן המדה, כי מקום זה הוא למעלה ממדות וחשבונות, וע"כ נתעלה יתרו לבחי' מקום זה שהוא השורש, ובזה זכה להיות לו נחלה בארץ, כי שם הוא למעלה מכל החשבונות, ונתעלה יתרו לבחי' הכהנים והלויים שאין להם נחלה בארץ כי ה' הוא נחלתם, וכמ"ש הרמב"ם (בסוף ה' שמיטה ויובל) שלא רק שבט לוי נתקדש, אלא שכל אחד אשר נדבה רוחו לפרוק מעליו עול החשבונות הרבים שבקשו להם בני האדם הרי זה נתקדש בבחי' הכהנים. ובזאת היתה בחי' יתרו אשר נעשה בבחי' כהן. ומבניו הוא יונדב בן רכב, כמו שכבר ביארנו שהוא מרמז לבחי' מי שנדב"ה רוחו לפרוק מעליו על החשבונות הרבים, וזהו גם הסימן של מנין הפסוקים שבפרשה זו שהוא מספר ע"ב כמספר יונדב"ב.

וזהו שרמז הכתוב "וישמע יתרו כהן מדין", שבא להדגיש הדבר הנפלא שיתרו נעשה כה"ן על אף היותו בא ממדין, ועד כדי כך נתעלה במדרגתו.

וזה המדרש אני הוא שאמרתי והיה העולם. דהנה נכתב בברוך שאמר י"ג פעמים ברוך, י"ב מהם הם נגד י"ב שבטים, והי"ג הוא כנגד ירושלים שלא נתחלקה לשבטים. וע"ז רמז הקב"ה אני הוא שאמרתי והיה העולם, ור"ל לבחי' ירושלים המכוונת כנגד הפעם הראשון של ברוך שבתפלת ברוך שאמר, וע"י בחי' זו צוה הקב"ה למשה שילך לקרב את יתרו, כי בירושלים הוא מקום נחלתו כנ"ל. וע"כ הביא

הפסוק קל אלקים ה' דבר ויקרא ארץ וגו' כי שם נאמר תיכף להלן מציון מכלל ירפי וגו', הרי שהפסוק מגיד שהבריאה התחילה מציון, ע"כ הביא דייקא פסוק זה.

יריחו – מכוון למצות חלה

במד"ר, חלה תרימו תרומה. זו יריחו. שהוא ראשית הכיבוש של א"י. ומבואר עפ"י הרשב"י בפ"י למס' תמיד בפרק שלישי, אהא דקחשיב שם במשנה כמה דברים שהיו נשמעים מבהמ"ק עד ליריחו, וז"ל שם, מורי הרב החסיד ז"ל אמר דכל הנך דקתני שהיו נשמעים מיריחו מעשה ניסים היו. ודוקא היה ביריחו נשמע ולא בשאר צדדים, מפני שיריחו היתה כמו ירושלים מפני שהיא היתה תחלת כבוש א"י וכמו דתרומת דגן צריכה לתרום כן נתרמה מא"י עצמה. ובשביל כך החרימה יהושע להיות קודש. לפיכך היא כמו ירושלים והיו נשמעין בה כל הנך דקתני כדי שירגישו בה כל אדם שביריחו יש כמו כן קצת קדושה כמו ירושלים וכו'. עכ"ל.

ורש"י פירש שלכך החריס יהושע את יריחו מפני שנכבשה בשבת, ומעשה שבת, קודש הוא.

ויש לבאר כי הנה יש י"ב חדשים המכוונים ל"ב שבטים וכנגדם נתחלקה א"י ל"ב נחלות. ואמנם שבת היא מכוונת ליעקב אבינו שאצלו מצונו בפירוש שמירת שבת כמ"ש במדרש. ויעקב אבינו הוא גוף האילן טרם התחלקות השבטים ל"ב, כנגד זה הוא ירושלים שלא נתחלקה לשבטים שהיא בחי' יעקב. ולכן נקרא, משכנות לאביר יעקב. ומאחר שיריחו היא בבחי' ירושלים כנ"ל, גם היא לא נתחלקה לשבטים, לכן היא שייכת ג"כ לבחי' השבת והיא קודש ונאסר לבנותה. כי צריך להמתין שמשיח יכבשה והוא יבנה אותה. כי משיח הנקרא ראשון הוא הראוי לבנות את יריחו שהיא העיר שהיא בחי' ראשית.

ומדומז, משכנות לאביר יעקב בגימ' יתק"ע בשופ"ר גדול. ולכן מצונו שיהושע כבשה ע"י תקיעת השופר הרומז למ"ש יתקע בשופר גדול וגו' והשתחוה להוי"ה בהר הקודש בירושלים. וגם יריחו שהוא בבחי' ירושלים ראייה היא לבחי' השופר, שהוא בחי' היובל. וראה בליקוטי תורה פ' מסעי (דף צ"א ע"א) שהאריך בענין יריחו. וכ' שם שלכן לא נתחלקה יריחו לשבטים מפני שהיא מנעלה של א"י והיא כלולה מכל א"י.

ושבת זו שקוראין בה פרשת חלה היא הכנה לכיבוש יריחו ע"י משיח צדקנו לע"ל. וכן ההפטר שייכת לזה שהמרגלים נשלחו ע"י יהושע ליריחו. וזה שייך לשבת שמכריזים בה חדש תמוז שבה נמצא אורו של משיח. והוא הכובש את יריחו. וכתיב, ויריחו סגרת ומסוגרת. כי יריחו היא המנעול של ארץ ישראל כדאיתא במדרש. ומשיח

צדקנו יש בידו המפתח למנעול והוא השופר הגדול. ומדרגת משיח הוא כמ"ש, והיריחו ביראת הוי"ה. והוא בחי' יריחו.

ולכן בחדש תמוז שממתינים ומצפים לשופר משיח שיהפך הכל לטובה, מרמז תי"ו מ"מ וי"ו זי"ן גימ' השופ"ר.

ובזה יש ליתן טעם למנהגן של ישראל לנקד החלות במפתח בשבת ראשון שאחר פסח. כי לפי החשבון נמצא שבשנה שנכנסו ישראל לארץ חל בה ע"פ להיות בשבת כאשר הבאנו כבר מדברי החת"ס. אז חל יום השביעי של היקף חומות יריחו שהוא יום הכיבוש של יריחו בשבת ראשון שאחר פסח, ולכן מנקדים את החלה הרומזת ליריחו כנ"ל, במפתח של משיח שהוא עתיד לפתח את יריחו כנ"ל שבידו נמצא מפתחות למנעול של א"י, ומעוררים בזה פתיחת יריחו ע"י משיח צדקנו.

ועיר יריחו שהתורה קוראה חלה של א"י, מסתמא מכונת כנגד מצות הפרשת חלה, כי כל מקום ומקום בא"י מכוונת כנגד פרשה ופסוק בתורה כדאיתא בס' ערבי נחל. ופרשת חלה היא הבשורה טובה שיכנסו ישראל לא"י, ולכן ירח"ו נכן הוא כתוב בתורה חסר יו"ד בגימ' אל"ף למ"ד יו"ד ה"א וא"ו, אליהו.

ויש לכאר בזה ענין מה שבנה חיאל בית האלי את יריחו ונתקיימה בו קללת יהושע, בבכורו ייסדנה ובצעירו יציב דלתיה.

ותמוה מאוד מה ראה לשטות זו להמשיך בבנין יריחו אחרי ראותו בחוש שקללת יהושע מתקיימת. וכפי הנראה הרי היה אדם גדול כי בא אליהו לנחמו.

וי"ל שהוא כענין שמצינו בקורות הדורות שהיו כמה צדיקים שמסרו נפשם להחיש הקץ. ולשם כך באו לעשות פעולות שאין מן הנכון לעשותן אבל השליכו עצמם מנגד כדי למהר הקץ. וזו בחי' המפעילים שבפרשה זו. שהתורה נצחית ונוהגת בכל דור. ובחי' הנ"ל היא שייכת לבחי' המפעילים.

וי"ל שזה היה גם אצל חיאל בית האלי שהיה בבחי' זו שרצה למסור נפשו להמשיך ביאת המשיח, ולכן נתאמץ לבנות את יריחו במסינ"פ אף כראותו את קללת יהושע מתקיימת. וי"ל כי יריחו היא המקום השייך להלכות חלה. כפי הידוע שכל חלק מא"י שייך לאיזה חלק בתורה. ומאחר שיריחו הוא החלה של א"י כנ"ל מהמדרש לכן מצות חלה מושרשת ביריחו. ומצות חלה הוא הבשורה טובה בבחינת אליהו, כנ"ל. וחיאל בית האלי הרגיש שייכות מיוחדת ליריחו לפי שהיה ג"כ שייך למצות חלה. ולכן, חלה במילוי האותיות, חי"ת למ"ד ה"י בגימ' חיאל בית האלי. ולכן מסר נפשו לבנות את יריחו.

הגהה שוב מצאתי בשער הגלגולים (הקדמה ל"ב) דברים נפלאים ששייכים לדרוש זה. ושם כתוב שאכן חיאל בחילוף חי"ת לה"א הם אותיות אלי"ה, וכן האל"י הם אותיות אלי"ה.

וכפי האמור הרי בשבת מברכים תמוז יש בה הכנה לכיבוש יריחו כי חדש תמוז שייך לכך. ולכן, חד"ש תמו"ז בגימ' וישבת"ם ב"ה. שפסוק זה הוא המצוה וישוב א"י כמ"ש רמב"ן. שע"י כיבוש יריחו היא התחלת הישיבה בארץ. ויריחו נחשבת ככל הארץ כמו שדחז"ל עה"פ, את הארץ ואת יריחו.

והנה סדר הכיבוש הוא ע"י לימוד התורה, וע"כ דרשו חז"ל עה"פ וילן יהושע כלילה ההוא בתוך העמק שלן בעומקה של הלכה שע"י הלימוד באמצע המלחמה היו כובשים הארץ, כמ"ש מהרה"ק רבי פנחס מקוריץ, שע"י התורה כובשים הארץ. ואמר שמה"ט המנהג שרב העיר בביאתו לראשונה הוא דורש בתורה. כי ע"י חידושי התורה הוא כובש את העיר, וכעת נקבע חלוקת הש"ס בין החברים. וכל חלקי הש"ס מכוונים כנגד כל ארץ ישראל. וע"י שאדם מישראל לומד באיזה חלק שבתורה הוא כובש את חלק הארץ השייך לחלק תורה זה וכמשך הדורות כבר כבשו ישראל חלק גדול ביגיעתם בתורה ובפלפול בה. ואנו צריכים עוד להשלים חלק קטן כדי שיושלם כל הכיבוש. ולכן יש להתחזק ביותר בעתים הללו בהתמדה בתורה, ובזה נזכה לכיבוש הארץ ע"י משיח צדקנו.

מגדל עדר

המקום של התגלות המשיח

בפרשת וישלח מבואר ענין מיתת רחל, ואח"כ נאמר "ויסע ישראל ויט אהלה מהלאה למגדר עדר ויהי בשכן ישראל בארץ ההיא וילך ראובן וישכב את בלהה פילגש אביו וישמע ישראל ויהיו בני יעקב שנים עשר" (בראשית לה:כא-כב). וצ"ב מה שדקדק הכתוב לומר בשכון ישראל בארץ ההיא. והנה בתרגום יונתן כתב עה"פ מהלאה למגדר עדר, דמתמן עתיד מלכא משיחא לאתגליא בסוף יומיא. והוא דבר פלא שלא נמצא בשאר המדרשים. ופעם נוספת מוזכר השם מגדל עדר בספר מיכה (ד:ח): "ואתה מגדל עדר", וגם שם כ' בתרגום יונתן ואת משיחא דישראל, והוא פלאי.

ובפסוק וישכב ראובן וגו' יש פסקא באמצע פסוק. והענין הוא כי התורה חלוקה לפרשיות ולפסוקים, והבדל הפרשיות הוא ניכר לעיין כי יש ריוח בין פרשה לפרשה אבל הבדל הפסוקים אינו נראה כלל לעין אלא הוא מקובל מהלל"מ. וכל פסוקא דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן. והנה רש"י כתב על מה שכתוב ויהיו בני יעקב שנים עשר, ללמדנו בא שכולן שוין וכולן צדיקים שלא חטא ראובן. ולפי"ז יתבאר ענין הפסקא באמצע הפסוק כי לפי ראות העין יש פגם בראובן ולכן יש הפסק פרשה לפני תיבות ויהיו בני יעקב שנים עשר להפסיק הענין, כי לפי הנראה אין כולן שוין כי העיד הפסוק וישכב ראובן וגו'. אמנם לפי האמת הרי אחז"ל כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, ובעצם אין פגם בראובן ולכן התיבות ויהיו בני יעקב שנים עשר מצורפים ביחוד נפלא בפסוק אחד עם החטא שנזכר לפני כן, אלא שצירוף זה הוא רק בפסוק שזה צירוף שאינו נראה לעין, אבל הבדל הפרשה שהוא דבר הניכר לעין בזה יש חילוק בין הענינים כי לפי ראות העין יש פגם בראובן.

ולזה דקדק הכתוב לומר בשכון ישראל בארץ ההיא שהרי כאמור המקום ההוא הוא מקום התגלות של משיח, והרי משיח הוא המתקן את כל הפגמים ומכבס כל הכתמים, ולכן בודאי שבמקום ההוא לא נעשה פגם בראובן, ואין הפגם אלא לפי ראות העין אבל לא בעצם, וכמו שהאריך הפסוק אח"כ ויהיו בני יעקב שנים עשר שכולן שוין וצדיקים. ויתר על כן שנרמז ענין התיקון בתיבות עצמם שהוזכר בהם החטא, כי תיבות וישכב"ב א"ת בלה"ה פילגש אביו"ב בגימ' בשכ"ן ישראל"ל באר"ץ ההוא [בוא"ו כדכתיב], ונמצא שאין צריכים ללמוד התיקון מכח סמיכות גרידא שזה

לימוד מבחורן אלא שהלימוד הוא מיניה וביה, כי התיבות עצמם בגימ' בשכן ישראל בארץ ההוא שהוא המקום של התגלות המשיח, שעל ידו יתברר התיקון ושאינ פגם בראובן.

ולזה נצרך ג"כ ענין זה לפרשה הקודמת של מיתת רחל, כי רחל היא בחי' היובל כי לה נאמרה ההבטחה ושבו בנים לגבולם כמבואר לעיל במאמרים של בית לחם. וכן החדש השייך לראובן שהוא חדש תמוז שבוה"ז הוא נחסר וירד ממדרגתו, אבל עתיד הוא לחזור לתיקונו ולמעלתו, תמוז"ו בגימ' מל"ך המשיח. והצירוף של חדש תמוז יוצא מהפסוק ז"ה אינג"ו שו"ה ל"י, שסופי התיבות הם צירוף שם הוי"ה השייך לחדש תמוז, ותיבות אלו ז"ה אינג"ו שו"ה ל"י עולה בגימ' ועמ"ך כל"ם צדיקי"ם.

והנה בפ' ויצא כתיב "עד אשר יאספו כל העדרים" ופי' בזה"ק על קיבוץ גליות. וזה ענין שפי' התרגום יונתן על מגדל עדר שהוא התגלות מלך המשיח, כי משיח הוא המקבץ כל העדרים כמ"ש ברמב"ם שזה סימן מובהק למשיח, ולכן נרמז בתיבות יאספו"ו כ"ל העדרים בגימ' וכ"ל ז"ה אינג"ו שו"ה ל"י ששם הוא הצירוף של חדש תמוז השייך לראובן. וע"י משיח עתידים ראובן ותמוז לשוב לתיקונים, כאשר יאספו כל העדרים וישובו לירושלים, ולכן מגד"ל עד"ר בגימ' ועבד"י דו"ד מל"ך עליה"ם, וגם וי"ט אהל"ה מהלא"ה למגד"ל עד"ר בגימ' יוכל במילוי האותיות יו"ד וי"ט בי"ת למ"ד, וכן מ"ש בספר מיכה ואת"ה מגד"ל עד"ר עולה בגימ' וא"ם יהי"ה היובל"ל לכנ"י ישראל"ל שהוא השלמת היובל שהוא המקום האחרון בתורה שהוזכר ענין היובל, ונשלם כ"א פעם יוכל בתורה - כאשר כבר הארכנו בזה שמספר זה שייך ליובל.

היוצא לנו מזה שאין פגם נוגע בעצם ישראל, והוא ענין החנוכה השייך לבחי' היובל שיש בו שמונת ימים, ולכן אור החנוכה יורד למטה מעשרה להאיר לנופלים ולמיואשים הסוברים כי אבדה תקותם ח"ו, שזה רצו היונים להשריש באמרם כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל, וקרן השור כווננו לרמוז על חטא העגל שהוא הראש לפגמים, אבל אור החנוכה שהוא אורו של מלך המשיח מאיר לישראל ומנחמם שיש להם חלק באלקי ישראל, ולכן נר"ת חנוכ"ה בגימ' חל"ק באלק"י ישראל"ל, ולכן קר"ן השור"ר בגימ' מתתיה"ו שהוא זה לעומת זה להאיר לישראל היפוך דברי היונים, וגם קר"ן השור"ר בגימ' כול"ך יפ"ה רעית"י.

מירון

מסוגל לפקידת עקרות

הנה בפסח מקריבים העומר שהוא מנחת שעורים שהוא מאכל בהמה, כי אז מתחילים בעבודת ימי הספירה להגביה את נשמות השפלים ששייכים למאכל של שעורים שהוא מאכל בהמה, ויש בהם נצוצות השייכים לבני אדם הדומין לבהמה. ומניפים את העומר כדי להגביה ולהניף את הנשמות השפלות ע"י עבודת ימי הספירה, שהם ימי זיכור וצירוף בבחי' מזוקק שבעתים. ועי"ז מגביהים את בחי' סוכת דוד הנופלת. וזה הנרמז בתיבות מזק"ק שבעתי"ם שהם בגימ' סכ"ת דוי"ד הנפלת.

ואיתא במדרש בענין שש שעורים שמדד בועז לרות שרמז לה בזה על נשמת משיח, שעתיד לצאת ממנה בן שעתיד להתברך בשש ברכות, "רוח חכמה וכינה עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה'". ולדרכנו רמז לה דייקא בשעורים שהוא מאכל בהמה שהוא התיקון הנעשה בימי הספירה להגביה את מאכל השעורים ולהקים בזה את סכת דויד הנופלת. והתיקון נעשה ע"י נשמת היובל שהוא נשמת משיח. ונרמז בפסוק וימ"ד ש"ש שעורי"ם שהוא בגימ' ביו"ם ההוא יתק"ע בשופ"ר גדו"ל. ונשלם התיקון ביום החמשים שהוא יום היובל ויום השופר. ונרמז בפסוק א"ת עמ"ר ראשי"ת קצירכ"ם שהוא בגימ' יוב"ל הי"א שנ"ת החמשי"ם שנ"ה תהי"ה לכ"ם.

וכשמגיע חג השבועות כבר הוגבהו השעורים ונתקנו הנשמות השפלות. ולכן בשבועות מביאים כבר מנחה מן החטים שהוא מאכל אדם, כי כבר נתקנו בעבודת ימי הספירה. והפסוק קורא למנחת שתי הלחם הבאה בשבועות "ממושבותיכם תביאו לחם תנופה", ואף שעדיין לא נאמר מצות הנפתן רק אח"כ, עכ"ז כבר נקראו בשם לחם תנופה, וזה לפי שבשבועות מתברר שכבר הונפו והורמו מעיקרא. ואז מביאים מנחה מן החמץ, כי כבר נתרצה החמץ כי כבר נתרוממו והוגבהו כל הנשמות השפלות. ולכן חמץ תאפיני"ה בגימ' כ"ל הער"ה כל"ם קדושי"ם.

והנה איתא בזה"ק שמנחת העומר הבאה מן השעורים היא בדוגמת מנחת סוטה הבאה מן השעורים, כי ביציאת מצרים נדמו ישראל לאשה סוטה הנבדקת אם היא טהורה, ונתברר ישראל כי טהורים הם, ולכן מביאים מנחת העומר. והנה בסוטה שנבדקה ונמצאה טהורה כתיב "וטהורה היא ונקתה ונזרעה זרע". ולפי"ז יש לרמז

להמבואר כי רשב"י הוא המטהר את השפלים והפחותים, וטוהר את העיר טבריא שהיא מקום הריקנים כנ"ל, ועל ידו מתברר שישראל טהורים הם. ולכן וטהרה הו"א [בוא"ו כדכתיב] בגימ' ב"ר יוחא"י. והנה איתא בזוה"ק שרשב"י בעת פטירתו אמר את הפסוק "כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם" ונסתלק באמירת "חיים". ומאחר שאלו היו דבריו האחרונים נראה שזה הפסוק הוא שורש נשמתו בבחי' "נפשי יצא בדברו", ובדאי סיים את הפסוק בתיבות "עד עולם" לפני כסא הכבוד. ויש לרמוז כי הפסוק וטהרה הו"א ונקת"ה ונזרע"ה זר"ע בגימ' כ"י ש"ם צו"ה הוי"ה א"ת הברכ"ה חיים ע"ד העולם.

ובענין זה יש לכאר את הידוע כי יום ל"ג בעומר מסוגל לפקידת עקרות, בפרט במירון על ציון רשב"י. ולהג"ל מבואר כי בל"ג בעומר שהוא גמר עיקר התיקון של הספירה אז הוא גמר בדיקת הסוטה, שנבדקו ישראל ונמצאו טהורים. ולכן מתקיים אז מה שכתוב אצל הסוטה "וטהורה היא ונקתה ונזרעה זרע".

וענין פקידת עקרות הוא בכמה אופנים בגשמיות וברוחניות, כמו שדרשו חז"ל עה"פ "לא יהיה בך עקר" שלא תהיה עקר בתלמידים, וכן שלא תהא תפלתך עקורה. ובל"ג בעומר יכולים לזכות בפקידות אלו, שיזכה האדם ללמד תורה לתלמידים, וכן שיזכה האדם להתפלל כראוי בכוונת הלב ובהשתפכות הנפש. ויש לרמוז שהפסוק ל"א יהי"ה ב"ך עק"ר עולה בגימ' הוד במילוי האותיות ה"א וא"ו דל"ת, כי בל"ג בעומר שהוא יום ספירת הוד שבהוד זוכים לברכת "לא יהיה בך עקר". והצדיקים קראו ליום ל"ג בעומר יום קבלת תפלות, והיו מצפים בהשתוקקות לביאת יום זה. וכמו שכתב בעבודת ישראל לרמוז בפסוק "מתי אבוא ואראה פני אליקים", שרמוז על ל"ג בעומר עיי"ש. ויש לרמוז כי שלש"ה ושלשי"ם יו"ם בגימ' והי"ה ביו"ם ההו"א יתק"ע בשופ"ר גדו"ל ובא"ו האבדי"ם, וכפי האמור שמופיע אז בחי' היובל שהוא השופר גדול המקבץ את כל האובדים והנרדחים.

אשרי העומדים על סודך

בעת זו כבר מתנוצץ אורו של יום הבהיר ל"ג בעמר שמחת הילולא דרשב"י, שהוא בבחי' עוז חדוה במקומו, כמובא בעט"ז סי' תצ"ג העובדא שר"א הלוי שהי' נוהג תמיד לומר תפלת נחם, ובל"ג בעומר א"ל האריז"ל אחר התפלה משם רשב"י הקבור שם למה הוא אומר נחם ביום שמחתי, ולכן הוא יהי' נחם בקרוב, וכן הי' שמת לו בנו הגדול, ע"כ. ובבני יששכר כ' שנתאמת לנו מאנשי אמת שהשמחה ביום הזה על ציון רשב"י היא שלא כטבע. וענין השמחה דהנה כ' בס' בית אהרן, כל מי שיש לו אמונה ברשב"י יש לו חיווק ברשב"י, כשם שהשי"ת לכל כך רשב"י לכל ואפי' לפחותים.

ולבאר זה כי הנה בפרשה זו נמצא קריאת כל המועדות שבסדר השנה, בין שבת בין יו"ט וכן חוה"מ ור"ח, כמו שדרשו עצרת היא ולא חוה"מ. ובפסוק אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם במועד, דרשוהו על קדוש החודש. וגם חנוכה ופורים, כמ"ש הרקוק בענין שכ' אחר פרשת המועדות פרשת הדלקת המנורה הרומז לחנוכה, וכן פ' לחם הפנים רומזת לפורים.

ונמצא כי כל מועדי השמחה של ימי השנה נקראים בפרשה זו, וכבר נתבאר במק"א כי כל מדרגות מועדי השנה ישנם ג"כ בבחי' נפש אצל ראשי ומנהיגי העם, שיש נפשות שהם בבחי' שבת שאינם עוסקים במלאכה כלל ואחרים עוסקים בשבילם בבחי' חול מכין לשבת. ושוב יש מדרגה פחותה מזאת שעוסקים קצת במלאכת אוכל נפש בבחי' יו"ט, ושוב יש מדרגה פחותה יותר שעוסקים יותר במלאכת דבר האבד בבחי' חוה"מ, וכן יש מדרגה בבחי' ר"ח שגם אז יש מנהג לנשים שלא לעשות מלאכה. וכן בחי' חנוכה ופורים שיש בהם מנהג שלא לעשות מלאכה כמובא בשו"ע. וכל אלה הם חילוקי מדרגות בישראל כנ"ל, ומדרגות הפחותות כחנוכה ופורים מכונות למנהיגים שהם במדרגה פחותה אלא שעכ"פ אמרו עליהם חז"ל (ר"ה כה:), שאפי' קל שבקלין ונתמנה פרנס על הציבור הרי הוא כאביר שבאבירים. ועל יסוד זה הובא להלכה בשו"ץ חור"מ סי' ת"כ סק"ט שראשי הקהל והממונים דינם כת"ח לענין דין מבייש ת"ח. ובפרשה זו חל הילולת רשב"י שהוא המכוון לבחי' השבת שנקרא בזוה"ק שבת דכולי שתא. והלכה כר"ש בכל מילי דשבת (שבת קנז). וכשם שהשבת הוא תחילה למקראי קדש כן רשב"י הוא בבחי' זו שהוא תחלה לנפשות בבחי' אדה"ר כמ"ש נעשה אדם נאמר בעבורך.

ואי' במס' סנהדרין (צח:), מה שמו של משיח דבי רבי שילא אמרי שילה שמו שנא' עד כי יבוא שילה, דבי רבי ינאי אמרי ינון שמו שנא' לפני שמש ינון שמו, דבי רבי חנינא אמרי חנינה שמו וכו'. וכ' שם המהר"ל לבאר כי מעלת המשיח שהוא כולל הכל, ולכך הוא נדמה לכל המשיג בו כפי מה שהוא וכאלו הוא דומה לו לגמרי, וע"כ יקרא לו הקורא שם כפי מה שהוא הקורא, ולכך כל א' מהחכמים קראוהו בשמו, ולא פליגי כלל. עכת"ד.

והנה רשב"י הוא נשמת משיח, ואי' בתפארת שלמה פ' שופטים, דאף דלא קיי"ל עכשיו כר"ש מ"מ לעת"ל יהא הלכה כמותו בכל מקום כי אז ישיגו את דעתו ומלאה הארץ דעה. והיינו כי רשב"י הוא המשיח וע"כ לעת"ל תתברר ההלכה כמותו. ומעתה יש לו מעלת המשיח שהוא כולל הכל כדברי המהר"ל, וכל חכמי הדורות מושרשים בו, וע"כ הוא שייך לקריאת פרשת המועדים שבפרשה זו לפי האמור שכולם הם חילוקי מדרגות שבראשי העם וחכמיהם. ורשב"י הוא הכולל את כולם בהיותו נשמתו של משיח, והיינו דקאמר בעל בית אהרן, כל מי שיש לו אמונה ברשב"י יש לו חיוזק

ברשב"י, דכיון שרשב"י הוא השורש שכל הענפים מושרשים בו, הרי מהשורש נמשך חיזוק לכל הענפים האחרים בו.

והיה כי ישאל השואל איזה שייכות ואחיזה לנו הדלים עם אדוננו בר יוחאי. תשובה לדבר, כי רשב"י הוא אשר גילה הסודות הצפונים בתורה שאינם נגלים לעין, וער"ו בכל אחד מ'ישראל יש בו סוד נעלם והיא הנקודה הפנימית היוקרת בו אשר בה יש לו נשיאת חן בעיני השי"ת וכמ"ש החי' הרי"מ, שכ"א מ'ישראל יש בו איזה נקודה מיוחדת שאין לזולתו שבה הוא מוצא חן בעיניו ית"ש ונקודה זו נעלמת היא אף ממנו בעצמו. ואם יחשוב על איזה מדה שבו שזו היא הנקודה המיוחדת ידע שכודאי לא כוון אליה כי נקודה זו אין מי שיעמוד עליה, עכ"ל. ובנקודה פנימית זו נחשב כל א' מ'ישראל צדיק כמ"ש ועמך כולם צדיקים. ונמצא כי עפ"י הסוד הצפון נחשבים אנו הפתוחים ג"כ לצדיקים, וזו היא שמחת יום זה של הילולא דרשב"י כי בו מתברר ענין ועמך כולם צדיקים, שאף הפתוחים שאין מעלתם נראית לעין מ"מ עפ"י הסוד גם הם נחשבים לצדיקים, וע"כ יום זה מכוון ליום הפורים כמובא הרמז בחיבת פל"ג שהוא נוט' פורים - ל"ג בעומר, שכאותו יום בשבוע שחל בו פורים חל ג"כ ל"ג בעומר, כי גם פורים הוא חג לפחותים ולשפלים שבישראל, ושוה בזה לבחי' ל"ג בעומר כנ"ל. ובזוה"ק אי' שבתחילת ספירת הוד שהוא כפסח שני כרוז יוצא בשמים ומכריז שהתרעין פתוחין, וביום ההוא נפתח השער לטמאי נפש. ובהגיע ספירת הוד שבהוד מתרחב השער ונפתח אף לטמאי טמאים.

והנה ענין של סוד הוא מקסים את האדם ומביאו להתרגשות. וכן כל"ג בעמר ע"י בחי' גילוי הסוד שבו מתעוררת ההרגשה אצל כ"א מ'ישראל ונפשו מתעוררת בשמחה ואומר בלבו רזי לי רזי לי, כי אע"פ שכלפי חוץ הוא אחוז בחבלי עוונות מ"מ יש בפנימיותו סוד נעלם שבו הוא זכאי וצדיק. והנה יום הגאולה הוא יום טמיר ונעלם אשר לבא לפומא לא גליא והוא הסוד שבהסטורי', ומכוון לזה הוא מקום קדש הקדשים שאין אדם רשאי לבוא שם, וכמ"ש וכל אדם לא יהי' באהל מועד בבוא אהרן וגו'. והוא מקום הסוד שבגיאוגרפי'. ובבחי' זו הוא רשב"י וכמ"ש בפזמון בר יוחאי בקדש הקדשים, שהוא בחי' הסוד, סוד ה' ליראי. ונרמז בסופי תיבות סו"ד הוי"ה ליראי"ו אותיות הוי"ה, שזו ספירת ל"ג בעומר הוד שבהוד. וגם תיבות אלו בגימ' שמח"ה, שזו בחי' עז וחדרה במקומו וכנ"ל שהשמחה במקומו של רשב"י הוא למעלה מן הטבע. וגם סו"ד הוי"ה ליראי"ו בגימ' ארונ"ו בר יחא"י.

והנה ימי הספירה הם שבעה שבועות ומכוונים לז' המדות שצריך לתקנם ולבררם בימים אלו, אך העיקר הוא תיקון ה' מדות הראשונים שהם שייכים לעבודת האדם ובי' המדות יסוד ומלכות אינם שייכים יותר לעבודת האדם, והם כוללות כדאי' בספה"ק. ונמצא שבספירת הוד מסתיים עיקר התיקון, וא"כ בספירת הוד שבהוד הוא השלמת התיקון וע"כ מתגלה אז בחי' עולם התיקון שהוא עולם רשב"י שהוא בחי'

משיח כנ"ל, ואז דן הקב"ה את האדם כיוקרא דלקמיה לפי מדרגת תקונו לעתיד, כי גלוי לפניו ית"ש הסוד של כל אחד מישראל המתגלה ביום זה. וכיום זה מתעוררת אהבת השי"ת לעמו ישראל, כי מדת האהבה היא מדתו של רשב"י וכדאי' בזה"ק חדי ר"ש ואמר (חבקוק ג') ה' שמעתי שמעך יראתי, אמר התם יאות הוה למהוי דחיל אנן בחביבותא תליא מילתא דכ' ואהבת את ה' אלקיך וגו' (מלשון האידרא הנקראת בתיקון ליל שבעות).

והנה אי' שיש בעולם ז' ארצות וארץ ישראל היא ארץ השביעית. וגם יש לעומתם ז' ארצות הנעלמים מבני אדם ובהם רואים בריות נפלאים וכוחות גדולות ונפלאות. והאדם שהוא עולם קטן נכלל בו כל הנמצא בכריאה. וע"כ יש בו ז' מדות כנגד ז' ארצות. לבד מזה יש בו ג"כ ז' כוחות נעלמים החבויים בו כנגד ז' ארצות הנעלמים וצריך האדם להוציא מכת אל הפועל את הכוחות העצורים בקרבו ולגלות את הסוד הנמצא בו.

ואנו משבחים ביום זה "בר יוחאי אשרי העם לומדיך". הם החכמים הבאים בסוד ה'. ואשרי העומדים על סודך, הם הפשוטים שאינם מבינים, ומ"מ עמדים על ענין זה שיש סוד. לבושי חושן תומיך ואוריך, כי החושן יש בו האבנים של השבטים כפי סדר תולדותם, ראובן שמעון וכו', ולא כדגלים שסודרו אחר החטא שאבד ראובן מעלתו וניתן ליהודה, אבל לעת"ל בזמן התיקון יוחזר הכל לקדמותו, ראובן לבכורתו, ותמוז ואב לחשיבותם, ויתגלה הסוד של התיקון, וזהו לבושי חושן תומיך ואוריך. אשרי המחכה ויגיע.

מירון והכפרים הסמוכים לה

איתא בזה"ק עה"פ "יראה כל זכורך את פני האדון ה'", דא רשב"י. ומסתמא הכוונה דנתיב מאת פני האדון. ובוודאי ענין גדול הוא ההשתטחות על ציון של הצדיק כדמצינו אצל כלב "ויבא עד חברון" שהלך שם להשתטח על קברי האבות. ומבואר במאור עינים שענין השתטחות על ציון הצדיק שייך גם אם לומדים תורתו של הצדיק ולא דוקא הזוה"ק אלא כל ספרי תלמידי הבעש"ט הבנויים על אדני הזוה"ק כגון ספר התניא, מאור עינים, והאור החיים הק'. ומצינו אצל התנאים בזה"ק שהשתטחו על ציון רשב"י וכן הרמ"ק השתטח על ציון הרשב"י.

בספר מגיד מישרים איתא שהמגיד אמר להב"י גודל התיקון שפעל ע"י לימודו בכפר הסמוך לציון הרשב"י, וגודל השמחה ותענוג שעשה בזה לרשב"י.

ונמצאנו למדים מזה שאף בכפר הסמוך לציון הרשב"י חשוב כציון הרשב"י עצמו, ולא מצינו כזאת בכל התורה שקדושת המקום תתפשט למקום הסמוך לה. כגון

אכילת קדשים חוץ לחומה סמוך לירושלים בוודאי אסור. חוץ מבהלות פורים שכל הסמוך למוקף חומה דינו כמוקף חומה, דפורים ול"ג בעמר במשקל אחד הם כמובא בטור שביום שחל פורים באותו יום יחול ל"ג בעמר ופל"ג סימן וכמו שביארנו כמ"פ דשניהם ענינם אחד דפורים הוא להנחשלים - לאותם שנפלטו מן הענן ועי"ז פגע בהם עמלק, ופורים הוא הישועה שלהם כמו שכתוב בהמגלה "הקרוכים והרחוקים" - ובארנו שע"כ יש דין סמוך בפורים כי הישועה היתה לאותם שהם חוץ לחומה הנפלטים מן המחנה. וכן הוא בל"ג בעומר כמ"ש הבית אהרן אפילו לפחותים וכמו שבארנו כמה פעמים. וע"כ, פורים ל"ג בעומר בגימ' שע"ר הנו"ן.

השל"ה הקדוש במכתבו לבניו כותב שעלה למירון וכמה נסים רואים שם. וכן איתא מהברטנורא שהמנהג לעלות לציון הרשב"י בל"ג בעומר, וכותב שם שהרבה עקרות נפקדים שם וקוראים להכנים שם שמעון ע"ש רשב"י. וידוע המעשה שאירע בדורינו בל"ג בעומר שהיה שם תחיית המתים ממש לילד אחד. והאזה"ח הק' בהגיעו לרגלי ההר לעלות לציון הרשב"י נפל לארץ והלך על ידיו ורגליו בחדרת קדש ואמר איך אעלה אל מקום אש להבת שלהבת. ומובא המעשה מהארמו"ר מסאטמאר זצוק"ל שהיה במירון בתחלת חרש אב וצוה לתלמידיו לזמר הזמר בר יוחאי והמה שמעו כן תמהו הלא בתשעת הימים אנו נמצאים, ואמר להם הכא שאני - עזו וחדוה במקומי, ואפשר להוסיף בזה רמז דעו"ז וחרו"ה במקומי בגימטריא מירון. וידוע המעשה מר' אברהם גאלאנטי שהיה נוהג לומר נחם בברכה"מ בכל יום וכן עשה בל"ג בעומר על ציון הרשב"י ואמר לו הארז"ל שר' שמעון הקפיד עליו ונענש על כך וכו'.

ובכנ"י איתא ששמע ממגירי אמת שהשמחה במירון בל"ג בעומר הוא למעלה מן הטבע. ויש לרמז, ל"ג בעומר בגימ' למעלה מ"ן הטב"ע. והארז"ל כשעלה למירון על ל"ג בעומר שהה שם ג' ימים ואף שהמנחת אלעזר תמה על כך מה ענין הג' ימים מ"מ נראה דיש דברים בגו, בשהיית ג' ימים סמוך ונראה לציון הרשב"י (כמו מעלת פורים משולש).

וצדיקים אמרו ע"פ דברי הגמרא כדאי הוא ר' שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק, דכל שום דחק שדחוק על לב יהודי יכול להושע ממנו אצל ר' שמעון בפניו ושלא בפניו. ויש לרמז, מירון במילוי האותיות, מ"מ יו"ד רי"ש וי"ו נון בגימ' הקרובים והרחוקים. [וע"כ איתא פל"ג סימן לרמז שפורים ול"ג בעומר שייכים אף לאלו שהפליגו ונתרחקו ממחנה הקדושה גם להם מגיע האור של ר' שמעון]. ובספה"ק איתא, יושפ"ע שפ"ע ר"ב בכ"ל העולמות ר"ת הרשב"י. ובהפטרות של היום קרינו, "ביום ההוא אקים את סוכת דויד הנפלת". דויד מלא יו"ד היינו השלימות של משיח צדקנו והיא נופלת ויורדת עד תחתית המדרגות הוד שבהוד להעלות משם הפחותים כמו שבארנו. וע"כ, ביו"ם ההוא אקיים א"ת סכ"ת דויד הנפלת בגימ' רב"י שמעון ב"ר יוחאי אפילו לפחותים.

ועריה

מידון

ציון

קנב

ואשרי העם לומדיך ועכ"פ העומדים ומאמינים על סודיך בסודות התורה, ועי"ז
נזכה שהוא ימליץ טוב בעדינו. אמן.

סדרום וים המלח

גבולות הארץ

"צו את בני ישראל וגו' זאת הארץ אשר תפול לכם בנחלה וגו' והיה לכם גבול נגב מקצה ים המלח קדמה".

בים המלח מתחיל הגבול של ארץ ישראל ובו הוא מסיים כדכתיב להלן וירד הגבול הירדנה והיו תוצאותיו ים המלח זאת תהיה לכם הארץ לגבולותיה סביב. ודבר של תימה הוא, שמתחיל ומסיים בדבר שלא מסמנא מילתא לטובה וריע מזליה, שהרי ים המלח היא סדרום ואחרי המהפכה נעשה שם ים המלח, ומתחילה היה שמו עמק השדים, הוא ים המלח עיי"ש ברש"י, ושם היה החורבן הראשון בארץ ישראל כראיתא ברש"י עה"פ המכסה אני מאברהם, שהקב"ה אמר הלא סדרום היא של אברהם שהוא מארץ ישראל, ועכשיו שאני מחריבה נכון שאודיע לו עיי"ש, והוא סימן לחורבן א"י כמ"ש בפרשת נצבים גפרית ומלח שרפה כל ארצה כמהפיכת סדרום ועמורה וגו', ואיך יתכן שמקום הרע הזה שנחרכ ברשעת יושביה יהיה הגבול הראשון והאחרון של ארץ ישראל. ועיי"ז זכה שיזכר שמו שתי פעמים בנקודות הגבול, ושאר מקומות הגבול לא נזכרו רק פעם אחת.

ובפשטות י"ל שמכל המקומות הנזכרים בגבולי הארץ, ים המלח היא הקרובה ביותר לירושלים וזהו חשיבותה.

וי"ל בהקדם מש"כ בדרשות חת"ס על פסוק כי לא ישקוט האיש כי אם כלה הדבר היום, הביא מהמדרש שקציר השעורים והחטים אינה פחות מג' חדשים. ובתרגום יונתן, שנעמי ורות הגיעו לבית לחם בערב פסח. ולפ"ז כלו ג' חדשים אלו בט"ו בתמוז. ובאותו לילה - בט"ו בתמוז, שלחה נעמי את רות לבועז שישאנה בו בלילה, שהרי בועז נפטר ב"ז בתמוז תיכף אחר שנשא רות ונתעברה הימנו, ולכן בוודאי יום לידתו היה ב"ז בתמוז שהרי הקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים וכו', ובכל יום י"ז בתמוז היה מפחד שמא זה הוא יום פטירתו. וזהו, כי לא ישקוט האיש כי אם כלה הדבר היום דהיינו הלילה של ט"ז תמוז ולא ימתין עד למחר, וגם י"ז בתמוז היה ידוע להם ליום ריע מזליה לשבט יהודה. ובאמת לא כן היה כדברי נעמי, רק אמר לה ליני הלילה, שכבי עד הבוקר, וליל חופתו היתה באמת ב"ז בתמוז

ואמנם תיכף נפטר לעולמו כבמדרש הנ"ל. ויוצא מזה, ש"י"ז בתמוז הוא יום שנתעברה רות עם עובר, כמו שתשעה באב הוא יום לידת דוד, ושני ימי אבילות האלה הם תחילת צמיחה מלכות בית דוד ע"כ תדה"ק.

ולפ"ז נאמר כי לא יום י"ז בתמוז גרמה שבירת הלוחות כי היום ההוא רע בעצם, רק איפכא, שבירת הלוחות שאירע ביום הזה גרמה רוע המזל, וקטב מרירי של י"ז בתמוז, וקודם לכן לא היה ריע מזליה ולא קטב מרירי כי הוא ריע מזליה במקרה, בסיבת שבירת הלוחות. ובעצם, הימים המתחילים מ"י"ז בתמוז נועדים לחגים ולשמחה, ובתחילתם קורים פ' פנחס שבו נמצאים קדושת כל המועדים והחיוב המוספים מחמת תוספת קדושה דאית בהו, וסמוכים לזה מדברי הח"ס שדוקא ימים אלו הם נמצא את אורו של משיח ב"י"ז בתמוז ע"י רות שנתעברה ביום זה עם עובר ובאה בקהל ד' והביאה ניצוץ קדוש משדה מואב אל כרם ישראל. ז"ה היום עשה הוי"ה, והוא בגימטריא ב"י"ז בתמוז. בו ביום היתה רות לראש פינה והיא סימן לכל ישראל שמה שאירע לה ג"כ יארע ליום, ביום הזה. ולא יהיה עוד יום תענית ואבל, אלא, כמו שממשיך הפסוק, נגילה ונשמחה בו. כן יקויים לעתיד במהרה. ובתשעה באב הוא יום לידת משיח, ומה שיש בראשית ובאחרית יש באמצע, סימן לדבר ראשי תיבות וסופי תיבות.

ובמד"ר (בראשית מ"א) "מצאתי דוד עבדי", היכן מצאתיו, בסדרום. וכן כתיב מצאתי דוד עבדי וכתוב שתי בנות לוט הנמצאות. וביאור הענין כי שם בסדרום היה טמון ניצוץ דוד ומשיח שיצאו מלוט ושתי בנותיו.

ובילקוט ראובני פ' תולדות עה"פ "ויצא הראשון אדמוני", מובא ענין פלא איך שהקב"ה הטעה את השטן שרצה לעכב את לידת דוד המלך בגבול הקדושה וחשב שדוד שהוא אדמוני [עם יפה עינים] הוא מסטרא דעשו ולכן הסכים על צאתו לעולם ולא קטרג עיי"ש. וענין זה מבואר בכמה ספרי"ק שהשטן מתאמץ לעכב את הופעת אורו של דוד ומשיח ע"י כמה טענות וקטרוגים כי יודע שזה נוגע בנפשו כי כשיבוא המשיח אז זכב לד' בבצרה ויעביר ממשלת זדון מן הארץ, ומלך במשפט יעמיד ארץ, וכשהס"ם מקטרג, המשפט הוא לשמוע טענותיו, ולכן בכל עת מצוא שמופיע אורו של משיח נעשה זה בהעלמה ובסתור, באופן שהס"ם לא ירגיש ולא יבוא לקטרג, ואחר שכבר הופיע האור, מה שנעשה עשוי, ואז כבר אחר את המועד למנוע. וזו היא המציאה של דוד בסדרום. כי מי יאמין שגבול רשעה בסדרום אשר מלאה תועבה וניאוצים שם דוקא נמצא ניצוץ משיח. ולכן הס"ם אשר משוטט בארץ למצוא ענינים לקטרג ולהפר, מ"מ לסדרום אינו פונה, כמו שאמר הפסוק בדברו על סדרום ועמורה (איוב כח:): נתיב לא ידעו עיט, ותרגומו "שביל אילן חיי דלא חכמיה סמא-ל דפרח האיך עופא", כי לא עולה על דעתו ששם יש לו ענין לקטרג על קדושה שלא תצא לאור. ולכן נקרא הופעת אורו של דוד ומשיח בסדרום בשם מציאה, מצאתי את דוד

עבדי, שתי בנות לוט הנמצאות, כי הוא כמציאה שאדם מוצא אכן טוב באשפה במקום שאינו עולה על הדעת. וכן ענין רות וברעו, שהרי כל הענין היה בערעור ואבירי הרועים ראשי סנהדרין וכו' אמרו עליה כי היא אסורה לבוא בקהל. וכן במדרש שיש סבר שבא על שפחתו ובאמת היתה אשתו ונולד דוד (עיין מדרש תלפיות ערך דוד, ומצודת דוד על תהלים גא:ז).

וידועים דברי ספר יצירה (מבוארים בארוכה בספר ערכי נחל פ' אמור) כי כל הבריאה נבראת בסדר עש"ן [עולם, שנה, נפש] דהיינו כל מה שיש בנפש, יש גם בזמן, וגם במקום. ולפ"ז נראה לומר שמה שימי המצרים הם בזמן, סדום הוא במקום. וכמו בבחינת זמן יש תקופה של ימי המצרים, והם בעצם ימים המיועדים לששון ולשמחה, רק בחינה זו היא בגניזה בהם ויתגלה לעתיד לבוא כ"ב. ועיקר טוב הגנוז בהם הוא בחינת כל חמדת ישראל שהם דוד המלך ומשיח צדקו. ומ"מ עכשיו בגלות הם ימי קטב מרירי ומדת דין ורוע המזל. כן הוא סדום. סדום הוא גבול הרשעה. ואנשי סדום רעים וחטאים לדי' מאד ומ"מ שם בגניזה יש בחינת משיח טמיר ונעלם בתוך לוט ושתי בנותיו שהן בנות אשת לוט מאנשי סדום אשר היתה לנציב מלח, וכמו שגנוז הקב"ה את בחינת משיח בימי המצרים אשר דוקא בימי ריע מזל וחורבן. דוקא אז נמצא שם, כדי שלא ירגיש השטן, כן גנוז הקב"ה את ניצוץ יקר זה בבחינת מקום, דוקא בסדום - מצאתי את דוד עבדי בסדום, כדי שלא ירגיש השטן, והנה נתברר אצל חכמי האומות שסדום הוא המקום היותר נמוך בכל כדור הארץ, ולדרכנו הוא על משקל הימים היותר נמוכים בכל השנה ואפשר שכביאת המשיח יוגבה המקום והזמן ביחד.

ואחרי שזכינו לזה, נבין למה מתחילים הגבולות של א"י דוקא מים המלח, והוא האיזור של סדום, סדום בו טמון גאולה ע"י מלכות בית דוד ומשיח, ושיבת ישראל לגבולם, בסדום מצאנו ראשיתה של בחי' דוד, שם היה החורבן הראשון בארץ ישראל משום שהיו רעים וחטאים, והוא סימן בזמן האבות, שבניהם כי יחטאו כן יהיה גורלם, וכן כתיב בפורענותה של א"י, גפרית ומלח וגו' כמהפכת סדום וגו' ומ"מ, סופה של סדום להיות שוב כעדן וכגן ד', ושם יהיה מתן שכרן של צדיקים, כן מתחיל קו הגבול מסדום, ששם יש הניצוץ הטמון של גאולה וסובב סובב את כל ארץ ישראל ושוב חוזר לאותה נקודה, רמז לדבר שהמלכות תחזור לבית דוד שממנה לוקחה ולשם תשוב, ושבו בנים לגבולם.

ובא הטעם לנטילת מים אחרונים, שהוא בכדי להעביר מהידים מלח סדומית המסמא את העינים. והענין בזה, כי ישנם כאלה הלוקין בסמיכות עינים בעיני הגאולה וטוהרים הם במושג גאולה האמיתית. וע"ז רומז מלח סדומית המסמא את העינים, כי סדום הוא המקום שבו נמצא אורו של משיח כנ"ל, וע"כ הטעות בגאולה שאינה אמיתית היא בחי' מלח סדומית המסמא את העינים. ולכן לפני בהמ"ז המיוסדת על

בקשות לצורך הגאולה, וכן ההודאה שבה גורמת למילוי הבקשה [שע"י שמודים ראויים לקבל עוד], ע"כ נוטלים אז מים אחרונים שהיא בכדי להעביר מלח סדומית הנ"ל. ולדעת על מה והיאך לבקש על הגאולה. ולכן מובא, שאף בזה"ז שאין מצוי בינינו מלח סדומית, יש ליטול מים אחרונים. כי יש קליפה ששמה "חובה" השורה על האצבעות, ומעבירים אותה ע"י מים אחרונים חובה וקליפה זו היא המסמא את העינים, וע"כ צריך להעבירה קודם בהמ"ז.

צא ולמד מה רב טובה ויפיה של סדום, אמרו חז"ל (פסיקתא דר"כ כ"ז) כל מי שמקיים מצות סוכה בעוה"ז הקב"ה נותן לו חלק לעת"ל בסוכתה של סדום שהיתה מסוככת ד' אלינות וכו'. והוא ממתן שכר הצדיקים כמו הגן עדן. ועל סדום באמת כתיב והנה כולה משקה כגן ד'. וכמו שנתהפכה סדום מלהיות גן ד' והסביבה נעשה ים המלח ובחורבנה נעשית גפרית ומלח והמביט בה נעשה נציב מלח, כמו כן שוב תתהפך וכתיב וישם מדברה כעדן וערבתה כגן ד' [נערכתה מסתמא הוא השטח של ים המלח כדכתיב (דברים ג"ז) ים הערבה ים המלח]. וממשיך לומר ששון ושמחה ימצא בה, כמו ימי המצרים והצומות יתהפכו לששון ולשמחה.

עבר הירדן

ארץ הקני הקניזי והקדמוני

"ומקנה רב הי' לבני ראובן ולבני גד עצום מאד". וצ"ב:

(א) למה הקדים בכל הפרשה בני גד קודם בני ראובן הבכור, חוץ מפעם ראשון. וכבר עמד על זה הרמב"ן ז"ל.

(ב) אומרו, מקנה רב, ועצום מאד. והמפרשים פירשו שלצדדין קתני, שלבני ראובן הי' מקנה רב, אבל לבני גד עצום מאד. וצ"ב, הלוא רב הוא בכמות, ועצום הוא באיכות. ובגמ' סוטה (כב.) איתא, "רבים חללים הפילה", זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה, "ועצומים כל הרוגיה", זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה, הרי חזינן שתואר "עצום" מורה על הפלגה רבה כיאות לתלמיד שהגיע להוראה, ומוכן בחוש, כי תיבת עצום מורה על ענין נשגב מאד. ואיך יתכן לומר על בהמות מקנה בקר וצאן שהם עצומים.

(ג) "ויגשו אליו ויאמרו גדרות צאן נבנה למקננו פה וערים לטפנו", פירש"י חסים היו על ממונם יותר מבניהם ובנותיהם שהקדימו מקניהם לטפם. אמר להם משה לא כן, עשו את העיקר עיקר ואת הטפל טפל, בנו לכם תחילה ערים לטפכם ואח"כ גדרות לצנאכם. וצ"ב, איך יתכן על שני שבטים מישראל שכה ידברו באופן שנראה כמו מחוסרי דעת. כי מי בעל שכל ישר שיחוס על ממונו יותר מזרעו.

(ד) במדרש קורא את נחלת בני גור"ר "נחלה מבוהלת" על שלא המתינו לחלוקת הארץ, ונענשו שגלו בראש גולים, ח' שנים לפני יתר השבטים. ולכאורה יש לטעון עליהם בדרכה מיניה, על שלא בחרו בנחלת שבעה עממין מעבר הירדן מערבה, שהרי ארץ סיחון ועוג נקרא ארץ טמאה (בספר יהושע) לגבי עיקר ארץ ישראל, והיא במדרגה קטנה בעשר קדושות, ולולא שקדמו סיחון ועוג למלחמה, לא הי' משה כובשה כל עיקר. עיין כל זה ברמב"ן פ' חקת גבי מלחמת סיחון, ולפי זה הלוא זה יותר קשה מלקיחת נחלה מבוהלת, שלא בחרו במה שיותר חשוב אצל הקב"ה, היא ארץ ד' עממין שקדושתה יתירה.

ה) כאן משמע שעיקר סיבת בחירתם בארץ סיחון ועוג הוא כי ארץ מקנה היא, ובפרשת וזאת הברכה מצינו טעם אחר, "וירא ראשית לו" [ארץ סיחון ועוג ראשית הכיבוש, רש"י] "כי שם חלקת מחוקק ספון" נכי ידע ששם בנחלתו חלקת שדה קבורת משה, רש"י, ספון פירש"י אותה חלקה ספונה וטמונה מכל בריה, שנאמר ולא ידע איש את קבורתו עכ"ל. ובתרגום יונתן שם, כי שם יש אבנים טובות ומרגליות, עיי"ש. הרי חזינו שלא מחמת שהיא ארץ מקנה אלא משום קבורת משה בחרו בעבר הירדן, ולא עוד אלא שהכתוב משבחם ע"ז.

ו) בשפ"א מביא בשם הרבי ר' בונם זי"ע, "ומקנה רב", שהי' להם קנין ודביקות במשה רבינו [נראה כוונתו, דביקות עם הרב]. ולפי הכלל הנקוט בידינו שכל חלקי הפרד"ס הם לבושים זע"ז, והדרוש הוא עומקו של הפשט, צריך להבין הלוא משמעות כל הפרשה היא שמקנה קאי על הצאן ולא על משה רבינו.

ז) מה משמיענו הכתוב שבחרו גד בעבר הירדן, כי שם חלקת מחוקק ספון, שפירושו ספון וטמון ולא נודע מקום קבורתו, וכי מאי נ"מ אם ספון או נגלה.

ח) מה שמשה רבינו משבח את גד כי ראה ראשית לו ובחר בחלקת מחוקק פליאה היא, שהרי משה רבינו נקבר בהר נבו כדכתיב בסו"פ האזינו "עלה אל הר העברים הזה הר נבו אשר בארץ מואב וגו' ומות בהר אשר אתה עולה שמה". וכן כאן בפ' מטות (לבג) "עטרות ודיבון וגו' ונבו", איתא בתרגום, בית קבורתא דמשה. ובסוף הפרשה (לכ"ו) "ובני ראובן בנו את חשבון ואת אלעלא וגו' ואת נבו". הרי שלך לפניך שקבורת משה היא בחלקת ראובן, ואיך משבח משה את גד שבחרו בחלקת מחוקק. ובאמת בגמ' סוטה יג: איתא שנפטר בחלקו של ראובן ונקבר בחלקו של גד, אבל מתרגום הנ"ל משמע שפליג על הגמרא.

ולבוא לכלל ישוב נראה לומר כי בפ' לך לך כתיב (בראשית טו:יח) "ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לזרעך נתתי את הארץ הזאת וגו' את הקיני ואת הקניזי ואת הקדמוני ואת החתי וגו'". וברש"י שם וז"ל, עשר אומות יש כאן ולא נתן להם אלא שבעה גויים, והשלשה אדום ועמון ומואב והם קיני וקניזי וקדמוני עתידים להיות ירושה לעתיד שנא' "אדום ומואב משלוח ידם ובני עמון משמעתם", עכ"ל.

והנראה בזה, כי עשר אומות הם כנגד עשרה מאמרות, והם כוללים כל הבריאה. והנה ג' מאמרות הראשונות הם למעלה מההשגה כידוע, והם שורש של אור הגנוז שגנוז הקב"ה לצדיקים לעת"ל. אבל יש לנו השגה בשבע מדות התחתונות של חג"ת נהי"ם, והם כנגד שבע אומות הכנעני החתי וכו'.

ולכן בעה"ז ניתן לנו שבע אומות של ארץ ישראל, שהם שיכים לנו להשגתנו עכשיו. אבל הקיני הקניזי והקדמוני, הם גנוזים לעת"ל, לעת שיתגלה אורם הגנוז ויהי ישראל בבחי' צדיקים אשר עבורם הוכן אור הגנוז הזה.

יש נשמות שהם מאור הגנוז כמו אליהו הנביא שהוא שיך לימות המשיח ושורשו מאור הגנוז כדאיתא בדרשות חת"ס. וכן משה רבנו הוא מהאור הגנוז, והוא יצטרף עם דוד להיות נשמת משיח כדאיתא באוה"ח הק' פ' ויחי. ובלידתו נאמר "כי טוב", כמו באור הגנוז.

והנה במנין עשרה מאמרות האל, איתא בגמ' (ר"ה לב.) שאין במעשה בראשית רק תשעה מאמרות וכדי להשלים את המנין, בראשית נמי מאמר הוא. אבל בזוהר איתא שהמאמר הראשון הוא "ויאמר אלקים יהיה אור". וניחא שתיכף במאמר הראשון כבר הופיע אור הגנוז, ולא כתיב "ויהי כן" כי תיכף נגנו לעת"ל. וכדי להשלים את המנין של המאמרות להזוהר, מצרפים את המאמר "ויאמר אלקים לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו". ועיין בספר פרי צדיק פ' בראשית, שמיישב הסתירה בין הגמרא והזוהר ואין כאן מחלוקת.

ובמדרש רבה פ' ויצא איתא שאלהו הנביא בא משבט גד. ותיכף בלידתו נרמז זה כדריש התם, ותאמר לאה בא גד, בא גדא טבא לעולם, שנולד גד שממנו אליהו הנביא, עיי"ש. והמובן בזה שלשבט גד יש שייכות ברור עם אליהו הנביא מאור הגנוז, שהרי תיכף בלידת גד כבר מכריזים מזל טוב שהרי אליהו הנביא בא.

והנה אליהו הנביא מגיע למעלה משבעת המדות הראשונות עד ג' ראשונות שאינם גלויים כי שם נגנו האור, אשר על ג' ראשונות דרש בפתחת אליהו "הנסתרות לה' אלקינו", עיי"ש. וידוע שעשרת הספירות שהם עשרה המאמרות, נחלקים לארבע חלקים. והם, (א) כתר, (ב) חכמה ובינה, (ג) חג"ת, (ד) נהי"ם. ונראה שכל זה מרמז בתיבות כ"א ג"ד, ודו"ק. והואיל ובראשית נמי מאמר הוא ומ"מ לא כתיב אצלו "ויאמר" כי המאמר הראשון כאשר נאצל עדיין לא נבראו אותיות הדיבור כדאיתא בשם המגיד רבי ר' בער זי"ע, ולכן תמצא כי גם בפסוק לא כתיב "בא גד", רק כתיב "בגד" והקרי הוא "בא גד". כי האל"ף שהוא כתר [פל"א עליון] נבלע בתיבה כי אותיותיו עדיין לא נבראו. והמכוון, כי אליהו מגיע עד שם, למקם הגניזה, והוא כולל כל העשרה מאמרות בשלימות. ולכן נרמז בתיבות שכוללים, האחת והשנים, שהם ג' ראשונות, והשלשה והארבעה שהם ז' תחתונות הנרמזים בתיבות כ"א ג"ד.

ובפסוק "עטרת ודיבן ועזר ונמרה וחשבון ואלעלה ושכם ונבו ובעזן", איתא ברבינו בחי שבפסוק הזה ישנם תשעה ערים כנגד עשר המאמרות, והעשירי לא נזכר כי הוא כנגד "בראשית" שהוא נמי מאמר, עיי"ש. ונראה להסביר כי שבט גד שהם שיכים לאור הגנוז זכו לכל עשר המאמרות ואפי' לג' ראשונות, שהרי הם שייכים

לגאולה העתידה שיבוא אליהו לבשרנו. ולכן יש בחלקם כל שלימות הארץ של עשרה מאמרות שהם כנגד עשר אומות שהבטיח הקב"ה לאברהם אבינו לעת"ל. וענין זה יתבאר בעזה"י להלן.

אולם יש לתמוה, לפי דברי רבינו בחיי שתשעה ערים אלו הם כנגד עשר מאמרות, היה צריך למנות עשר ערים ולא תשע. ומה שתירץ שכראשית נמי מאמר, ה"מ צריך להיות עכ"פ רמז למאמר העשירי כמו שתיבת "בראשית" הוא רמז למאמר העשירי אע"פ שאין כתיב ויאמר.

וביותר קשה לדברי הוזה"ק כי יש עשרה מאמרות מפורשות בפרשת בראשית, ומאמר הראשון הוא "יהי אור", א"כ לפי"ז ה" צריך למנות עשר ערים מפורשות.

ונראה לבאר בעזה"י, כי יש שלשה מדרגות בכיבושה של ארץ ישראל. המדרגה הראשונה היא כיבוש שבעה אומות של יהושע, שהם כנגד שבעת המדות של חג"ת נה"ם.

למעלה מזה, היא כיבוש של עמון ומואב שטיהרו בסיוחן. ויהושע לא ה" בכוחו לכבוש אתם, כי הם כנגד חכמה ובינה,^{*} מקום הספירות הראשונות ששם מאיר אור הגנוז. ולכן הוצרך שדוקא משה רבינו יכבוש אותם, כי גם הוא מהאור הגנוז כנ"ל, וזהו כיבוש של הקניזי והקניי.

המדרגה השלישית שהיא העליונה מכולם, הוא כיבושה של הר שעיר שהיא חלק של עשו ועמלק, ולזה אפילו משה רבינו אינו שייך, כי הוא חלק הקדמוני. ולכיבוש זה צריכים דווקא למשיח בן דוד שהוא גבוה וגדול אפי" ממה כמו שדרשו חז"ל (ילקוט ישעי' נ"ב) על הכתוב "ידום ונשא וגבה מאד". ולכן אצל כיבוש של משה יש רק תשע עיירות של עטרות ודיבון וגר'. אבל העשירי לא הוזכר אפילו ברמז, כי עוד לא הגיע זמן כיבוש העשירי, הקדמוני, עד שיעלו מושיעים לשפוט את הר עשו.

* וע"ז כתיב בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה וגר', יש להבין מדוע דוקא בערבות מואב באר משה את התורה ובכלל מה נ"מ לנו מה שכתב שבאר התורה בארץ מואב.

ברש"י איתא באר את התורה, בשבעים לשונות. וקשה למה היה צריך לבאר התורה בשבעים לשונות.

ותי' ההפלאה על קרש"י ראשונה דהנה השבעה אומות הם החור, היבוס, החתי, האמורי, הכנעני, והפריזי. והם כנגד השבעה ספירות בצד הסט"א, יש עוד שלש בעבר הירדן הקיני הקניזי והקדמוני, דהיינו עמון מואב ואדום, והם בצד הסט"א זה לעומת זה נגד כתר חכמה ובינה. מואב הוא כנגד חכמה, ומשום זה כאשר נסעו בני"ל למואב השיגו חכמה יתירה והעלו בני"ל חכמה זו לקדושה. ולכן דוקא בערבות מואב באר משה את התורה להבין התורה בחכמה יתירה.

ובגמרא ברכות (ח:) איתא, לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור וכו' ואפי' עטרות ודיבון. והקשו, אמאי נקט דוקא שמות אלו, ולא נקט שמות אחרים שהם פסוקים שלמים שכבר קדמו במקרא, כגון ראובן שמעון ולוי בתחילת פ' שמות. ולמה לא הביאו שפסוק זה צריכים לומר פעם שלישי במקום תרגום, ואע"פ שהתרגום הוא אותו השם שבמקרא.

ונראה לתרץ כעזה"י, דבספר התניא בריש פ"ג הביא שעשר ספירות עליונות נחלקים לשתיים, שהן שלש אמות ושבע כפולות, עיי"ש. והפירוש, שבמדות התחתונות שייך שהמדה תהי' בטוב או ברע, כמו חסד דקדושה, ולהבדיל, חסד דקליפה, ולכן נקראו כפולות, אבל בשלש הראשונות, אין שייך כפולות לטוב וגם לרע, שעל העליונות כתיב "לא יגורך רע", והם אמות ושרשים אל התחתונים מהם. אבל עדיין צריך ביאור, שהרי ידעינן שגם בחכמה ובינה יש אחיזה לרע כמו אדום עמון ומואב. וצ"ל דשאני ספירות העליונות, שהם בעצמם אינם רע, רק שיש לפעמים שהרע מלבישם, כמו שמצינו שגם בנשמה שהיא חלק אלוף ממעל, שייך שהרע ח"ו ילבישנה בשעת העבירה, אבל הנשמה בעצמה היא קדושה וטהורה, רק שהיא בגלות ובשבי אצל הקליפה המסוככת אותה.

והנה ידוע שלשון תרגום היא מצד הקליפה, וע"כ אנו משלימים את הפרשה עם תרגום, כדי שע"י קדושת התורה תכנע הקליפה. ובחידושי תת"ס על חולין בסוגיא דרוב, כתב שלכן משלימין שנים מקרא ואחד תרגום, כדי שהתרגום שהיא מצד הסט"א תבטל חד בתרי במקרא.

ולפי"ז יש סברא לומר דבפסוק עטרות ודיבון וגו' שכל הפסוק כולו אינו אלא שמות של עיירות של ארץ סיחון ועוג שהוא הקניזי והקדמוני, ושמות אלה אינם מצד הקליפה שהרי נאחזים הם בשלש ראשונות ששם אין כפולות רק הכל מצד הקדושה, ואין שייך שם להזדקק לתרגום לבטל את הקליפה שהרי אין שם קליפה, ולכן למה לנו לומר שנים מקרא ואחד תרגום.

ולהוציא מדעת זו, אמרו חז"ל (ברכות ח:) לעולם ישלים אדם פרשיותיו שמו"ת ואפילו עטרות ודיבון, כלומר, אפילו פסוק זה שלכאורה אין הקליפה שייכת לו ולמה לי לומר תרגום, מ"מ צריך לתרגם אפי' פסוק זה. והטעם לזה הוא כי הגם שאין שייך קליפה בעצמות, כי הם מג' ראשונות, מ"מ שייכת קליפה בבחינת הלבשה כנ"ל. שהרי מצינו שהקניזי והקניזי והקדמוני הם תחת אומות גרועות של אדום עמון ומואב. ואפי' אחר כיבוש משה רע"ה, לא כבש רק חלק מעמון ומואב, מה שטיהר סיחון. אבל השאר שלא כבש סיחון נשאר בידי עמון מואב. וממילא אפילו מה שכבש נגרר אחר העיקר ועדיין יש שייכות שם לקליפה. ולכן עכשיו קודם כיבוש משיח, גרועה

ארץ סיחון ועוג משאר ארץ ישראל ונקראת ארץ טמאה לגבי ארץ ישראל. ומשוי"ז צריכים לומר תרגום אפי' בפסוק עטרות ודיבון.

ובתוס' שם במס' ברכות, וכן בטור, יש שיטה שבפסוק עטרות ודיבון צריכים לומר את התרגום ירושלמי (וכמו שנדפס בתרגום אונקלוס שלנן) הוא "מכלילתא ומלבשתא" שהוא תרגום של עטרות ודיבון. ונראה שהתוס' במתק דבריהם תפסו רק את שתי העירות הראשונות, שהם תרגום של עטרות ודיבון. ומרומז בו מכלילתא ומלבשתא, כלומר, אע"פ שעייירות אלו נאצלות מן האור הגנוז בחינת כתר, כי "מכלילתא" פירושה כתר [כליל תפארת בראשון] מ"מ צריך לומר תרגום, כי "מלבשתא", כלומר היא מלובש"ש בקליפה אע"ג שאינה עצם הקליפה שהרי שם אין כפילות.

עוד זאת אקדים מה שאיתא בזוהר, שכל צאן יעקב שהציל מלבן היו במ נשמות של ישראל, וצאן אלו היו בלתי מתוקנות [הם הם אותם שפגמו בדור המבול ובדור הפלגה], וכל עבודת יעקב כל עשרים השנים שהי' בבית לבן, הי' להוציא את הנשמות האלו ולפדותם מתחת יד לבן שביקש לעקור את הכל, ולהכניסם תחת ידו ולתקנם. ומרומז זה גם במדרש רבה ויצא, שהי' ליעקב ששים רבוא עדרי צאן, כלומר כל עיקרי ראשי נשמות עם סעיפיהם. [כידוע שבכל דור יש ששים רבוא נשמות, והם הראשים, והשאר הם חלקים וסעיפים מהם].

וידוע שהגה"ק בעל ישמח משה זי"ע הראה על שכמו רושם שנשאר מחבטה שקיבל מעקב אבינו כשהי' שה אצלו. וכן הרה"ק בעל אוהב ישראל זי"ע ניגן ניגון ששר יעקב אבינו על החליל לקבץ צאנו].

ובמדרש רבה פ' וישלח איתא, שעם הארץ אחד דרש שכל אותן הדורות ששלח יעקב לעשו עתידים עכו"ם להתזירם למלך המשיח לעת"ל, משום שנא' "מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו". יביאו אין כתיב כאן אלא ישיבו, עיי"ש שדרשו זאת בשמו של אותו עם הארץ בביהמ"ד.

ולכאורה יפלא, למה דקדק המדרש להגיד לנו שבעל דרוש הזה הי' עם הארץ, הלא גם בגנות בהמה טמאה לא דיבר הכתוב. וגם למה נפל חלק תורה זה דוקא בגורלו של ע"ה.

לכן נראה שענין דורון יעקב לעשו הי' שויתר לעשו והסכים שיהיו בין בניו עמי הארץ. כי צדיקים יצר טוב שופטן, ויצה"ר הוא השטן הוא שרו של עשו כידוע, ואין מחשבת עריות מצויה אלא בלב הפנוי מן החכמה (רמב"ם סוף ה' אישות). נמצא שעמי הארץ פנויים מן החכמה ועיי"ז יצה"ר שופטן, כלמר שהם תחת ממשלתו של עשו. [ובוודאי יעקב הוכרח להסכים לזה כי ראה שע"י דורון זה יצמח טובה ויצא הפסדו בשכרו. עיי' בספר הזכות להרי"ם זצ"ל בפרשה זו]. ולכן דרש זאת עם הארץ דייקא,

כי כל אחד דורש לפי שורש נפשו כידוע, ואותו עם הארץ שהרגיש בשורש נפשו כי הוא מן אותן הנשמות שהיו מגולגלות בבהמות ששלח יעקב לעשו, ומשו"ה הוא עכשיו תחת שיפוטו של יצה"ר, דייקא לו נתגלה חידוש זה, שלעת"ל תמלא הארץ דעה, ולא יהיו עוד ע"ה אצל ישראל, ואז יוחזר לגבול הקדושה שנא' מנחה ישיבו.

והנה שכט גד, שורש אליהו הנביא, נתגלגלו אצלם בהמות של דורו של משיח. כי כל אחד מתפשט ניצוץ נפשו בממונו כידוע. מפני ששכט זה ה"י להם שייכות עם האור הגנוז של ימות המשיח, לכן היו להם צאן שמגולגלות בהם נשמות של עיקבתא דמשיחא שיזכו להתקן ולעלות למדרגת אדם, ויהיו מבאי הארץ בכיבושו של משיח. ולכן הרגישו אנשי שכט זה שיש להם שייכות עם ארץ סיחון ועוג, כי נצנצה בהם ניצוצו של אליהו הנביא שהוא מאור הגנוז, ג' ראשונות. והם הרגישו חלקם שיש להם מעלה נוספת ושייך להם חלק שהיא מכיבוש משה, מבחי' משיח כנ"ל. וזהו "וירא ראשי"ת לו", כלומר שראה שכט גד כי יש להם אחיזה בג' ראשונות שנקרא ראשית, ונרמזו בתיבה הראשונה שבתורה. "כי שם חלקת מחוקק ספון", כי גם בחי' משה ה"י טמון שם, כי ארץ סיחון ועוג הוא מכיבושו של משה דווקא מפני ששייך כיבוש זה לעת"ל והוא מבחי' משה, ובחינתו נגזו שם בבחי' הלבשה כנ"ל בבחי' אור הגנוז. [כי רק עכשיו בעוה"ז כשהוא בהלבשה נקרא אור הגנוז, שהרי לעת"ל יוציאוהו מגניזתו ויהא נקרא אור חדש]. ומה שנבד, מקום קבורתו של משה, היא בחלק ראובן אינו קרשיא, כי כוונת הכתוב כי חלקת מחוקק ובחינתו, שהיא ג' ראשונות טמונה בכל שטח כיבושה של משה שהיא ארץ סיחון ועוג כולה. וזהו בחי' ולא ידע איש את קבורתו, שהרי עכשיו הוא בהלבשה. ולפי הגמרא באמת קבור משה בחלקו של גד ראיתי שפיר.

וצאן כאלה שהם נשמות של ימות המשיח, הם הנשמות היותר חשובות, ועליהם אמר הכתוב ומקנה רב היה לבני ראובן, ולבני גד עצום מאד. כי מעלתם מצד שורש נפשם מעולם התיקון ה"י עצום מאד. והגם שגם ראובן זכה לנחלה זו מבחי' ראשית, כי הוא הבכור, כי מה שהפסיד ראובן ממעלת בכורתו זה מחמת החטא, כידוע מהפסוקים של ראובן בכורי אתה, יתר שאת ויתר עז, אבל הפסיד, כי פחו כמים [ולכן] אל תותר כי עליית וגו'. אבל לעת"ל בעת התיקון יבטל העונש, ויוחזר הבכורה לראובן עם כל הכבוד והזכויות השייכים לה. ולכן כמה שנוגע לעת"ל בזמן התיקון זכה ראובן, שיותן לו נחלה שבעת התיקון תנטל ההלבשה ותהי' במעלה יתירה בגילוי אור חדש. אבל עיקר התעצום של המעלה היא אצל בני גד מחמת בחי' אליהו אשר בו. אבל בחינה זו של אור הגנוז, גנוז אצל ראובן ג"כ, ולכן מקנה רב ה"י לבני ראובן. ומחמת שה"י שייך לאור הגנוז היו לו מקנה עם נשמות כאלה. אבל יותר מזה, אצל גד, ואצלו, עצום מאד.

ולכן החשיבו את צאנם יותר מטפס, שהרי טפס הם זרעם במצב עוה"ז ושוייכים יותר לכיבוש יהושע, ואם ישארו בארץ סיחון ועוג, תהי' ירידה אצלם כי היא נקראת ארץ טמאה. אבל צאנם במצב של הלכשה בגלגול בהמות, הלא המה ממש אותם הנשמות שיוזכו לכיבוש משה ומשיח בכל הדרת הכבוד והמעלה של ימות המשיח. ומחמת חיבת הקודש של משיח קידמו צאנם לטפס. אבל בעיני משה לא הוטב שיאמרו כן בפיהם, כי מה שהוא בהלכשה ובהסתרה ועדיין לא הגיע זמנו, אין נכון לגלות הטמיר ונעלם, ולהחשיבו עכשיו לפי יוקרא דלקמ'י, עד שיחשיבו ויעדיפו צאן על בני אדם. ודברים אלו הם דברים שבלב, ואין נכון לגלות כפה ולעשות מעשה לפי ערך העתיד.

ולפי"ז היות שלבני ראובן שיקבר אצלם בחלקם ממש משה רבינו, אמר הכתוב ומקנה רב ה' לבני ראובן, כלומר שהי' להם קנין ודביקות ברכם זה משה רבינו. והדרוש הזה הוא עמק הפשט, כי מה שיש להם מקנה צאן שצד נשמותיהם שייכים לכיבוש משה, זה סימן שגם נפש בעליהם שייך יותר למשה רבינו. אבל יותר מזה, ולבני גד עצום מאד.

והכתוב ממשיך, ויראו את ארץ יעזר ואת ארץ גלעד והנה המקום מקום מקנה. ויש לרמוז, "ארץ יעזר" לשון עתיד, שהעזר והישועה שלעתיד בימות המשיח גנוז כאן. "ואת ארץ גלעד", ארצו של אליהו הגלעדי. "והנה המקום מקום מקנה וגו' ולעבדך מקנה", שהבעלים והמקנה הם משורש אחד, יחד עם המקום הוא מקום מקנה.

"וישם חלקת מחוקק ספון" כבחי' גניזה, ויש שם רכוש רוחני גדול והם אבנים טובות ומרגליות.

ומה שיש במקום יש בזמן. כי ישנם ג' דפורענותא וז' דנחמתא, ובשבעה דנחמתא שהם כנגד כיבוש יהושע כבר זכינו, ויש לנו השגה בה. אבל ג' דפורענותא שהם יהיו עיקר ימי שמחה בימות המשיח כידוע, הם מכיבוש משה ומשיח, ואין לנו השגה באור הגנוז שבהם עדיין. אבל בימים האלו, טמונים וספונים כל חמדות ישראל, שהם ימי לידת משיח ושמחה של ימות המשיח. וכפרט בשבת חזון שהוא כנגד הקדמוני, חלקו של עשו שרק משיח בעצמו יוכל לכבוש אותו, הוא טמון בהסתרה יתירה עד שלפי מנהג איזה מקומות נוגע הוא בעצם כבוד השבת. אבל זהו עשו שהוא הקדמוני, שאצלו כתיב ויצא הראשון אדמוני, וכשיתגלה אור החדש הטמון בימים אלה, נזכה לכריתת זרעו של עמלק שנקרא ראשון וקדמוני מסטרא דנחש הקדמוני, ולבנין בית המקדש שנקרא ראשון כדכתיב "כסא מרום מראשון מקום מקדשנו", ולשמו של משיח דכתיב "ראשון לציון הנה הנם" (פסחים ה.), ע"כ.

עכשו מצאתי בספר חסד לאברהם, לאזולאי, (מעין ג' עין הארץ נהר ג') וזה לשונו: ארץ סיחון ועוג וכו' בחרוה להם בני גד לפי שעתיד להיות כנגד ג"ר העליונות ויהי'

ציון עבר הירדן ועריה קסה

לעתיד המוכחר שבארץ ישראל. ועם היות שעדיין לא נתקדש, מ"מ יתקדש אח"כ
אחר הגאולה. ואפשר שלכן נקבר משרע"ה שם, כי הוא מסוד הדעת. עכ"ל.

קרית ספר

מכוון לשבח הארץ ושיעורי תורה

יש לבאר המעשה (שופטים א') שאמר כלב אשר יכה את קרית ספר ולכדה ונתתיו לו את עכסה בתי לאשה, וילכדה עתניאל בן קנו ויתן לו את עכסה בתו לאשה. ואח"כ כתיב שם שבקשה מאביה הבה לי ברכה כי ארץ הנגב נתתני ונתתה לי גלת מים ויתן לה כלב את גלת עילית ואת גלת תחתית. ובפשטות נראה שאביה נתן להם בתורת נדוניא שדה ובאה בקובלנא שהשדה היא יבשה מבלי מעיני מים ומלא אביה בקשתה ונתן לה שדה ובה מעין ממעל ומעין מתחת. והענין מתמיה מה ראה הכתוב לקבוע בספר דבר פערט כזה. וגם צ"ב דודאי הנותן בעין יפה נותן ולמה לא נתן להם כלב מתחילה שדה טובה עם מעיינות. ועוד צ"ב שלא ביקש כלב לבתו רק אדם כזה שיצליח ללכוד את קרית ספר ותו לא. וגם מהו שדקדק לומר עכסה בתי וסגי באמרו בתי.

וביאור הדבר בהקדם הידוע מש"כ בערכי נחל לבאר ענין לכידת קרית ספר שדרשוהו חז"ל על ג' מאות או ג' אלפים הלכות שנשכחו בימי אבלו של משה שהחזירים עתניאל בן קנו בפלפולו. דהפשט והדרש הם כאחד, כי כל חלק שבא"י מכוון לחלק מיוחד בתורה ומקום זה של קרית ספר היה המקום המכוון להלכות אלו שנשכחו ושם הם מושרשים, וע"כ ע"י כבישת מקום זה היה הדבר לסיוע לגלות מחדש ע"י פלפול התורה אותן ההלכות עכת"ד.

בגמרא יומא (פ' ע"א) שיעורים ועונשים הלכה למשה מסיני וכו' ה"ק שיעורים של עונשים. אחרים אומרים בית דינו של יעבץ תיקנום והכתיב אלה המצוות שאין נביא ראשי לחדש עליהם מעתה, אלא שכחום וחזר ויסדרום. וברש"י - יעבץ, זה עתניאל בן קנו.

והנראה בזה עפ"מ שאיתא במס' תמורה (ט"ז ע"א) י"ז מאות הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה אעפ"כ החזירן עתניאל בן קנו מתוך פלפולו. ומדקחזינן בגמרא יומא הנ"ל ששיעורי תורה נשתכחו ועתניאל בן קנו חזר ויסדרום, בודאי הדעת מכרעת, ששיעורי תורה הם מהלכות שנשכחו בימי אבלו של משה, שהחזירים עתניאל בן קנו.

ומה שדוקא אלו ההלכות נשתכחו ולא אחרים, נראה שיש לכל אר"א חלקו בתורה. ומשה רבינו, הגם שכל התורה כולה צוה לנו משה, מ"מ להיותו גם איש פרטי, יש לו חלקו הפרטי בתורה ששייך דוקא לו, ובספה"ק איתא שסימן לדבר יש שע"ז ידע אדם על איזה עבודה פרטית בא לעולם, והוא, כי חושק מאד לעסוק בזאת העבודה, ועוד, כי יש לו מניעות וקושיים להשיגה.

והנה משה רבינו נתעצם בעצמות התורה עד שנעשית עצם מעצמיו (ישמח משה פ' דברים דף פ"ז בד"ה והנ"ל). ואיתא בזוה"ק עה"פ קימו וקבל היהודים, שמשנה רבינו הוא כללא דיהודאי, והרי ס' רבוא נשמות ישראל הם ס' רבוא האותיות שבס"ת ונמצא שמשרע"ה הוא כללות כל התורה, וע"כ היתה לו חביבות יתירה לא"י כי א"י היא ג"כ כללות התורה וכדחז"ל ששקולה ישיבת א"י ככל התורה (ספרי ראה יב:כט). ונמצא שהיא מכוונת אליו וראויה לחלקו. וגם א"י היא בחינת השבת היא בחינת המלכות. וכן מרע"ה הוא בבחינת מלכות וכמ"ש ויהי בישורון מלך וגו' שדרשוהו חז"ל על משה רבינו. וזהו ישמח משה במתנת חלקו, כי השבת, וגם א"י שהיא הארץ השביעית, הם חלקו הפרטי בתורה, מלבד שהוא בכלליות כולל כל התורה, אבל שבת וא"י, הם מתנת חלקו כי הם מצוות השקולים כנגד כל התורה.

ומשה רבינו מצינו שחשק מאד ליכנס לא"י, וכל ספר דברים מלא מזה. ובפרט פרשיות ואתחנן עקב. וגם הלא זה כמה התחנן והפציר בתפילה שיכנס ונמנע ממנו. וסוף כל סוף יכנס כרצונו עם כלל ישראל כמ"ש ויתא ראשי עם וכפי שדרשו חז"ל, שהוא יביאם בתחיה"מ והוא נשמת משיח שיצטרף עם דוד להיות משיח כמ"ש האוההח"ק בפ' ויחי, וזה גמר תפקידו ותיקונו ואז יתגלה על ידו תורה של ימות המשיח.

והנה מובא בספר גלגולי נשמות לרמ"ע מפאנו שנשמת עכסה היתה נשמת צפורה אשת משה. ומעתה יבואר כי לפי שידע כלב שורש נשמת בתו עכסה, מאין לקחה מאוצר הנשמות, וגם ידוע מחז"ל שהבת יש לה שייכות לשורש האב יותר מהבן, וכלב הלוא הוא שמסר נפשו לדבר בשבחה של ארץ ישראל, ע"כ התנה שהאיש אשר יכה את קרית ספר שהוא המקום של ההלכות שנשכחו בימי אבלו של משה כי הם השייכים לחלק התורה המכוון לשורש נשמת משה רבינו אליו ראוי שתנתן עכסה בתו שהיא נשמת אשת משה כי היא הראויה לחלקו, וע"כ דקדק להזכיר עכסה"ה בחי"י, ורמז לדבר שהתיבות חט"ה שעור"ה גפ"ן תאנ"ה רמו"ן זי"ת דב"ש עם הכולל עולה כמנין ונתת"י ל"ו א"ת עכס"ה בת"י לאש"ה. וענין הכולל, כי פרשה זו של שבח א"י כוללת כל התורה ושקולה כנגד כל המצוות כנ"ל.

והנה נראה לפרש שהשדה שנתן כלב לא היתה בתורת נדוניא אלא היתה זאת הנחלה שנתחלקה לכל אחד מישראל שכל נשיא השבט היה אפוטרופוס להנחיל את

הארץ לכל בני שבטו. וכלב בן יפונה היה הנשיא של שבט יהודה להיות אפוטרופוס להנחיל לבני שבטו, וכדכתיב ב' מסעי, אלה שמות האנשים אשר ינחלו לכם את הארץ וגו' למטה יהודה כלב בן יפונה. והנה דרכו של אפוטרופוס נאמן שנותן לבני משפחתו את החלק הגרוע כדי שלא יהא נחשד שמעדיף הוא את חלק בני משפחתו משאר בני השבט וה' נתן כלב לעתניאל חתנו את חלקו בא"י מחלק הגרוע מטעם זה. אך בתו באה בטענה דכיון שעתניאל בן קנז גילה את ההלכות השייכות לפרשה של שבט א"י שהיא חלקו של משה רבינו אין ראוי שתהא נחלתו ארץ יבשה נגובה אלא ראוי שתנתן לו ארץ משוכחת שיש בה מעיינות כמו שהזכיר הכתוב בפרשה ההיא בשבט הארץ ארץ נחלי מים עינות ותהומות יוצאים בבקעה ובהר. ואכן מילא את בקשתה ונתן להם גלת עילית וגלת תחתית ע"ש הנאמר יוצאים בבקעה ובהר.

גם דקדקה לומר הבה לי ברכה. ורמזה למה דילפי חז"ל עוד ממקרא דארץ חטה ושעורה דין קדימה לברכה כי המוקדם בפסוק מוקדם לברכה. וע"כ טענה כי מצד שורש עתניאל בעלה וגם מצד שורשה, שהיא צפורה אשת משה לא כיון כלב את האמת בנחלתו שחלק להם, והיא העמידתו על האמת, והודה לה.

שילה

משכן שילה

"בראשית ברא אלקים וגו'". אחז"ל (מגילה ל"א ע"ב) בראשית נמי מאמר הוא. ואיתא מהרה"ק מהרד"ב ממעוריטש זי"ע שמאמר זה הראשון הוא למעלה מצמצום האותיות, ע"כ לא כתב בו אמירה כי הוא מבחינת המחשבה. וזה המאמר הוא כנגד מדת הכתר. וכידוע מחידושי הרי"ם כי עשרת המכות מכוונים נגד העשרה מאמרות, ומכת בכורות היא נגד המאמר הראשון של כתר, וע"כ היתה המכה בכחי' הראשית שהיא הבכורה, ובכר"ת היא אותיות בכת"ר.

והנה התורה היא מפת העולם, ואסתכל באורייתא וברא עלמא. ונמצא שמקום המקדש שהוא ראשית הבריאה, שמשם הושתת העולם, הוא מכוון לתיבת "בראשית" שהוא נקודת הראשית בתורה. ובעיקר האות בי"ת של "בראשית" הרומז לבי"ת המקדש, והביהמ"ק הוא כתר של הבריאה כמו שבראשית הוא כתר התורה, והוא מכוון כנגד מדת הכתר.

והנה איתא בפסיקתא רבתי (פ' ל"ו ס"ב) בשעה שמלך המשיח בא עומד על הגג של ביהמ"ק והוא משמיע להם לישראל ואומר להם ענוים הגיע זמן גאולתכם, ואם אין אתם מאמינים, ראו באורי שזרע עליכם, שנאמר "קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זר"ח וגו'" ע"כ. ומהראוי להבין מה שדייקו חז"ל שמשיח בא ועומד על "הגג" של ביהמ"ק דייקא.

וי"ל בביאור הדבר כי הנה בהיות בניי במדבר השרה ה' שכינו במשכן שהיה עשוי מעצים ויריעות כדוגמת אהל, וכמ"ש "ואהיה מתהלך באהל ובמשכן", ושוב אח"כ שרתה שכינה במשכן שילה, ודרשו חז"ל (ובחס ק"ח). כתוב אחד אומר "ותביאהו בית ה' שילה", הרי שנקרא בית, וכתוב אחד אומר "ויטש משכן שילו אהל שכן באדם", הרי שנקרא אהל. הא כיצד, לא היתה שם תקרה אלא אבנים מלמטן ויריעות מלמעלן ע"כ. וצ"ב טעמא דמילתא, דאם היו אבנים מלמטה למה לא נעשית גם התקרה כמו כן כמו בבית עולמים, שהרי משכן שילה היה קבוע במקומו ושם היה המנוחה ולא נצרך לפרקו ולהקימו.

ו"ל כי הנה המקדש של מטה מכוון הוא לעומת מקדש של מעלה, ואמה"כ "ויבן כמו רמים מקדשו", שצורת המקדש הוא כדוגמא של מעלה, והגג הוא כדוגמא שלמעלה - "בונה בשמים מעלותיו", וכמו ששכינתו בעליונים על כסא כבוד, כן הוא בתחתונים של מקדש של מטה המכוון כנגד הכסא. וזהו "ויבן כמו רמים מקדשו", כדוגמת כסא רם ונשא. וכל זה בכית עולמים שהוא מכוון לשער השמים, אבל במדבר ואף אח"כ במשכן שילה לא היה המקום ההוא מכוון כנגד שער השמים, וכל העבודות שנעשו בו עדיין הוצרכו לעבור לירושלים לעלות משם דרך שער השמים, ע"כ לא היתה בו השלמת הגג כדוגמא שלמעלה. ואף שכשילה היה בנין אבנים, עכ"ז הגג שהוא השלמת הדוגמא שלמעלה היה רק מיריעות כדוגמת אהל, משא"כ בבית עולמים שהיה כבר המקום המכוון לשער השמים, נשלם בו הגג ונבנה מאבנים, שהוא בית קבוע כדוגמא שלמעלה.

וזש"ה (תהלים ע"ח) "וימאס באהל יוסף וגו' ויבחר את שבט יהודה את הר ציון אשר אהב ויבן כמו רמים מקדשו", והיינו, כי שם בהר ציון נבנה המקדש כמו רמים, משא"כ באהל יוסף, במשכן שילה עדיין לא היה כמו רמים.

והנה הגג הוא בחינת הכתר, שהוא כנגד בראשית, והוא קוצו של יו"ד שבשם הוי"ה ב"ה וב"ש, והוא הנקרא "לפני ה'" כמו שביאר התניא מש"כ ביוה"כ "לפני ה' תטהר", שאז הוא בבחינת "לפני ה'" שהוא בחינת הכתר, ובבית עולמים היתה בו השלמת הגג שהוא הכתר, ע"כ עולמי"ם עולה כמנין לפני הוי"ה, וכן כמנין קו"ץ הרומז לקוצו של יו"ד.

והנה אף שבבית עולמים נבנה הגג בנין קבוע מאבנים, בכל זאת עדיין לא נשלמה בו מילוי הקדושה, כדקיי"ל גגין ועליות לא נתקדשו, וזה משום שעמלק מעכב הכתר בעוה"ז, שהוא נקרא ראשית כמ"ש "ראשית גוים עמלק", וע"כ הוא המגדל לבחינת הראשית שהוא המקדש, והוא בחינת רם, כי עמלק בגימטריא ר"ם (כדאיתא בספיה"ק) והוא מעכב את הכסא ר"ם ונשא, שהוא הכולל כל הגליות, כמ"ש בקהלות יעקב (ערך עמלק) כי עמלק עה"כ כמנין יו"ן בכ"ל ומד"י ואדו"ם, כי הוא ראש לכל הקליפות, והוא המעכב שאין השם שלם ואין הכסא שלם, וע"כ באה המצוה למחות עמלק לפני בנין ביהמ"ק, כי הוא המעכב את השראת השכינה בביהמ"ק.

וע"כ טרם בנין המשכן היתה מלחמת עמלק, ומכיון שלא מחו לגמרי את זכרו ולא היה כי אם "ויחלוש את עמלק", כי כן היתה שומה מאת ה', ע"כ לא היה במשכן גג של אבנים אלא מיריעות. ושוב אח"כ אצל משכן שילה ג"כ עדיין לא היה אלא גג של יריעות. ושוב היתה מלחמת שאול בעמלק לפני בנין ביהמ"ק, וגם הוא לא מחה כליל את עמלק כי השאיר אגג. וזהו עיר אחד מהחברים המקשיבים שלכן נקרא שמו אג"ג - אל"ף עם ג"ג, כי האל"ף הוא ספירת הכתר, פל"א העליון כידוע,

ואח"כ אותיות ג"ג, כי הוא הזה לעומת זה המעכב את הגג של הקדושה], וע"כ אף שנבנה גג אבנים בבית עולמים מ"מ לא נתקדש, כי עמלק עומד מנגד לעכב שלימות הגג.

וטרם בנין בית שני ג"כ היתה מלחמת עמלק בימי מרדכי ואסתר, שהרגו היהודים את זרע עמלק ואת המן ובניו, אבל גם אז נשארו מזורעו של המן, כמו שדרשו חז"ל "שבעים בלחם נשכרו", שבני המן נעשו חוזרים על הפתחים לבקש לחם, ולא נמחה כליל עדיין זכר עמלק, וע"כ גם בבית שני עדיין חסרה קדושת הגג.

ובמס' יומא (ל"ד ע"ב) איתא שביוה"כ הכה"ג טבל בגג בית הפרוה, ואף דגגין לא נתקדשו והטבילה צריכה להיות במקום קדוש, תירץ בגמרא שהיה שוה לקרקע העזרה. וי"ל דהענין כי ביוה"כ הוא בחינת הכתר, ולכן אומרים בכל התפלות קדושת כתר, ובמאור ושמש כתב לרמז כי תיבת תטהר"ו בגימטריא כת"ר, וע"כ היה צריך אז הכה"ג לקדושת גג השייך לבחינת הכתר, ע"כ היה טובל על גג בית הפרוה, אך היות כי גגין לא נתקדשו הוצרך להיות שוה לקרקע העזרה, ונמצא שהיו בו ב' המעלות - קדושת קרקע העזרה ובחינת הגג. [ניתכן לומר שמה נשתרבו השם "פרוה" למאכלים שאינם לא חלב ולא בשר, בדוגמת גג בית הפרוה, שהיה משמש בין לצורך גג בין לצורך קרקע כנ"ל].

והנה בערב פסח איתא בתקו"ז שהוא זמן מחיית עמלק ע"י שריפת החמץ, וגם זה הכנה לפני בנין ביהמ"ק בפסח, וכמו שביאר הח"ס בתקנת ריב"ז שיהא יום הנף כולו אסור שמא יכנה ביהמ"ק ביום זה ויאמרו אשתקד אכלנו מתחילת היום. ולכאורה למה לן למיחש שדייקא ביום זה יבוא. אך לפי שאז הוא עת מחיית עמלק שפיר ראויה ומוכשרת מאד לבנין ביהמ"ק בחג הפסח עכת"ד, עיי"ש בחידושו.

אך בבנין הבית השלישי המקווה כאשר ימחה זכרו של עמלק מתחת השמים, ונימח זכרו מלהזכירו, אז לא יהיה עוד מעכב ומנגד להשראת הקדושה בביהמ"ק ויכול הגג להתקדש בקדושה עילאה ונפלאה כיאות, ולרמז זה יתגלה משיח עלל גג המקדש ויבשר לישראל "ענוים הגיע זמן גאולתכם", וכבר הגיע העת שתשרה הקדושה על הגג, וע"כ תיבת שיל"ו כפי שנכתבה בפסוק הוא אותיות של ירושלים בלא ר"ם, כי שם היתה חסרה הקדושה ע"י עיכוב עמלק בגימטריא ר"ם, אבל ירושלים הוא שלימת התיבה עם אותיות ר"ם, וד"ש "וימאס באהל יוסף וגר"ו ויבן כמו רמים מקדשו", ולא רמים ממש רק "כמו רמים", כי לא נתקדש, ולעת"ל יתקיים רמים ממש, כי המקדש ירד מן השמים, מקום הקדושה כליל, וכוודאי בשמים קידשו את הגג.

והנה אדוננו משיח צדקינו, עצם מציאותו הוא בחינת הכתר, ועליו נאמר "ועליו יציץ נזור", ואיתא במדרשים שהקב"ה בעצמו יתן כתר כביכול עליו, וכ"ה במדרש

תהלים עה"פ "תשית לראש עטרת פז" (תהלים כ"א). ולכן משיח שהוא בחינת הכתר, יעמוד בהתגלותו על מקום כתר הבריאה - הוא גג ביהמ"ק, ויכריז שנתגלה בחינתו ויירד ביהמ"ק עם עליות וגגות מקודשים, ויבשר ויאמר "ענוים הגיע זמן גאולתכם", וכבר העביר ה' רוח הטומאה וממשלת זדון מן הארץ, כי ביטל כחו של עמלק המנגד לגגו של ביהמ"ק. והעיר אחד מן החברים המקשיבים, כי אם יבטל כחו של עמלק בגימטריא ר"ם, המכנים מחשבות של גיאות בלכות ישראל, אז יתלכשו כל ישראל ברוח ענוה, ולכן מכריז משיח "ענוים הגיע זמן גאולתכם".

ובזה יוכן הפסוק "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו". ולמה יעלו בהר ציון, הלא יותר נכון לעלות להר עשו לשפוט את הר עשו, ובמקום הרשע שם המשפט. ולפי הנ"ל נחא, שפנים חרשות יש בבית השלישי מה שלא היו בהקודמים לו, שהגג הוא מקודש, ויש בזה כמה תוצאות בהלכה כמובן, ולכן יעלו להר ציון לשפוט, כי משפטו של עשו שלא יהיה שריד לבית עשו ויסתלקו המנגדים למלכות שמים ולקדושת הגג, זה נוגע להלכה בהר ציון, לידע שהגג הוא מקודש, והמשפט הוא להר ציון.

ועיקר ענין ראש השנה הוא לבנות בנין המלכות ולבנות את ב"ת המקדש בגימטריא רא"ש השנ"ה, ועבודה זו מתחילה בראש השנה. אכן מסתיימת בשמיני עצרת כידוע. ולכן בר"ה מפטירין בחנה שהלכה להתפלל בית ה' שילו (כמחבר בהפטירה), ושם התחילה בפעולת הבנין, וגמר הבנין הוא בשמע"צ שמסתיימת בבחינת יחודא שלים דוגמא לימות המשיח, ולכן הוא האושפיזא של שמע"צ כמבואר בספה"ק (עיין פרי צדיק לשמע"צ), וביום הבהיר הזה טועמים ישראל טעם של ביהמ"ק עם גג מקודש, צ"א הלח"ם בעמל"ק בגימטריא ג"ג קדו"ש, כי זהו התכלית והמכוון של מלחמת עמלק.

(נעילת החג, שבת בראשית חשנ"א)

שכם

מכוון למצות פריעה

"רק באכותיך חשק ה' לאהבה אותם ויבחר בזרעם אחריהם וגו' ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד". וצריך לבאר המשך הכתובים. וגם צריך לבאר, בפ' נצבים נתנו הקדמונים סימן לאלו"ל בר"ת של הפסוק ומל ה' אלקיך א"ת לבכ"ך וא"ת לב"ב זרעך. וצ"ל הלא מקרא זה משתעי בזמן של ימות המשיח כמבואר בהדיא מהמשך הפסוקים שם. ועיין רמב"ן שם. וא"כ הלא מדבר אל דורות בני המשיח ולמה פרט זרעך, הלא הם ג"כ נכללים בכלל את לבכך.

ובפ' לך, במאמר "מילה ופריעה" ביארתי באריכות ע"פ הקדמה מס' דרך פיקודיך כי אי אפשר למילה שלא להמשך ערלתו אם לא יעשה פריעה. והואיל וכן, מילה הוא הסרת הערלה, ופריעה היא עשית אות ברית, עיי"ש.

ובפ' וירא ביארתי שם באריכות בדברים נוכחים בעזה"ת שמקום המכפלה שייכת לאברהם, כי כל מצוה והלכה שייכת לאיזה מקום בארץ ישראל, עד שכל התורה כולה מצויה בכל ארץ ישראל כידוע מס' ערבי נחל. וכן כל איש מישראל יש לו אות בתורה, ויש מצוה השייכת לו נידוע שהרה"ק מראפשיץ זי"ע ה' מדבר או עוסק בכל יום בענין סוכה, ואמרו צדיקים עליו, כי נפשו חצובה ממצות סוכה ופשוט הוא, שהמצוה ששייכת לאברהם אבינו דוקא היא מצות מילה שהרי הוא נצטוה בה. וגם חברון שייכת למצות מילה מחמת הטעמים שכתבתי בחיבורא תנינא. ולכן קנה אברהם את חברון בכסף מלא, כי יתירה שייכות חברון אליו יותר מכל ארץ ישראל, שהמקום הזה הוא שייך לפרטיות נפשו. משא"כ שאר א"י שייך אליו רק מחמת שהוא אביהם של כל ישראל. וקנה אותו בקנין דמים כמו שאיתא במס' ב"ב ק"ב. פינחס דובין מוזבן אמרת, א"כ שדה חוזרת ביוכל ונמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו. וחזינו דכל צדיק קבור דוקא במה דשייך לו, שהרי בודאי אין בעלות ממון לאחר מיתה אלא שייכות נפש ואם חוזרת ביוכל סימן שאין שייך לשורשו.

ובתוס' (שבת קלז:) איתא בנוסח ברכת אשר קידש ידיד מבטן זה אברהם, וחוק בשארו שם זה יצחק, וצאצאיו חתם באוב"ק זה יעקב, עיי"ש. ונ"ל להסביר, שמצות מילה שייך לכל האבות כי כולם נקודת כלל ישראל עד בני יעקב שמשם מתפרדים

לשבטים. ולכן כל האבות קבורים בחברון כי שם מקומם. ולכן בברכת המילה מזכירים כל האבות כי כולם נפשם ממצות מילה באה, וכולם תוספת והשלמה על מי שקדמם. כלומר, אברהם אבינו ה' הראשון למילה, נוסף עליו יצחק אבינו שהי' הראשון למילה לשמונה, נוסף עליו יעקב אבינו שנולד מהול כמו שדרשו חז"ל (אדר"נ פ"ב) עה"כ ויעקב איש תם. וזהו שכתבו התוס' שעליו מברכים, וצאצאיו חתם באות ב"ק, דהיינו שהקב"ה בעצמו מלו ויצא בלי ערלה מבטן אמו.

והנה הנחה זו שבני אדם וכ"ש צדיקים יש השגחה פרטית שיתקברו דוקא במקום השייך להם לפי שורש נפשם בודאי אמיתית היא וק"ו הוא ממה דאיתא בגמרא סוכה (נג.) רגלוהי דבר נש ערבין ל' לאתרא דמתבעי מובילין ל'. ואם יש השגחה פרטית וגזירה שימות אדם דוקא במקום פלוני ואי אפשר במקום אחר, כ"ש לגבי קבורה, וכמפורסם סיפורי צדיקים שנסעו מבתם כדי שיקברו במקום פלוני.

והנה בפי' ויחי עה"כ ואני נתתי לך שכס אחד על אחיך, פרש"י לפי שאתה טורח להתעסק בקבורתי גם אני נתתי לך נחלה להקבר בה ואיזו זו שכס שנא' ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכס. ע"כ. וידוע הדבר שיוסף הצדיק הוא שומר הברית, ובשיעור קומה של צלם אלקים הוא מכון כנגד אות ברית קודש. [נועין דרך פיקודיך (מצוה א' חלק הדיבור אות י"ד)], שתיריך שם מה שהקשו על הגמרא שאסור לשמש מטתו בשני רעבון וילפינן מיוסף, והקשו מלוי, שהרי יוכבד נולדה בין החומות. ותיריך שכל השבטים היו קומה אחת שלמה. זה יד וזה שוק וכו' ויוסף הי' דרגא דברית ולכן לו לבדו נאסר. משא"כ אחר מתן תורה מחוייב כל איש ישראלי להשלים כל השיעור קומה]. ולכאורה, אחר שראינו שיוסף נקבר בשכס ויעקב בירר עבורו מקום זה, בוודאי הוא לפי בחינתו ומסתמא מכון מקום זה למצוות מילה. וזה סותר למה שכתבתי בחיבורא תנינא שחברון הוא מקום מצות מילה.

וסתירה זאת איישוב להלן בעזה"ת. אבל נראה דזה וודאי אמת ששכס הוא מקום מצות מילה. וכשם שחברון הוא מקום מלכות והתגלות העטרה של הברית ומופיעה שם מדת המלכות כאשר ביארת שם, ולכן תחילת מלכותו של דוד הי' בחברון, וכן כתבתי שם כמה הוכחות שחברון שייכת למלכות, ובתוס' (ברכות מ:) כל ברכה צריכה שם ומלכות. ותפלת שמו"ע כשאומרים אלקי אברהם הי' מלכות שהוא הודיע מלכות שמים בעולם. כן י"ל ששכס שייכת למלכות, וגם תחילת מלכותו של ירבעם הי' שמה, כמבואר (מלכים א' י"ב), והוא הי' תחילת מלכות בית יוסף. וכן רחבעם מבית דוד איש ריבו, הומלך בשכס כמפורש בתחילת פרק י"ב, שם. וגם שכ"ס ר"ת ש"ס כב"ד מלכותו וכבר רמזתי בשם של חברון רמזות כאלה, עיי"ש. וגם שכ"ס בגמט' ש"ס, כמו שובבי"ם מטעם ששייך לברית כמו שביארתי בפרשת שמות עיי"ש. ולכן בשכס הקפידו בני יעקב על שכס בן חמור כי הוא איש אשר לו ערלה. ואנשי שכס ובפרט שכס בעצמו הם היו בחי' ערלת שכס לכסות קדושתה. ולכן נקרא בן חמור מלשון

חומריות. ובמהר"ל איתא שהחמורים הם יותר בעלי תאוה מכל שאר הבהמות. וזהו החרי מלשון משכא רחויא, שכך נקראת הערלה ע"ש הנחש הקדמוני ולכן ג"כ צורתו כאות ו"ו כמו זל"ז בקדושה מידת היסוד היא מידה ה"ו ואנו רואים כמה מושחתים היו שבשביל תאוה אחת הסכימו כולם למול. ועבודת יעקב הי' לסלק בחי' הקליפה משכם ולגלות הקדושה, כדי שיתגלה כבוד מלכות שמים, כידוע שע"י תיקון הברית נתגלה העטרה, מלכות שמים. וזה מרומז במילת שכם ברת' שם כבוד מלכותו.

והנה אם נדייק בלשון הקרא נראה ששינוי אנשי שכם מתנאו של יעקב. כי בני יעקב אמרו "אם תהיו כמונו להמל לכם כל זכר", וכוונתם בזה הי' שכמו ענין של מילת ישראל הוא כי ישראל הוא בעצם טוב, ולכן צריך להפריד הערלה שהוא הרע, כדי שישאר רק טוב, כן היו הם צריכים לעשות ליגור הערלה, ואז יהי' כמו בני יעקב, וישאר רק טוב. אולם באמת אין שייך כלל מילה אצל עכו"ם כי הגוי כולו רע וערלה וכמ"ש בנדרים הנודר מן הנימולים מותר בנימולי עכו"ם כי כל הגוים ערלים ולכן שכם לא אמר בהמול לנו כל זכר "כאשר הם נמלים" רק מעשה קוף בעלמא, כי באמת מילתם אינו כלום, ואי אפשר להסיר ערלת העכו"ם, כי אם ע"י כילוי העכו"ם לגמרי. ולכן באמת קיימו שמעון ולוי התנאי שימולו ע"י הריגתם, ואז נסתלק ערלתם וגם ערלת העיר הקדושה שכם, ונתגלה כבוד שם מלכותו.

ולכן מצינו שבפ' חיי שרה אמר כמה פעמים "כל באי שער עיר", והכא אמר "כל יוצאי שער עירו". כי הערלה היא מאוסה כע"ז, וצא תאמר לו, ולכן נקראו יוצאי שער עירו. וע"י יציאתם נתגלה כבוד שם מלכותו ית'.

והנראה בזה בעזה"י כי הרמב"ן בפ' לך כיאר כי כמו ששכת הוא אות וברית כן הוא המילה ושניהם ענין אחד. ולכן מילה דוחה את השבת, עיי"ש. וכן כתוב באבן עזרא עה"כ ביני ובין בניי אות היא לעולם. עיי"ש. ולכן נראה כי כמו בשבת יש שתי בחינות, זכור ושמור, אחת לקדש את השבת כמעשה ע"י קידוש היום והתפילות, והאחת לשמור את קדושת השבת ולא לחללה ע"י שמירה ממלאכות, כן יש בכרית זכור ושמור, והם מילה ופריעה. והם בחינת אברהם [הכולל את האבות וכו' שעל ברכת כל האבות חותמים מגן אברהם] ויוסף הוא בחינת פריעה. כי כבר ביארתי כי ענין פריעה הוא לשמור על האות ברית שלא תמשך שוב הערלה לכסות הברית. ובהזכר כתב כי אות ברית הוא הפריעה, עיי"ש באמונת עתיך כל זה באר היטב. ואברהם אבינו, ענינו הוא המילה, לעשות מעשה של הסרת הערלה ויהי' מהול. אבל הפריעה שענינה הוא שלא תמשך הערלה שייכת ליוסף. וכן מצינו בתהלים (קצ"ח) שני הענינים, זוכרי בריתו, ושומרי פקודיו.

והנה אמרו חז"ל כל הבא על הנכרית נמשכה ערלתו ואין אברהם אבינו מכיר שהיא יהודי ונכנס לגיהנם. אבל כל שאר הרשעים אין אברהם אבינו נותן שיכנסו

לגיהנם, כאשר הם נימולים (עירובין י"ט). וצריך ביאור, אם משום פגם בריתו של א"א נמשכה ערלתם יורדים לגיהנם, הלא יש עריות שהם יותר חמורים, והם בסקילה שריפה וחנק, והבא על הנכרית אין ב"ד מענישין אותו כלום אלא שקנאין פוגעין בו ואין מורין כן, ולמה יגרע הוא שיורד לגיהנם ושאר עוברי עריות אברהם מצילים. והנראה בזה, מפני שהנכרית היא כולה ערלה כאשר ביארתי לעיל. ואין ה"נ, מצד העבירה, שאר עריות יותר חמורים. אבל מצד זה שזה הבא על הנכרית נתדבק בערלה, וממשיך ערלה על ברית קודש ואין אברהם אבינו מכירו. שוב ראיתי כעין זה בשם הר"י עמדין ז"ע. ונראה שזהו ענינו של יוסף שה"י צריך לירד למצרים ולהתנסות באשת פוטיפרע שהיא בת אל נכר, שביאתה ממשכת ערלה, היפך הפריעה שמונעת המשכת הערלה כנ"ל. ועיקרו של יוסף הוא שמירת הברית ולשמור על קדושתה בבחינת פריעה ולא כהאבות הק' שעיקר ענינם הוא זכירת הברית ע"י מעשה מילה. ולכן אצלו לא ה"י ערלה כלל שהרי נולד מהול אלא שעיקר ענינו הוא שמירה שלא לגדל ערלה. ולכן דוקא יוסף ה"י צריך לירד למצרים לפני כל אחיו כדי להתחזק בקדושת שמירת הברית ובזכותו ינצלו כל ישראל מלהטמא במצרים ואחת היתה ופירסמה הכתוב, וזהו כל חשיבות של עלי' ששית בקריאת התורה, שהיא עלי' של יוסף כדאיתא בזהר.

ושני מצות אלו, מילה ופריעה, הם כנגד שני המקומות, חברון ושכס. וכבר ביארתי בכמה אופנים איך מספר שכ"ס מרמז למדה הששית עיי"ש. וחברון, מקום קבורת אברהם אבינו שקנה שם מקום קבר הוא כנגד מצות מילה. ושכ"ס מקום קבורת יוסף הוא כנגד מצות פריעה, ויוסף הוא הטיית קליפת נוגה לקדושה בבחינת להוסיף"י לכם תבואתו האמור אצל ערלת האילן כמו שביארתי במק"א. ובזה י"ל למה מקום שכס אלון מורה, הוא דוקא שש"ס מיל מכניסתם לארץ, כדאיתא בסנהדרין מ"ד.

זהו טענת יעקב אבינו, שמעון ולוי אחים, ופרש"י על שכס ועל יוסף. ואומר, באפם הרגו איש, זה מעשה שכס, וברצונם עקרו שור, שרצו לעקור את שור זה יוסף. כי ממ"נ, אם מקנאים קנאת ד' על קדושת הברית המופעת בפריעה נולכן כרתו את אנשי שכס הם הערלה ממקום הברית למה לא חסו על אותו צדיק שאור נשמתו היא מצות הפריעה ממש - הוא יוסף.

וכשהתכוון יוסף להכנס במצרים ולהתנסות בקדושת הברית, ה"י צריך מקודם להתחזק ולקחת תוקף ע"י השתטחות על שני המקומות של קדושת הברית. חברון שכבר נתבררה קדושתה ע"י האבות בקיימם מצות מילה ושכס שהיא כנגד מצות פריעה שעתיד הוא לברר בעצמו במצרים ולגלות מלכות שמים היא העטרה בפריעה. ולכן כתיב בהפרדו מאביו להמכר למצרים, וישלחוהו מעמק חברון ויבוא שכמה. כי בא על שני המקומות הללו של קדושת הברית, חברון, ולכן כתיב מעמק חברון,

מעצה עמוקה של אותו צדיק הקב"ר בחברון. כי ע"י שנקבר שם אותו צדיק שנשמחו חצובה ממצות מילה, זהו סימן שאותו מקום שייך למילה. ואח"כ ויבוא שכמה. יבוא משמע שכבר הגיע שם. שכמה משמע שעדיין הוא על הדרך לשם. כי באמת הגיע למקום שכס אבל שקדושת שכס תקבע בנפשו, לזה עדיין לא הגיע אלא שהוא על הדרך לשם. כי קדושה זאת נקבעה בנפשו אחר נסיונו עם אשת פוטיפר. שכמ"ה בגימ' פריע"ה.

ובכניסת ימי אלול, אנו קורין, רק באבותיך חשק ה' וגו' ויבחר בזרעם אחריהם בכס. כי בכל ישראל יש קדושת האבות ממש כי ברא כרעא דאבוה ואנו היום האבות ממש, כי אנו המשך מהם. ומה שלא ניכר דבר זה כי גרמנו במעשנו שנמשכה ערלת הלב על קדושה זו ומכסה אותה. ולכן ממשיך הכתוב ומלתם את ערלת לבבכם, להסיר כיסוי זה, וערפכם לא תקשו עוד, שתהי' הסרה של קיימא ע"י פריעה שלא שוב תמשך.

וקדושה זו נצחיית ועוברת מאב לכן כי ברא כרעא דאבוה כנ"ל. ולכן בערלת בשר המצוה דוקא על האב, להורות שמחמת אבהות שבו, שהוא ממשיך משך הזרע של אברהם, יש קדושת האבות בזרעו. ולכן הוא מברך להכניסו בכריתו של אברהם אבינו, כלומר, עושה מעשה שיתגלה קדושה זו. והיינו א"ת לבכ"ך וא"ת לב"ב זרע"ך. שעבודת אלול הוא לעסוק במילה ובפריעה עד שתתגלה העטרה בראש השנה ותתגלה מלכות שמים ע"י העברת האלילים כמבואר בנוסח עלינו לשבח.

והנה ע"י קדושת יוסף מתגלה העטרה, ונראה שלכן אומרים קדושת כתר במוסף, כי איתא בזהר (ח"ג ש"ב ע"ב) שיוסף תיקן תפלת מוסף בשבת. ובבחינתו מתגלה ומתפרעת העטרה.

ובספר שפת אמת (יוה"כ שנת תרנ"ב) איתא ששס"ה ימים בשנה הם כנגד שס"ה גידים. ויוה"כ הוא כנגד מילה. עיי"ש. ונראה לי להוסיף שלכן קורין פרשת עריות ביוה"כ. וגם לכן קוראים ששה קרואים לס"ת. ונראה לי לומר שעיקר מילה מתחלת בר"ה כשצועקין המלך ומסתיימת ביוה"כ שהוא גמר מצות פריע"ה, ולכן ביום זה הוא התגלות העטרה ושלימות התגלות בחינת המלך הקדוש, ולכן ביום זה אומרים קדושת כתר בכל התפילות, שכולה היא בחינת יוסף. וידוע שאבר הברית כולל כל הגידים כדאיתא בזהר"ק, לכן פריע"ה בגמט' שס"ה.

ומצות פריעה ניתנה לישראל דוקא ע"י יהושע כשאמר לו הקב"ה עשה לך חרבות צורים ושוב מול את ישראל שנית, כדאיתא בפי הערל. ונראה כי יהושע הוא גלגולו של יוסף, כמו שאיתא בספר סדר הדורות בשם הרמ"ע מפאנו (עיי"ש ערך יהושע). וכתב שם שלכן לקח יהושע את רחב בקדושה שהיא גלגולה של אשת פוטיפר. ואני

הוספתי ששניהם חיו ק"י שנים. ולכן הואיל ויוסף זכה להשלים ענין פריעה ע"י נסיונו, נתגלגל ביהושע ולו ניתנה מצות פריעה.

ואפשר לומר כי הגם שיוסף נתגבר וזכה עם נסיונו בבת אל נכר אשת פוטיפר, מ"מ בענין אחד לא עלתה בידו, וכמו אחר נצחונו של אביו עם שר של עשו מ"מ נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה ועי"ז נעשה גלות ותענית ת"ב כידוע, כן נאבדו ליוסף עשרה טיפין כידוע. ואילו לא אירע כן, ה"י אז המילה בשלמותה והיו הכל נולדים מהולים כמ"ש החת"ס שכן יהי' לעת"ל. ומשום זה, אין העיר שכס עכשו בשלמות הראוי כבעולם התיקון, ומחמת עשרה טיפין שנפרדו מיוסף, נפרדו בשכס עשרה שבטים מלכות בית דוד אשר בחברון, עד שיקרב ה' פזורינו ונפוצותינו יכנס במהרה. והנה נתבאר במדרשים, וכיארתי, כי בזכות מילה זכו לא"י. ודוק בתחילת פ' לך, נתבשר אברהם שיזכו בניו לא"י בשכס, ושם בנה מזבח על בשורת הזרע ועל בשורת א"י כדפירש רש"י שם. שוב כשחזר ממצרים, כתיב שחזר אל מקום המזבח אשר עשה שם בראשונה, ושם נפרד לוט מעמו, ושוב בישרו שם הקב"ה על ארץ ישראל, שא ענין גוג' כי כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה וגו' קום התהלך בארץ. נמצא ששתי ההבטחות הראשונות על ארץ ישראל, היו בשכס, כי בזכות המילה ששייכת לשכס ניתן לו א"י. אבל על ההבטחה השני' לא בנה מזבח בשכס כי כבר בנה אותו מקודם, ולכן תיכף כתיב בפסוק אחריו, ויאהל אברהם ויבוא וישב באלני ממרא אשר בחברון ויבן שם מזבח לד'. נמצא שבנה שתי מזבחות בשני מקומות המילה על בשורת ארץ ישראל והבנים. ושניהם נקראו אלני' [אלני ממרא, אלני מורה].

ובפדר"א איתא, שדינה ילדה את אסנת לשכס וביקשו השבטים להורגה וכתב יעקב אבינו שם קודש על טס ופרחה למצרים ופוטיפרע גידלה. ע"כ. וראה זה פלא, כי חלקו של יוסף היא אשתו, ג"כ מקורה ושורשה ממקום שכס מאנשי.

עוד זאת אדרוש, כי הריגת אנשי שכס היא סילוק הערלה מקום ברית קודש בבחינת מילה כנ"ל. גיור הטף והנשים בחינת איתהפכא, והפיכתם לקדושה היא בחינת פריעה, שאין חותכין אותה כי היא קליפת נוגה כידוע רק מחזירין אתה למעלה ומתהפכת לקדושה. ואח"כ יש מציצה, שכתב הרמב"ם שהוא סילוק הדמים הרעים מקומות הרחוקים. עיי"ש. וידוע מזוה"ק וכתבי האר"ז"ל שהמציצה הוא חלק מהמילה. ונראה שזה ה' בחינת "ויסעו ויהי חתת אלקים על הערים אשר סביבותיהם" וכתב הרמב"ן שהעמים של הסביבות הלכו ובאו למלחמה עם משפחת יעקב וחגר הוא כלי מלחמתו ונצח אותם ולזה כיון כשאמר שכס אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי, עיי"ש ברמב"ן. וזהו בחינת מציצה, סילוק הקליפות והסט"א ממקומות הרחוקים, בחינת הערים אשר סביבותיהם.

ובברית מילה של נכדי שמוא' יודא ברצ"א אמרתי שזהו בחינת ויקן את חלקת השרה, שקנהו בדמים, במאה קשיטה. וכן חברון בארבע מאות שקל כסף, שקדושת הברית כלליות כל התורה צריכים לקנות בדמים ובמס"י ולהצטער עלי' בנסיונות רבים, ובזה דוקא קונים אותה, כי אינה באה חנם. וזה שאומרים כשם שנכנס לברית, ושמחים על צערא דינוקא ועושים סעודה כי הצער הזה יעמוד לו שוכה לברית ע"י צער כן יכנס וכו' ויהי' תמיד מוכן לעשות את כל התורה במס"י ובשמחה.

שכס ר"ת שם כבוד מלכותו

ענין לקיחת דינה לשכס הוא כדוגמת גזרת היונים שכל הנשאת תבעל לטפסר תחילה (עיין בילקוט ראובני פ' זו), ויע"א בא לשכס שהוא בחי' המקום שלמטה מעשרה ששם מדור הסט"א. שכ"ס ר"ת ש"ס כבר"ד מלכות"ו. כי בחי' יחודא תתאה של בשכמל"ו הוא שהקב"ה שוכן בכל מקום ומחיה את כולם אפי' במקום החיצונים והקליפות. ודרשו, ומלכותו בכל משלה אפילו שדים ומזיקים. וע"כ אומרים זה בלחש ובחשאי שאין זה כבודו יתברך. וכמו שהמשילו חכמ"ל לבת מלך שהריחה ציקי קדרה ונתאוו להם ואין הנימוס שתאכל מהם כי בת מלך היא אבל א"א למנוע ממנה מבוקשה ע"כ הביאו לה עבדיה בחשאי. וה"נ בשכמל"ו אומרים בחשאי. שאין זה לכבודו ית' שנמצא אף במקום החיצונים. וע"כ שכ"ס הוא המקום של מדור הטומאה והוא בחי' רה"ר. וזהו ותצא דינה שיצאה מרה"י שהוא רשות הקדושה לרה"ר שהוא רשות הטומאה. ושם הדליק יע"א נר חנוכה ברה"ר למטה מעשרה ונעשה הנס של רבים ביד מעטים שנפלו שכס ביד שמעון ולוי. והיתה הנקמה על אשר טמאו אחותם כמו בחנוכה שהיתה הנקמה על מה שטמאו את השמנים. ושכ"ס בגימט' י' פעמים ל"ו שהם ל"ו נרות של חנוכה. ואחז"ל שקבע יעקב תחומין כשכא לשכס. והענין שעשה שם רשה"י כי ענין היציאה חוץ לתחום הוא במשקל אחד עם ההוצאה לרה"ר דשניהם ילפינן ממקרא א' אל יצא איש ממקומו. וע"כ קביעת תחומין הוא ענין קביעת רה"י.

ומובא באוה"ק שהיה בשכס נצרך נשמת רבי חנניא בן תרדיון וע"י מעשה זו הוציאה דינה ממנו נצרך זה שכתוכו ונרמזו במ"ש והארץ רחב"ת ידים. רחב"ת ר"ת רב"י חנינה ב"ן תרדיון. ובזה כבר נתקיים השבת המנחה ליעקב שהוא השבת הנצוצות שנשבו בחלק הסט"א. ומה שנרמז זה דייקא בתיבת רחבת ידים, י"ל ע"ד שכתב הרמב"ן בענין הבארות שהבאר השלישי רומז לבנין העתיד. כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ. וע"כ רחב"ת רומז על בנין העתיד. והנה ר"ח בן תרדיון היה גבאי צדקה כמו שאחז"ל (בבא בתרא י'): לא יתן אדם פרוטה לארנקי של צדקה אא"כ ממונה עליה כר"ח בן תרדיון. וצדקה היא הפודה נצוצות מן השבי' ומקרבת את הגאולה. וע"כ נרמז ר"ח בן תרדיון שנפדה מיד שכס בתיבת רחבת הרמז לזמן הגאולה. וכן

נר חנוכה שמדליקין על הפתח הוא רמז אל הצדקה שנותנים לעני בפתח כמובא בשו"ע שנהגו העניים לסבב בחנוכה על הפתחים.

הבטחת הארץ דוקא בשכם

ובמד"ר (פר ע"ז א') עה"פ ויותר יעקב לבדו. מה הקב"ה כתוב בו ונשגב ה' לבדו אף יעקב ויותר יעקב לבדו. והענין שלעתיד לבוא יתכנס כל העולם להיות רשה"י תחת רשות יחידו של עולם ותבטל רשות הטומאה שהוא רשה"ר רק ונשגב ה' לבדו. וזה נרמז בר"ת ותצ"א דינ"ה ב"ת לא"ה שהם אותיות לבד"ו. כי אז היה הפגם שיצאה מרה"י לרה"ר כנ"ל אבל לבסוף עתיד לחזור לתיקונו לרשה"י ונשגב ה' לבדו. וכבר היתה התחלת התיקון בבחי' גאולה פרטית ע"י שבא יוסף לשכם ונקבר שם עם שני בניו מנשה ואפרים שהם מצאצאי דינה כדאי' במד' שאסנת הנשאת ליוסף היתה בתם של דינה ושכם.

והכלל ישראל אף כשהם בגלותם ויצאו מאר"י, מ"מ הרי דעתם לחזור ומחכים ומצפים לזה בכל יום, וממילא לא נפסקה ישיבתם בארץ ישראל, אלא שפרטי בני ישראל, דהיינו כל יחיד ויחיד מקיימים המ"ע של ישיבה באר"י דוקא ע"י ישיבה בארץ ממש, משא"כ הכלל כולו הוא תמיד בארץ ישראל כנ"ל. וע"ד שכתב בשו"ת חת"ס דמי שדר באר"י שנה אחת ויצא ממנה, כיון שדעתו לחזור יש לו דין בן אר"י. וגם מובא בקדמונים שכשסידר מר בר רב אשי את התלמוד בבלי ה"י בין ההרים ונשלח לו שם אוירא דאר"י. ואברהם אבינו ה"י בזמנו האיש אשר נכלל בו הכלל ישראל, שכולם נמשכים ממנו. וכשהוא בא לארץ ישראל הוא בדוגמת הכלל ישראל שבא לאר"י, וממילא אף בצאתו ממנה לזמן מה ודעתו לחזור אין בזה הפסק משיבתו באר"י ועדיין מקרי יושב בארץ. וע"כ לא ביטל בזה ציווי השי"ת אשר צוהו לשבת באר"י.

ויש להוסיף בזה, במה שאמר הקב"ה לאברהם "לזרעך אתן את הארץ הזאת" בהגיעו לשכם כמבואר בכתוב, ואף שכבר הגיע לאר"י מקודם וכמ"ש "ויעבור אברם בארץ", מ"מ לא אמר לו הקב"ה כלום כ"א בהגיעו לשכם, וטעמא בעי. אמנם, שם במקום ההוא מכרו את יוסף, והוא ה"י הראשון שגלה מארץ כנען לארץ מצרים. וע"כ כשהגיע אברהם למקום ההוא וראה זאת בעין חכמתו, אז הבטיח לו הקב"ה "לזרעך אתן את הארץ הזאת" - דאף שיגלו ממנה, מ"מ היא ארצם ונחלתם.

והנה אף שמוכן מאליו דכשיוצאים מהארץ סוכ"ס אין נמצאים במעון ביתו ומקום משכן כבודו בפועל ממש ואין זה שלימות הישיבה באר"י, אעפ"כ יצא אברהם לאמ"צ שהרי הוכרח לכך בשביל דרך עבודתו הפרטית, שעסק בהכנסת אורחים בהפלגה יתירה כדי לקרבן תחת כנפי השכינה ולפרסם בעולם שם כבוד מלכותו נר"ת

קפא

ועריה

שכם

ציון

שכ"ס]. ומובא ברחז"ל ריבוי האופים ומכשלים שהיו בביתו אשר לא פסקו מלאפות ולבשל להאורחים המרובים. וע"י הרעב לא הי' ביכלתו להמשיך בעבודה זו והוכרח לצאת לאמ"צ כדי שיוכל להמשיך בפעולתו. ואף דלאידך גיסא מפסיד עי"ז שיוצא מאר"י, העדיף להמשיך בהכנ"א ובחר הרע במיעוטו בכח"י עבירה לשמה.

לעילוי נשמות

ר' אהרן ב"ר יהודה גרשון ע"ה
וזו' לאה בת ר' ישראל יוסף ע"ה
ובניהם אלעזר ושמואל דוד ע"ה
ובניהם שנהרגו עקה"ש
רבקה [ובעלה משה ב"ר דוב ויוצ"ח]
אברהם, מרים, רחל, יוסף יהודה
הי"ד

החבר שלמה ב"ר אלעזר ע"ה
וזו' חוה אסתר בת מורנו ר' ישראל ע"ה

יונה ב"ר מרדכי צבי ע"ה
פעשא לאה בת ר' שמחה משה ע"ה

אליעזר ליפמאן ב"ר דוד ע"ה
ריינבען בת ר' יונה ע"ה

ת.נ.צ.ב.ה.